

■

116.

సంపు. ౧౨ యువసంవత్సరము, కృత్తికమాసము (నవంబరు ౧౯౩౫) సంఖ్య ౧౧

కవిపరిచయము

బొడ్డు బాపిరాజు

అంబుజరాగసౌరభములందు చిగిర్చిన గాథరక్తి భా

వాంబరవీధి స్వర్ణదుచిరాంశువులన్ విరజిమ్మగా నిరా

లంబము నీవ్వయరాజ్యము సలక్షణరీతుల నేలు నీప్రతా

పంబున కిందకొమ్ము కవిభాస్కర ! మావినయప్రియార్ఘ్యముల్.

జలదంపుతెర లొత్తిగిల తొంగిచూచెడి మెరపుమిటారి నీమెచ్చుదాది

చదలేటివెన్నెల పొదల పిసాళించు చుక్కపొలంతి నీటక్కులాడి

కులుకుచూపుల సిగ్గులొలుక ఆకులచాటుచేయు గులాబి నీచేతీచిలుక

భవనగోళమ్ము కష్పరపుపులలుపూయు వెన్నెలపాన్పు నీవిడిది నెలపు

మృదుగళమ్మున మోసు లెత్తించి నకల-జగము నమ్మోహనము నేయజాలిన కల

కంఠరాజు నీయాస్థానగాయకుండు-ప్రకృతి యిది నిన్ను ఇదివించుపాతశాల.

తలపున్నచో విష్ణు తలమందు లతలు ప్రాకించి క్రొవ్వికు లలరింపగలవు
కోరిక యేయున్న వారాశినట్టింట మిన్నంటుకోట నిర్మింపగలవు.

సెలవైన దిగ్విత్తికలను తూలిక లేక చిత్రవంచయము రచింపగలవు
గురియెక్కలిన సూరసరకమ్మనను దివ్యనృత్యశాలలె ప్రతిష్ఠింపగలవు
నీకె యభిమత మింత జనించెనేని-దు స్తర క్లేశదగ్ధచిత్తుని వినవ్వు
జీవితమునకు నవనుధానేచనమ్ము-నలికి నవ్వింపగలకవిస్రవ్వు వీవు.

లలితశరీర పేళలపదరాజీ పుంభానుపుంభముగ తనంతవచ్చు
మలయమందసమీరభుధురసుధాభావభర మూహలో సుడిదిరిగిపోవు
నవకాంచనక్రసన్నము లలంకారమ్ము లరమూతకనుగొనలందె మెరయు
కలకలారావనంకులతరంగపూహములు కల్పనలు తలపులకరించు
ఏయమ్మతపీడికొలుపు రాణించుకొనెనో-పలుకుపలుకున తేనెసోనలను జిలుక
రించు నీవిశ్వమోహన లేఖనీ వి-పంచికాధ్వనుల జగమ్మె పరవశమ్ము.

మిన్నేటివిరిదమ్ము క్రొన్నననీడ-రాయంచల నొకసారి సంచరించు
సంజకంజాయలో జలకేళిదీర్చు మబ్బుల నొకతేప దోబూచులాడు
చలిగట్టు మంచుతిప్పల నెక్కి జారి యోసరి యొకమారు పికారు చేయు
తెలివీవితోటబాటల కోరికలమానుపూవుల నొకవేళ పుణికిరించు
పాలమున్నీటివెల్లువ పంతమాడి-తరగగురాలను నవారి నెరపు చిన్ని
జాబిలినిసుంగు వెన్నంటి సాగిపోవు-వెనుకముందాడకే నీకవిత్వలక్ష్మి.

పరిపూర్ణచంద్రశుభ్రజ్యోత్స్న లేకాదు, చటుల గాఢధ్వంతనమితి యొకట
కమనీయకలకంఠకలగవమ్ములెకావు, పటుఘూకదుస్సహధ్వనులు నొకట
మధురమందవసంతమలయానిలమె కాదు, వితత హేమంతమారుతము నొకట
చారుమందస్మితాంకూరదీప్తులె కావు, జీవితాంతవ్యధాశిఖలు నొకట
విశ్వమోహనసాందర్యవిభవమెల్ల - కాపురమునేయు నీభావనాపురమ్ము
నందు పాదముంచిన సుకృతాత్ముకును-బొందెతో న్వర్గమిప్పింతువోయి సుకవి!
ఓయి కవినాథ ! స్వేచ్ఛానముజ్వలమ్ము-సీదురాజముద్రక వెల్లుపాడుకొనిన
చోట నవిరళపూర్ణిమ జ్యోత్స్న వెలయు-పొలయు నిత్యవసంతశోభలు ధృవమ్ము !

M. 68.

“హిస్ మాస్టర్స్ వాయిస్”

మాడల్ నెం. 102

నలుపు రూ. 100/-

వర్ణములు రూ. 110/-

మీ రికార్డులందలి

నవాజనాదమును ప్రతిస్వలింప గలుగుచు

“హిస్ మాస్టర్స్ వాయిస్” మెషీనులే.

ఈ మెషీనుపై

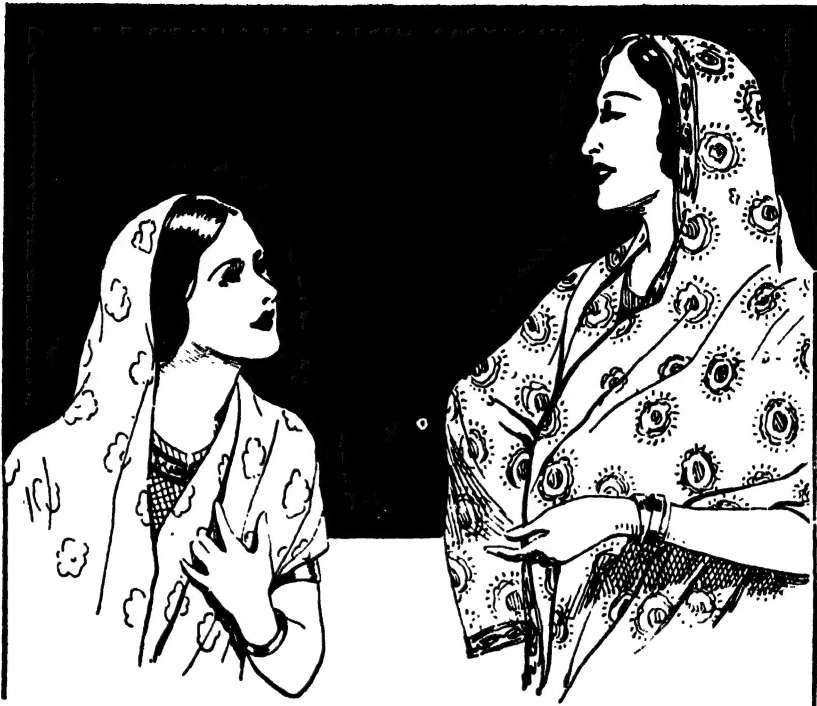
ఆంధ్ర నాటకసభవారి సర్వాంగ సుదరమగు
“విశ్వామిత్ర” నాటకమును నేడే మావ్యాపారులయొద్ద వినుడు.

మెషీను క్యాటలాగు, నాటకపుస్తకములు ఉచితముగా నివ్వబడును.

ది గ్రామోఫోను కంపెనీ, లిమిటెడ్.

45, సాతుపేరేడు, బెంగళూరు.

మీకు మంచిబుము, ఆరోగ్యము గల బిడ్డలు వుట్టవలెనన్నచో—

కల్జానా నేవింపుము

యువతులకు పయస్వినిక ప్రత్యేకమైన సలహా ఇదియే. గర్భిణులు కల్జానా తీసికొన్నయెడల నుంచి వృశ్చమైన బిడ్డలు కలుగుదురని శాస్త్రమభిప్రాయవలన ఆమెకు తల్లికాదు. నడకు వుట్టికొంతా నము ఆరోగ్యవంతులై బలయుతులై యున్నప్పుడు తల్లి కెంత ఆనందదాయకముగా నుండును!

కల్జానావలన తల్లికిగూడ చాలాప్రయోజనము కలుగును. ఎండుకల్లవలనగా, గర్భధారణ, విషయమును మామూలుగా కలుగుచుండు అనేకజబ్బులనుండి ప్రభులను కల్జానా కాపాడును. బుర్రవీడర, ఆలసత్వ, పుష్కర కలు రాలిపోవుట, వాంఛించు మొదలయిరని ఆరోగ్యము. కల్జానా నేవింపినచో, ప్రసవమునకు ముందు తరువాతను ప్రభులకు ఆరోగ్యము సౌఖ్యము కలుగును.

“నానంతానము పుట్టుకముందును తరువాతను నేను కల్జానా తీసికొంటిని. దానివలన నా కెంతో ప్రయోజనము కలిగినది.” అని కల్జానానామి ఒకయువతి వ్రాయుచున్నది.

మీ బిడ్డ, జననకాలమునకు వృద్ధులుగా నుండులనినయెడల, నేటినుండియే కల్జానా మొదలుపెట్టుము. శిశువు చేయవచ్చు. మీ కెంత శ్రమయుగా ప్రారంభించెడిచో అంతత్వరలో మీ బిడ్డలకు బాధము కలుగును.

అన్నిచోట్లను వారకము.

Kalzana

ఆరోగ్యదాయకమును ఖనిజాహారము.

చేతితో స్పృశింపబడియుండలేను.

పైసామెతను అసంగతముగా నుదాహరించుచు నన్ను మిక్కిలిగా వెక్కిరించుచు, పిలువనిపేరంటముగా, పనిలేని పాటగా; ఓలేటి—కాదు, వోలేటి—నుబ్బారాయశాస్త్రులవారు గతమానపు భారతీ సంచికలో—“ప్రభావతీప్రద్యమ్నము” అను శీర్షికతో నొకవ్యాసమును ప్రకటించినారంట! ఇదివఱలో భారతి నాకును వచ్చుడిది కాని నే నెన్నఁడుగాని యేవ్యాసమును పంపలేని కారణమునఁ గాఁబోలును సుమారు వత్సరమునుండి యది వచ్చుటలేదు. అందుచే దానిని నేను జూడలేదు. ఏమి తోచినదో, ప్రస్తుతము మద్రాసునివాసి, పురాణం సూర్యనారాయణతీర్థులుగారు నాకు సంబంధించిన వ్యాసభాగమును పంపిరి. ప్రతికవారికిఁ దోచలేదు గాని, తక్కినవి పంపకున్నను ఈసంచికనేని వారే పంపవలసినది. అది యటులుండె; ఎట్లయిన నేమి? వ్యాసము చేరినదిగదా! చేరుఁగాక. చదివికొను శక్తియుండవలయునుగదా! రెండుసంవత్సరములనుండి నేను మిక్కిలి యనారోగ్యముగ నున్నసంగతి యెఱుంగనివా రెవరు? అట్లగుటచే చదివించి విని, అవగాహన చేసికోవలసి వచ్చినది. తేలిక సారాంశము—

“పూర్వోత్తర విరోధముగా గ్రంథము వ్రాసి పాడుచేసినా రనునదియే.” అది ప్రధా

నము. వెక్కిరింపులు, టక్కులు, టమారాలు, ఇవి తోవాసములు. ముసలివాళ్లను కుట్టలు వెక్కిరించుటలో తప్పేమి? అది యటు లుండె. విమర్శకులు తను రెత్తుకొన్న యంశమును స్థిరపఱచుటకై—గ్రంథకర్త, వజ్రనాభుని మనుమలు ముగ్గురని యొకట, నల్వరని వేతొకట వ్రాసి, తప్పొప్పుల పట్టికలో సవరణను చూపెను గాని ఆ సవరణ వచనములలో లగించును గాని పద్యములలో లగింపదని కొంతగ్రంథము వ్రాసి తుద కాపద్యములలో సవరింప వీలగునని మూడు నాల్గుగా స్వయముగా సవరించికొని పిమ్మట

‘ఈమూఁగురు జామాతల

కామూఁగురుపుత్రకులుమహాబలశాలుల్.’

అనుపద్యము నుదాహరించి యిందు మూఁగురు నలుగురుగా సవరింప వలనుపడ దని మిక్కిలి చింతించిరి శాస్త్రులవారు. తుదకు పూర్వోత్తరగ్రంథవిరోధమును జూపించినట్లు దృఢనిశ్చయమై శాస్త్రులవారు—

“పూర్వోత్తరవిరోధ మొదవకుండఁ,

బలుక నేర్చుట బహుతపఃఫలము గాదె!”

అని యుదాహరించి అట్టి తపఃఫలము లేని వేంకటశాస్త్రిగారు ఇట్టి గ్రంథరచనకు దిగరాదని తమయాశయ మన్నట్లు తేల్చినారు. ఇట్లు తేల్చి—

శాస్త్రులుగారు “ఈమూగురు జామాతల” అను కందడ్యమును, ఆప్రాంతమందలి వచనములను పరిశీలింపలేదేమో?” అని యొకవాక్యము వ్రాసి, “ద్వితీయ ముద్రణము నందైనను జూడకపోవుట చాల యాశ్చర్యము.”

అని మిక్కిలిగా అక్కజపడిన రు.అక్కజపడి యంతలోఁగూడ విరమింపనేలేదు; ఇంకను గొంతగ్రంథము పెంచి యీ పూర్వోత్తరవిరోధము కుదురదని తేల్చిరి. ఒకటిరెండు మాటలలోఁ దేల్చివలసిన యంశమున కింతగ్రంథము పెంచుటెలాకో యని నే నక్కజపడుచున్నాను. విమర్శకులగు వోలేటి శాస్త్రులవారో? “ద్వితీయ ముద్రణమునందైనను జూడకపోవుట చాల యాశ్చర్యము.” అని ముక్కుపై వ్రేలిడికొనుచున్నారు.

ఇది యిటులుండె, ఈ నాటకము మొదట శ్రీచెలికాని లచ్చారావుగారు తమ యాజమాన్యమునఁ బ్రకటించు ప్రతికయందు ప్రకటించుట కారంభించినారు. ప్రథమాంకము ముగియ కుండఁగనే, తిరుపతి శాస్త్రీగారు స్వగతు లైనారు. పిమ్మట లచ్చారావుగారు నన్ను సప్రయత్నముగ రప్పించి నాకు నెలకు ౨గిరు. చొ. గౌరవవేతన మేర్పఱచి బహుకరించి పిమ్మట దీనిని పూర్తిచేసి యివలసినదని కోరిరి. నా కప్పటికిఁ జిరకాలమునాఁడేదేహమున — ముఖ్యముగా శిరస్సునందు— భ్రమణ మేర్పడియుంటచే కవిత్వరచనమన్న భీతి యుదయించినది. కాని శ్రీ లచ్చారావుగారి సమ్మానము నన్ను వశీకృతుఁగాఁ జేసినది.

“అర్థస్య పురుషో దానః”

ప్రసక్తానుప్రసక్తముగా నింత వ్రాసితినే కాని యిది ప్రస్తుతవిరోధనమర్థన కుఁకరింపఁజేయు తలంపుతోఁ గాదు. సుబ్బరాయ శాస్త్రులవారికి మాయందు దయలేకపోయినది గాని అదియే యున్నచో ఆయన కంత వ్యాసము వ్రాయవలసియే యుండదు; మే మిన్నివాక్యములు వ్రాయవలసియునుండదు. దయ యనఁగా నెట్టి దందురా? ఇట్టిది. కన్యపడి రెండుముద్రణములు సుబ్బరాయ శాస్త్రులవారు చిత్తగించియేయున్నారాకదా! ఇటీవల వచ్చిపూర్తిసందర్భములో మరల గ్రంథము లన్నియు ముద్రింపఁ బడిన వని కూడ శ్రీ సుబ్బరాయ శాస్త్రులవారు విని యుండక పోకుగదా! అగుచో - బందరు మినర్వాపెస్సునందు ముద్రింపఁబడిన ౧౯౩౪ సంవత్సరపు ప్రతిని గూడ శాస్త్రుల వారు చిత్తగించి యుండినచో, ఆ యీ బాధ వారికి లేకయుండునుగదా! ఆప్రతిలో = = = వపుటలో నిటులు దిద్దఁబడియున్నది—

“ఈ మూగురు జామాతల

కామూగురు నొకరు పుత్రు లాహవ ధీరుల్.”

ఈవిరోధమునుమాత్రము నేను చెల్పితినే కాని దిద్దుఁబాటు తెలుపనే లేదు. దానిపై ప్రచురణకార్యకర్త యగు కాటూరి వేంకటేశ్వరరా వట్లు నవరించెను. నే నానవరణ నిందనుక చూడనే లేదు. సుబ్బరాయ

శాస్త్రులవారు దయచేసి నిన్న మొన్న విమర్శించి వెక్కిరించునప్పటి కిది వెలువడి వత్సరముకా వచ్చినను వా రిది చూడకుండుట మాదురదృష్ట మనుకొనుటకన్న నన్య మేమున్నది? ఈయన పాండిత్యము మా మా పాండిత్యముల వలె లాకలూకాయి పాండిత్యములలో జేరినది కాదు. ఇప్పుడు క్రొత్తిగా బయలుదేరిన షక్తిని నూటికి ముప్పదిమైదు మార్కులు సంపాదించి డిగ్రీని పొందినది. అందుచే విమర్శనజ్ఞానము కడుంగడుమెండు. అందుచేతనే తా మేహత్తమును విమర్శించబూనినారో, ఆ పాత్ర మెన్ని ముద్రణములైనదోకూడ పరిశీలించుకుండుట యని చదువరు లరయుదురుగాక. ఇంత సుఖపుగా సవరింపదగిన విషయమును దమబుద్ధికి సవరణ కాని యంతమాత్రమున—“తనకల్మ యింద్రభోగము” నుగా నిశ్చయించికొని శ్రీ శాస్త్రులవారు—“అను పద్యమును చిద్దుటెట్లు? శాస్త్రులుగ రే దానిని సవరింపవలయును.” అని వ్రాయ సాహసించినారు. ఈవ్రాత కర్థ మేమో చదువరు లెఱుంగకుందురా? గ్రంథకర్త శుద్ధపత్రికలో సవరించుకొమ్మని సూచించెను. నిశ్చయమే. ఆ సూచనప్రకారము సవరణచేయుట కిది చదువరులకే కాదు, గ్రంథకర్తకుఁగూడ పీఁగునది కాదనియేకదా! కవిత యన నెట్టిదో యెఱిగిన వేంకటేశ్వరరావున కెట్లు సవరణయ్యెనో! విమర్శకున కట్లే కాలే దనుకోవలయును కాబోలును. ఈపాత్రము నేను పరేచ్ఛా

వారబ్రవశమున వ్రాయ . మొదలిడితినేకాని స్వేచ్ఛచే గాదని గ్రంథకర్త తెల్పినట్లును, శుద్ధపత్రికలో సవరణను సూచించినట్లును విమర్శకుఁ డంగీకరించినకూడ దీని కింత గ్రంథము పెంచుట కర్థమే లేదు. పైగా ఈయన లోకముతోపాటు గ్రంథమును విమర్శించక వ్యక్తిపరముగా వాదినసామెత యెంత — “కుర్వీత బుధ సోమయోః ” అన్నట్లున్నదో చదువరులు తిలకింపుడు.

“ అని చెప్పటచే నీపాత్రలో వేంకట శాస్త్రుగారు ప్రతిఫలింపజూచినా రని చెప్పవలయును. కాబట్టి శుచిముఖపాత్ర అనందర్భస్థితిలో నున్నదని చెప్పవలసివచ్చినది— వెక్కిరింపబోయి బోల్తావడినట్లు ప్రతిఫలింపబోయి ప్రత్యక్షవిరోధమును పరిశీలించలేదు.”

ప్రతిఫలింపబోయిన దెవరు? వేంకట శాస్త్రుగారు, ప్రత్యక్షవిరోధమును పరిశీలించని దెవరు? ఆయనయేకదా! వేంకటశాస్త్రుగారు చేసినయపరాధము శుచిముఖపాత్రలో ప్రతిఫలింపబోవుటయేకదా! అగుచో నది వెక్కిరింపబోవుటవంటిదేయగునా? కానిచో ఆలోకోక్తిని వాడుట కర్థములేమి స్పష్టమేకదా! అగుచో ఈవిమర్శకునకు చక్కఁగా నాలుగు వాక్యములు వ్రాయుటకూడ నేర్చికోదగిన యవస్థయేకదా! అగుచో నెక్కడనో ఉపాధ్యాయులుగా నెటు లుండి రని శంక రావచ్చును. ఇపుడు న్యాయమైన పాండిత్యముల నధఃకరించుటయు, నూటికి మూడవవంతు పాండిత్యములను మన్నించుటయు,

ననగా నూటికి ముప్పదియైదు మార్కుల పాండిత్యములను మన్నించుటయు సర్వత్ర అనుభూతమే కావున నాశంక కవకాశము లేదు. లేదా విద్యార్థుల యదృష్ట మనియేని యనుకోవలయు. అది యటండ. ఈ సామెతవలన విమర్శకుడేదో తనపితృసితామహులను ఉద్ధరించుతలఁపుతో నీవిమర్శనకు దిగెననికాని, లేదా, పేరుతెచ్చుకొనుటకై ఈ “ఘటం భిద్యాత్తు” లోనికి దిగెనని కాని యూహింపవలసియున్నది—అగుచో.

“పలుకనేచ్చుట బహుతఃకలముగావె” అనుఘట్టములో మమ్మును—లేదా,నన్నును లాకలూకాయుగాళ్లలో చేర్చిన యీవిమర్శకుడుగారిపూనిక కార్యకారి గాదు. ఇందులకై మెవరినో గొప్పవారిని విమర్శించి పేరు తెచ్చుకోవలయు నని సుబ్బారాయశాస్త్రిల వారు వయస్సుచే జిన్నలైనను, “అనోయన్యం గురవో పిప్రాః” అనునభియుక్తికి ననుసరించి ప్రార్థింపఁబడుచున్నారు. ఇంతియకాక యిపుడేని మ మ్మునుగ్రహించి పప్తిపూర్తిముద్రణమును జిత్తగింపవలయు ననికూడఁబ్రార్థింపఁబడుచున్నారు. మఱియును మీవంటి విమర్శకాగ్రగణ్యులకు మావంటి లాకలూకాయలను విమర్శించుట

“మొనగాఁ జక్కగుఁ డాఱు మానములు సా,ముఁ జేసి మార్కులఁ బం, బిన భీషెంపున డాఁగియున్న మునలా పెం బోరికిం జేరులాగున ”

అను పద్యార్థమున కుదాహరణము కాఁగల దనికూడ మనవిచేయుచున్నాను.

చదువరులారా! ఇక్కడి కీయన చూపిన విరోధమెట్టిదో మీకు విశదమేకదా! ఇంకను ఈయన యింతతో విరమింపలేదు.

“వేంకటశాస్త్రిగా రీ చిక్కులను పరిశీలింపక శుచిముఖపాత్రకు జంట తగిల్చి, చిలవలు పలవలు పెంచినారు” అని మిత్రకొని యేమో కొంత నిస్సారపు ప్రసంగము వెల్లఁబోసినారు.

ఈ రస వాదిన “పెక్కిరింపబోయి” అను సామెతనుబట్టి యీయన కంచిత్యజ్ఞాన మెంతయును, ఇంతటి యాచిత్యజ్ఞాన పాత్రోచిత్యవిమర్శన కేమాత్రము తగియుండునో చదువరులు పూర్తిగ గ్రహించినో యుండుగుగాన శాస్త్రిలవారి — చెట్టుకింద స్త్రీడరు కబుర్లకు ఇప్పటికింతతో సమాధానము వ్రాయుపూనికనుండి విరమింతును.

“ఈగండం గిడచి పిండం బయలఁబడితే” అన్నడు తక్కినది పుత్తి చేయుదును. ఏమైనను, ఇట్టి “తాథాదాధానాలు” యోవాదము సమంజసముకాదని లోకులు ముఖ్యముగా నన్ను నిందింతు రని యెఱుఁగుదును. ఎఱిగికూడ, నా కీడెబ్బదన పదిలో నయిత మావ్యసనము బాధించుచునే యున్నది. భర్తృహరి యేమన్నాడు?

“విద్యాయాం వ్యసనమే” అన్నాడు. ఈయన సాహిత్యశిరోమణిగారు, ఇంకొకా

యన యొకపుస్తకము తెలుగులోనికి పరివర్తన చేసినారు. ఆయన తర్కశిరోమణి అని జ్ఞాపకము. ఆయన ఆపొత్తములో, పనిలేని పాటగా మావ్రాత నెత్తికొని కొంత తెలివీ తెలియని వ్రాత నెల్లబోసినారు. ఆవ్రాతనుగూర్చి కూడ ఈ సందర్భములో ‘ఒక కారుణ్యము’ నేయుట మంచి దనుకొందును. కావున ఆయన వ్రాతను రంగాన కవతరింపజేయుదును—

“పూర్వమహాకవిప్రయోగము లున్నను నిట్టివి ఎనికి రావు”

ఇది ఆయనవాక్యము. దీనివల్లనే ఆయన వ్రాత యంతయు బయటబడును. ఇట్టి వనఁగా నెట్టివి? అని ఆకాంక్షించుకొందము—

“పృథ్వీభరం బొక్కటా?” వంటివి. ఇందు “బొక్క” అని యష్టలార్థము స్ఫురించుచున్నదట! ముం దీశిరోమణి గారి హృదయము నాక్రమించిన యష్టలార్థము నైఘంటికులు వ్రాయనేలేదు; వ్రాసిరేయనుకొందము. ఏపూర్వమహాకవిగాని పాటింపని యపు డీలక్షణము నెవరు మన్నింతురు? కాళిదాసంతవాడు దీనిని లక్షింపనియపుడు తక్కినవారిగణన యేల? ఈ “పృథ్వీభరం బొక్క” యెట్టి దనఁగా? “చకాశే” యనన ప్రామైః పురీషండమహాద్రుమైః” వంటిది. అనఁగా, పైశ్లోకములో, ‘చకాశే’ అను క్రియలో చివరఁగల ‘శే’ అనువర్ణమునకు ‘పనన’ ఇబ్బెదియందున్న పకారమును ముడి పెట్టి “చచ్చిచెడిచాయంగలవిన్నపములుగా”

“శేప” శబ్దమును సృష్టించి, ఇంతలోఁగూడ తన కిష్టసిద్ధి కాక, ఈశబ్దము శేఫశబ్దమునకు స్ఫూరక మగు నని చెప్పి దోషనిరూపణము చేసినాఁడు. ఇట్లు కష్టించి పాడుసృష్టి నేయుట చాల గర్హ్యము. అగుచో లాక్షణికహృదయ మట్లేల ప్రవర్తించెనందురా? లక్షణమనఁగా కట్టుబాటు. దానిని జేయునపుడు తత్కర్త యెన్ని నియమము లేర్పఱుప వలయునో అన్నియు నేర్పఱచితిటవలసిన దేకాని ఇటీవల లక్ష్యలక్షణవేల్లిలానియమములలోమహాకవులెంతవఱకు గౌరవించినారో, ఎంతవఱకీ నడించినారో యనునంశము తత్తత్ప్రవృత్తింబట్టి తెలిసికొని తా నేదియేని వ్రాసికొనఁగును. అంతియ కాని “గ్రుడ్డెద్దు చేనబడ్డట్టు” వ్రాయుట తెల్వికి లక్షణము గాదు. లక్షణ మున్నను, అయ్యది మహాకవిమాన్యము గానిచో దానికి విలువ యుండదు. ఈవిశేషాంశములు చెట్టు క్రింది స్త్రీడరు తెగలోని విమర్శకులకు గోచరింపవు. కవిత్వముమా టటు లుంతము. ధర్మశాస్త్రవిషయ మింతకన్న గరియము కదా! ధర్మజ్ఞు లేనన్నారో చూచుఁడు :

“యద్యపి శుద్ధం లోకవిరుద్ధం నాచరణీయం నాకలనీయమ్”

దీనివలన శాస్త్రమునకన్న ఆచారమునకు గౌరవ మిచ్చిన ట్లయినది. ప్రస్తుతము లక్ష్య మాచారస్థానాపన్నము. కావున శిరోమణి గారు “పూర్వమహాకవి ప్రయోగము లున్నను” అని వ్రాయుట మహాపరాధము.

ఈ త్రోవను తప్ప శ్రీ కాళిదాసు గారి “ఉచ్చైశ్చకులం చాత్మనః” లోనగునవి నిలువవు. శేఫమునకు శేషశబ్దము స్ఫోరక మైనట్లే “ఉచ్చైః” “ఉచ్చ”కు స్ఫోరక మగును. ఇది యిటు లుండె. ఆలంకారికవామనుడు ‘అవతార’శబ్దము కుదురదని వ్రాసినవాఁడని నాంధ్రీకరించిన శిరోమణిగా రెఱిగినదే కదా! అగుచో నీయఁకు “మా భూశ్రుతి వాదనవావతారః” అను కాళిదాస ప్రయోగము కుదురునా? ఇదియు నిటు లుండఁగా నీయన విశిష్టావైత్తికదా! తఱచు శ్రీమహావిష్ణువునవతారములకు సంబంధించిన స్తోత్రములఁ బఠింపవలసియుండునుగదా! అందుః “మత్స్యవతార, గోవింద” అనునో, లేక “మత్స్యవతర” అనునో చదువరులు తిలకింపుడు. లేక అవతరపదమే ఉచ్చరింపనిండు. అది హృదయంగమమగునో కాదో పరిశీలింపుడు. ఆ యీ విషయములు మాకొకటే వ్రాయఁబడినవి కావు. ఇట్టి వెఱిమొట్టి వ్రాఁతలు వ్రాయు జ్ఞానలవదుర్విదగ్ధులజ్ఞానము మిగుల శోచ్యము!

“విలువగలకపుల లక్ష్మ్యమ్ములె తా మీ భార మెల్ల మోయఁగవలయున్”

“వ్యాకరణ మొక్కత్రోవ మహాకవు లొకత్రోవ”

ఇత్యాదులు పైసందర్భములను బోధించుచున్నను జ్ఞానలవదుర్విదగ్ధు లేదో మాకు

వృథగా పని కల్పించుట మానకున్నారు. ఇదిగాక ఈ శిరోమణిగారికి మారచించినవి పెక్కుగ్రంథము లుండఁగా

ఈ బొక్కమాత్రమే యుదాహరించుటకు దొరకెనా? దీనివలన నీయన కేవల రంధ్రాన్వేషణతత్పరుఁ డనియును, అందుచే “బొక్క” దొరకియుండు ననియు ప్రాజ్ఞులనుకొని దీనిన సంబంధించిన స్లోకమును పఠింతురు కాఁబోలును! శాంతం! పాశం, ఇంశ నైనశబ్దఃపీక్ష చేయు నీశిరోమణి ఆంధ్రీకరణమున నిలువఁదగినది, హృదయంగమమైనది యొకఘట్టముకూడ లేదే? వ్రాఁతయంతయు తప్పుల తడక. ఉదాహరించిన పద్యములలో గొన్నిచోట్ల గణములే సరిపడవు. ఈయన వ్రాసెడిది లక్షణగ్రంథము. దానిలో—“అయితే, యోచించు” లోనగు నప్రయోగములకు మితిలేదు. ఇట్టి తెల్వితేటలతో నొరులపైకి దాడి వెడలుట. ఇదియే కాఁబోలును “ఉట్టి కెగుర లేనమ్మ స్వర్గాని కెగిరిందనుకొనుట.”

ఇం దొకరు సాహిత్య శిరోమణులు, వేఱొకరు తర్క శిరోమణులు. వీరి వ్రాఁతలయందలి సారాసారములనుజర్పింపఁదగువారు సహృదయులు; వారే మందలింపఁదగువారును అని ఇప్పటికింతతో ముగించుచున్నాఁడను.

బమ్మెర వారి భాగవతములోని
“పుట్టంబుట్ట” పద్యార్థము

కుమారదేవ

క్రింద భాగవతమున స్తుత్యాదికములందు
 పోతన మహాకవి తన సమ్రతను స్పష్ట
 కరించుచు,

“పుట్టంబుట్ట శరంబునన్ మొలవ నం
 భోయాన పాత్రంబున
 మెట్టగల్గను కాళిఁగొల్వను బురా
 ణింజన్ దొరంకొంటి మీఁ
 దె ట్టెవెంటఁ జరింతుఁ డత్సరణి నా
 శీవమ్మ యోయమ్మ మేల్
 పట్టున్ నాకగుమమ్మ నమ్మితిఁ జుమి
 బ్రాహ్మీదయాంభోనిధి.”

అని సరస్వతిని ప్రార్థించినాఁడు. ఈ పద్య
 మునకు సాధారణముగా మనలో నించుమిం
 చందఱుఁ జెప్పు కొనెడి యర్థము:

“పుట్టంబుట్ట=వాల్మీకినిగాను, శరంబునన్
 మొలవ=శరవణభవుడనుగాను, అంభోయాన
 పాత్రంబునన్ మెట్టగల్గను = వ్యాసుడను
 గాను, కాళిఁగొల్వను=కాళిదాసుడనుగాను,
 పురాణింజన్ దొరంకొంటి = పురాణింజన్
 బూనుకుంటిని.”

ఈ పద్యమును చదివినప్పుడెల్ల రెండవ
 వ్యక్తియగు శరంబునన్ మొలచినశరవణ

భవుఁడు కవియనికాని, పురాణకర్తయనికాని
 ప్రసిద్ధి యెచ్చటను గనపడక పెద్దల ననే
 కులను ప్రశ్నించితిని. అందఱు “అచ్చ
 టనే మాకును సందేహ” మనెడువారును,
 “చూడవలెను” అనువారును దప్ప ఒక్క
 రైన సుబ్రహ్మణ్యదేవుఁడు కవి యని కాని,
 గ్రంథకర్తయనికాని నిరూపింపరైరి. సందేహ
 నివారణార్థము చెన్నపురి ప్రాచ్యలిఖితపుస్తక
 భాండాగారమున నున్న వ్రాతప్రతు లన్నిఁ
 టిని శోధించి చూచితిని. అన్నిటను, “బ్రాహ్మ
 దొరవారు శుభ్రంచేయించిన గ్రంథం”లోను
 గూడ ‘శరంబునన్’ అనియే యున్నది.

వాల్మీకి, వ్యాసుల నడుమఁజిక్కిన ‘శరం
 బునన్ మొలవ’ శబ్దములను మఱల మఱల
 మననముచేయుచుండఁగా నొక్క పాఠము
 స్ఫురించినది. అందలి సామంజస్యమును
 పెద్దలకు వదలి నాకుఁదోచినది పాఠక
 లోకమునకు సమర్పించుకొనుచున్నాఁడను.

పద్యమును ప్రతిపదార్థమునకు విఱుచు
 నప్పుడు, ‘పుట్టంబుట్ట, శరంబునన్ మొలవ’
 అను రెండుభాగములుగా విఱువక ఒక్కటిగా
 ‘పుట్ట, పుట్టశరంబునన్ మొలవ’ అని శర

మును శిరముగా చదివినచో, 'పుట్ట = వల్మీ
కము, శిరంబునన్ మొలవ = తలపై పుట్టు
నట్లుగా, పుట్టన్ = పుట్టలేదు. అంభోయాన...
= పడవయందు పుట్టలేదు. అనగా వ్యాసుడను
గాను.' అనుకున్నచో అన్వయాత్మకములు
చక్కగా లభించుచున్నవి. ఏనాఁడో, ఎవ్వ
రో తాటాకువ్రాతప్రతులనుండి యుద్ధరిం
చిన తొట్టివారు శిరంబునన్ అను
దానిని శిరంబునన్ అని చదువుకొని, దానికి

ఏదో అర్థమును సమన్వయించుకొనియుండ
వచ్చును. జిలుగక్షరములలో 'శి' 'శ' గా
మాగుటయందు వింతలేదు. ఉన్నదాని కేదో
ఒక అర్థము కుదరినవెనుక దానిని గుఱించి
యాలోచనకూడ తప్పియుండవచ్చును.

కావున నీ పద్యమున పై పాఠాంతర
మును పాటించినచో కిద్దార్థు లనేకుల కిట్టి
సంశయములు మానగలవు.

మొ ర

లక్ష్మీచృసింహశాస్త్రి

నాలు గేడుల తన మనస్సాటికేసి

ఈదుగా వాంఛితార్థ రసోదయంబు;
ఈవిరహబాధ, చెలి, సహియించు చిటుల
ఎంతని యొనర్తు దుర్భరై కాంత తనము?
ఈ విషాదీల కీలి నుపేక్ష సేసి
నదలితిరయేని నను మాడ్చి పంపు నిదియ;
ఓ దివిజులార, ఓతితనూ జాతులార,
నీని పనిజూసి పిదప మధింపరయ్య!
కూడ నిర్దాత వాత సంకుచిత కుక్షి
గూలబడి లేవలేకున్న గొడ్డువోలే

అకటకట, యీ నిరంతరై కాంత మంద
జీవిత మిచ్చెట్లు కడచి కాంతింతు బ్రజను?
కోర్కి యేప్రాద్దు లేవ పైకొనిమ నదియు
నీట వ్రాసిన వ్రాతయై నిలువదెగద;
ఈ మనశ్చలత్వ విరామరహిత
గతుల దుర్భాగమును నాబ్రతుకు రోజు!
గగన బిలమున మెరుగు గల గనుగొని
మురిసి యలరుచు నమ్మాద శరధి మునిగి
లేలలే కేడ్చు, నేడ్చి నిస్తీరవాడ్చి
కీవలపు గూర్చి వినింతు నెద మొరయగ!

దువ్వూరి నూర్యనారాయణ మూర్తి గారు యువ భాద్రపదభారతిలో ప్రకటించిన “రస రాధాంతం” అను వ్యాసమును పరిశీలించితిని. యువ జ్ఞాభిభారతిలో నేను ప్రకటించిన “రస పరిష్కారము” అను వ్యాసమున కిది పూర్వపక్ష ముట. పూర్వ పక్షుల యాక్షేపముల పరిశీలనగా వారికి నా వాదము సుగ్రాహ్యమైనట్లు లేదు. నా “క్రాంతరసపరిష్కారము” వై వారి యాక్షేపములకు యథోచిత సమాధానముల నొసగుచు “రసరాధాంతం” లోని కొన్ని యసమంజస ప్రసంగములను ఖండించుచున్నాను.

నా “రసపరిష్కారము” ను శేర్మీనుచు పూర్వపక్షులు “ప్రబుద్ధాంధ్రలోని హనుమచ్ఛాస్త్రి గారి ప్రేమతత్వపరామర్శకు ఇది అవమర్శరూపమైన ఒకవింతవాదము” అని వ్రాసినారు. ఇది యవిచార మూఱ్ఱము. ౧౯౩౪ జనవరిలో తొలుత ఆంధ్రవిశ్వ కళాపరిషత్తుకాల తమనసంఘపత్రిక సంపుటం ౨ సంచిక ౨ లో ప్రకటింపబడిన నారసపరిష్కారము ౧౯౩౪ నెవ్రెంబరు ప్రబుద్ధాంధ్రలో ప్రకటింపబడిన శ్రీహనుమచ్ఛాస్త్రిగారి పరామర్శకు అవమర్శ మెట్లు కాగలదు ? నావింతవాదము నాస్యంతవాదమే.

అయితే తమను సంఘపత్రికలో ప్రకటించిన తరువాత ఆవాదమునకు కొంతబలము దొరకుటయు, ఉచితవివరణ సహితముగా రసపరిష్కారమును భారతిలో ప్రకటింపవలపుకొంటిని.

శ్రీ హనుమచ్ఛాస్త్రిగారి ప్రేమతత్వ పరామర్శను నేను సకాలముననే చదివితిని. ప్రబుద్ధాంధ్ర మా “ఉపన్య”కు వినిమయముగావచ్చుచుండెను. “అసలే నారి “రివ్యూ” చూడకుండా” అని రాధాంతకర్తలు వ్రాయుట సాహసము. శాస్త్రిగారి రివ్యూ చూచిన పిమ్మట రసపరిష్కారపునాప్రకటన విషయము స్థితర

మైనది. చివరకు ౧౯౩౪ డిశంబరు భారతిలో విశ్వేశ్వరరావుగారి “ప్రేమ-విశ్వమానవ కల్యాణము” చూచుటతో రసపరిష్కారమును సమగ్రవివరణసహితము ప్రకటింప నిశ్చయించి ౧౯౩౫ మేలో కాని ఆ పనిచేయ బాలకపోయితిని.

శ్రీ విశ్వేశ్వరరావుగారిని కలుసు కొనుటయు, వారికి నారసపరిష్కారపద్ధతి వినిపించి వారి వ్యాసము ఆనిశ్చితవాక్యబంధ మునకు నిరూపించుటయు ౧౯౩౪ డిశంబరులోనే జరిగినవి. నారసపరిష్కార పునాప్రకటనానంతరము ౨౩-౬-౩౫ తారీఖున శ్రీ విశ్వేశ్వర రావుగారి కడనుండి—

“గాలిదుమారం రేచుచ్చును. త్వరలో సంసిద్ధులు కండి కళ్లజోడు ధరించి. మీ విమర్శలో చివుకు ఎక్కడో - చేపఎక్కడో - గ్రహించి లోపాలుంటే ఇప్పుడే సవరించుకొండి.

“దీనికి జవాబు ౨౮ వ తారీఖులోగా నాకు అందేలాగ రాయండి. ఆలేదీ చాటితే భారతికి మీ వాదఖండినం సంపుటా.”

ఇత్యాదిగా ఒక తెదిరింపులేఖ వచ్చినది. ఈ యుత్తరమునకు నేను సమాధానము పంపలేదు. తరువాత మూడునెలలు వేచియుండగా నేటికి “రసరాధాంతం” బయటపడినది. ఇది దువ్వూరి నూర్యనారాయణ మూర్తిగారిపేర ప్రకటింపబడుట చూచియు నేను చకితుడను కాలేదు. ఇదిచరిత్ర. ఇక ఖండిన-సమాధానము-సిద్ధాంతము:

“రసములు ప్రేమమూలకములనుట సత్యసమ్మతమని నా సిద్ధాంతము” అని నేను వ్రాసియుంటిని. మల్లాది, ఇంద్రకంటి, దేవగుప్తాపు ప్రభృతుల ప్రసంగము నావాదమున కానువంగియు మాత్రమే అయ్యెను రాధాంతకర్తలు నేను మల్లాది శాస్త్రిలవారి “సిద్ధాంత

చిత్తభక్తివల్ల ఒక అపొహతు" పాలుపడితి ననుట పొర పాటు. నాగురుపాదుల సిద్ధాంతమునెడ నాకు భక్తి యుండుట లెస్సయే. కాని నా "అపొహ"కు అది కారణమునటలో పూర్వపక్షం లసత్యవాదులగుచున్నారు.

హనుమచ్ఛాస్త్రీగారి రివ్యూను నేను యథాపద ముగా "ఉదాహరించలేదు." ఈ యంశమును వాక్య పరిచ్ఛేదసంజ్ఞలు తెలిసిన ప్రతి పత్రికయు గ్రహింప గలదు. శాస్త్రీగారి "రివ్యూ"కు నేను తాత్పర్యమునే వ్రాసితిని, నా తాత్పర్యమునకంటే వారి హృదయము భిన్నమగుచో, దానినే యంగీకరించుటకు నా కయభ్యంతరమును లేదు. "రివ్యూ"లో "అప్రసిద్ధము" అన్నదానికి నేను "సత్యవారము" అని తాత్పర్యము వ్రాసితిని. "ఉదాహరించ" లేదు.

"స్వంస్వంనిమిత్తి" మిత్యాదిశ్లోకము ౧౯౩౪ జనవరిలో ప్రకటించబడిన నారసవరిష్కారవ్యాసములో లేదు. అది తరువాత లభించినది. "హాస్యరతి శోకశోప భగూదు లైన" ఇత్యాది మల్లాదికాస్త్రీల వారి పద్యమువలెనే ఈశ్లోకమును నానాదమునకు బలకరముగ నుంచుచే పద్యమును, శ్లోకమునుగూడ తరువాత చేర్చితిని.

కాంతముయొక్క రసాన్యతమత్వమును, సకల రసప్రసూత్యమును నిరూపించునందెప్పుడు అభినవ భారతి ఈశ్లోకము నుదాహరించినది. "నాన్య్యాఖ్యానము"నకు శ్లోకమే ప్రమాణము. సంస్కారపరిమితమైన వ్యాఖ్యానమును చేయుటకు ప్రతిపత్రికకు అధికారము గలదు.

"ఏసంస్కృతసాహిత్యాచార్యులూ చెప్పలేదు" అని పూర్వపక్షం ప్రస్తావించినవిషయమును వారింకను పరిశీలింపవలసినదిగా కోరుచున్నాను. ఇంతకును ఏపూర్వదో చెప్పలేదుగనుక మరము చెప్పగూడదా ! ఏమికర్మమయ్యాయిది !

"నామూలం లిఖ్యతే కింది" అని మల్లి నాధుడు ప్రమాణించేసి తనవ్యాఖ్య స్థూల నడిపియుండవచ్చును. ఐన నేమియునిగిపోయినది ? ఇంతకును అతడు చెప్పినంతయు మహాకవిశ్లోకములలో నున్నదా?

లేదనుటకు లక్షనిదర్శనములు చూపవచ్చును. శ్లోకమునకు వస్తువై కొన్నిచోట్ల, శ్లోకమును వశముచేసికొని కొన్నిచోట్ల అతడు వ్యాఖ్యానము వ్రాయలేదా! వ్యాఖ్యకు మూలము లాంఛనున్నంతవరకు వ్యాఖ్యానము అమూలమనుటకు అవకాశము లేదుగదా ! "నా వ్యాఖ్యాన" మెంతమాత్రమును "అమూలకము" గాదు.

"ప్రేమ అంటే ఏమిటో మానవసిద్ధి" అని యొకశ్లోకము నుదాహరించినారు. శ్లోకార్థము విస్మయముగానే యున్నది. కాని"వ్యక్తిగతమైన ఇప్టయనకు-అనురాగం (రతి)-ప్రేమ అనీ, వస్తుగతమైన ఇప్టయనకు వాంఛ ఇచ్చ అనీ వ్యవదేశం" అనుపూర్వపక్షాలవాక్యములు నాకుబాధ సంకుచితార్థములుగా నున్నవి. కొంచెమునైన "కాగా మనకు వస్తుమాత్రంమీదకలిగే కోరిక కామం యెందుకనిగాని ప్రేమగాదు" అన్నారు ఇంతకును, కామము సామాన్యమైన కోరికయూ, వస్తునష్టమైనది మాత్రమేనా ? "నాకు శేష పెరుగుమీదా, కొల్లెవకాయమీదా చాలా ప్రేమండీ" అని యెవరేనా అంటే నవ్యతాంకమా?" అన్నారు పూర్వపక్షంలు. వీరి హాస్యప్రకారమే "చాలా కామమండీ" అంటే మాత్రము నవ్యము కావలయును!

తిర్యగానులమీద కలుగుకోరికకు వ్యవదేశము ఏమి? పక్ష్యాదులు వ్యస్తూ, వస్తువులా? వ్యస్తలైనచో "ఈ యావుమీద నాకు ప్రేమండీ" అనవచ్చునా? వస్తువులైనచో "ఈ యావుమీద నాకు కామమండీ" అనవచ్చునా? "సంబంధినో మే ప్రణయం విహంతుం" అన్న కాళిదాసు తిర్యగ్గులకు వ్యక్తిత్వమే కల్పించినాడు. పూర్వపక్షంల వ్యవదేశములకు ప్రయోగపరిమితి (Range of application) ఎంతవరకు?

శ్లోకములో లేని వస్తువ్యక్తి ప్రసంగము తెచ్చి పూర్వపక్షంలు ప్రేమ నిర్వచనమును దుష్కరము చేసికొనినారు. ఈభాగము బహుళ సందేశోన్నదము, అని శ్చిత్తము నైయున్నది. అస్పష్టవ్యక్తమైన రాధాంతుల యీప్రేమనిర్వచనమును నిరాకరించుచున్నాను.

వస్తువ్యక్తిభేదములకు పైమెట్టుమీదిది ప్రేమ యని నా తాత్పర్యము. వ్యవహార సౌకర్యమునకై

లోక మెన్నియేని పర్యాయపదముల సృష్టించుకొని నూత్నభేదములతో వానిని వాడుకొనవచ్చును. తత్వ ద్రిష్టల కీ భేదములు నిరాకరములు. కామ, ఇచ్ఛా, రతి, నాంధ్ర, అనురాగాదులు సర్వము ప్రేమయొక్క రూపాంతరములు మాత్రమే.

నిమిత్తభేదమున, అవస్థాభేదమున భిన్నమైన ప్రేమయొక్క ప్రవృత్తిరూపములు కామము, ఇచ్ఛ, వాంఛ, రతి ఇత్యాదులు. నివృత్తి పరిణామరూపములు శోక, క్రోధ, భయ, జుగుప్సాదులు.

ఈ ప్రవృత్తినివృత్తిభేదములు సహృదయుని రసానుభవవిధానమున స్పష్టము కాగలవు. శృంగార హాస్యవీరద్యుత రసముల ననుభవించు పరిణామములో సహృదయునిది త్రిమా, వేదనావిరహితమైన ఒక సక్రమ పరిణామని పొందుచున్నది. కరుణ భయానక వీధిత్వ శాస్త్రరసములు ఆవేదనాస్పృష్టములు కావు. సహృదయుడు హాసము నానందముగా అనుభవించు విధానములో కొంతకేళము మిళితమై యున్నది. వీని విషయమున నిమిత్తవశమైన ప్రేమ స్వప్రకాశమును పొందుటకు కొంతభాగ యగత్యమగుచున్నది. సహృదయుని రసానందోపలబ్ధి దృష్టిలో నిమగ్నిని రసముల ప్రవృత్తినివృత్తివిభాగమును పూర్వవత్తులు సులభముగఁజూపింపగలరని తలచెదను. ఇక స్థాయిభావముల విషయమున ఈ ప్రవృత్తినివృత్తిభేదమును నిరూపింపవలసియున్నది.

“వికాగో మానసో భావః.” మనస్సుయొక్క వికారములను మనము భావము లని వ్యవహరించుచున్నాము. ఆమనస్సు, లేదా దాని నిసర్గతత్వమును నేను ప్రేమ యనుచున్నాను. ఈ ప్రేమ మనస్సునకు వికారమునాత్రము కాదు. వికారములు నిమిత్తాశ్రయములు. ఇట్ల నిమిత్తములు లౌకికము లని మాత్రమే గ్రహింపవలెను. అలౌకికమైన నిమిత్తము మనస్సునకు వికారము కలిగింపదు. శాంతరసమునందు స్థాయితృప్తి దన కారణమైన మోక్షము అలౌకికము గనుక అది మనస్సునకు వికారము గలిగించదు. నిర్వికార చిత్తత్వము శమము, శమము, రతి, హాసము, శోకము, ఉత్సా

హము, క్రోధము, విస్మయము ఇత్యాదులు నిమిత్తభేదములవల్ల మనస్సుపొందు వివిధావస్థలు. మనస్సు స్థితిలో పొందు వివిధభేదములకు విద్రుతి, విస్తృతి, వికాసము, సంకోచము, క్షోభ, జ్వలనము, స్పందనము ఇత్యాది— అనురూపమైన భేదములను పొందు ప్రేమయే రతి, శోకము, హాసము, క్రోధము, ఇత్యాది. విభాగ సౌకర్యమునకై పూర్వార్థాదులు వీనిని స్థాయిభావములుగా వేర్వేర్చినననుభవనియు మనోవస్థానాత్రములే యనియు, వీనియందునున్యూతిముగా వచ్చుచున్న మనోధర్మము ప్రేమయేయనియు నాతాత్పర్యము. “శృంగారమేవ రసనా ద్రస మామనామః” అనువాదమును ప్రారంభించినభోజుడు “శృంగాగోహినామ విశిష్టేషుప్రేమేభివ్యంజకానాం ఆత్మగుణసంపదాం ఉత్కర్షణీజం బుద్ధిసుఖదుఃఖేచ్ఛా ద్వేషప్రయత్నసంసారాద్యతిశయహేను రాత్మనోఽహంకారవిశేషః. స చేతసా రస్యమానః రస ఇన్యవ్యతే.” అనిచెప్పినాడు. ఇతనిదృష్టిలో రసమునకే శృంగారమని నామాంతరము. అహంకారరూపమైన ఈశృంగారముకలవాడు శృంగారి. అతడు మనస్సుచేత భావించగా పుట్టినవే భావములు, రతి, హాస, క్రోధ, శోకములు. ఈమానసికస్థితిని దాటినతరువాత అవి రసములు కాగలవు.

“యావత్సంభవంహి భావన గూ భావ్యమానః భావ ఏవోచ్యతే. భావనాపథ మతీతస్తు రసః ఇతి మనోఽనుమాలేషు దుఃఖాదిషు ఆత్మనః సుఖానుభవాభిమానః రసః.”

ఆత్మధర్మమైన ఈఅహంకారమే మనోధర్మమైన ప్రేమయని నాతాత్పర్యము. దీనివికారములే భావములు. వీనిని సందర్భ, నిమిత్త, అవస్థలనుబట్టి అనుభావ, సాత్విక స్థాయివ్యభిచారిభావములుగా లక్షణికులు పరిష్కరించినారు. ఈయన్నిటియందును అంతర్నితమై, సంకోచవికాసములనందుచు, ప్రవృత్తి నివృత్తిరూపములతో, ప్రేమయనుమనోధర్మము ప్రవహించుచున్నది. అనగా ఇవన్నియు ప్రేమయొక్క భిన్నరూపములు. నిమిత్తభేదముచేత భిన్నరూపమై

(రతికోకాసక్రొధాదులు) నిమిత్తాతీతమై స్వస్వయాపముపొంది, తదతీతమై యాత్మాహంకారయాపమున (స్వప్రకాశానందవిప్రవాహము) అనుభవమునకు వచ్చు ప్రేమయే రసము.

శాంతమును నిర్గుణతత్వపువికారము ప్రేమయే కాని కామముకాదు. విశాలము, నిర్వికల్పము, విశ్వపరిస్థాపకము అయిన ఈ ప్రేమయే మొదటిభావము, అనగా సామాన్యభావము. స్త్రాగ్రిదినిమిత్తభేదములచేత ఇదియే కామక్రొధ భయోకాదులగుచున్నది. ఇవి విశిష్టభావములు. కామమే సామాన్యభావ మనియు, ప్రేమ విశిష్టభావమనియు పూర్వపక్షాలు సుగువుట దోషము. కామము సాధారణభావము కావచ్చును. ప్రేమ ప్రకృష్టభావమే కాని విశిష్టభావము కాదు. “శాంత వికారం కామం గమక” అను వాదము సుపసంహరించుకొని “వికృత సన్నివేశాలను చూచేసరదానూ (హాస్యము) గొప్పగొప్ప పనులు చేద్దామనే కోరికనూ (వీరము) అపూర్వార్థములను చూడడంవల్ల కలిగే యిష్టమునూ (అమృతము) ప్రేమే అనడం ఎంతవరకు ఉచితమో” పూర్వపక్షాలు గ్రహింపవలసియున్నది.

“ప్రేమనివృత్తివల్ల, అంటే ఆయా విషయాల మీద ఇష్టరూపమైన ప్రేమ లేకపోవడంవల్ల” అనుట చేత పూర్వపక్షాలకు “నివృత్తి” యనగా బోధపడలేదని తెలియుచున్నది. నివృత్తి యనగా నష్టి, విఘాతము అని యర్థము చెప్పితిని. ఈ యర్థమును నారు చిరము భావించవలసియున్నది. ప్రేమలేమికిని, ఉన్న ప్రేమ విఘాతమునుటకును భేద మేర్పరచుకొన వలయును. “ప్రేమాభావం” అనుటయందు పూర్వపక్షము గుప్తము. నివృత్తి “అభావం” కాదు.

ప్రేమయొక్క ఉపస్థితివల్ల ప్రవృత్తిరసములు, తిగోధానమువల్ల నివృత్తిరసములు సుత్పన్నము లగుచున్నవి. ఈ ఉపస్థితితిగోధానముల ప్రవృత్తినివృత్తి వ్యవధేశము. ఇవి భావాభావములు కాను.

“దేనినై నా తీసునుని దానిప్రవృత్తినివృత్తుల వల్ల రసాలు పుట్టించవచ్చు.” అని పూర్వపక్షాలు కరు

ణము నవలంబించినారు. ఇది తప్పుక్రొవ. కరుణము శాంతవికారమునుట మాత్రము చాలదు. శాంతమునకు ఆదివికారము ప్రేమ. దీని నివృత్తిభావము శోకము. ప్రవృత్తివల్ల నివృత్తిగాని, నివృత్తినుండి ప్రవృత్తిగాని సాధించుట అక్రమము.

రసములు కరుణమూలకములను భవధూతి మహాకవి వచనము సత్యముగాదు. కరుణ రస మసితమైన ఉత్తరరామగాథను భావించిన ఆవేశ ప్రకాశముచేతను, తన కావ్యమునందు మూలంకషమై పల్లి విరిసిన కరుణరసవాహినిలో నోలలాడిన ఆనందపారవశ్యముచేతను పట్టజాలక మహాకవి పరికినవాక్యము లవి. తాను వ్రాసిన శృంగార, వీర, కరుణ రసప్రధానము లగు మామ నాటకములందును, కరుణరసప్రధానమైన ఉత్తరరామచరితయే సుశోభితమగుట మహాకవి గుర్తించినాడు. అదియుగాక “ద్రుతం కరుణయా” (మాలతి) “వయితకరుణై గ్లాఢకరుణం ద్రవీధూతం ప్రేష్టా తవహృదయం” (ఉ. రా. చ.) అని మహాకవి రసానుభవమునందు హృదయద్రవీభావము (విద్రుతి) ప్రధానముగా నెంచి శృంగారవీరములం దది లభింపక గావలయు, కరుణముయొక్క శీఘ్ర ద్రవీకరణమునకు వసుదై గాఢాభిమానముతో పరికిన పలుకు లవి. వానిని ప్రమాణముగా స్వీకరించి వాదము చేయజూచుట హాస్యాస్పదము.

“తొమ్మిదవ రసం మాడా సాధించడానికి గుర్తులమైన ఈమాట వ్రాయబడింది.” అన్నారు పూర్వపక్షాలు. శాంతము రసమే యను వివాదము నా కప్రకృతము. అది రసమే యనియు, విశేషించి రసములతో ప్రధానతమమనియు అంగీకరించియే నేను పరిష్కారము తలపెట్టితిని. అది నిర్గుణమే యనుటయు నా నిశ్చయము.

“న యత్ర దుఃఖం నమఖం న చింతా
న ద్వేషరాగో నచ కాచిదిచ్ఛా,
రసస్తు శాంతః కశితో మునీంద్రైః
సర్వేషు భావేషు కమప్రధానః

.....నచ తథాభూతస్య శాంత రసస్య
సహృదయాః స్వాదయితాః సంతి." అని ధనంజ
యును శాంతమునకు రసత్వము నిరాకరించినాడు.
కాని భరతమునియే దాని నంగీకరించెనట. అభినవభార
తయు సమర్థించెను. "మునినాప్యంగీక్రియతఏవ "క్వచి
చ్ఛమః" ఇత్యాదివదతా" కనుక అభినవ ను ప్రపాదులు
నైతము "ఏవం నవైవ రసాః" అని తీర్మానించినారు.
దీనికి నాట్యమునందు పుష్టిలేకపోయినను, సర్వసహృ
దయాస్వానుభవము కాకపోయినను

"మోక్షఫలత్వేన చాయం పరమపురుషార్థ నిష్ఠత్వా
త్సర్వరసేభ్యః ప్రధానతమః"

అని ధ్వన్యాలోకలోచనమునందు ఆచార్యపాదులు తీర్మా
నించిరి. ఈసిద్ధాంతము నంగీకరించియే నేను "శాంతము
మూలరసము" అని నుడివెలిసి. ఈమాటయొక్క బలా
బలములకు ఆచార్యపాదులే బాధ్యులు.

ఆచార్యపాదుల రసోద్దేశక్రమోపపత్తిని నారస
పరిష్కారమునకును సంబంధములేదని తెలియుచునే
యున్నదిగదా! నాది రసోత్పత్తిక్రమము. ఆయనది
రసోద్దేశక్రమము. రెండును భిన్నమార్గములు. పురుషార్థ
గూఢమైన శీవితమునందు ఏయేరసమున కంతప్రాధా

న్యము, ఎట్టిప్రయోజనము గలదో ఆచార్యులు నిరూ
పించినారు. ఉత్పత్తిక్రమము ననుసరించి నేను రసము
లను పరిష్కరించితిని.

ఈ యనుగమము "అప్రసిద్ధము" అయినంత
మాత్రమున ప్రమాదము లేదు. క్రొత్తది అప్రసిద్ధమును
టలో వింతలేదు. అప్రసిద్ధము-అనగా క్రొత్తది-సర్వము
అనుచితము, అసత్యము, అసమంజసము అని పూర్వ
పక్షుల యభిప్రాయమనుచో వారితో నే నింక వాదము
చేయగోరను.

కాస్త్రైకదృక్కులు పూర్వపక్షుల వాదమునే
యంగీకరింపనిండు: ప్రతిభాదృక్కులు నావాదమునే
స్వీకరింతురు.

వ్యక్తిగతాభిమానద్వేషములను విస్మరించి నాన్య
సములను పరిశీలించి దోషములను తెలిపినచో సవరించు
కొనుటకు నేను జెనుదీచును. నావాదమే గెలువవలెనను
దురభిమానము నా కంతమాత్రము లేదు. సత్యార్థప్రకా
శము నాయభిమతము. దానికి అభిజ్ఞలే ప్రమాణము.
సదసద్వ్యక్తిహేతువులగు సహృదయుల నిర్ణయమును
శిరసావహింపగలను.

“తెనుగువీణ” గీతికామూర్చన

చర్ల గణపతి శాస్త్రి

తెనుగుదోట మంజులతాంతముల సేకరించింది. ఆమోదముల పదజల్లినది. మాలతీమండపముల సతిశయించినది. ప్రాంగణంబుల నిలిచి మల్లెతీనెలు స్వాగతము లిచ్చినవి. భ్రమరకుమారులు లతాంతసౌందర్యమునకు మురిసిపోయిరి. ఆమోదములవలనఁ జోక్కిసాలిరి. మాలతీమండపములందు విచారములు సల్పిరి. మల్లెతీనెలుయల్లికల ననఁగి పెనఁగియుండిరి.

కాల మొక్కతీరున నుండుట యసహజము. ‘క్రాంతింత ప్రాతఁగోత’ అనుపామెత యిపు డర్థవంత మయినది. ‘పురాణమిశ్లేష నసాధుసర్వం’ అను నభిజనోక్తికి విపరీతార్థము దొరకినది. ‘ఆపరితోషాత్ విదుషాం’ అను సహృదయచనమునకు ‘ఆపరితోషాత్ స్వేషాం’ అనుపాతాంతరము కల్పింపఁబడినది.

పరిమళులపైఁ బరిమళులు, సమిశులపై సమిశులు, పత్రికలపైఁ బత్రికలు బయలుదేరినవి. ఒక రవు నన్నది యొకరు కాదనుటయే కర్తవ్యమైనది. చర్చలు సాగినవి. కావ్యామృతఫలమునకై యన్వేషణము జరుగుచునేయున్నది. కావ్యఫలరస మెట్టిదో యంతవఱకుఁ దలలేదు. చర్చిప్రసూనమే యుత్తమమని యొకరి మతము. సుందరప్రసవమే యుత్తమమని మఱొకరి తీవ్రసంఘర్షణము. ఈసంఘర్షణములలోఁ గొట్టుమిట్టాడి బోకము నలిగిపావుచున్నది. కన్నులు చించుకొని భావిలోకనిర్ణయమునకై లోక మెదురుతెన్నులు చూచుచున్నది.

ఇంతవఱకుఁ తెనుగుదోట యనేకనిలయములను నిర్మించుకొన్నది. ఆశ్రమములచేఁ బ్రసన్నమైనది. మాలచే నలంకరింపఁబడినది. ప్రవాసులకు వినోదభూమి యయినది. వసంతమనక, శేఠమంతమనక మధుకణముల నోలుకఁబోయుచున్నది. పూర్ణిమ యనక యమావాస్యయనక తేనెపట్టులు తగిలించుకొను

చున్నది. మంచయనక చెడ్డయనక భ్రమరకుమారులు తల లూపుచున్నారు.

లోపము దీర్చుటకోయన ‘గోపాలకృష్ణుల యశోకము’లో మొన్ననే తెనుగువీణ యొకటి ప్రదర్శింపఁబడినది. మిశ్రులిక్కరు ‘చూడవోయి’ యని యిచ్చుటచేఁ జూచుట తప్పింపిందనది. తెనుగువీణ చిన్నదైనను దానికి ద్విగుణముగా వేయఁబడిన బరకాసు జూచి వీణాలక్షణము సమన్వయించినదిగదా యని గ్రహించితిని. ఇది యశోకగీతిక లాలాపించునో, శోకగీతిక లాలాపించునో చూడవలయును.

ఈవీణకు నిర్మించిన శిల్పి యెవరో యను కుతూహలముతో ముఖపత్రము చూచునప్పటికి ‘ఇంద్రకంటి’ అను వర్ణములు మాత్రము దృగ్గోచరములైనవి. ఈవర్ణములు చట్టన శిల్పినామమును స్ఫురింపఁజేయలేకపోయినవి. నామముల స్థానమును ఇపు డింటిపేరులే యాక్రమించుకొనుచున్నవి గదా యని ముఖపత్రము దర్శించునప్పటికి అది శ్వేతపత్రమైనది. ఇంక గ్రంథములోనికి దిగువమని మూడవపత్రము చూచునప్పటికి ‘హనుమచ్ఛాస్త్రి’ అని యొక పరిచితమిశ్రునిపేరు ప్రత్యక్షమైనది. వీడో కొంత వ్యాకరణము తగులవేసినవాడనగుటచే నిది మండుకాష్ఠతిగదా యని యా రెండు పేర్లను గంతులువేయించి యన్వయించుకొంటిని. స్నేహితునిదిగదా యని గీతికామూర్చనకే సాహసించితిని.

ఈ తెనుగువీణకు ‘శ్రుతి’పెట్టినవారు శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావుగారు. ఇదివఱకే ‘శ్రుతి’ పెట్టఁబడియుండుటవల్ల మూర్ఛనకు నాకంతగా శ్రమ యనిపించలేదు. తమ శ్రుతిలో శ్రీనివాసరావుగారు ‘కవితాదర్శాలకు రసాస్వాదనమే పరమావధి’ అని కవిత్వఫల నిర్వచనము చేసియున్నారు. మఱియు ‘కొన్నిగీతాలు భావబంధురంగా ఉన్నా కొందరికి నచ్చవు’ అని పరమతమును బ్రదర్శించి ‘అర్థం తెలియకముందే ఆకర్షిస్తాయి కొన్ని

పద్యాల' అని స్వమతము నున్నోషించి యున్నారు. స్వమతమున కుదాహరణ ప్రాయముగా 'ఉరుములు మెరుములు ఉటాపుతీగెలు' 'కాళాగజ్జా కంకాళమ్మా' అనునవి చూపించి " 'కాళాగజ్జా కంకాళమ్మా' అంటే ఏమిటి? అని కొందరు ప్రశ్నలు వేస్తారు. జవాబుగా కళాశీలిమొదటే దీని కేమి అర్థం లేదని ఒప్పుకుంటాడు" అని సవిమర్శముగాఁ బైకవిత్వలక్షణమునకు నీ తెనుఁగు వీణకు సమన్వయముచేసి చూపించినారు.

ఈవిభాగాన మెట్టిదో, యెట్టిగీతిక లాలాపించు నోయని వితర్కించుకొని పత్రము తిరుగనేయునప్పటికి ప్రభుమగీతియొక్క శీర్షిక యుపశ్రుతిలాగున 'ఏమో' అని సమాధానమిచ్చినట్లయినది. తరువాత —

" ఏపువ్వు పూసినా

ఏపాట పాడినా

ఎందుకో ఈహృదయం

మింత కళవళపడును. "

అను గీతిక ఏది యెట్లున్న నేమియని నాహృదయాందో శనమును కొంత తగ్గించినది.

కవికిని విమర్శకునికిని మధ్య చాలనంతరము గలదు. కవిస్వైరవిహారము విమర్శకునికి నచ్చదు. కవికి మధ్యమధ్య విమర్శకుఁ డేవో కొన్ని యడ్డంకులు కల్పించుచుండును. కొంతవఱకుఁ గవికిని గర్వకునికిని సామ్యముగలదు. కలుపుతీయువానికిని విమర్శకునికిని భేదములేదు. కలుపుతీయువాఁడు స్రుష్టివాఁడేయైనచో గడ్డితోపాటు లతికలమగూడ సమముగానే పీకివేయఁ గలఁడు.

తెనుఁగు వీణను రచించిన కవి ఖండగీతులనే యాలాపించినాఁడు. అగ్నికణమువలె ముక్తకములంత కోభావహములుకావని నామనాచార్యుల నిర్వచనము. ఆనందవర్ధనాచార్యులుమాత్రము ముక్తకములందుఁగూ రసభావనిబంధనత్వము గలదని యంగీకరించిరి. పూర్వులు తమ యనుభవములను గాఢాముఖమున పల్లడించుట యాచారమైయున్నది. నవకవు లట్లుగాక స్వముఖముననే పల్లడించుచుఁ బ్రత్యేకత చూపుటకై యత్నించుచు

న్నారు. పండితరాయశతక మీమాన్సమునకుఁ జెందినదే. శ్రీనాథాదుల చాటువులుగూడ నీమార్గములోనివే. ఇట్లులే యీకవియు స్వనామమువగ్గరనుండియు వైలక్షణ్యమును జూపఁదలంచినట్లు తెల్లమగుచున్నది. ఈ వైలక్షణ్యమునం దెంతవఱకు సఫలఁడయ్యెనో సహృదయులే యరయుదురుగాక.

ఈతఁడు తనశరీరమున నెత్తుకోడిపోయినను, సత్తువుశిగిపోయినను దేశమునకును, హృదయమునకును ఆత్మర్పణము చేయఁదలంచినట్లు తన యనుభవమును దెలిపి కొన్నాఁడు. తేమానకు, తేమానకు నిలువునిలువున నిప్పయిపోయి యొక్కొకపుడు తలఁపుతలఁపునను ఉలుకై తింతునని ప్రసనిపూనియున్నాఁడు. ఒకచోట ఇతఁ డ్దీక్రిందివిధముగా వాపోయియున్నాఁడు.

"ఏటిమధువుల ఇసుకలంకల

ఇల్లుకట్టిన ప్రేమచెరిగిని

పట్నవాసందుమ్మలోనూ

బతకమంటారా"

పట్నవాసందుమ్మలో నెవరు బ్రతుకుమన్నా రో పాప మితనిని. ఇంద్రియములు కావునదా.

తన పూతనవసితదీనితములను అర్థమే చేసికొనని యీనిర్భాగ్యులొకములో వేగలేక యితఁ డాఁగలేక పోయినాఁడు. చూడుఁడు:

"ఓప్రభూ, పూతనవసిత కీవితముల

నర్థమేచేసికొనని నిర్భాగ్యులందు

వేగలే నాగలే నింక విడిచినట్లు

తీసికొనిపొమ్ము నీశాంతిధామమునకు."

ఎంతవలదన్నను గమలిని కరమెత్తి యితనిని బిలుచుట చూసినదికాదు. కమలినీహాసతేజస్సులో దనబ్రతుకు నిలుపలేక కరః తి పిలువవలదని బ్రతిమాలుకొనుచున్నాఁడు. ఎలకో యితని కీబాధ పాపము చూడుఁడు.

"నీనవ్వువలుగులో

నిలుపలే నీబ్రతుకు

కమలినీ! కమలినీ!

కరమె తి సిలువకో?

నవ్వుచెలుగులో బ్రతుకునిలుపలేననియన్నప్పుడు
'మొగమెత్తి నవ్వకో' అనిగాని, 'తలవంచి నవ్వకో' అని
గాని యన్నచో నుగితమేమో?

పూతనవనీతశీవితముల నర్థమేచేసికొనని నిర్భగ్య
లోకములోఁ బాపము చేగలేకపోయినను, నవ్వుచెలుగు
లోఁ బ్రతుకు నిలుపలేకపోయినను ఈక్రిందియనుభవ
ములు ఇతనిని ఆనిర్భగ్యలోకములోనే యుండునట్లు
చేసినవి.

“నను జూసి నవ్వించి

నవ్వులో మెరిసింది

కనుకొనల పొంగితి

కలతకోరిక లేనో

మిలుకుమిలుకూమంటు

కనికరిసాయి

ఆచిన్ని హృదయాన

ఏమున్నకోకాని

.....

.....”

ప్రబంధాలలోని నాయకానాయకులవలెఁ బాప
ము ఇతఁడు పూవుపూనినప్పటికీ, పొటపొడినప్పటికీ,
బాదిలిరాము పకపకా నవ్వింపప్పటికీ యలలికిపడి కళవళ
పడి పోవుచున్నాఁడు.

“.....

జూబిలిరాము

పకపకానవ్విలే

ఈహృదయ మెందుకో

భంతకళవళపడును”

ఇతఁడు వియోగియైనను అయియుండవలెను, లేక
యువ్యాదియైనను అయియుండవలెను. కాకపోయి
నచో ఎందు కీహృదయ మింతకళవళపడును.

కవి తాను శైలిలో నూతనత్వము కనుపఱపఁ
చుచినట్లు గొచరించుచున్నది. కాని నూతనత్వమునది

భాషానియమాలలంఘనములవల్ల సిద్ధింపదు. కవిసమయ
ములను బాటించినచో నూతనత్వమునకు భంగము గలు
గదు. అర్థపుష్టి, అన్వయసౌలభ్యము పొందిలగుణములు
లేనిచో నూతనత్వమునకే కాదుగదా కవితకే భంగము
గలుగును. భావములు నూతనములుగా నుండవచ్చును.
సప్తసంఘటన క్రాంతీరుసఁ గూర్చవచ్చును. నూత
నత్వము కోసమై యర్థము పాడగునట్లు కూర్చుటలో
నూతనత్వము ఉండదు. ఈ క్రింది దీర్ఘ సమాసములలో
నర్థ మెట్లు పాడయినచో చూడుడు :

‘ మధుదుర్దినశ్రావణపరుగుస్సుధా

పాతము లార్చుకొన్నవి’

మధుదుర్దినములు వసంతఋతువులోనే యని కవిసమ
యము. శ్రావణమాసములోఁ గేవలదుర్దిన (మేఘచ్ఛన్న
దినములు) ములేకాని మధుదుర్దినము లుండుట కవిస
మయ విరుద్ధము, కాలవిరుద్ధమును. ప్రబంధములందలి
పుష్పాడితిప్పలను గూర్చియు, మరలప్రవాహములను
గూర్చియు నధూతకల్పనలని నిరసించుట సులభమేకాని
మధుదుర్దినముల నధూతకల్పనచేయక యుచితము
పాటించుట సులభమా? ఇక్కడ సుధాశబ్దమునకు
మరలమని కవియభిప్రాయము కాఁబోలును. ఈయర్థము
నిఘంటువులందు మృగ్యము. శబ్దరత్నాకరములో నీ
యర్థము లేదు. ఇది మారుపదాల బిగింపేమో? ఈకవి
నిఘంటువులను గొంతవఱకుఁ బ్రమాణముగా నంగీకరిం
చును. అదియుఁ గొంతనయమే. ‘అర్చుకొన్నవి’ ఏమి
కూర్చుకొన్నచోకాని ఇది చదువునప్పటికి మనస్సార్చు
కొనిపోవుచున్నది.

‘ ఉమామహేశ్వరవిచిత్రపదాంకిత పుణ్యమేదిగీ
సప్తములు’

ఇందలి ‘విచిత్ర’ పదమున కర్థపుష్టి యిక్కఱ
లేదు కాఁబోలు. ఇది మునర్థపదము. ‘యతి మామతి
హృష్టన నుపయోగింప’ మని సంకల్పించుకొనియొం
డుటచే నీపదము యతికొఱకై వచ్చినదనుకొనుటకు వీలు
లేదు. ఆపైని ‘విచిత్ర’ పద మున్నను యతి యెట్లును
జెడినది. ఈవిచిత్రపదము గణభంగము వారించుటకై

వచ్చినదై యుండవచ్చు. 'యతి మామతివౌష్ణవ సువ
యోగింప' మని సంకల్పించుకొన్నను కుదిరినచోట
యతి వేరుబడినది తెలుసు. మాడుఁ డీక్రింది సమాస
పదసంఘటన :

‘నవనవేందీవరార్ద్ర’

హృదయసుకుమార శేత్రాల కొదిగినాడు

ఇందులో భావము కూన్యమయినది. అనన్వితార్థ పద
సంఘటన మిందుఁ బ్రవేశించినది. ఇందీవరార్ద్రము లన
నేమియో? ఒక యాధునికకవి ‘లతాంతార్ద్ర’ రాగం
బలన్’ అన్నాడు. లతాంతార్ద్రముల ‘ఇందీవరార్ద్ర’
ములు అన్నచో తమ్ములో. దీనినే యోగ్యత లేక
పోవుట యందురు పెద్దలు. హృదయసుకుమార సుకుమార
శేత్రాలా? ఆహా యేమి? విశ్వామిత్రసృష్టికి పై చేయే
యిది. ఇట్టిదానిని బతించి గూనందింపవలయు నన్నచో
నెట్లు లానందింపవలయునో చెప్పలేము.

ఈ క్రిందివానిలోఁ బాసములు అగుకుటలేదు.
చూడుఁడు:

‘వైత్రమధుగూమినీ

చంద్రికాహృదయూన

వీవలపు రగులునో

ఈ ౨ త సీత్రాలే

ఇందులోని ‘ఈపూతనీమోత’ అను నీ పాదమును
విశ్వామిత్రుఁడు త్రిశంకునిలాగఁ బైకిగంటిననుఁ గిందికే
పడిపోవుచున్నది.

పాప మొకకవి ‘నందినానంద కుంద మరంద
లవము’ అని వాడుకొన్నాడు. ‘అనుప్రాసకే ఆనం
దమా, అర్థపుష్టి అక్కర లేదు’ అని యాక్షేపించిన
యొకవి యెట్లు వాడినాఁడో చూడుఁడు :

‘పాలసంద్రపుతకుకు

హలహలపు తెగుకు’

ఇక్కడఁ బగుకుకోసమే తెగుకు వచ్చినదో, తెగుకు
కోసమే తగుకు వచ్చినదో కవికే తెలియవలయును.
ఈ మాత్రపు అనుప్రాసకే సంతోషించినట్లుదు అంత

యనుప్రాస రప్పించుకొన్న యా కవి యెంత
యానందించియుండునో! అతని యానందమున కితని
కంత కంటగింపు ఎందులకో!

సాధారణముగాఁ బ్రతికవికిని ఏవో కొన్ని యభి
మానగ్రంథము లుండును. అదిగాక తఱచుగాఁ దాను
జనువుకొన్న పద్యముల ఛాయలు హృదయము నంటి
యుండుటచే నవియే యొకప్పుడు తన గ్రంథములొనకిఁ
బ్రాకవచ్చును. ఒకప్పుడు ఒక్కనిధమైన భావముతో
తమ హృదయమందుఁ గలుగవచ్చును.

అంతమాత్రముచేతఁ గవి చార్యముచేసినాఁ డన
లేము. వాల్మీకిరామాయణములోని శ్లోకపాదములు
కాలిదాసు ఒక్కొక్కచోట నువయోగించుకొన్నాఁ
డందురు. కాలిదాసు తనకుఁ బూర్వ్యుడగు భాసకవి
వాసవదత్తలోని పోషాలంభనమును నాది యుక్తంతు
నినే నంగుశ్యుపాలంభనమును జేయించెనని వాదించెవరు.
ఇది కేవలము చార్య మనలేము. శ్రీనాథుని పోకడలు
పెద్దనగారిలోఁ గనిపించినంతమాత్రమునఁ పెద్దనగారికిఁ
జోరత్వ మంటఁగట్టుట భావ్యమగునా? ఇతరకవుల
పోకడలు గూడ నీతెనుఁగుపీఠలోఁ గనిపించుచున్నవి.
వీనిని చార్యములుగా భావింపను. కాని యొకవి యట్టి
వానిని చార్యములుగను, బారతంత్ర్యములుగను భావిం
చును. వకుళమాలాపరిశీలనములోఁ బారతంత్ర్యములుగా
నిట్టివానిని వ్యవహరించి గూక్షేపించిన యొకవిలోనే
యట్టివి కనుపట్టుచున్నందుల కాశ్చర్యముగలగుచున్నది.
ఒకరిని ఆక్షేపింపఁగనే సరియో? తనవ్రాతలలో నట్టి
దోషములనుగూర్చి శ్రద్ధతీసికొనవలదా? పైగా వకుళ
మాలను బాగుగాఁ బరిశీలించుటచేతనేకాబోలు దాని
ఛాయలు తెనుఁగుపీఠలోఁగూడ దొరి నవి.

‘హరజటాజాటపథాల పారలి

చిలకు మిన్నటి పన్నీటివలపు’

(వకుళమాల)

‘భవజటాజాటగళితగంగాప్రవాళ

వేణికలు’

(తెనుఁగుపీఠ)

‘అగిలోలేను చెరియ! ఈమాగబాధ’
(వకుళమాల)

‘వేగలే నాగలే నింక విడిచివస్తు’
(తెనుగువీణ)

‘అగిలోలేను’ దీనియొక్క తమ్ముడేకాబోలు
‘నేనుకో దొక ప్రతమేక’ (తెనుగువీణ) అను
ప్రయోగము.

‘చేదులారిన శేనియ జీవితాన’
(వకుళమాల)

‘చేయిన నీవితము ఆశించినాడు’
(తెనుగువీణ)

మగ్గున కితరకవుల చాయలుగూడఁ జూపించును,
‘నాకొంతు చెమ్మగిలు నయనమ్ము లేదు’
(శ్రీకృష్ణకావ్యము)

‘ఏమి రగిలించి పాడిన నహోదినగీతికి ఒక్క అక్షరవే
వలరు చెమ్మమానవులు’
(తెనుగువీణ)

‘ప్రాద్దుపాడుపునోములు నోమఁబూనినానో
చిట్టిబొట్టుకుంపమఁజెట్టు చిన్నదాన’
(రాయప్రోలు సుబ్బారావు)

‘చిట్టిబొట్టూ పెట్టడానికి.....చల్లనా
వీతగని నోములు నోనున్నా’ (తెనుగువీణ)

‘తైలియొక్క యనుకరణము చూచుచు:

‘సంబంధంపులు సాగిపోయెను
పసికున్నారా’ (శ్రీకృష్ణకావ్యము)

‘రత్నమంటూ పేరుచెప్ప
రంయినేస్తారా’ (తెనుగువీణ)

ఇవి వలము చార్మములని నాయుద్దేశముకాదు.

అలంకారికులు కాలనికుద్ధవర్ణనము, అనన్వయము,
వర్ణనములు, పునరుక్తి మొదలగువానిని కావ్యదోష
ములగుగాఁ బరిగణించియున్నాడు. వానికి లక్ష్యముల
కంటోదూరము పోవనక్కఱలేదు. అది మన తెనుగు
వీణయే పొట్టును తెట్టుకొన్నది.

‘ఈనభామాసాల
ఈక్రొత్తమేసాల

చలువపందిళ్లలో
సంపంగిపూలలో
ఆడుకున్నాడెప్పుడో
పాడుకున్నాడు.’

క్రావణమాసములోని మేఘములకు గాల్యుదళ
చాటిపోయి యావనదళ ప్రవేశించును. ‘ఆనాథస్య
ప్రథమదివసే మేఘ మాన్వప్తరానుమ్’ అన్నాడు కా.
దాసమహాకవి. క్రావణ భాద్రపదిములలో వర్షములు
గ్రుమ్మరించునని బాలానికిఁగూడఁ దెలియును. అప్పటికిఁ
జలవపందిళ్ల పని పూర్తియును. ఒకవేళ నక్కడనైన
నీకవి క్రావణములోఁగూడఁ జలువపందిళ్లను జూచి
యున్నాడేమో!

‘కలుమప్పొడ గూల, గగ్వల, కాంక్షితాల
నిత్యకోలాహలాతిభుగ్నీకృతము’

కలుమప్పొడ గూలయొక్కయు, గగ్వలయొక్కయు,
కాంక్షితాలయొక్కయు నిత్యకోలాహలముచేత
అతిభుగ్నీకృతము లని పైదాని కర్ణమై యుండునోపును.
ఇట్టి యన్వయము ఇంతతఱ కొచ్చటను జూడలేదు. ఏక
దేశాన్వయము ఉత్థితాకాంక్షాస్థలములనే యని నిర్ణ
యము. ఇట్టి ముదురుబీజాయోమకవిత్వ మెట్టి గూనంద
మిచ్చునో తెలియకున్నది.

ఈక్రింది పద్యములో యచ్చిబ్బి తచ్చిబ్బాన్వయము
మృగ్య మగుచున్నది. చూచుచు.

‘ఏసురపొన్నలూల, హసి
యించిన మార్గళిప్రభాతములో
నోసెడు పూలదీపవల

తో, కరుణించెనో? మానుబాల్యమలో
ఆసుభవేకా దిది, ను
మాల్లతమే—రసదిగ్ధ మేనియున్
ఆసుభవేకా దిది—దు

రంతనిదాఘము నీవితమ్ములో—

బాగుగఁ జదువుకొన్న యీకవి పద్యములోనే యిట్లు
లున్నచో నితరుల పద్యములసంగతి యింకఁ జెప్ప
వలెనా? ఏసుభవేకాయం దిది బయలుదేరినదో కాని

దురంతనిదాళు జీవితమునకువలె దీనికిని అర్థము మృగ్య మగుచున్నది. కనుకనే యీకవి యొకచోట 'హృదయం అంతే, పుండంటావా' అని తనహృదయములో నుండి వచ్చిన వేదనలనుగూర్చి నాపోయినాడు.

'అమవసయు పూర్ణి నుయు కానియట్టియెదులు' ఇటు యతి వలనన్నను యతిహాసము 'ఒట్టి' అనువర్ణన పదము వచ్చి యాశ్రయించుకొన్నది. ఈకవి యుద్దేశము ప్రకారము గణభంగము చేసినను నింతవంతు నుచితమే యయ్యెడిదే.

ఇతనికివితలో, గానరుత్తులు కనుపట్టుటలేదు. కాని యొకచోట గానరగైరంతి ప్రయోగమున్నది.

'విమలకారమిద్ధకొముసులయందు'

ఇందులో 'విమల'మహా, లేక 'ప్ర'పహా వీహో యొకటి యున్నచాలును.

పదసంఘటననుగూర్చి నాలుగుముక్కలు చెప్పవలసియున్నది. ప్రసిద్ధములను పదిమల హర్ష రస పుష్టిని గలిగించును. భావకల్పనవలె బహిరచనాకల్పన మున్నచోయిలందును శోభాభాయకము కాదంటారు. చూడుడు: 'అకలినిచ్చి కన్నీరు' 'క్రొం జెమట నెత్తురు బొట్టు' 'క్రాగినమంట నిట్టూర్పు' 'సుమారభారంగా' 'నవయావధివనేళ్లు' ఈ పైపదసంఘటనలోని యర్థము ఏద్రావిడప్రాణా మామముచేత సిద్ధించునో. ఒకచోట నీటిలో 'ఒక అనుభవాఘట్టాన్ని ముద్రించాడు' అని కలగు. ఇక్కడ 'అఘట్టాన్ని' ముద్రించినాడో 'ఘట్ట'మును ముద్రించినాడో కవి. లేక 'అనుభవ' శబ్దమునకు ఆకారాంతర్వము ముద్రింపబడినదో. కవిచైతన్యబట్టి వ్యక్తిత్వప్రవర్తనమునై యిట్టి మహాప్రయోగము ప్రయోగింపబడినదని యూహించుటకు వీలుగానున్నది. కాని ముద్రాధానికారలచేత ముద్రింపబడియుండు ననుటకు వీలుకాన్పించదు.

ఇతడు 'నాకుగూడ విభాభిమానము కల' పని చెప్పకొనుటకు ఒకటిరెండుగీతులలో మొక్కుబడి తీర్పుకొని ధన్యుడైనాడు. ఇతని గీతులలో 'రాజ

మండ్రి' 'పిచ్చితలపులు' 'కన్నెనోములు' శేషములైన రచనలు. అందులో నొకగీతి నారాయణుడు.

"అస్థిల్ల జలలోన

ఏపూలముడుమికిని

ఘమఘమవాసనల

కులకుకూ వచ్చి

నమజ్జాన తలవంచి

నవ్రకుంటుంది

ఆనిన్ని స్వల్పలో

విమున్నదోగాని "

ఈ కవి 'గోమయలలో వ్యావహారికమును, బస్యములలో గ్రాంథికమును బాటించి తన యభిప్రాయము కొంత విశదపఱచినాడు. యతిభంగముతో పాటు సంధిభంగముకూడా నితని కిష్టమే. కొందఱు నవకవులు విసంగులు చేసియున్నను ఆవిసంధిస్థలములలో సంధిచేసినచో గణభంగము గలుగదు. కాని యితనికివితలో నట్లుగాను. విసంధిచేసిన కొన్నిస్థలములలో సంధిచేసినచో గణభంగము దుర్వారమగును.

'పోవుదము ఉమామహేశ్వర విచిత్ర పదాంకిత మేదినీపదములు'

'యమక! నీ స్నిగ్ధహృదయమును ఉడికనేని'

ఒకచోట గణభంగముకూడఁ బటసిందినది.

'తెక్కతెక్క గదియించి చరింపరాజహంసమా'

ఇక్కడ 'చరింపగ' అనినచో గణభంగము గలుగదుకాని వ్యర్థముగ 'గ' అను వర్ణము చేర్చుట యేలయని యితని యుద్దేశమేమో!

అట్లమున్నపుడే యతిభంగాలు, గణభంగాలు చేయవలయునని యితని యుద్దేశము. ఈకవి రచనలలోని యతిభంగాలలోను, గణభంగాలలోను వీహో యర్థవిశేషములను బాకు లూహించు కొనవలెను గాబోలును. ఇతడు యశులు కొన్నిచోట్ల మానినను బ్రాసములు మానక పాసము వానియందు దయచూపించియున్నాడు. కొన్నిచోట్ల బ్రాసములలో వ్యర్థపదములు నూడఁ బడినవి లెండు.

మొత్తముమీదఁ దెనుగువీణయంతయు నిజే
గీతిగా నున్నది. ఇట్టియలంకారములచేఁ దెనుగుదోట
యెట్లు కోళింపఁగలదో తెలియదు. శిల్పితా నేదో
నిర్మించునప్పుడు సావధానముగ నిర్మాణములోఁ గళ
యాట్టిపడునట్లుగకో, ఆదర్శముగ నుండునట్లుగకో.
రచింపఁబ్రయత్నింపవలయును. అంతియేకాని ‘కోయిల
యేల కోంతెత్తిపాడును, పరులఁ దనియించుటకా’ అని
ప్రతిపాదును దలఁచుకొని రచింపమొనరించుచో రసా
భావము తప్ప నింకమున్నది. మంచిదే తాను ‘కోయిల’
యగుటకు యత్నించి ‘కోయిల’ యయినప్పు డెట్లు
పాడినను ఘనరగీతికయే పాడునుగాని మఱియొకటి
యెట్లు వెలువడఁగలదు. కాకి తాను ‘కోయిల’ అని
యనుకొని యాచుట మొదలిడినచో దానిమట్టుకు
దానికి అనందముగనున్నను బరులు పొరుకొనలేదు.

‘కాళాగజ్జా కంకాలమ్మా’

అని సోదాహరణముగా శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావుగారు
తెనుగువీణతైలినిగూర్చి చెప్పినవాక్యము లంతయు
సమంజసములై యున్నవి.

ఇంక నొకటి చెప్పి ముగింతును. మన యాంధ్ర
భాషామోమకు రంగురంగుల కాగిరేవులువృత్తులుగాక
గురభిళములగు ప్రసూనములనే కానుకగా నొసంగి
ధన్యులగుదురుగాక యని కోరుచున్నాను.

ఉపసంహారముచేయుచుఁ గవి నూతనముగా

‘అలడవిపూలనేత్రాంచలాల

మరుపులో ప్రేమలకు ఓనమాలు గలవు’

అని ‘జ్ఞాపకం’ చేసియున్నాఁడు.

యి కి ”

పిలకా గణపతిశాస్త్రి

యువసిచరణమం

జీరాల విడివడిన

చిన్ని బంగరుగంటలారా !!

“గలగల”ను

చిట్టిబంగరు పిచుకలారా !!

వీధిచూరుల దిగువ

వ్రేలొడు రాజనపు,

వరిజాలరుల మీద

వాలిపోదురు గాని,

మెరిసేటి చినచిన్న

వరివెన్ను లేతెచ్చి,

మోగేటి బంగారు.

చిరుమువ్వలై వచ్చి,

పాపచుట్టూ తిరిగి

నలకరించండి !

పాపనోమాలైన

ఆడించిపొండి !

చిట్టి ఈవేళేమో

నట్టింది పోరు !

ఉయ్యాల ఊపగా

చెయ్యారుకోదు !

చెరువునుండి

—యస్. వి. యస్. రామారావు.

వెంకటరత్నమ్మ మామిడిపూడి అగ్రహారీకు డైన వేదాంతం రామశాస్త్రిలుగారి ఏకైకపుత్రిక. రామశాస్త్రిలుగారు నాలుగు వేదాలూ తలక్రిందులుగా వల్లెవేసిన ఘనాపారీ. ‘అష్టవర్షా భవేత్ కన్యా’ అనే శాస్త్రవాక్యాన్ని త్రికమించలేకా, మనుమరాలి వివాహమహోత్సవం కండ్లారా చూస్తేనేగాని ప్రాణం విడువనని భీష్మించుకున్న మునలితల్లి ముచ్చట తీర్చడానికీ సుక్షేత్రమైన ఖండిక అయిదెకరాలు అమ్మి, మహా వైభవంగా సరిగా ఎనిమిదవవట వెంకటరత్నమ్మపెళ్లి చేశాడు. ఇంత శాస్త్రోక్తంగా సాలంకృతకన్యా దానంచేసిన పుణ్యాత్ముడెవ్వడూ లేడని చెప్పకున్నారు చుట్టుప్రక్కలనున్న అగ్రహారీకులు. ఏడుతరాల పితృదేవతలు తరించిపోయారని సంతోషించాడు శాస్త్రిలుగారు. వివాహమైన సంవత్సరం తిరుగకుండానే వెంకటరత్నమ్మపసుపుకుంకం భగ్నమైపోయింది. రెండోసారి శ్రావణ గౌరీవ్రతం చేసుకొనే యోగ్యత ఆమెకు లేకపోయింది. అగ్రహారంలో అశేషజనం శాస్త్రిలుగారిని గురించి జాలివడేవాళ్లే. “ఇంతకూ పాపం ఆయనం చేస్తాడు? దాని మొగాన్ని పసుపు కుంకం వ్రాత లేండే” అని చప్పరించేశారు. ఎద్దువుండు కాకి కేమి నొప్పి?

* * *

కొన్నాళ్ల పాటు శాస్త్రిలుగారి కుటుంబం ఈదుఃఖంతో కుమిలినా కాలక్రమేణ లోకం తోపాటే అయ్యారు. వీరేశలింగంపంతులుపేరు చెపితే మండిపడే శాస్త్రిలుగారు పంతులు కాళ్లు పట్టుకుందామా అని ఆలోచించాడు మొదట్లో. తన ధర్మశాస్త్రపాండిత్యమంతా విశంతూద్వాహనమర్థనానికి వినియోగించాలని ఆలోచించాడు. కాని సాహసం చెయ్యలేకపోయాడు. సంఘశాసనాన్ని దాటలేక లోకంతోపాటే అయినాడు. వెంకటరత్నమ్మ చాలాచురుకైనపిల్ల. శాస్త్రిలుగారు శిష్యులతోపాటు ఆమెకు కూడా చక్కగా సంస్కృతం తెలుగూ పాఠాలు చెప్పేడు. అల్లుడు పోయిననాటినుంచీ అదొకవిరక్తిగా చదువుచెప్పడం మానేశాడు. కాని వెంకటరత్నమ్మ స్వయంగానే అనేక పుస్తకాలు చదువుకుంటూ కాలక్షేపం చేసేది. చాలా కాలం ఆమెకు వైభవ్యం అంటే బూట్లు పెట్టుకోకపోవడం, తోడిపడుచులతో పేరంటాల కల్లకపోవడం తప్ప వేరే కష్టమేమీ నాటలేదు. ఆమె ఈడేరిననాడుమాత్రం కొంపలో గొల్లుమన్నారు. శవమెళ్లినంత గోలైంది. ఆనాడుమాత్రం ఆమెకు హృదయం చివుక్కుమంది. ఆనాటినుంచి తన అవస్థను గురించి ఆలోచించడం ప్రారంభించింది. ఆట్టే ఆలోచించగా సంఘమీద రోతపుట్టింది. నిత్యం

వృద్ధిపొందుతూఉన్న తనసౌందర్యంమీద తనకే అనవ్యం పుట్టింది. ఏమైతే నేమి? నిత్యం 'ప్రాబుభృతత్వం' చెపుల్లో ప్రతి ధ్వనిస్తూ ఉండడంవల్లనైతేనేమిటి, నిస్సహాయతవల్లనైతేనేమిటి లోకంతోపాటు ఆమె కూడా సంఘమొక్క నిరంకుశత్వానికి తలొగ్గింది. ప్రపంచంలో ఎక్కువ కష్టపడే వాళ్లకే సౌఖ్యం తక్కువ. హిందూసంఘంలో అస్పృశ్యులని అగౌరవంగా చూడబడేవాళ్ల కాయకష్టమే ఉత్తమజాతులసౌఖ్యానికి మూలమైఉంది. హిందూ కుటుంబంలోని విశ్రంతువు గతీ అంటే కుటుంబానికెక్కువ కష్టించడం, అందరికన్నా తక్కువ హక్కులను, సౌఖ్యాన్ని అనుభవించడం. రత్తమ్మ ఈ అనర్హతలనన్నీ చూస్తూ, అనుభవిస్తూ కాలం గడుపుతోంది. సహజంగా తెలివైనదవడం చేత చుట్టూప్రక్కల అందరికీ తలలోని నాలుకలా మెలిగింది. ఒంటెత్తు కాపురాలవారి పిల్లలను సముదాయించడం, కొత్తకోడల్లకు జడలల్లడం, కొత్తనగలను, బట్టలను పనందు చేయడం ఆమెకాలక్షేపాలు. కొత్తవిషయాల్ని సూక్ష్మంగా గ్రహించి తోడిపడుచుల సౌఖ్యానికి ఉపయోగించేది. మొత్తంమీద రత్తమ్మలాంటి మంచి మనిషి లేదనిపించుకుంది.

* * *

కాలం తలక్రిందైంది. పదిమందినోళ్లల్లానూ పరువుగా బ్రతికే రత్తమ్మ లేనిపోని అప్రతిష్ఠకు పాలైంది. పొరుగింటి కామావధానుల

కోడలు సుబ్బలక్ష్మమ్మ తొలిచూలు కొడుకు నెత్తుకొచ్చింది. తనకు లేని విషయాన్ని గురించి ముచ్చటపడడం లోకంలో నవాజమే కనుక పిల్లవాడిని చూడాలనే సంతోషం కొద్ది వెంకటరత్నమ్మ వాల్లింటి కెల్లింది. పిల్లవాడిని చూడడానికి రత్తమ్మే ముందయింది. కామావధానులభార్య సోదెమ్మకు మాత్ర మెంతో కష్టంతోచింది. 'శుభమా అంటూ వాకట్లోకి పిల్లాణ్ని ఎత్తుకొస్తే ఊళ్లో పనులూకుంకంగల ఆడకూతుల్లేవ్వరూ లేనట్లు ఈ బాలవెధవే ముందొచ్చిందమ్మా, ఏమరిష్టమోను' అంటూ విసుక్కుంది ఆవిడ. మొగంమీద ఏమీఅనలేక ఊరుకుంది. గుప్పెడైతే మిరపకాయలు దిగతుడిచి నిప్పుల్లో పోసింది. వచ్చినప్పటినుంచి నలతగానేఉన్న పిల్లాడు మరిపడిరోజులకు జ్వరం వచ్చి చనిపోయాడు. ఆపిల్లవాని చావుకు కారణం రత్తమ్మ అశకునమేనని సోదెమ్మ నమ్మకం. ఆనమ్మకంతో ఊరుకుంటుందా? ఊరంతాసాటింది. 'అప్పడే అనుకున్నానమ్మా, ఏదో కొంపమునుగుతుందని. దానిదిష్టి అంత పాపిష్టిదమ్మా' అంటూ అక్కడక్కడా అంటిం చేసింది. 'అవునమ్మా, కొందరికల్లలాంటివే ఉంటాయమ్మా' అని ఊకంఇచ్చేరు కొందరు అమ్మలక్కలు. రత్తమ్మకనబడితే కామావధానులింట్లో ఇంటిల్లుపాతీ మొగంచిట్టించుకోవడం, మాటాడకపోవడం ఆరంభించారు. దీనికి కారణం ఆమెకు తెలియనేతెలియదు. కొన్నాళ్లకి పొరుగింటివారికోడలూ కావిడ చా

దాంపత్యము

—వి. వి. భగీరథ.

మంతిపువ్వుల జడనుకుని శాస్త్రులుగారింటి కొచ్చింది. రత్తమ్మకు పువ్వులమీదండే ప్రేమకొద్దీ ఆవిడజడ పరిక్షించి పదిసారులు పసందుచేసింది. ఇదివరకే వ్యాపించిఉన్న పుకారులవల్ల ఆమెమనస్సు కేదో సందేహంతోచింది. సందేహించినట్లుగానే ఆమెకు ఫెల్లుమంటూ జ్వరంవచ్చి పది లంకణాలు చేసింది. ఇంటిల్లుపాతీ రత్తమ్మను అడ్డమైన తిట్లూ తిట్టి దిగదుడుపులు తీశారు. దీనితో వెంకటరత్తమ్మ అసఖ్యాతి మరింత బలపడింది. ఆమె వాకట్లో కెడితే తలుపు వేసుకోవడం, పిల్లలనైనా దగ్గరకు చేరనివ్వకపోవడం జరుగుతూనచ్చింది.

* * *

“ఏమండోయి ఇదిగో! చెప్పితే మీకు కాదూ? మాటపనిపించుకోరేమీ?” అంటూ కరణంగారి కోడలు భర్త రామారావు పంతులుని వెనక్కిపిలిచింది. పంతులు సుష్టుగా భోంచేసి మధ్యపాపిడి క్రాపింగు పోకుగా దువ్వుకుని, పట్టిపొడాయిచి శివాలయం మంటపంలో పేకాటకు తొందరగా వెళుతున్నాడు. పెండ్లాంకేకలకు విధిలేక విసుక్కుంటూ వెనక్కితిరిగేడు.

“మీకెన్నిసారులు చెప్పినా కరగడమేనా ఏమిటి? ఆయింటి ముందరనుం చెడుతూ ఆషా కెందుకు? శాస్త్రులుగారి దిప్తిదేవమ్మ కళ్ళడ్డాయంటే ఏదోరోగమో, రొట్టో వస్తుందంటే అంత అలక్ష్యమేమిటి?” అంటూ ఎవరూ లేరు గదాలనుకుని చునరుసలాడింది కరణంగారి

కోడలు. పంతులు “ఇందుకేనా వెనక్కి పిలుస్త. ఏడి శాపులే” అని గిర్రున తిరిగి చక్కా పోయాడు. అప్పుడే అప్పడాలకర కోసం వాల్లింటికొచ్చిన శాస్త్రులుగారిభార్య వెంకమ్మగారి చెవుల్లో బడ్డాయి ఈ మాటలు. ఇదివరకే చూచాయగా వింటూవచ్చిన విషయానికి ప్రత్యక్షంగా సాక్ష్యం దొరికింది. వెంకమ్మగారికి గంగవైరులెత్తేయి. కరణం కోడలిని ఛడామడా ఝాడించేసింది. ‘మాటకి మాట తెగులు, నీటికి నాడు తెగులూ’ అన్నట్లు మాటమీదమాటాచ్చి నలుగురూ విధిపడ్డారు. బజారు పంచాయితీదాకా వచ్చింది. ఇంతైనాక రత్తమ్మకు తెలియకుండా ఎల్లాఉంటుంది?

* * *

వెంకటరత్తమ్మకు ప్రపంచమంతా గిర్రున తిరిగి పోతున్నట్లుపించింది. దొడ్డివసారాలో షడుకొని తనమీద పుట్టిన వాదులన్నీ తలచుకొని వెక్కివెక్కి ఏడ్చింది. పుణ్యాని కెడితే పాపం ఎదురైందే అని దుఃఖపడింది. ఈమధ్య పిల్లలు తనదగ్గరకిరాకపోవడం, తానింటికెడితే జనం ముఖించిట్లించుకోవడం ఇందువల్లనేకదాయని గ్రహించింది. ఎంతకృతఘ్నమైన ప్రపంచమో కదాయని లోకాన్ని నిందించింది. తీగకదిలితే డొంకంతా కదిలినట్లు తనజీవితంలో అసాఖ్యానికి ప్రాతిపదికయైన వైధవ్యాన్ని అసహ్యించుకుంది. సంఘం అకారణంగా తనకు చేస్తున్న అపకారం, చూపుతున్న నిర్లక్ష్యం అన్నీ కండ్లకుట్టినట్లు కను

కనుబడింది. మెటనే మరొకదృశ్యంలో తాను ఇంటికెడితే తలుపు లేసుకోవడం, జనం తన పేరు చెప్పి మెటికలువిరవడం కనుపించాయి. రత్తమ్మ ఉలికిపడి కనువిప్పేసరికి తానేదో కొండమీద నుంచి జారిపోతున్నట్లు తోచింది. బాగా స్పృహతెచ్చుకొని ఈ గ్రామంలో తనకు స్థానంలేదని నిశ్చయించుకుంది. అగ్రహారంలో చచ్చిమంచినీళ్లయినా నోట్లోపోసుకోకూడదని శుభంపట్టింది. ఆనాటితో ఆడారి ఉదకముణానుబంధం తీరిపోయింది రత్తమ్మకు.

* *

మరునాడు ప్రాధ్దన్న శాస్త్రులుగారింట్లో గొల్లుమన్నారు. ఊరంతా గాలించేశారు రత్తమ్మ కోసం. చెరువులో వలవేసి వెదికించారు. చుట్టుప్రక్కకు గ్రామాలన్నీ వెదికేరు. ఎక్కడా ఆమె జాడ లేదు. 'అయ్యో శాస్త్రులుగారి కెంతకష్టంవచ్చిందండీ'

"అంటూ ఎవరూ శేరుగదా అనుకుని రుసరుసలాడింది కరణంగారి...." అని జాలిపడ్డారు కొందరు.

పించాయి. ఈ అన్యాయపునంఘాన్ని అతి క్రమించమని అంతరాత్మ ప్రబోధించింది. 'ఈ ఊల్లో నీకు చోటులేదునుమా' అని మనస్సు హెచ్చరించింది. నీరసంచేత కళ్లు మూతలు పడ్డాయి. అందులో కల. తాను పిల్లిల్ని ఆడిస్తూన్నట్లు, పడుచులకు జడలల్లుతూ ఉన్నట్లు అందరితో కులాపాగా ఆడుకుంటూ ఉన్నట్లు 'ఎంతవని చేసిందండీ' అని ముక్కుమీద వేలేసుకున్నారు కొందరు. ఊరిపీడ కొంత వదిలిందని సంతోషించిన వారు కూడా కొందరు లేకపోలేదు. 'ఏశిష్యుడుతోనైనా కొలాయిందిదేమో చూడండి' అన్నారు కొందరు ఆకతాయిరకం. ఎవరేమన్నా శాస్త్రులుగారిదుఃఖం, ఆయనభార్య కడుపు

శోకం మాన్యేవా ల్లెవ్వరూలేరు. ఏపత్తా లేకపోవడంచేత ఏగోదావల్లోనో పడి ఆత్మ హత్య చేసుకుందని నలుగురూ సిద్ధాంతం చేసేశారు. శాస్త్రులుగారిభార్య పుత్రికా వియోగంచేత మంచంపట్టి మూడునెలలు తీసుకుని మరణించింది. శాస్త్రులు తనకున్న భూమికాస్త్ర తెగనమ్మకుని ఎక్కడికో దేశాంతరం లేకిపోయాడు. కొంతకాలానికి అగ్రహారంలో రత్తమ్మమాటగాని, శాస్త్రులు గారి కుటుంబంమాటగాని తలపెట్టేవారులేరు. ఈగాథంతా కాలంలో లీనమైపోయింది.

* * * *

మిస్ రత్నం, యల్. ఆర్. సి. పి. అమలా పురం ఆస్పత్రిలో లేడీ డాక్టరు. ప్రసవ చికిత్స లోను, బిడ్డలవైద్యంలోనూ ఆమెకు చాలిన చెయ్యి ఈ చుట్టప్రక్కల లేదని పేరుమోసింది. అమలాపురం వచ్చిన రెండుమూడు నెలల్లోనే ఆమెఖ్యాతి వ్యాపించింది. సబ్జెక్ట్ గారి కూతురు ప్రసవించలేక ప్రాణాపాయ స్థితిలో నున్నప్పుడు మిస్ రత్నం గండంగడిపిది. ఆమెఖ్యాతి కద మొదటి మెట్టు. సారాయి ఇనస్సెక్టరుగారింట్లో డీర్స్ కాయలా, తాసిల్దారుగారి కుమార్తెహిస్టరీయూ ఆమెవైద్యం చేతే తగ్గడంచేత అక్విసి దేవతల అపరాధతార మని బిరు దేర్పడిపోయింది. ఆమెహస్తవిశేషాన్ని గురించి ఆశ్చర్యంగా చెప్పుకున్నారు. అమృతహస్తమనే వాడుక పడింది. ఇతర వృత్తుల్లోవలె గాకుండా వైద్యుడికి వకీలుకి ఖ్యాతి రొట్టంగా ప్రత్యక్షమవుతుంది. మిస్

రత్నం ఎంతలేదన్నా జీతం కాక నెలకు నాలుగువందలు కల్ల చూచేది. ఆమె జీవితాన్ని గురించి కూడ ఎంతో పవిత్రంగా చెప్పుకునేవారు. మొదటిరోజులలో ఎవరో దక్షిణాది కిరస్తానమ్మ కాబో లనుకున్నారు కాని ఆమెవేషభాషలవల్ల తెలుగుస్త్రీ అని తెల్లమైంది. ఎంతమాత్రం ఆర్భాటం లేని వేషం, ఓర్మి, ఏవేళప్పుడైనా బీదసాదల కందుబాటులో ఉండడం, డబ్బుకోసం నిక్కచ్చిచేయకపోవడం మొదలైన వైద్యుని కుండవలసిన మంచితక్షణాలన్నీ ఆమెయం దుండడంచేత డెల్టాడెల్టా అంతాకూడా ఆమె పేరు ప్రతిఊట్లోనూ మోసిపోయింది. ఆమెకు ప్రాక్టీసు హెచ్చయిపోయి చిన్న మోటారు కూడా కొనవలసినవచ్చింది. ఆతిక్లష్టంగాఖచ్చు పెట్టుకుంటుందనీ, ఇంట్లో ఒక్క ఆడనౌకరు తప్ప ఎవ్వరూ లేరనీ, ఏనా కానెల మిగిలిన డబ్బుతా పునహాలోని మహిళావిద్యాలయానికి పంపేస్తుందనీ వాడుకపడింది.

* * * *

ఒకరోజున తెల్లవారు ఝామున 3 గంటల కెవరో ఇద్దరుపురుషులు మిస్ రత్నంకు నిద్రాభంగం కలిగించి దీనంగా ప్రాణిస్తున్నారు. అందులో ఒకాయన బాగావయస్సు మల్లినవాడే.

“అమ్మా, మాలమ్మాయి కనలేక బాధ పడుతోంది. మీరొక్కసారివచ్చి రక్షించాలి. మాపూ రిక్కడే గం మైళ్లలో ఉంది.”

“ఏవరూ?”

భా ర తి

“మామిడిపూడి అగ్రహారమమ్మా”

“మామిడిపూడి అగ్రహారమా?”

అని డాక్టర్ గభాలున కళ్లెత్తి చూచింది. ఆమెమనస్సు కేదో చురుక్కుమంది. పూర్వ పరిచయం స్పష్టమైంది.

“మీ పేరు?”

“కామావధానులు. మీ మా అబ్బాయి.

వీడి భార్యే నోవ్వలుపడుతోంది.”

“ఎప్పటినుంచి?”

“నిన్న ప్రొద్దుటినుంచి.”

“ఏనో కానుపు?”

“రెండో కానుపు. మొదటి కానుక పొచ్చి పదిహేనేండు సంవత్సరాలైంది.”

డాక్టరు అల్లా నిలబడిపోయింది. మాటా మంటి లేదు. ఆమెకండ్లల్లోంచి అగ్రహారం వులు జలజల రాలేయి. కామావధానులు కిడేమీ అర్థంకాలేదు.

“అమ్మా, ఫీజుకు సందేహించక్కర లేదు. నిన్ను తప్పకుండా సంతోషపెడతాం. నీదృష్టిపడితేనే ఎల్లాంటి రుగ్మతైనా మాయ మైపోతుంది తల్లీ, రక్షించాలి.”

అంటూ ఇంకా ఏవోసంస్కృతశ్లోకాల తో సహితంగా ముఖస్తుతి ప్రారంభించాడు. డాక్టర్ ఒక్కక్షణం ఆలోచించి “అమ్మా, మీ ముఖస్తుతి చాలించండి. మీరు ముందెల్లి మీ ఊరురోడ్డుమొగ నుండండి. తెల్ల వారేసరికి వస్తాను.” అని చెప్పి పంపించింది.

* * * *

మిస్ రత్నం రామశాస్త్రిగారివితంతు పుత్రిక వెంకటరత్న శ్రీ అగ్రహారంలోవచ్చిన అగ్రహార భరించలేక గ్రామంనిడిచి పూనా లోని మహిళావిద్యాలయంలో పది సంవత్సరాలపాటు చదువుకుంది. బొంబాయిలో వైశ్యవీక్షినిచ్చి మద్రాసు ప్రభుత్వవారి వైద్యశాలలో డిప్లొమాలో ప్రవేశించింది. తెలుగునాడుకి నేనచేయాలనే తలంపుతో అవకాశం వచ్చినప్పుడు అమలాపురం బదలాయించుకుంది. వస్తూనే మామిడి పూడి అగ్రహారంలోని తల్లిదండ్రుల సంగతి విచారించింది. వాళ్ల వివాదగాథ తెలుసుకొని చాలా దుఃఖపడింది. ఆమెకు ఆ ఊరు పేనుచెబితే చాలా అసహ్యం కలిగేది. తన జీవితచరిత్రలో ఆభాగాన్ని మరచిపోవడానికే నిశ్చయించుకొని బ్రతికున్నన్నాళ్లు మానవ నేవ చెయ్యాలని వ్రతం పట్టింది. అందుకే బహునిరాడంబరంగా జీవితం గడుపుతూ సంపాదించినడబ్బు మహిళాసదనాని కర్చి స్తోంది. తాను మరచిపోయిన మామిడిపూడి అగ్రహారంసంగతి జ్ఞాపకం చేశాడు ప్రొద్దున్నే వచ్చిన కామావధానులు. జ్ఞాపకం చెయ్యడ మేమిటి, మనస్సుకు చాలా ఆందోళన తెచ్చిపెట్టేడు. చాలాసేపు ఏమీ తోచక కూచుని వైద్యధర్మ నిర్వర్తించడం తప్పనిసరి అవడంచేత అగ్రహారం మోటారు మీద ప్రయాణమైంది.

* * * *

డాక్టరు రత్నం కామావధానులుగారింట్లో పురిటిగదిలో ప్రవేశించింది. సుబ్బ

లక్ష్మమ్మను పరీక్ష చేసి మందిచ్చింది. అవసరమైన చికిత్సలన్నీ చేసింది. పావుగంటయ్యే సరికి సుబ్బొత్తమ్మ సుఖప్రసవమై కొడుకును కంది. చికిత్స చేస్తున్నంతసేపూ సుబ్బొత్తమ్మ డాక్టరుముఖంకేనే చూస్తోంది. ఏదో పరిచయం జ్ఞప్తికొచ్చి ఆమె గ్రుడ్లలో నీళ్లు తిరిగేయి. డాక్టరుతోడమీద చెయిపెట్టుకుని పడుకుంది. అమ్మొక్కంటా డాక్టరు సమర్థత చూచి సంతోషించారు. “నీ చెయ్యి అమృతహస్తమమ్మా. నీదృష్టి పడితేనేచాలు ఎంతెంతజబ్బులైనా పోతాయి.” అని ముఖస్తుతి చేశారు.

ఈ మాట లనేసరికి డాక్టరుకు చిరాకేసింది. ‘నాదృష్టి అంత గొప్పదా ఏమిటి!’ అంటూ ఛటాలున కారెక్కి వెళ్లిపోయింది.

* * * *

డాక్టరు వెళ్లిపోయాక సుబ్బొత్తమ్మ అత్త గారిని పిలిచి ‘వైద్యురాలి ముఖం మన రామ శాస్త్రులుగారి రత్తమ్మ ముఖంలా ఉందండీ’ అంది. ‘ఆ, మనిషిని పోలిన మనుష్యులుంటారు. రత్తమ్మొక్కడంది? ఉన్నా దానికీతెలివెక్కడిది? పైగా దానికళ్ల ... ..’ అని ఏమో చెప్పబోతుంటే కోడలు మాట కడ్డొచ్చింది.

‘అల్లాటి మాట లెందుకండీ అత్త గారూ! మనకర్థం గాని ఒకట్లు చూస్తే ఏమవుతుందండీ, నిజంగా మనమూలానే పాపం ఆరత్తమ్మ అప్రతిష్ఠపాలైంది.’

* * * *

డాక్టర్ రత్నం నాగవరోజున పథ్యం పెట్టించడానికి అగ్రహారంవచ్చింది. ప్రాదున్నే పరీక్ష చేసి ఇకనేమీ భయంలేదనీ, పథ్యం వండచ్చుననీ పురమాయించింది. పులిటిగడిలో బాలింతరాలూ, డాక్టరుతప్ప ఎవ్వరూలేరు. బాలింతరాలు డాక్టర్ చెయ్యి పట్టుకుని వెక్కివెక్కి ఏడ్వడం ఆరంభించింది. వద్దనడానికి వైద్యురాలికి నోరురాలేదు.

“అమ్మా, నీముఖంచూస్తే నాకేమో అతిపరిచయంగా ఉంది. మాట అంతకన్న పరిచయంగా ఉంది. అట్టే పోల్చుకుంటే మా ఊళ్లో వేదాంతం రామశాస్త్రులు గారి అమ్మాయి వెంకటరత్నమ్మపోలిక కనబడుతోంది. ఆవిడ నకారణంగా మేమే అప్రతిష్ఠపాలు చేశాం. మా ప్రాలుభంకొద్దీ జరిగిన పాపాన్ని ఆవిడ కంటకట్టి పాపంకట్టుకున్నాం. ఆవిడ ఆత్మహత్య చేసుకుందని ఈ ఊళ్లో వాడుక. రామశాస్త్రులు గారి కుటుంబం అంతా ఆదెబ్బతో మాసిపోయింది. పుష్కరంకాకుండా వాళ్ల ఇల్లు పాటిది బృయిపోయింది. ఆపాపం మేమిప్పుడనుభవిస్తున్నాం.” అంటూ ఇక మాటాడలేకపోయింది బాలెంతరాలు. డాక్టరుకూడా వంచినత లెత్తలేదు. తెగిపోయిన హారంలోనుంచి ముత్యాలురాలి నట్లుగా అశ్రువులు జలజలరాలినాయి. ఆఖరికి ‘అవునమ్మా! నేను రామశాస్త్రులుగారమ్మాయినే. నాకూ ఈ ఊరొచ్చినప్పటినుంచీ....’ అని ఏమో చెప్పబోతుంటే బాలింతరాలు కెప్పున కేకవేసి కొయ్యయి

భా ౬ థి

పోయింది. ఇంటిల్లుపాతీ చేరేరుకాని వైద్యురాలు అందరినీ అవతలికి పంపి తలుపేసి స్మారకం రావడాని కన్నీచికిత్సలూ చేసింది. పదినిమిషాలకు స్పృహ వచ్చి డాక్టరుచెయ్యి గుండెల నదుముకుని ఏడ్వడం ఆరింభించింది. డాక్టరుకుకూడా దుఃఖం స్వాధీనం కాలేదు. ఏడీస్తే ఆరోగ్యానికి ప్రతిబంధక మని ఓదార్చి పోయింది వైద్యురాలు.

“వెంకటరత్నమ్మా, మా కుటుంబం నీ కెంతో అపరాధంచేశాం. నువ్వు మా అపరాధాన్ని తుమిస్తావా? ... తుమిస్తావా?” అంటూ కీనంగా ప్రార్థించింది బాలెంతరాలు.

“తుమించడానికేముంది? మీరు నిజంగా నాకు మహాపాపకారం చేశారు. తాత్కాలికంగా అప్పుడు నాకు అసహ్యం కలిగినా, నా యీ రివర్స్ నానికి కారికులు పూరు. నేనే మీకు కృతజ్ఞురాలను.”

“రత్నమ్మా! నీ వల్లా అంటే నామనస్సుకి మరీ కష్టంగా ఉంది. నిజంగా నువ్వు మహా బౌద్ధార్యవంతురాలవు కనుక నే మమ్మల్ని తుమించి మాయం టికొచ్చి మాకే పుత్రభిక్ష పెట్టేవు. మమ్మల్ని తుమించానని నీనోటితో అన్నావా, నాకు సంతోషి” అని బాలెంతరాలు ప్రార్థించింది.

“నీ కావించార మక్కర లేదు. నే నాసంగతే మరచి

పోయినాను. నువ్వు కూడా మరచిపోయి ఆరోగ్యవంతురాలవు కా.”

బాలెంతరాలు ఉద్రేకాన్ని ఆపుకోలేక పోయింది. మెల్లగా లేచి వెంకటరత్నమ్మను కాగిలించుకుంది.

‘అత్తగారూ! శాస్త్రుల్లుగారి రత్నమ్మేనం డోయి.’ అని కేకేసింది. ఇంటిల్లుపాదీ లోపలి కొచ్చి ఆశ్చర్యపోయారు.

*

“మెల్లగా లేచి వెంకటరత్నమ్మను కాగిలించుకుంది.....”

అగ్రహారంలోని స్త్రీపురుషులంతా సమావేశమయ్యారు. 'అపరాధ'మని చెంపలు వాయించుకున్నారు కొందరు. 'క్షమించు' అని ప్రార్థించారు కొందరు.

'మొఖం చూడగానే అనుకున్నాను సుమా' అన్నారు కొందరు తమ వివేకాన్ని తెలుపుతూ. 'అమ్మాయి, ఎంతదానవయ్యావే' అని అభినందించారు కొందరు ముసలమ్మలు. అగ్రహారంనుంచి లేచివెళ్లి స్వస్థి నుండి జరిగిన సంగతులన్నీ తెలుసుకుని సంతోషించారు.

* * * *

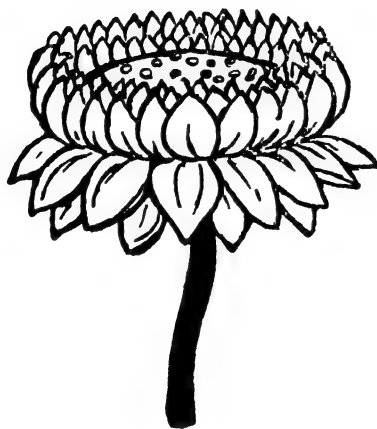
కామావధానులు మనుమడి బాలసారి జరిగింది సడకొండోరోజున. డాక్టరు రత్నం కూడా వచ్చింది. కామావధానులు సంతో

షంకొద్దీ వైద్యురాలికి నూటపదాల్గు వెండి స్వల్లోలో పోసి అందిచ్చాడు.

వెంకటరత్నమ్మ ఆ స్వల్లోలో మరొక బంగారంగొలుసేసి పిల్లవాడికి కట్టం చదివించింది.

* * *

రామశాస్త్రియగారి పాటిదిబ్బమీద కొద్దిరోజులకే చిన్న బాగాళా లేచింది. అందలో బాలిక, కొక పాతశాల, ఉచిత వైద్యాలయం సాగుతున్నాయి. దాని బాధ్యతంతా డాక్టర్ రత్నంగారిదే. వారానికొక్కరోజు వచ్చి వెళుతుంది. దిష్టిదేవమ్మ అని ఒకప్పుడు పేరుబడ్డ ఆ గడ్డలోనే 'వెంకటరత్నమ్మ దృష్టిదేవితేనే చాలు సంజీవిలాంటి' దని చెప్పుకుంటున్నారు జనం.

అకనులముండేను

నాకనులముందతడు

మాకిరువురకు నడుమ - మాయగోడ!

అటు నన్ను నడువనీ

దిటు వాని రానీడు,-

కిటికీయొకటె దిక్కు!

హృదయాల విడనీయు నీరాతిగోడలా!

ఇదిలీలయటతలప నే రాతిగుండెకో!

తొంగిచూచాడతడు,

పొంగిపోయెను మనసు,

వంగి నిలిచాడతడు

క్రంగిపోయెను ప్రాణి

చూపు లొక్కటిగాగ

సుడితిరిగిపోయాయి

చూపుతేనెలపూలు

చేపినవి కన్నీరు—

ఏకాలకర్మమో, యేమాయమర్మమో?

మాకిరువురకు నడ్డమై నిలిచె నీ గోడ!

జగమేలు ఆ రాజె

పగబూనె మామీద

రగిలిమండెడుగుండె

దిగులెటులచల్లారు

దేశకాలాలు విడ

దీసియెరుగవు మమ్ము

లేశమైనను లేదు

వాసి మాకిరువురకు

ఏగోడు నెరుగని యేకవస్తువుమేము,

యీగోడయే మమ్ము భాగించె రెండుగా.

నగమునావంతునా

నగమతడు కొనిపోయె

నగమతనిదే యతని

నగము నేనైకొంటి

ఇరువురము దొంగలమె

యిరువురిది నేరమే,

నను పైన నుంచుటిది

న్యాయమా? ఓ రాజ!

విడచి మానడుమ ముఖీవేయుటెందులకు?

విడిచైదుకాదె నను విడచి బంధించుటలు?

ఈగోడచాటు లీలాగునే నిలచునా?

ఈగోలలో హృదయరాగాలు మొలచునా?

మాఘకావ్యం అనే పేరుతో ప్రసిద్ధమై
పున్న "శిశుపాలవధం" అనే కావ్యాన్ని
మాఘకవి రచించాడు. ఇతనిని పరిపూర్ణ
జ్ఞాన కవి అనీ, బహుశాస్త్రనిష్ణాతుడనీ, రస
బ్రహ్మోపాసకుడనీ అభిమానితేఖరులందరూ
స్తుతించారు.

"మాఘేనేనచ మాఘేన కంఠః కస్య
సజాయతే."

"మాఘేన విఘ్నితోత్సాహః సోత్స
హంషోఽదక్రమే, స్మరంతో భారనే రేవ
కవయః కవయో యథా."

"మురారిపదభక్తిశ్చేత్తదా మాఘే
రతిం కురు."

"ఉమా కాళిదాసస్య భారనే రథశార
వసే, దంషణః పదలాలిత్యం మాఘ
ప్యైవే త్రయో గుణః."

"తావ ద్భాగ భారనే ర్భాగి యావ
న్మాఘస్య సోదయః."

ఇవి ఆస్తుతుల్లో కొన్ని. కవినిగుఱించిన
ప్రశంసా రాగానే అతని నెప్పటివాడు అనే
జిజ్ఞాసకూడా వెంటనే కలుగుతుంది.

ఐతిహాసికుడైన Prof. Jacobi యిలా
రాస్తున్నాడు. "We therefore cannot
place Magha later than about the mid-
dle of the sixth century" సంస్కృత
కవులు చాలామందితో బాటు యితనికా

లమూ వివాదగ్రస్తంగానే వుంది. భోజచ
రిత్ర, ప్రబంధచింతామణి, ప్రభావకచరితం
అనే మూడుగ్రంథాల్లోనూ యితని చరిత్ర
అభివృద్ధిమయిన్నా వాటికి కాలనిర్ణయం
విషయంలో ప్రామాణ్యం లేదని చరిత్రజ్ఞుల
ఆశయం. కాలనిర్ణయంకోసంకా దీవ్యాసం.

ఈకవి రచించింది "శిశుపాలవధం"
వకటే కనబడుతుంది. ఆ కావ్యంలో అక్క-
డక్కడ కనబడే వైద్యకప్రసంగంకల శ్లోకా-
లను పరిశీలించి చూస్తే మాఘకవికి వైద్య
శాస్త్రంలో కూలంకషమైన ప్రజ్ఞ వున్నట్టు
వ్యక్తమౌతుంది. ప్రకృతం యీవ్యాసంలో
అతని వైద్యశాస్త్రపరిచయాన్ని అట్టిశ్లోకాల
వివరణ ద్వారా తెలియజేస్తూ కొన్నిటి
వ్యాఖ్యానాల్లో మల్లినాథసూరి పడిన పొర
బట్టనుకూడా చెబుతాను.

ఈ కావ్యంలో వైద్యశాస్త్రప్రసంగంకల
శ్లోకాలు ముత్తం పడిఉన్నాయి. వాటిల్లో
అయిదు రెండోసర్గలోనూ, ౧౨, ౧౩, ౧౪,
౧౯, ౨౦ సర్గలలో ఒక్కొక్కటిన్నీవున్నాయి.
క్రమంగా వాటిని వివరిస్తున్నాను.

౧. చతుర్థోపాయసాధ్యేతు

రిపా సాంశ్వ మపక్రియా,

వైద్య మామజ్వరం ప్రాజ్ఞః

కోఽంభసా పరిషిష్ఠతి?

శిశు-౨-౫౪.

దంభోపాయ సాధ్యుడైన శత్రువుని యయలో సామోపాయం అవకారమే. స్వేద నార్హమైన ఆమభ్యుదాన్ని ఏప్రాజ్ఞుడు నీటిచే పరిశేషించేస్తాడు అని తాత్పర్యం. ఇం దులో బౌద్ధమ్యమూలకమైన దృష్టాంతాలు కారం వుందని వ్యాఖ్యాతయే వ్రాశాడు.

ఇక్కడ కవి వైద్యశాస్త్రంలోని చమ త్కాగమైన విషయాన్ని దృష్టాంతీకరించాడు. శత్రువును స్వాధీనపరుచుకోవడానికి సాత్త్విక యెలాగంటి పుపాయమో దం ధము అలాగే ఒక పుపాయం. కాని ప్రస్తు తంలో ఆశత్రువు సాంత్యానికి లొంగక పోవచ్చు. చతుర్థోపాయానికి తప్పక సాధ్యు డాతాడు. అదేవిధంగా జ్వరాన్ని సాధించడానికి స్వేదనం ఒక ఉపాయమైనట్టు అమృత సేవకం సెక్కడైనా పుపాయమౌతుందా? కాకపోతే మరి బింబ ప్రతిబింబ భావం పూర్ణంగా నిర్వహించబడినట్లు? ఆ బాధ్యత వ్యాఖ్యాతకు వుంటుంది. అయితే వ్యాఖ్యాత యేమంటున్నాడో చూడండి. “జ్వరిన్యామృత సేవక ప్రాధాన్య సాత్త్విక ముపకరం స్యాత్” అన్నాడు. అనగా అతని ఉద్దేశ్యంలో అమృత సేవానికి ఉపాయత్వం లేకమాత్రమైనా లేదు. మరి అలాఅయితే సాత్త్వానికి దృష్టాంతంగా అమృత సేవకం నిలవగలుగుతుందా? మరి ఇక్కడ కవి పొరపాటుపడ్డాడా? వ్యాఖ్యాత వివరించటంలో పొరబడ్డాడా?

చెబుతున్నా. కవి పొరపాటు పడలేదు. వ్యాఖ్యాతదే పొరపాటు. సామాన్యంగా

శత్రువును సాధించడానికి సాత్త్వికం ఎట్టి ఉపాయమో, దండము అంతేగదా. అయితే ఆ ఉపాయాల్లో శత్రువుయొక్క ఫలానాస్థితిలో ఫలానాఉపాయం కార్యకారి అవుతుంది. అదే స్థితిలో మరొకటి అనాయకారి కూడాను. అలాగే, సామాన్యంగా జ్వరాన్ని సాధించడానికి చెప్పిన పుపాయాల్లో అమృత సేవకము ఉంది, స్వేదనము వుంది. అయితే ఆ జ్వరం దాహజ్వరంగా వున్న స్థితిలో సలిహనకం ఒక ఉపాయం.

అందుకు శాస్త్రం. “మధ్వారనాలక్షీర వధిస్సత సలిహనే కావగాహాశ్చ సద్యోదాహ జ్వర మపనయంతి శీతస్సర్పత్వా దతి.”

౧౫౮, దర. చికి. అ. ౩.

అదేజ్వరం అమస్థితిలో ఉన్నప్పుడు—

“అజ్వరం స్వేదనం కాలో యవాగ్నాస్తి క్షకో రహః, పాననా న్యవికావ్యానాం దోషాణాం తమజే జ్వరే.”

౧౩౬, చ. చి. అ. ౩.

అని స్వేదనాన్ని ఉపాయంగా చెప్పాడు. ఒక ప్లేటు ఉపాయంగా నిండిన అమృత సేవకం యిలాగంటి సామస్థితిలో అపాయజనకం.

“సజ్వరే దివాన్యస్న సానాభ్యంగాన్న మైథునః, క్రోధప్రవాత వ్యాయామ కషాయాశ్చ విసర్జయేత్.”

౧౫౭, చ. చి. అ. ౩.

అని శాస్త్రకారుడు చెబుతున్నాడు.

కవి ఉద్దేశం ఈరీతిగా వుంది. అంచేత బింబ ప్రతిబింబభావం అవ్యాహతంగా నిలిచింది.

ఇలాంటి సందర్భంలో వ్యాఖ్యాత యీసము జాయీషే చెప్పి బింబ ప్రతి బింబ భావాన్ని స్థాపించడం పోయి “జ్వరితుడికి అమ్మస్నేకం లాగు క్రుద్ధుడికి సాంత్యం ఉద్దేశకం” అని రాస్తూ అమ్మస్నేకాన్ని సుతరామూ ఉపాయకోటిలోంచి కొట్టిస్తున్నాడు. దాంతో బింబప్రతిబింబత విభవస్తమైపోయింది. మరిన్ని యిక్కడ జ్వరితుడికి, క్రుద్ధుడికి ప్రతియోగిత చూపించరాదు. జ్వరమూ, శత్రువు ప్రతియోగులు. జ్వరంయొక్క ఆమత్వం; శత్రువుయొక్క క్రుద్ధత్వమూ జ్వరం తాలూకు దాహత్వం, శత్రువు తాలూకు సాంత్యం యోగ్యతా స్వదనమూ, చతుర్థోపాయమూ అమ్మస్నేకము, సాంత్యమూ ఆమత్వరే అమ్మస్నేకానర్హత, క్రుద్ధ శత్రు సాంత్యానర్హతా నున్నా ప్రతియోగులు. ఇప్పుడు తెలుస్తుంది. “జ్వరితస్యామ్మస్నేకం క్రుద్ధస్య సాంత్య ముద్దేశకం స్యాత్” అన్నవాక్యంలో జ్వరితుడు, క్రుద్ధుడు ప్రతియోగులుగా నిలువడం తప్పబోయింది.

౨. కృతావచారోపి పరై రనాపిష్యుతపి క్రియః, అసాధ్యః కురుతే కోపం ప్రాప్తే కాలే గదో యథా. ౨-౮౪.

ఇందులో వైద్యశాస్త్రమందలి సామాన్యసూత్రం అవలంబిగా స్వీకరింపబడింది. ఏదంటే—

“తత్రస్థాశ్చ విలమ్యేరిన్ భూయో హేతు ప్రతీక్షిణః, తే కాలాదిబలం లభ్యా కుశ్యం త్యన్యాశ్రయేచ్ఛసి.”

౧౯, అష్టాం. సూత్రము అ. ౧౩.

“తత్రస్థాః కోష్ఠస్థాశ్చ దోషాః” అని అరుణదత్తుని సర్వాంగ సుందర వ్యాఖ్య. దోషాలు శరీరంలో నిగూఢాలైయుండినవి కాలబలం దొరికేవరకూ నిరీక్షిస్తాయని శాస్త్రకారుడు చెప్పిన విషయాన్నే మృదులంగా కావ్యముఖాన సహృదయులకు నివేదిస్తున్నాడు మాసుకవి.

౩ పాఠ్యణ్య ముపయుజ్జిత శక్త్య క్షేత్రో రసాయనః, భవన్త్యైవైవైవ మగ్నాని.

ఇందులో ముఖ్యపదాలన్నీ స్పష్టించినవి. పంథి విగ్రహాయానాననవైవిధీభావ సమాశ్రయాలనే ఆరుగుణాలూ సక్రమంగా శీలించిన విజగీషునకు ప్రభు మంత్రోత్సాహ శక్తులను కలిగించి “స్వామ్యమాత్య సుహృతోశ్చ రాప్తౌ దుర్గిబలాని, రాజ్యాంగాని” అనే సప్తాంగాలను స్థిరములుగాను, బలిష్ఠములుగానూ చేస్తవి అని రాజకీయపక్షం. వైద్య శాస్త్ర పక్షంలో, బలంకావలసినవాడు పాఠ్యణ్యరసాయనం పుచ్చుకుంటే అవయవాల్నీ బలిష్ఠములూ, స్థిరములూ అవుతవి. అని చెప్పకోవాలి.

అందుకు శాస్త్రం—

“హింకుభోశం రసం భాగం షడ్భాగం శుకగంధకమ్, కాచకుప్యాం వినిశ్చివ్య వాలు కాయంత్రపాచితమ్.”

బంధూకపుష్పాగుణభాస్వరస్య.....
.....అన్యస్థస్థకమనేవనేన.

అపహరతి రోగబృందం దృఢయతి
కాయం మహద్బలం కురుతే, శుక్రస్య శతా
నిచ సూతః షాఢ్మణ్యాభ్యో రసః పుంసామ్.”

ర. స్థానే శమవతాం శక్త్యై వ్యాయామే
వృద్ధి రింగిరామ్, అయథా... మారంభో
నిదానం తుయసంపదః. ౨-౪.

తాహతు ననుసరించి వ్యవహరించుతూ
పున్న విశిగీషునకు వృద్ధియే కలుగుతుంది.
తాహతును మించి వ్యాపారం చేసేవారికి
క్షీణతా, హానీ కలుగుతవి. అదేరీతిగా
తాహతునుబట్టి వ్యాయామం చేసేవారికి

“లాఘవం కర్మసామర్థ్యం దీప్తోఽగ్ని
ర్యేదనః తుయః, విభక్తే ఘనగాత్రత్వం
వ్యాయామా దుఃఖాయతే.”

అన్నట్టుగా సత్ఫలాలు కలుగుతవి.
దాన్నే శక్తికి మించి వచరించితే,

“తృష్ణాతుయః త్రతమకో రక్త పిత్తిం
శ్రమః క్షమః, అశివ్యాయామతః కాసో
జ్వర శ్చదిశ్య జాయతే.”

అన్నట్టుగా దుష్ఫలాలు కలుగుతవి. అని
వైద్యశాస్త్రోక్తవిషయాలను స్ఫురింపజేశాడు
కవి చరకాచార్యుడు రాజయత్ననిదానక్రక
రణంలో చెప్పిన,

“అయథాబల మారమ్భం
వేగసంఘారణతయన్,”

యత్కుణః కారణం విద్యాత్
.....”

అనే వైద్యశాస్త్రోక్తమే మాఘకవికి యీ
శ్లోకం రాయడానికి వరవడిగా యేర్పడిందని
చెప్పవచ్చును.

అయితే యిక్కడ వ్యాఖ్యాత వ్యాయా
మంయుక్త సుగుణాలు, దాని అశియోగం
వల్ల కలిగే అనర్థాలూ కొంచెమైనా సూచిం
చితే బాగుండేది. మరి గేం కారణమో
హానం భజింగాడు.

గి. మావేద యదనా వేకో

శేతవ్య శ్చేదరాడిః,

రాజయత్నైవ రోగాణాం

సమూహ స్స మహిధృతాః.

౨.౯౬.

శిశువాలు వేకడే శేతవ్య క్షేతంలో
ఉన్నాడని తలచవద్దు. రాజయత్న రోగానికి
యెలాగ సమూహప్రాయమా అలాగ వా
డొకడు అంటే కొంతమంది దుష్టు సమూహ
మని తెలుసుకోవలసింది. అని చక్కటిపోలిక
చూపించాడు కవి. ఇక్కడ వ్యాఖ్యాత,

“యథాహ వాగ్భటః—

అనేక రోగానుగతో బహురోగ పుర
స్సరః, రాజయత్నై తయ శ్శోషో రోగరా
డితి చ స్మృతః. సత్త్రాణాం ద్విజానాంచ
రాజాభూద్యదయం పురా, యచ్చ రాజాచ
యత్నై రాజయత్నై తతో మతః ఇతి.”
అని శాస్త్రప్రమాణాన్ని చూపుతున్నాడు.

పాపం, ఈమాత్రమింతకుముందుచూపినశ్లోకం వ్యాఖ్యానంలో ఏలచూపలేదో? ఇక్కడశిశు పాలుణ్ణి రాజయత్తుతో పోల్చడం తత్సమూ హనుగతత్వమాత్ర ప్రత్యాయనంకోసంగాని దుర్జయత్వద్యోతనంకోసం కాదని సహృదయులు తెలుసుకొందురు.

ఒదవసర్గఆరంభంలో ఒది శ్లోకాలలో మధుపానవర్ణన చేయబడివుంది. అది చాలా భాగం వాగ్భటుని మదాత్యయ చికిత్సితా ధ్యాయంలోని మద్యపానవిధిని వర్ణించే ఘట్టంతో పోలుతుంది.

“ఉతవికసితాసితసరోజ సయన సంక్రాంతి వర్జితశ్రీకమః, కాంతాముఖమివ సౌరభ హృతమధువగణం పిబే నృద్యమ్.”

అనే వాగ్భటుని యీషద్యంలోంచే మాఘ కవి,

“లింబితం భృతఃరిన్మతీ జానన్
భాజనే నలజ మి త్యబలాయాః,
స్మాతు మక్షి పతతి భ్రమరః స్మ
భ్రాంతిభాః భవతి క్వ వివేకః.

౧౦-౫.

అనేషద్యానికి కావలసిన సామగ్రి తెచ్చు కున్నాడంటే యింక యీతని వైద్యశాస్త్ర ప్రావీణ్యానికి, తత్పరిచయానికి వేరే ప్రమాణం చూపాలా?

౬. స్రస్తాంగసంధౌ విగతాక్షపాటవే
రుజా నికామం వికలీకృతే రథే

ఆప్తేన తత్త్వా భిషశేవ తక్షణం

ప్రచక్రమే లంఘనపూర్వకః క్రమః.
౧౨-౨౫.

ఇందులో జ్వరితుడికి, భగ్నమైన రథానికి సమానమైన చికిత్సను శ్లేషమూలంగా ఉపదేశిస్తున్నాడు. స్రస్తాంగసంధిత్వం, విగతాక్ష పాటవత్వమున్నూ జ్వరంలో సామాన్యంగా కనపడే లక్షణాలు.

“ఆమాశయఘోహత్వాగ్నింసామోమా గ్లాక్ పిథాయ యత్, విదధాతి జ్వరం దోష స్తస్మా త్కుత్స్విత లంఘనమ్.”

అష్టాం. చి! అ. ౧.

అని శాస్త్రీకారుడుకూడా లంఘనోపదేశంతోనే చికిత్సాస్థానాన్ని ఉపక్రమించాడు.

౭. సాదితాఖిలన్యం మహాన్మహా.

సంక్రంతి స్వనయనంపదైవతే,

కిం ఐరస్య నగుణ సమశ్చుతే

ఐభ్యవృత్తిరపి య ద్యరోగితామ్. ౧౪-౧౩.

ఐభ్యవర్తను డగోగ్యాన్ని పొందుతాడు. అతనికి వైద్యునితో పనిలేదు. అని యీ శ్లోకంలో చెబుతూ యీ

“నిత్యం హితాహారవిహారసేవీ

సమీక్ష్యకారీ విషయే ష్వసక్తః,

దాతా సమ స్సత్యఃరః క్షమావాన్

ఆప్తోపసేవీచ భవ త్యరోగః.”

అనే వైద్యశాస్త్రోక్తవిషయాన్నే కవి యిక్కడ స్మరించాడు.

౮. పురవవ శాన్ క్లీణి సవైర మథ పున
రముం తదర్చయా; మన్య రభజ దవగాథ
తరః సమదోషకాల ఇవ దేహినం జ్వరః.

౧౫-౨.

మొదలే కృష్ణునితో విరోధం కలిగి
వున్నాడు. దానికితోడు సభలో అతనికి
అగ్రపూజ చెయ్యడంచేత శిశుపాలునికి
అతితీవ్రమయిన కోపం వచ్చేసింది. ఎలా
గంటే, దేహికి సమదోషకాలమైన జ్వరం
గదా ఎంతతీవ్రంగా వస్తుందో అలాగ్గానూ
అని తాత్పర్యం.

ఇందులో కవి వైద్యశాస్త్రంలో తనకు
గల పరిజ్ఞానాన్ని గుప్పించేశాడు. పాపం!
అది తెలియక వ్యాఖ్యాత మల్లినాథుడు
ప్రాకృతజనుడిలాగు యత్నించిస్తూ రాసి
పూరుకున్నాడు. ఎక్కడో చిత్తగించారా?
“సమదోషకాల జ్వరఇవ” అనే మూలానికి
వ్యాఖ్యానం ఏమనివాశాడు? సమా ములితౌ
దోషోఽపథ్యేన వాకాల కర్మపాకశ్చ యస్య
స జ్వర ఇవ” అని వ్రాశాడు. ఇంతేనా వ్రాయ
వలసింది?

“సతచ్ఛాస్త్రం సతచ్ఛిన్మి
ససా విద్యా ససా కలా,

జాయతే యన్న కావ్యాగ్ని
మహో భారో మహా స్కపే.”

అని పెద్దలు చెబుతున్నారు. కవి ఆన్నవాడు
అన్ని శాస్త్రములనూ, శిల్పములనూ, విద్య
లనూ, కళలనూ తెలుసుకొని వాటిని కావ్యాం
గాలుగా కల్పించాలి. అంతటితో కవి కృతా

ర్థజ్ఞాతాడా? దాన్ని తెలుసుకుని వివరించ
గల వ్యాఖ్యాత లభించాలి. హర్షించే
లోకంకూడా ఉండాలి.

ప్రకృతం పరిశీలించుదాం. ‘సమదోష
కాల’ అంటే సరియైన అర్థం యేమంటే—

“వాయుః పితృం కఫశ్చేహి త్రయో
దోషాః సమానతః.”

అని వాతపిత్తకఫములకు దోషములని ఒక
శాస్త్రీయసంజ్ఞను కల్పించాడు వైద్యశాస్త్ర
ప్రవక్తలు. కాబట్టి దోషం అంటే వాతపిత్త
కఫాలలో ఏదోఒకటి అని అర్థం. ఇంక కాలం
అంటే పూర్వోక్తదోషాలు ఉపచయోపచయ
ములకు హేతువు బుధ్ధుత్వాదులతో శీతోష్ణ
సమతులు గల

“శిశిరోఽథ వసంతశ్చ గ్రీష్మవర్ష శర
ద్ధిమా..”

అని పరిగణించబడ్డ ఋతువులని అర్థం. ఈ
దోషములకు

“చయప్రకోపశ్రమా
వాయో గ్రిహ్మదః ప్రహ,
వగ్నాదిషుతు పితృస్య
క్లేష్టం శ్శిశిరాదిషు.”

అని సంగ్రహంగా చయప్రకోప శ్రమావహ
లు చెప్పబడ్డాయి. కాబట్టి ఏ ఋతువులో
ప్రకృత్యా ఏ దోషం ప్రకోపించుతుందో
తత్ప్రకోపంవల్ల ఆఋతువులో జ్వరంపక్షే
దాన్ని సమదోషకాలజ్వరం అంటారు. ఈ
అర్థాన్ని మనం

“విషప్రకృతి కాలాన్నదోష దూష్యాది సంకమే, విషసంకట ముద్బుజ్జం శత మైకోఽత్ర జీవశి.”

అనేశ్లోకం తాలూకు వ్యాఖ్యానాన్ని బట్టి అనుసరించవలె. కాగా, వాతప్రకోశం కాలం అయిన వర్షఋతువులో వాతప్రకోశం కాల జ్వరం వస్తే దాన్ని సమదోష కాలజ్వరం అంటారు. అది అవగాధతరంగా వుంటుంది.

కాబట్టి యిప్పుడు “దోష అభ్యసేవా కాల కర్మనిపాకశ్చ” అనే వ్యాఖ్యానం ఎంత నరకూ శాస్త్రసమ్మతంగా వుంది అన్నసంగతి చదువనలవాటే తెలుస్తుంది. వ్యాకరణ శాస్త్రంలో ఉండే “ఉపాత్తమయే” “సంప్రసారణయే” అనే సంజ్ఞావాచకకదాలకు ప్రాకృతార్థం చెబుతే అర్థంగా ఉంటుందా?

ఇక్కడ మరో చమత్కారం వుంది. శిశుపాలుడికి వచ్చిన కోపం బాహ్యమానం వల్ల చాలాతీవ్రంగా కనబడుతుంటే కాని “పెదవానికోపం పెదవులచేటు” అన్నట్లు అది కార్యకారి కాదన్న సంగతికూడా యీ ఉపమానాన్నిబట్టి తేలుతుంది. ఎలాగంటే— రోగం అసాధ్యం అనిపించుకున్నప్పుడు అది స్వకార్యకరణదత్తం అవుతుంది. అంటే రోగిని చంపుతుందన్నమాట. కాని, యీ సమదోష కాలజ్వరం ఉండి యిది ఎంతతీవ్రంగా వున్నా సుఖసాధ్యమే. ఆ సంగతినే “జ్వరే తుల్యర్థ దోషత్వం ప్రమేహే తుల్యదూష్యతా, రక్త

గుల్మే పురాణత్వం సుఖసాధ్యత్వహేతవః” అని శాస్త్రకారుడు అంటున్నాడు. కనుక ఈజ్వరం తీవ్రమూ, సుసాధ్యమున్నూ కాబట్టి శిశుపాలుని కోపంకూడా యిలాంటిదే అని అర్థం. శాస్త్రమర్యాదను ఎట్టి సదవసరంలో వాడుకున్నాడో చూడండి.

౯. విద్విషో ద్విషు రు వ్యత్య తథా వ్యాసన్నిరేనసః, అనుచ్యమపి రోగఘ్నం నిసగ్రాదేవ భేషజమ్. ౯-౮౭.

శత్రువులు కృష్ణుని ద్వేషభావంతో చూసినా పాపరహితులు అవుతూనే ఉన్నారు. సేవధం అనుచికరంగా వున్నా స్వభావతః అది రోగఘ్నం అవుతూనే వుంటుంది. అని లోకంలో బహుళంగా కనబడే శిష్యులగుచినిబట్టి, గుణాలనిబట్టి రాస్తున్నాడు.

౧౦. ఇతి నరః పిరిస్త్రం యద్య దావిశ్చకారక్రకుపిత ఇవ రోగః ప్రిప్రకారీ వికారమ్, భిషగివ గురుదోషచ్ఛేదినోఽప్రమేణక్రమవిదధ మురారిః ప్రత్యహంస్తత్తదాశు. ౧౦-౭౬.

ఈశ్లోకంలో శిశుపాలుణ్ణే ప్రీప్రకారి అగు రోగంతో పోల్చాడు. రోగం ప్రకోపించి వికారాల్ని కలిగిస్తూన్నట్లు శిశుపాలుడు క్రుద్ధుడై ఒక్కొక్కత్రం ప్రయోగిస్తూంటే సమగ్రుడైన వైద్యుడిలాగ కృష్ణుడు దాన్నట్లా ప్రతిహతం చేస్తున్నాడు అని తాత్పర్యం. ఈ శ్లోకం లోనూ లోకవృత్తమే మూలంగా గ్రహించబడింది. శాస్త్రీయమైన క్రమా న్ననుసరించి

చికిత్సచేస్తూన్న ఒకవైద్యుని ఆచరణ ఇందు లో వర్ణించబడింది.

అయితే దీని వ్యాఖ్యానంలోనూ మల్లి నాథుడు వైద్య శాస్త్ర సంప్రదానాల్ని గుర్తించలేకపోయినట్టు కనబడుతుంది.

“క్షీప్రకారీ” అన్న సదానికి వ్యాఖ్యానం చూడండి. “క్షీప్రం కరోతీతి క్షీప్రకారీ శీఘ్రప్రయోక్తా అన్యత్ర వికారకారీ” అని రాశాడు. అన్యత్ర అంటే రోగక్షయం. వైద్య శాస్త్రాల్లో యావదం ఆశుకారీ, శీఘ్రకారీ యిత్యాది రూపాలతో అనేక సర్వాయాలు వాడబడివుంది. కాని వ్యాఖ్యాత సుక్ష్మదా యిలాంటి అర్థం వ్రాయలేదు.

“దండకాలసకంనామ త స్త్యజే దాశు కారిణమ్.” అష్టాం. ౬౯ పుట.

“ఆశుకారిణమ్ ఆశు శీఘ్రం స్వకర్మ మారణం కరోతీ త్యాశుకారీ” అరుణదత్తుని సర్వాంగసుందర వ్యాఖ్య “ఆశుకారీ యశః కాశః.”

వ్యా. “ఆశుకారీ క్షీప్రం మారయతి” అష్టాం. ౨౫౬ పుట.

“సర్వేషి రోగా నాశాయ నత్యేవం శీఘ్రకారిణః.”

వ్యా. “సపున రేవం శీఘ్రవినాశకారిణః.” అష్టాం. ౨౬౦ పుట.

“చికిత్సే దామయం ఘోరం తం శీఘ్రం శీఘ్రకారిణమ్.”

వ్యా. “శీఘ్రకారిణ మాశు వ్యాఘాత కారిణమ్.” అష్టాం. ౨౬౪ పుట.

ఇలావుంటే సంప్రదాయం ఈ వ్యాఖ్యాత కాలర్థం ఎలా వచ్చిందో? ఇతని వ్యాఖ్యానాన్ని బట్టి రోగము స్వతఃవికారకారి అయినప్పుడు యింక ప్రకుపితమై వికారమును చేయడం ఎందుకు? కనుక ఆ అర్థం అసంగతం. అది క్షీప్రకారి అయినప్పుడు ప్రకుపితమైందా అంటే ఇంక అనేక వికారాల్ని కలిగించడం న్యాయం. అంచేత ఈ అర్థం సుసంగతం.

“గురుదోషచ్ఛేదినా” అన్న సదాన్ని వ్యాఖ్యానిస్తూ — ద్వ్యర్థిస్థలం అయివున్నందున వేరువేరు స్పష్టమైన సదాలతో రెండు అర్థాలూ రాయవలసింది. అలా రాయగ ఉభయసత్తాల్లోనూ “గురుదోష ఛేదినా గురుదోషప్రతిఘాతకేన దోషనివర్తకేనచ” అని మూలంలోవున్న సదంతోనే వ్యాఖ్యానించి తన సంప్రదాయాధానభిజ్ఞతను వెల్లడించుకున్నాడు.

మాఘకవి వైద్యశాస్త్ర సంప్రదాయా లను ఎరిగినవాడు; సమర్థుడూనూ.

అబ్బా, ఇటలీ యువరాజు

అస్సాఫ్ వాసిను, అభిసీనియా యువరాజు

4

యశ్వానెను, అభిసీనియా చక్రవర్తి కుమారుడు, బాలభట సంఘసంస్థాపకుడు

రాసు సయాము (నడుమ) శ్రీగిరాజు అవినీనియా సర్వసేనాధికారి

బిల్లీయుద్ధ మునది లగాయిను యుద్ధమున
తోడనే ప్రతిదేశమువారికిని నుండెను చద్దరిల్ల నాయు.
ఈనుకు కడవిన సంగ్రామముగా పాల్గొనిన దేశ
ములవారిని మాత్రమే కాక యోధులుగానుండి షీ
ధూసులై నిగ్గించుచుండిన ఇతర దేశములవారినిపూడ
నావహించెను. ఇందుకు తార్కాణమేమన, యుద్ధము
లోనికి తొచ్చి చోరాచోరి పోరుసలిసిన శత్రుపక్ష
ములవారిలోనుగ బయలువన్న తదితర దేశముల
వారు యుద్ధమునలని యపారభూంపవ్వముల ననుభ
వింపవలసివచ్చుచుండె. కావుననే యుద్ధానంతర ప్రబోధ
మంతయు యుద్ధసూక్ష్మమును, శాంతిభూషణమునై
యూరపుఖంపమున న్యాప్తికొనినది. జరిగిన యుద్ధము
వలన తానుహరియిన పరిస్థితి లింకను దిద్దుపాలు కాక
యనేక స్రభుత్వములవారును, అనేక శాస్త్రజ్ఞులును,
అనేక వర్తకవ్యాపారములును తిక్మకలై కొట్టుకొను
చుండుట మనమెల్ల రెండరిగిన విషయమే.

పారమార్థికవృత్తిని విచారించినయెడల యుద్ధము
వ్యవధులు వచ్చినవి మే. శాంతిసంశయము జాటుచు
స్వాధ్యత్యాగపరాయణుడై అసహాయ్యులు నూత్నపద్ధ
తికి ఆవిర్భవాశ్రయమైన మహాత్మ గాంధీవంటి తప
స్సంపన్నులు ప్రపంచమునలి దేశములన్నింటికి నాయ
కులై ప్రహరణిపాలనమును నిర్వహించినచో భూలోక
మున యుద్ధము కుండేటికొమ్మునంటిది యనవచ్చును.
కాని యిహలోకవాంఛాబద్ధులై ధనరాజ్య కాంక్షలు
కలిగిన సామాన్యప్రజాభూపాలురు ప్రపంచమునప్రబలు
నంతవరకు యుద్ధము లాపుట యెవరితరము? కాని
దొంగతనములో నిజాయితీ అన్నట్లు, యుద్ధము చేయు
టలో ధర్మయుద్ధమనియు, అధర్మయుద్ధమనియు భౌతిక
సంప్రదాయములనుబట్టి విచక్షణ చేయవలసియున్నది.
భౌతికధర్మసంస్థాపనకారకు ఒకప్పుడు యుద్ధము కర్త

వ్యవహారమును. అయితే అన్ని యుద్ధములు ధర్మ
ప్రతిపాదితములని చెప్పుటకు వీలులేదు. చాలవఱకు
మన స్థూలస్పృహకే అక్రమములుగ తోచుచుండును. అట్టి
వాటిని మానవశక్తి వినియోగించి నివారించుట తస్య
లోనికిదు కాదు ఇందులో నింకొక రహస్యము మూ
కలను. యుద్ధమునకు ప్రయోజన మేమని యిందుక
మనము విచారించినచో మొదటిది రాజ్య సంపాదన
మనియు, రెండవది విజయభిలాష యనియు కేలక
మానదు. వానిలో ప్రథమప్రయోజనమే యిప్పటి దేశా
ధీశుల మానసక్షేత్రములలో నాటుకొనియున్నది. మను
జునకు ప్రతివానికి సహజమైన గుణము "ఆశ." ఇది దేశ
కాలపాత్రముల ననుసరించి పలువిధముల పరివర్తనము
నందవచ్చునుగాని మూలస్వరూపముమాత్ర ముక్కడే.
అటువలెనే దేశాధీశులకును, చక్రవర్తులకును మఱింత
సామ్రాజ్యము నాణ్ణించవలెనను "ఆశ"మెండు. అయితే
మనుజుడు దెబ్బలాడి తన ప్రక్క భూస్వామి పాలము
నాక్రమించినచో నేర మగును. అదేమాదిరిగ నొక
దేశములోని ప్రజ లందరు నైవరై సరాయి
ముపై దండెత్తి లక్షలకొలది హత్యలుకావించి దేశము
సంపాదించుట గౌరవమును, రాజనీతియు నగును. అట్టి
హత్యలుకావించినవారికి శిక్షలులేవు. పయిగ వారిని
రాజాధిపాత్రులుగను, ఉన్నతపదాధికారులుగను నొన
ర్చుట భౌతికాచార మయిపోయినది. అందువలన స్వాధ్య
పరాయణత్వమును, పరరాజ్యసంపాదనమును సామాన్య
ధర్మములుగ కలిగినదేశములలో నొందొడలకు యుద్ధము
సంప్రాప్తమయినయెడల అట్టిదానిని పరాయి పెద్ద
మనుష్యులనెడిగారు నివారించుటకు కడంగుట దంభా
చారమును, లోకవంచనముకాని వేరొండుకాదు. ఒకదేశ
నేకారణమువల్ల నైనను యుద్ధ మాపగల్గితే గల్గినవా
రందరు, దొంగలు దొంగలు కలసి పూర్ణపంచుకొనిన

ట్లగుదురు. ఇట్టి సంవిధములలో యుద్ధములావుటకు సమైక్యట్టు లేక జరివిధాన మెంతవఱకు సమంజసమో, నానిష్ఠమాప మెట్టిదో, నానిరామర్యమెంతవఱకు, అవి ప్రయోగించుటకుమును నేకరించవలసిన పరికర సామగ్రి లెవ్వయో విచారించుము.

జర్మనీయుద్ధ మయినతరువాత భావిప్రపంచ శాంతి మద్దేశించి అన్ని దేశములవారును యుద్ధనివాస దాధిమై యొకకొప్పుసంస్థ నెలకొల్పిరెంచి మేధావి యగు అప్పటి ఆమెరికా అధ్యక్షుడగు ఉడ్వోవిల్సన్ మహాశయుని యనుమతిచొప్పున “ నానాజాతిసమితి ” యను నొక యంత్రాజీయసంస్థను స్థాపించిరి. ఆసమితిలో చేరిన సభ్యు లందఱు కలసి యొక ఖరారునామా గ్రాసి సంతకములుచేసిరి. ఆయొడంబడికనే League Covenant అనుదు. ఆ ‘ సమితి ఖరారు ’ లో తక్కినవరకులు మన కస్త్రుతము లగుటచే నిక్కడ వానిలోని ౧౬ వ నూత్రము (Article) ను గుఱించియే ముచ్చటించవలసియున్నది. “ ఈ ఆంక్షల విధివిధాన ” మంతయు పై నూత్రమునందే నూదించబడినది. సమితి సభ్యులగు నేరెండుదేశములకయినను తగాదాలు వచ్చి యొకరితోనొకరికి యుద్ధముచేయు పరిణితి సుభవించి నపుడు సభ్యుహీలు ఇద్దరును సమితివారికి పంచాయితీ తీర్పుకయి వారి తగాదాహంకములను నివేదించుకొనుటయు, సమితితీర్పునుగల సాహించి నడుమకొనుటయు, తీర్పువచ్చువఱకు ఏపార్టీవారును యుద్ధములోనికి శొరబడకుండుటయు, ఒకవేళ సమితివారితీర్పు నంగీకరించక ఢిక్కరించిన దేశమును, మాడుకెలల గడువిచ్చి, దోషిగా నిర్ణయించి, సమితివారు ఆదేశముపయి ఆంక్షలు విధించి అట్టిదేశమునకు యోగుమతులు పంపకయు, అట్టివారి దిగుమతులు కొనకయు, వారికి యెట్టియుద్ధ సామగ్రిలు సప్లయి చేయకయు, అవసరమయినచో ప్రతియుద్ధమైనప్పటియు సర్వవిధముల బహిష్కారము కావించి ఆదేశమును యుద్ధముచేయకుండ నిషేధించుటయే సదరు నూత్రముయొక్క ముఖ్యసారాంశము.

పూర్వపు ప్రాపంచిక మహాయుద్ధచరిత్రలో నిట్టి సమితిసంస్థ యనునది యొక్కడ కానరాదు. యుద్ధచరి

త్రలో నిదియొక నూతనశక్తవారంభమని చెప్పవచ్చును. సామదాన భేదోపాయములచే యుద్ధము నివారించు తరుణ మాసన్నమయినది. ఇట్టి అభిప్రీతిగా యుద్ధమును లీగుసంఘమునా రెంతవఱకు సమష్టిభాగ్యుతి వహించి నివారించగలుగునునో యని సభ్యేతరులయిన దేశముల వారందఱు నిదురుచూచుచున్నారు.

ఆంక్షయనగా న్యాయమునకుఁబడి యుండుటల విధింను ప్రత్యేకముగా యని నిర్వచించవచ్చు. ఆంక్షలు రెండువిధములు (౧) ఆర్థికరూపమయినది, (౨) దంపన రూపమయినది. ఇండిలి రెండుతరగతి ఆంక్షలనుగుఱించి మనకంత చర్చింప వలసరము లేదు. అట్టి గుంక్షల నాచరణలో పెట్టువారును యేదోవిధ మన గూఢముచేసినవారే యగుదురు. అదిగాక యటువంటి ఆంక్షల నమలులో పెట్టుటయే దుర్లభము. ఇక ఆర్థికరూపమయిన ఆంక్షలవలన దొర్లవ్యవసాయముగా యుద్ధ మెంతవరకు నివారించబడగలదో మనము విచారించవలసినది.

అక్రమముగా యుద్ధమునకు సన్నద్ధమయిన దేశమునకు యుద్ధసామగ్రిలు లేకుండచేయుటగాని, లేక అట్టి సామగ్రిలు రణరంగమునకు చేరువార్గముల నరికట్టుటగాని యీ ఆంక్షల ముఖ్యపరిపాట్లు. ఏ రస్య వంటి దేశమో తప్ప యితరదేశము లేవియు స్వయం సంపూర్ణములు కావు. ఒకదేశమునా రింకొకదేశమువారిపై దేనికో యొక వానికి ఆధారపడవలసి యున్నది. విసాకసంబంధ మున్నంతవఱకు మానవ ప్రపంచమున పరస్పరసహాయము, అనుబంధము సహజగర్భములు. కనుక ఇట్టి అభిప్రీతిగాదేశములు రెండే యుద్ధము చేయుచున్నను దానికి సన్నాహము యావత్తు యితర దేశములవారు చేయవలసినదే. ఏలనవగా అవి రెండును స్వయంసమృద్ధిగలిగిన దేశములు కావు.

యుద్ధమునకు మొదట కావలసినది శస్త్రములు కనుక శుపాకులు, ఫిరంగులు మున్నగు ఆయుధములు అక్రమముగా యుద్ధములోనికి దిగిన దేశమునకు పంపకుండుట మొదటి ఆంక్ష. ఆయుధములు తయారు చేయు దేశములనా రందఱుకలసి సమైక్యట్టి, అట్టి దేశ

మనకు 'మనము ఎవ్వరినమున శస్త్రములు ఎగుమతి చేయరాదు' అని ప్రభుత్వశాసనములన గాని లేక తమంతట తాముగాని తీర్మానించుకొన్నచో యుద్ధము సాగనేరదు. ఈ 'ఆంక్ష' లోగడ బోలీవియా, పేరగే (Bolivia and Paraguay)ల మధ్య జరిగిన యుద్ధ సంఘటనలలో ప్రయోగింపబడినవి. కాని యిందులో రెండు ఇబ్బందులు గమనింపవలసివి. సమైక్యకట్టు కట్టెడు దేశములనా రెండరు సమితిసభ్యులయినచో కాని యీ గాం' కొనసాగదు. ఇప్పుడు ఆయుధముల నుత్పత్తి చేయు జర్మనీ, జపాను, అమెరికా దేశములకు సమితిలో సభ్యత్వము లేదు. వారిపై సమితిసంఘము వారు వారితీర్మానములను చలాయించుటెట్లు? అం' కాక ఆయుధములను తామే స్వయముగా త గూరుచేసి కొనగలిగిన ఇబ్బతివంటి దేశములయి ఆంక్షలని ప్రయోజన మంతగా కనుపించదు. మఱియును యేవో యొకదేశము ప్రత్యేకముగా సమైక్యకట్టునంతమాత్రమున లాభము లేదు. కొనువా కింకొకని మొట్టమొదట కొనుట సంభించియు, అది ద్వికాచారమునకు లాపాకు పని కాదు.

యుద్ధమునకు తగునాత కావలసినవి మందు నుండుసామానులు, అవి పంపకుండుట రెండవ 'ఆంక్ష'. ఇది పరిగ ధానింపగలిగిన నిరాశ్రయులగు పని చేయును. మందునుండుసామానులకు కావలసిన వస్తువు లన్నియు అమెరికా క్రిటికలసామ్రాజ్యములలో యొక్కు నగా దొరకును. ఈరెండుదేశములు యేకీభవించినచో ఒక్కరహ్యుతప్ప మిగత దే దేశమువై నను యుద్ధము నుంకి తొలగించుట. అయిన యీ సామానుల విక్రయము వలినేయబడదేశమున కొక్కదాని అరిశాసించిన నిరర్థకము. ఇరు తండ్రియుగానున్న యితరదేశముల వారిద్వారా తప్పించుకొనవచ్చును. అప్పుడు యీ 'ఆంక్ష' నిష్ఫలమగును. కావున యుద్ధసమయములో సర్వేపర్యత్ర యెవరికిని మందునుండునామస్ర లమ్మ గూడని శాసించుటయే ఉత్తము.

మూడవ తరగతి 'ఆంక్షలు' తినుబండారములు గాని పదార్థములు పంపకుండుట. అనగా యిందు

మించుగ అన్నివిధములసరకులు యెగుమతి చేయకుం డుట యని అర్థము. ఇది రెండవతరగతి ఆంక్షలవలెనే సమష్టిసహాయముతోను, సార్వత్రికముగను ఆచరింపదని యున్నది. ఇది ఒకరకమైనది.

ఇక రెండవరకమగు 'ఆంక్షలు' విచారితము. అక్రమముగా యుద్ధముచేయు దేశమునకు డబ్బుపుట్ట కుండా చేయుటయే యీరకము ఆంక్షల ముఖ్యాభి ప్రాయము. డబ్బులేకపోయినచో కొనుటకు వస్తువు లుండినను ప్రయోజనము లేదుగదా? ఈరకపు 'ఆంక్ష' లకు ప్రభుత్వసహాయ మవసరము లేదుకాని, యుద్ధ సమయములలో మాత్రము కొనకతిప్పదు. ఇందు మొదటి 'ఆంక్ష' అట్టి అక్రమపుదేశమునుండి దిను మనులు గ్రహింపకుండుట, దీనినిన వారికివచ్చే డబ్బు పట్టమగును. ఇది యుక్తవృద్ధుల మొదట ప్రయోగింప బడినది. రెండవ ఆంక్ష గుండాగియైన దేశముయొక్క నాణెములుగాని, నోట్లుగాని చలాయించి చేయకుండుట అప్పుడు మివ్వలేనిస్థితి వాటియును, తిరుపరి వ్యాపారము నిలిచి పోవును. మూడవ 'ఆంక్ష' పరపతిగాని అప్పులుగాని కలుగకుండుకయుట. ఏబియూ. డాతయు యుద్ధములో దిగినదేశమునకు పెట్టుబడిపెట్టుటకు సాహసించుట గాన గీనినంతగా మనము పాటించవలసినపనిలేదు.

ఇంకొక విధమయిన 'ఆంక్ష' యుద్ధసామ గ్రులు పంపబడు మార్గములయొక్క అవరోధము. దీనికి ఉదాహరణ ప్రస్తుతిము ఇట్టి నాకాదేశమునకు నూయోర్ కాలవను మూసివేయుటవంటిది. ధగ్గరమార్గ పున నష్టించినచో చుట్టునూర్గమునల్ల ననేక కష్టనష్ట ములు సంభవించి యుద్ధమునందు విరక్తి కలుగవచ్చును. అయితే నూయోర్ కాలవ మూసివేయుట సామాన్య మయినపనికాదు. అది న్యాయవిరుద్ధమును, విర్వాటుకు భిన్నమునుకూడ అయివున్నది. గులాబ వ సంవత్సర ములో సదరు నూయోర్ కాలాల్ కంపెనీవారి చట్టము వనుసరించి సర్వకాలసర్వావస్థలయందును అన్ని దేశముల వారికిని అది తెలుపబడియుండవలెనట. అట్టిచో దాని నిష్ఫలము ఇట్టిలేకకలు రాకుండు మూసివేయుటకు

సాధ్యముకాదు. కాని అందరుపార్టీలవారను అంగీకరించిన మూడేయుట జరుగునేమో కాని అట్టి యేకగ్రీవాభిప్రాయము వుట్టుటకల్గ. ఇటలే కుశిభుజములుగానున్న ప్రాంసు, జర్మనీ, టర్కీ, ఆస్ట్రీయా దేశములు సదరు కంపెనీలో భాగస్వాములై యుండి ఇటలీబహిష్కార పద్ధతులకు కప్పకొనెదరా? ఇదియును సాగని యుపాయమే.

ఇంతకును వైసే కేంద్రమున బడిన “ఆంగ్ల” జయాపజయములు, లాభాలాభములు ఇతిమిత్యుని నిర్ణయించుటకు వీలులేదు. ఈ ఆచరణకు ముందు ముఖ్యముగా ఆన్ని దేశములవారికిని నిష్కల్మషమయినట్టియు, స్వార్థరహితమయినట్టియు సహప్రియకల్పన కాలయును. ఇది సమహితులమే బహుకట్టుము. ఒకవేళ అట్టిసంకల్పన కలిగి యీ ఆంగ్ల లన్నియు ప్రయోగింపబడెనేని, వారిపయికి నిర్బంధము ఉయినగాదు యుద్ధమునకు దాడి నెఱవచ్చును. అట్టితేటి యీ ఆంగ్ల నిర్బంధవిధానమునకు తావే లేదు.

ప్రస్తుతము ఇటలీ ఆబిసీనియాలకు జరుగుచున్న యుద్ధములో ‘సమ్మెకట్టు’ యిదివరకే ప్రారంభమైనది.

లీగుసమితి ఇటలీని దోషిగా నిర్ణయించినది. అమెరికా, రష్యా మున్నగు దేశములవారు ఇటలీని తగు విధమున బహిష్కారము గావించ మొదలుపెట్టినారు. సహాయ మంతయు ఆబిసీనియానాకికే యొసంగబడుచున్నది. ఈ యుద్ధము నాపుటకు ఆంగ్లకంటే ఎక్కువపట్టునలతో ఇంగ్లాండు ఇటలీకి వ్యతిరేకముగా పనిచేయుచున్న కారణ మేమియో తెలియకున్నది. ప్రాంసువారు దోషిమీది పిల్లనాటముగా నున్నట్లున్నది. జర్మనీ తాబడ్డమును వహించినది. అమెరికా లీగులో మొంబరు కాదు కావున దీనినినుటింది యేమి మాటాడుటలేదు. జపాను వారు ఆబిసీనియాకు చాల మందులను సామానులు, ఆయుధములు, విమానములు పంపుచున్నారు. ఇట్టి సంసిద్ధములతో ఈ యుద్ధ మేరీతిని సమాప్తమునో చెప్పజాలము. బహుశః ప్రాంసు రాబీ కుదుర్చుకొనో నెన్ననేమో! అమెరికాలో పెట్టబడుచున్న ఆంగ్లవలన ఒకవేళ ఇటలీ నిస్వహాయమై స్వదేశములోనే ఆంతఃకలహములుపుట్టి యుద్ధమును ఉపసంహరించుకొనునేమో యనువారు లే నిర్ణయించుకొనెదరుగాక !

“ఆనందో బ్రహ్మేతి వ్యజ్ఞానాత్.”

“రసో మై సః.”

“జంతూనాం నరజన్మ దుర్లభ” మృను నుశ్చృష్టతనుబడసిన మానవున కీ సమస్త చరాచర ప్రపంచం తనకొరకే కల్పింపబడ్డట్లు నమ్మకం. స్వేశ్వరపదార్థాలను వశపరచుకొని తన్నుంకొని ఆనందం లు అభిలషిస్తాడు. మనోరంజకమైన పదార్థమంటే పిపాసమెందు.

“రససార్యభామ శృంగారః” అని జయభర్యే కొట్టెను. కళోపాసకులు కన్నెత్తెను. అంతా శృంగారదృశ్యమే.

“విభావానుభావ సాత్వికవృత్తిచారిసా మగ్రీసముల్లాసితః స్థాయిభావో రసః” అంటూ స్త్రీపురుషసమాగమచ్ఛామావరతినే నీనికి స్థాయిభావంగా ప్రతిస్వనించేరు.

దీనికి ప్రేమ అలంబనం. ఈ ప్రవాహానికి అడ్డులేదు, ఆద్యంతాలూ లేవు. ప్రత్యక్ష సందర్శనమే కారణం కాదు, కార్యక్షంలో గుణశ్రవణాదికం కలిగిరా చాలును. భిన్న దేశస్థులైతే నాయికానాయకులను సంఘటింపడానికి ‘ఏషా మనుకూలనే సహాయాః’ అని కొందరున్నారు.

“స్వాన్యా సాధారణా తి తద్గుణా నాయికా త్రిభా” అని అలంకారశాస్త్రంలో నాయికలు మూడు విధాలు అగ్నిసాక్షి

కంగా భార్య అనిపించుకొన్నది స్వీయం. ఈమె యందు విషయోపభోగాన్ని అభిలషించడం పురుషధర్మం. అయినా ఓమె టైక్కువగావర కీయ నుంచేరు. ఇంకిట్లా వెళుతూంటే అభి సారికేత్యాది అనేకవిధాలుగా నాయికలు కనిపిస్తారు.

సాహిత్యకారులు ప్రతివిషయం ప్రకృతిలో ప్రతిబింబింప చేస్తారు. ప్రత్యక్షంగా నిరూపిస్తారు. ప్రతీఅంశపును ప్రకృతినుంచి విడదీసి చూపుతారు. వారి గమ్యం రససిద్ధి. తత్సాధనసామగ్రిని శాస్త్రంలో ప్రస్ఫుటిస్తారు. అది వారి కర్తవ్యం. దానికి మార్గం లేకపోలేదు.

ఈ రససిద్ధిలో ధర్మానికిగాని, నీతికిగాని ఏవిధంగానయినా సంబంధం భాసిస్తుందా, లేదా? తాత్వికదృష్టిని సమన్వయం ఎట్లా? అనేది ప్రకృతంలో విషయం.

“సర్వవిగ్రహత్యాగో భోగః

కస్య సుఖం నకరోతి విరాగః”

అని ఒక ముముక్షువు నృత్యం చేస్తుంటే

“మమతు మత మనంగస్మేరతారుణ్య ఘోరం మదకలమదిరాక్షీ నీవి మోక్షో హి మోక్షః” అని రసికావతంసుడు గానం చేస్తున్నాడు. ఇద్దరు విహరించేవీ శ్రుతివీధులే లక్ష్య మిరువురిది ఆనందానుభూతే.

“కావ్యం యశనేర్థకృతే వ్యవహారవిదే శివేతరక్షతయే, సద్యః పరనిర్వృతయే”

అంటూ కావ్యానికి శ్రుత్యాదులకన్న నీతిబోధలోనూ, ఆనందోద్భూతిలోనూ అగ్ర స్థానాన్నిచ్చేరు. కారణం: ప్రభుసమ్మితమైన శ్రుత్యాదులకన్న అవశ్యాచరణీయములూ, అన్యులను సీయములూ అయిన ధర్మములను కాంతాసమ్మితమైన యీ కావ్యము వ్యంగ్య ప్రధానముగ— సరసముగ బోధించడమే.

అసలు ఆర్యవృద్ధయం ఏమిటంటే,
“న పరదారాన్ గచ్ఛేత్.”
“యావ్యస్మాకం సుచరితాని, తాన్యేవ కార్యాణి.”

అని. బహుముఖాలుగా వీన్నే ప్రబోధించారు. ఎట్టివిషయాన్నయినా సుకరంగా నచ్చ చెప్పేది కావ్యమే. కర్తవ్యంలో ప్రోత్సహించడానికి, అకర్తవ్యంనుంచి నివర్తించడానికిన్ని చేసే ప్రయత్నం సరళమగుటచేత ప్రవృత్తి నివృత్తులు కావ్యంవల్ల అచిరంబయ్యాయి. ఆర్య రక్షం ప్రవహించే ప్రతీవ్యక్తిలోను ఈ ధర్మ జ్యోతిస్సు సూక్ష్మంగా ప్రకాశిస్తునేడంటాంది. అంతకీ వాఙ్మయం ఆదర్శప్రాయం.

శాస్త్రకారులుకూడ “యస్తత్రానుచితం కించి న్నాయకస్య రసస్యవా, విరుద్ధం తత్పరిత్యాజ్య” మని నీతినే ఔచిత్యపరంగా సమన్వయించేరు.

“ఏదే డెందము కందళించు రహిచే నేకాగ్రతన్ నిర్వృతిం జెందున్ కుంభగత చేతనే స్పృహణీయ యయింది.

ప్రదీప కళికాశ్రీదోష, నెందెందు బో కెందే నింద్రియముల్ సుఖంబు గను నాయింపే పర బ్రహ్మ”మంటే నిరాశాసూచకంగా “చెక్కు మిట్టి తుచ్చసుఖముల్ మీసాలపై తేనియల్” అన్నాడు ధర్మపాసకుడు.

కళోపాసకుని దృష్టిలో రసం విశ్వాతి శాయి కావాలి. రసనిర్వృత్తి కుడకరించే పరికరాన్నే శాస్త్రంలో వివరిస్తాడు.

“వాక్యం రసాత్మకం కావ్యం”

రసం కావ్యానికి జీవం. జీవకళ వికసిస్తే సేగాని సంపూర్ణత ఉద్భవదు. రసైకతానుభవ తత్పరకొరకై తనప్రయత్నాన్ని సాగిస్తాడు.

నాయక నాయకులు, వారికి పరస్పరమూ ఉత్కటప్రేమ, ప్రేమోద్వేగము లైన వెన్నెలరేలు, పిల్లగాలులు, పూవులున్న శృంగారరససిద్ధికి సామగ్రి అని ప్రణయ మూర్తులను సృష్టించి, తదనుగుణంగా వారి తరగతులను వివరించడం ఆశని ధర్మం.

అందులో “స్వీయ” ఒకనాయిక. ఈమె యె సహధర్మచారిణి, పుంసార్థ సాధనమున్ను. ఈమెయండు ఇట్టోపభోగవాంఛ నాయకధర్మం. కాని, రససిద్ధికిమాత్రం ఒక మెట్టు తక్కువ. ఇది నిత్యకృత్యములాంటిది. ఆదరాతిశయముల కవకాశం ఉండదు. “సామాన్య”కూడ అంతేనర్వసాధారణంకాబట్టి.

ఉన్నతసాధనలో నుండి పరకీయ. గంత వ్యమేగాని దుర్గమం, ఉత్కటమున్ను. అంతేతనే స్పృహణీయ యయింది.

“తదేవ సురతం కృచ్ఛాల్లభం యదన్య దారేషు” అంటూ అందరినీ అగ్రతాంబూల మిప్పించేడు.

నీతియెంతవరకు స్ఫురిస్తున్నదా అంటే, రససిద్ధిలో మాత్రం ఇదంతా నీతిగానే గోచరిస్తుంది, బాహ్యదృష్టికి.

అనుదిఃమూ చూచే “స్వీయ” యందు సర్వసాధారణమయిన “సామాన్య” యందు నాంభించే రతికంటే దుఃఖాస్పృశము, అత్యుత్కటమునైన “అన్య” రతిని స్పృహణీయతరంగా చెప్పవలె! శాస్త్రకారునిది అన్యాయమనలేదండ! అయితే తను ఆహ్వాణకాననుకున్నాడా? లేక ధర్మబీజం తన హృదయంలో నశించిందా శాస్త్రకారునికి? లేదా-తను ఆహ్వాణిస్తే, ధర్మబీజం శనహృదయంలో నశించలేదని తెలుసును. బాహ్యదృష్టికి నీతిని ప్రతిఘటించినా, రససిద్ధికమాత్రం ఉచిత సంపోషణమనే సాహిత్యాచార్యుల తలంపు. లేకపోతే, “యశ స... శివేతర త్తయే” అన్న కావ్యంలో షరకీయాది వ్యాపారం కళంకాపాదకం కావలసి వస్తుంది. అప్పుడు శాస్త్రకారుడు పిచ్చివాడు కావలసిందే!

ఈ సమన్య నిర్ధారణ చేయలేకనే — “కావ్యాలాపాంశ్వ వర్జయే” తన్నాడు ధర్మోపాసకుడు. సహృదయుడు చెవులు మూసుకున్నాడు శాంతం పాప మంటూ. అసత్యవా్యాన్ని వారికి లక్ష్యంగాచూపి, సత్యావ్యం వల్ల ఆనందోద్భూతే కాకుండా యశస్సు, శివేతరతీతిని ప్రయోజనాలుగా నిర్దేశించేడు.

సాహిత్యవేత్త రసాని కానందపారవశ్యమే లక్షించినా అందులో సూక్ష్మతరంగా నీతిని ఇమిడ్చేడు. విశ్వశ్రేయః ప్రతిపాదకమై, వాఙ్మయంలో చిరస్థానాన్ని పొందడానికి కావ్యాత్మలో బొచితిని, నీతిని పాటించాలి. లేకపోతే ఆర్యతత్వం అంతరిస్తుంది. రసత్వ సిద్ధికి నాయకానాయకుల తరగతులనుబట్టి షరకీయాదులను నిర్వచించేడు. అవి “కుబేరగుప్తా” మిత్యాదులవలె చిత్రితడములోనే విశ్రాంతము లౌతున్నాయి. ఇవన్నీ వినోదమాత్రాలు. అంచేత షరకీయనే ముఖ్య నాయకగా సంఘటించడం ప్రాచ్యసారస్వతంలో ఎక్కడా కనిపించదు.

సాహిత్యాచార్యులు రసైక దృష్టిలో నున్నా ఆర్యహృదయాన్ని మాత్రం మరచలేదు దాన్నే ఈ రసశ్రేణిలో “బొచితి” అన్నారు. “అనౌచిత్యాద్యతే కించి ద్రవభంగస్య కారణమ్మ”ని నీతిచెడి అసభ్యమైన ఎట్టిసంవిధానమునైనా సహృదయుడు సహించలేడని షేమేంద్రుడు ఘోషిస్తున్నాడు. రసజ్ఞులెవ్వరు నీతిగుడ్డమైన సంవిధానమును సమ్మతించలేదు. అట్టి రసాన్ని ఆనందించే సరకు వేరు. నీతివిరుద్ధము (అనౌచిత్యము) అయిన అది నీరసమై ఆనందానికి మారుగా అసహ్యన్ని కలిగిస్తుంది.

ప్రాచీనసారస్వతంలో కళాదృష్టిని రససిద్ధికే ప్రాధాన్యమిచ్చినా బొచిత్యమాత్రం నడలేదు. నైతికధర్మాలు వీడలేదు. అంచేతనే రససిద్ధికి తదితర షరకరములవలె ఈ

ఔచిత్యాన్ని కూడా ముఖ్యంగా గమనించేరు. సంఘటనలోకాని భాషాసాష్టవములోకాని, పాత్రపోషణలోకాని, అనౌచిత్యస్ఫురించినదంటే రసాభాసవచ్చి దానికి కావ్యత్వమే లేదని సిద్ధాంతీకరించేరు.

అనంతమై బహుముఖాలుగా వ్యాప్తిచెందినది సాంస్కృతికసాహిత్యం. సామాన్యంగా అందలో పరకీయనే నాయకగా ఇతివృత్తంలో స్వీకరించడంగాని, అసభ్యసంవిధానంగాని ఉత్తమకావ్యాలలోలేదని చెప్పవచ్చు.

ఐతే వాళ్లకు రసత్వదృష్టిలేదా? ఏతాదృశసంవిధానం చేతకాదా? — అంటే అవి “భ్రమ భార్మికే” త్యాది ఖండికలలో పర్యవసానము లయితేనే సహృదయరంజకము లని వారల తలంపు.

ఈ అలవాట చాలావరకు ఆంధ్రసారస్వతంలో నడిచింది. ప్రథమభాగంలో రససిద్ధి ఆర్యహృదయాలకు ఆదర్శప్రాయమయింది. ద్వితీయభాగంలో కళాదృష్టికొంతమారినా ఆర్యహృదయం మాత్రం అంతర్నిత్యం కాలేదు. తృతీయభాగంలో కళాదృష్టి పూర్తిగా మారింది. కావ్యంలో రసం ప్రధానం. ఆశ్మహత్య చేయడం అసమంజసం. కావ్యానికి, నీతికి సంబంధం ఉండాలనేనియమం లేదు.” అని సిద్ధాంతీకరించి “సాధ్యోహి రసో యథాతథం కవిభిః” అని సమన్వయించేరు.

రసమనేది సహృదయంలో ఉంది. పదములలోను, సంవిధానములోను లేదు.

సహృదయుడు శిగసా క్లాఫిస్తేనే దాని చారి తార్థ్యం. ఔచిత్యనిహితమైతే అసభ్యమయి, సహృదయునికి వెగటు పుట్టిస్తుంది.

సంవిధానం సరసంగా ఉన్నా భాషాస్థానం, సభ్యత కూడా అవసరమే—ఈ కక్ష్యలోవే రసికజనమనోభిరామం, గుక్తాంగదళరత్న, రాధికాసాంత్వనము మున్నగునవి. రససిద్ధిని లక్ష్యంగా చేసుకున్నట్లే సభ్యతనుకూడా దృష్టిలో నుంచుకోవాలి. ఒక అర్థాన్నిగాని, ఒక విషయాన్నిగాని సూచించడానికి అనేకపదాలు, అనేక సంవిధానాలున్నా ఉన్నా, సభ్యవ్యవహారాలుమాత్రమే సహృదయరంజకాలు. అసభ్యమైతే గ్రామ్యశరణ్యమేకాని సాహిత్యవేత్తల ఆదరణాని కర్పించకూడన్నారు.

తన ప్రయత్నం కళకోసమే పర్యవసించినా కవికి, సంఘానికి, దేశానికిన్నీ కొంత సంబంధం లేకపోలేదు. సాహిత్యాచార్యులు రససిద్ధిచే ముఖ్యంగా లక్షించినా, సూక్ష్మతరంగా నీతినికూడా స్ఫురింపజేస్తున్నా రని తెలిసికొని రచనావిధానం సాగించాలి. రసనిష్పత్తికి విభావానుభావాదు లెట్లాంటివో ఇతివృత్తంకూడా అట్లాంటిదే. “ఉజ్జ్వలీకృత్యమాహత్త్యాదుజ్జ్వలాః కావ్యసంపదః” అంటే ఏపురాణప్రసిద్ధమో, మహాపురుషచరితమో అనే కాదు, నీతివిరుద్ధంకాని, సహృదయరంజకమైన ఏ సంవిధానమైనా సరే. అసభ్యమగు ఇతివృత్తాన్ని కావ్యభాగంగా స్వీకరించినా సహృదయుడు సంతృప్తించలేదు. ఈతరగ

మీ తరులు శ్రేష్ఠతమమైనవాటిలో నొకటి

3 వ లాగు, 8-3-84.

FACTORY

అగ్రా, మీరు పార్శ్వబద్ధాగ్రా పంపిన నమూనాలుకు వంపినములు. అప్లై స్టా మాకుటుంబమునందు పబకున్నది. మాస్టే హిసులకు మాప దీనియంగ సరిగలను. బిహరిగార్.

చంద్రనాగర్, 20-11-84.

అగ్రా, మీరుపంపిన శ్రేష్ఠతమమైన టాయిలెట్ బహుమతి పెట్టె చేసినవి సంతసముతో తెలియజేయుచున్నాను. నమూనాలు చాలసశస్త్రమైనవని మనః ప్రార్థనముగా ప్రశంసించెను. మరియు నామిశ్రులకు మాప శివార్పుచేసెను. యుమేషచంద్రనాగర్.

అగ్రా, మీరుపంపిన అత్తగు టాయిలెట్ బహుమతి పెట్టెను వంపనప్రార్థనముగా అందుకొంటిని. రాత్రువేళపు పనితనమునంది అప్రార్థనమైన నమూనాలు, కిచ్చ కాలమునందికావలసియున్నది. సరఫరాచేయబడినది హార్ప్ హిమ్ అహుర్ అహి నిలిల్-ద్దన్.

ఇ. ఎస్. పటన్ వాలా,

గోరూం కార్ఖాలయము: 182 84, ఆర్డుల్ రహిమాన్ పేసీ, బొంబాయి, నెం. 81.

కర్మాగారము: పటన్ వాలా భవనం, కన్నాట్ గోడ్, బై కల్లా, బొంబాయి.

నైయి: కిల్ నెంబు, బై నా, పర్సి గా, షఫ్ హిమ్, నేసాల్. మొలలను ఫుములంకు యేజంటు కావలెను

జీవన ప్రభాతము

అనువాదకులు: శ్రీ పోలవరపు రామబ్రహ్మయ్యగారు, B. A., Murugan the Tiller (మొరగా 2 టిల్లరు) అను పేరున శ్రీ కే. యస్. వెంకటరమణిగారు ఆంగ్ల భాషను రచించిన నుప్రసిద్ధనవల కిది యనువాదము. ఇది రచయితయైన సాంఘిక నవల. పాశ్చాత్య విద్యావిధానము, పాశ్చాత్య సంస్కారము, పాశ్చాత్యదర్శనములు మొదలగువానివలన గలుగు కష్టములు ఇందు చక్కని కల్పితములయినవి. ఆంధ్రవాఙ్మయమున నిట్టి కథావిధానము గల యీ నవల శ్రోతది. ఆంధ్రులెల్లరు అడువవలసినది. గ్రామ రక్షణ పుటలు. మొదలు. 1-00 మాత్రము.

మేనేజరు, ఆంధ్రగ్రంథమాల, 7, తంబుకెట్టి పేథి, మద్రాసు.

వి పంచి

ఇదియొక మధురకావ్య సంపుటి

యువకపులలో నొకరగు శ్రీ బాపి
రాజుగారి కమ్మనిరచనలు తెలుగువానికి
తెలియనివికావు. ఈ చిన్ని కావ్యము
ఘలువురు పెద్దల మన్ననలందుకొన్నది.

క్రొనుసైజు. అంటిక్ కాగితము 80
పుటలు. నాలుగు రేఖా చిత్రములు

వెల : నాలుగు అణాలు.

వలసినవారు :

శ్రీ బొమ్మ బాపిరాజుగారు,
ఆదివారపుపేట, ఏలూరు.

వి నో ద శి ల్ప ము

ఇందు అట్టలు, కాగితములు, కమ్మలు,
పుల్లలు, దారములు, గాజుపూసలు, గొట్టములు
మొదలగువానితో, ఉపయోగకరములగు వివిధ
వస్తువులను తయారుచేయు పద్ధతులు వివరింప
బడినవి. ప్రాథమిక, మాధ్యమిక, బోధనాధ్యసన
పాఠశాల విద్యార్థులకును, గృహపరిశ్రమాభిలాషు
లయిన యందరికిని ఇది అమూల్యమైన గ్రంథము.
తెలుగున నిప్పుటి కిటువంటి పుస్తకము వెలువడ
లేదు. సరళశైలిలో, సులభముగ బోధపడుటకు
చిత్రసహితముగ రచింపబడినది. భారతీయుడు
ప్రచురింపబడుచున్న యమూల్యమైన వ్యాస
ములు ప్రజలకోరికపై ఇట్లు గ్రంథరూపముగ
ప్రచురింపబడినవి. విద్యాధికారులను, స్థానిక
సంస్థల యధిపతులను మెచ్చి, యాదరించిన
గ్రంథము. వెల రూపాయ నాలుగు అణాలు
మాత్రము. కొలది ప్రతులే ముద్రింపబడినవి
త్వరపడవలయును.

ఆంధ్ర గ్రంథ మాల.

7, తంబుకెట్టి వీధి, మదరాసు.

మీకు

బలహీనత గలదా?

మీ బలహీనత జ్వరము, వ్యాధులవలన యేర్పొ
వను, శోక అతిగా పనిచేయుటవలన కలిగినను, ప్రసిద్ధ
శిండిన బలప్రవర్ధకాహారము సనటోజెన్ తీసికొన్న
చేడల, తిరిగి మీకు వెంటనే మామూలు ఆరోగ్యము
శక్తి యొప్పను.

బలహీనతను పోగొట్టుటలో సనటోజెన్ ప్రపంచ
మంతటను పేరు మోగినది. చికాగు, మంట్రము, కడుపు
ొప్పులు, ఆకలి లేకపోవుట మున్నగునవి అంతరించును.
సనటోజెన్ నా యుద్వేగములో జబ్బుపడినవివ
లొక్కినవారికి వర్తప్రసాదమువంటిది. అలసట, బల
హీనతలను వెంటనే పోగొట్టును." అని డాక్టర్ యన్.
క్రిష్ణమూర్తి రావుగారు తేలమునుండి ప్రాయుచున్నారు.

సనటోజెన్ ఒకసారి వాడెదగాడును. నేడు ఒక
సినా కొని కొంతకాలము క్రమములేపుకుండు వాడిడు.
ఆరోగ్యము, బలము యెంత త్వరగా చేపారునో తెలిసి
కొని మీరే యచ్చుతమొందెదరు.

సనటోజెన్ బజారులలో ప్రతిచోటను దొరకును.

SANATOGEN

నిజమైన బలప్రవర్ధకాహారము.

చేతితో స్పృశింపబడనిది. (నెం. 2.)

తిలోచేరినవి తారాశశాంకవిజయము, అహల్యాసంక్రందనమున్ను. పరకీయనేముఖ్యునాయి కగా సంఘటించిన ప్రబంధము లివి. రసత్వ సిద్ధికి కొరంత లేదు. పాత్రలో తీనమై, కథకు తోడ్పడు సంవిధానవైఖరి, మనోహర భావ ప్రకటనమున్ను వెలయించి తారయందు గాఢప్రణయముగ్ధయగు స్వైరిణి ససమానంగా స్పృష్టించినాడు. కాని అధర్మదృశ్యము. నీతిని సైతము మరపించునంతటి కళావైదగ్ధ్యమును వెలయించినను సంఘభావము నకుమాత్రము ఆఘాతమయినది

అహల్యాసంక్రందనంలో పరకీయే నాయిక. అయినా,

“ఓసి! నీ,

చేతిజలంబు లంట నిక్క

జెల్లునె యెంతటిజంతనే, బలా

రాతిని గూడి తీ విపుడు

రాతిరిజామున గావుకా, లం

ఘాతిశరీర మందుము”

అని గౌతమునిచే అనిపించి ఆర్యత్వం ఆదరించేడు. నీతినిధాయకం కాకపోయినా, అవినీతికిమాత్రం అవకాశ మియకూడ నిదనహృదయుని తలంపు.

మానసికప్రవృత్తులలో ప్రేమ ప్రచలమైనది. కళలోకూడ ఆభావమే ప్రబలంగా ఆవిర్భవించడము, ప్రకృతిసిద్ధమయిన ఆభావ

రిణితికి భావుకులొనరించడమున్ను సహజమే; కాని, స్వరసత నాపాదించి ఛేచిత్యా

(నీతి) నుసారంగా, ఈ రసమును పోషించుటకు కళాశీలి కృషినల్పాలి.

దీన్ని బాగా గుర్తించేరు సవ్యాధరచయితలు. పరమార్థాన్ని గమనించి స్వల్పంగానైనా నిర్వహించే సరసరచనలకు సహృదయుడు మెచ్చుకుంటాడు.

సంఘమునకు, ప్రత్యేకవ్యక్తులకు పరస్పరం చుక్కెదురు. సంఘము దేన్ని నీతి అంటుందో, అది ప్రత్యేకవ్యక్తులకు దుర్నీతి కావచ్చు. ప్రత్యేకవ్యక్తులకు నీతిగా తోచినది సాంఘికదృష్టికి అవినీతిగా గోచరింపవచ్చు :— వివాహవికల్పప్రణయము నీతి

బాహ్య మని సంఘసిద్ధాంతం. నిత్యమై, శుద్ధమైన అన్యోన్యాయుగాగం కుదిరినచో వివాహముద్ర అనవసర మని ప్రత్యేకవ్యక్తుల ఆశయం. సంఘసమాత్రం అందుకు సమ్మతించదు. సంఘజీవితశాంతికి తోడ్పడునదే కదా నీతి. పూర్వకపులు శృంగారమును వర్ణించినను దంపతుల గాఢలే:— తారాశశాంకులది శుద్ధమగు ప్రణయమే. కాని సంఘాచారవిరుద్ధము. అధర్మ మనకతీందు. అయినా, తారప్రణయం మాత్రం ప్రశంసనీయం తారనుచూచి ఆర్యులు నమస్కరిస్తున్నారు. “అహల్యా.... తారా....” అని పతివ్రతగా భావించేరు. అయితే వారు ప్రేమకే ప్రాధాన్యమిచ్చి వివాహబంధాన్ని నిరసించేరా?

‘మల్లెపూవునకు ధావళ్యము, సౌరభ్యమున్ను సహజగుణాలు. దూరాన్నుండే అది

తావులను వెదచల్లును “దాని కా ధావళ్య
మేల కలిగెను? అం దెన్నిరేకులు కలవు?”
అని విమర్శించడం రసికునిపని కాదా, వృక్ష
శాస్త్రజ్ఞునిది. నిజమగు సహృదయు డానుకు
మారకుసుమం తాకిన కందునేమో? అని
దూరాన్నుండే ఆనందిస్తాడు. మనోహరమగు
చిత్తమివ్వను చూచేటప్పుడు సహృదయు

డానందిస్తాడు. కాని, కళాభిజ్ఞుడు రంగుల
వ్యత్యాసంకొరకు పింగాణిచిప్పల మీదికి
దృష్టిని సాగిస్తాడు.” అయితే రసాన్ని ఆస్వా
దించే దెవడు?—సహృదయుడు. రససిద్ధిలో
అతడు కాంక్షించేది అద్వితీయానందం. ఇం
నాంఘికజీవి అవినీతినిమాత్రం నహించలేడు.

వే కు వ

బొడ్డుపాటి కుటుంబరాయశర్మ
(కవి తావిహారము)

౧

దుఃఖమయమైన శయ్యయందున గతించె
రేయిరేయి. తెల్లవారినదియేని—
అలసిపోయిన హృదయము; నాలసినట్టి
తెప్పలైననుమఱి తెప్పరిల్లవలచె!

౨

మేరుగిరియంత భారమే మిగిలి, మిగుల
కోతవడినట్టి నాలేతగుండె, యింత
క్రిక్కిరియవారు కాశుకక్రీడతోడ
తెల్లవారుట నేగతి నొల్లగలదో!

౩

ముసురుకొనివచ్చు నీనీలిముసుగు వినరి
టసి! యీ దిగంబరకాంతి కొడలు గప్పి
తరుమగొట్టుము నాదరి దాటుదాంక
చదరు మిరుమిట్లు నర్తించు జీవకళలు.

౪

వలిపెపుంజీకటుల వల్లెవాటులందు
గదుముకొని నన్ను; నాయూర్పుగాప్పల ముడి
నేసికొనిపొమ్ము, ప్రాపంచ వేదనాతి
భారజీవిని దాటించు భాగ్యమబ్బు!
“మధుకణములు” సంఘాతమునుండి.

బరిస్సా సూర్యవంశము-కపిలేంద్ర దేవగజపతి

గౌ. రామదాసు

క్ర. వె. ౧౪౩౪-౫ నుండి క్ర. వె. ౧౪౬౬-౭

బరిస్సా రాజ్యపు పూర్వచరిత్రను వ్రాయువారలలో మొదటివారు W. W. Hunter గారును Sterling గారును - వీ రప్పటికి ప్రచురమయ్యున్న గాథలను, పుక్కిటిపురాణములను, జనసంప్రదాయముల ననుసరించి వ్రాసిరి గాని పరిశోధనకు చాల నవకాశమున్నదిని చెప్పిరి. రాజేంద్రలాల్ మిత్రగారు శాసన పరిశోధన, ప్రాచీన గ్రంథపరిశీలన చేసి కొంత కొంత చరిత్రను బైబిల్స్టులకు యిచ్చించెను. మనోమోహన చక్రవర్తిగారు శాసనపరిశోధనచేసి కొన్ని కొన్ని ఖంశముల ననగా గంగవంశము, యొక్కయు, ౧వ సూర్యవంశముల యొక్కయు చరిత్రను నుపయుక్తమైన యంశములను బెంగాల్ యేష్యాటిక్ సొసైటీ జర్నల్ (J. A. S. B.) సంచికలలో ప్రకటించిరి. గాని వీరు ఛరిష్టా మొదలైన మహమ్మదీయ చరిత్రకారులు ప్రాచీన సంభవములకు సమకాలీనముగా నుండు నట్లుకానిది గణనచేయుటచే వీరిచే కేయబడిన తిథివారగణనలు చాలావొంటి పొరబడియున్నవి. మహాసేదారుగారు ఒక బరిస్సాదేశచరిత్ర వ్రాసిరిగాని వారి ప్రాత తవ్వకని నచ్చలేదు. ఇంపల ననగా ౧౯౨౩ లో R. D. Banarji గారు History of Orissa యని రెండు సంపుటముల గ్రంథము వ్రాసిరిగాని పరిశీలనగా వ్రారని నేను చెప్పలేను. బరిస్సా దేశమును ఖంశగా కీయుటయే వీరి ముఖ్యోద్దేశమైనట్లు గన్పట్టునే కాని యభ్యాసమును బరిశీలించి గ్రహించి నిష్పక్షపాతముగా వ్రాయుటనేది వీరి గ్రంథమందు నవ్యుజ్జము. పరిశీలన చేసిన చొప్పు శకలములే చెరకు కట్టలై నవి గాని యడుగున ముత్యములున్నవొంటి గ్రహించి గట్టనూడె. గంగ సూర్యవంశముల చరిత్రను వ్రాయుటలో వీరు

మనోమోహన చక్రవర్తిగారి వాక్కులను వేట ఋక్కులుగా గ్రహించిరి. అంధలి పొరపాటులను గనిపెట్టుకయే - నవీనముగా ప్రచురమైన యీ గ్రంథమే ప్రస్తుతము బరిస్సాదేశపు చరిత్రకు మూలాధారమై పఠకుచున్నది. ఇందులో ప్రథమ సంపుటములో గూహిగ్రామములు ౩ బరిస్సా సూర్యవంశిరాజుల చరిత్ర కొరకు వినియోగపడియున్నవి. ఇందు వీరుచేసిన తవ్వకలను మునుస్థుండు జూపెను. క్ర. వె. ౧౪౦౦ నుండి నలువడిన శాసనములను గాని ప్రాచీన తవ్వక లిప్యముల గాని పరిశయ మెంతమాత్రము వీరి లేదని నొక్కిచెప్పగలను.

మహామహాపాధ్యాయ వానివిత్తవత్సవములు దీసి కాశ్మీరగారు క్రీ. వె. ౧౪౯౫ నుండి ౧౫౦౦ వరకు ప్రాచీనవ్రాతగ్రంథములపై పరిశీలన చేసి ప్రతీముఖ్యగ్రంథములలోని ముఖ్యములను విచారింలగా ప్రచురించిరి. అందు వంశపు రాజుల విషయమై ములు బెంగాలుయేష్యా మున్న గవర్నమెంటు వ్రాసిన ఇప్పటికి చాలాపుస్తకముల Descriptive Catalogue గ్రంథములలో చరించునది -

సంప్రదించునది -
 మహాసేదారుగారు
 మన ప్రస్తుతము
 గారి కాలము
 మాడనేలేదు

సంప్రదించునది -
 మహాసేదారుగారు
 మన ప్రస్తుతము
 గారి కాలము
 మాడనేలేదు

సంప్రదించునది -
 మహాసేదారుగారు
 మన ప్రస్తుతము
 గారి కాలము
 మాడనేలేదు

౧. J. A. S. B. Vol. LXI, part 2.
౨. Ibid. Vol. LXIX. No. 2. p p. 173 ff
౩. History of Orissa, Vol. I Chapters XI, X

యాసానకవియు, రాజపురోహితుడైన జీవదేవాచార్యు
కవి డిండిమ ప్రతాపరుద్రగజపతి దక్షిణదేశదండయాత్ర
గావించుకాలమున గోదావరీతీరముం దుండి యొక్క
మాఘమాసములో నీగ్రంథమును తాను రచించినట్లు ఈ
గ్రంథముకుదివర్గము తన వంశప్రశస్తిలో కవి చెప్పుకొని
యున్నాడు. ఈ కవివంశపు మూలపురుషుడు, గోపాల
దేవుడు పూర్వపు గంగవంశీయరాజులలో నంతిమము
వారైన నిశ్శృంగభానుదేవులకు బ్రథమమునను దరునాత
కులేంద్రదేవులకు కొద్దికాలమువరకును రాజగుదువుగా
నుండె. ఈ గోపాలదేవువంశములో బుట్టిన త్రిలోచన
కవిజు కవిలేంద్రదేవుగారి పుత్రులైన పురుషోత్తమ
దేవునికి రాజగుదువుగా నుండిరి. త్రిలోచనకవిరాజు
కుసుమారిభార్యులైనవారికిని స్ఫురించి, జీవదేవా
చారు ప్రతాపరుద్రగజపతిగారి యాసానకవిగా
నుండి డిండిమ యని విరుదుబడసెను. వంశపారం
పర్యంతమును రాజపూరోహిత్యముగూడ జేయు
చుండిరింకను మరికొన్నిగ్రంథములు వ్రాసిరి.
వానిని ప్రతాపరుద్రగజపతిగారి చరిత్రలో
నిపులక జేప్పెద. ఈ గ్రంథముకుదుమై యింతగా
జూలబుట్టినదియందుకంటె యిందు సూర్యవంశ
మున జన్మించిన గుర్రుకాలము నిచ్చియున్నది. ఇ
లాప డిండిమ గ్రంథములకంటె సాధికనమ్మక
మైనది మొదటి తగలజెట్టబడిపోతే తరు
వాతి మొదటి కలసి భాషకమున్న అంశ
కావ్రాత్మకుడుచే నొరిస్సానేలిన రాజుల
ముల ను

దు

అలస

తెప్ప

మేరు

కోడి

కిక్కి

తల్లి

సంపుటలోనే *with Indian Inscriptions* &
కూర్చితీసె సింహాచలం, ముఖలింగం,
మన ప్రస్తుతములయందున్న కాసనములు
గారి కాలముననే యుపవరించును. జెనర్లీ
చూడనేతడు మర మైనప్పటికిని వారు వీనిని

ఇచ్చట వీనిని మాత్రమే వక్కాణించితిని. ఇవిగాక
నింక మరికొన్నిగ్రంథములు, కాసనములున్నవి. వాటిని
అవసరమునుబట్టి నచ్చటచ్చట జెప్పెద. వీటియన్నిటి
యాదరవున నీరాజుల చరిత్రను వ్రాయబూనుకుంటిని.

బరిస్సాను పదిహేనవ శతాబ్ద మారంభమువరకు
గంగవంశీయులు పాలించినట్లు చరిత్ర గిన్నించుచుం
డగా నీసూర్యవంశపు రాజుల పాలన మెట్లు సంభవిం
చె ననునది ప్రతివారికిని డట్టకమానదు. పూర్వ చరిత్ర
కారు లొక్కకరు చేర్చేగుగా చెప్పిరి. మనోమోహన
చక్రవర్తిగారు నాల్గవ భానుదేవుడు గంగ వంశములో
నాఖరునాడని వీరినే మట్టభానుడని, నకటాబటాభాను
డని మహిలాసంజీతో నున్నవని వ్రాసిరేకాని వీరికాల
ప్రమాణమునుగూడ పంపించిన లేక జూయిరి. వారి
తప్పించేమి లేదు. నవీనముగా దృశ్యములైన కాసనములు
గాని గ్రంథములుగాని వారివాడు లేవు. ఇవియన్నియు
R. D. Banerji గారి కాలమునాటికి లభ్యమైనప్ప
టికి వారు వీటిని చూడనేలేదు. వైసజెప్పిన శక్తిభాగ
వతమందు గంగవంశమున దు.రాజు నిశ్శృంగ భానుదేవు
డని, వారు స్త్రీలోలతచే రాజ్యమును పోగొట్టుకొని
రని వ్రాసియున్నది. సింహాచలంలోనున్న మలా
వలన నిశ్శృంగభానుదేవుడు శ్రీ. వె. గంగుల నుండి
శ్రీ. ప. గంగుల వరకు బాలించినట్లు దెలియుచున్నది.
వీరు విశేషకాలము సింహాచల ప్రాంతముండే యుం
నట్లు గూడ దెలియుచున్నది. వీరి నిధి నమైన కట
కమును వదులుటకు కారణము మాల్వా గొడ దేశముల
ముఠాముదీను ప్రభువులు బలిష్ఠులై వీరి దేశమును
నల్లరిపెట్టుటయే. ఒకపర్యాయము మాల్వా రాజైన
హోషంగు గుట్టపుర్రకుని సేవము చేసికొని బాజినగ
రుకు రాగా నిశ్శృంగభానుదేవులు తురగముల గుండునూ
పాలముతో కొద్దిమంది సరిదాంకులతో నచ్చటికి జనె
నట. హోషంగు వీరిని బంధించి, వీరిసేనలు నిన్ను
విడిపించుటకు వచ్చెనా నిన్ను జంపెద. మాకు వలయు
సేవులు నిమ్మ నిమ్మ వికచెన నని జెప్పెనట. అట్లు

U. S. I. V & VI & IV
U. S. I. Nos. 1115, 707, 1069 808, 1082, 784

తేసి ఇంటికి దిరిగివచ్చెనని యే నీ యక్కరీ మొదలైన మహమ్మదీయ చరిత్రలలో వ్రాసియున్నది. ఇం నాల్గవ నరసింహదేవు కాలములో జరిగినట్లు మనోమో హన చక్రవర్తిగా రహింబడిరి.¹ ఈ కథ క్రీ. ప. ౧౮౨౨ లో జరిగిన ట్టున్నదిగాన నప్పటి రాజు నిశ్చంక భూపదేవుడుగాని వారితండ్రియైన నాల్గవ నరసింహ దేవులు గారు. ఇవియుగా నొరిస్సా రాజ్యము నాల్గు వైపులను క్రమరాజులచే పరివృతమై స్వంతబలము తగ్గి ఓడవశ చేసుచుండె.

బంగాళములోను, మాల్యాలోను మహమ్మదీ యులు బలవంతు యుద్ధరసదేశముల నాక్రమించ జూచుచుండిరి. పశ్చిమమున బహమనీ సులు పశులను శికారుడేయుచుండిరి. డిల్లీయున రెడ్డిరాజులు సింహాసనవరు నాక్రమించి క్రీ. ప. ౧౪౯౨ లో సరికి రాజ్య స్థాపనము చేసిరి. ఇ- పరశక్తియును ఇక ఇంటిలోనే పోరుపొడెను. కొంతకొంతమున పూర్వముసామంత రాజులుగా నున్నవారు స్వతంత్రరాజ్యములను స్థాపించిరి. వీరఘట్టాం పాలకొండప్రదేశములు స్వతంత్రము జెందుచు. సందాపురంశిలావంశస్థులైన ప్రతాపగంగ రాజుగారు మార్కాంవరకు దేశమును జయించి క్రీ. ప. ౧౮౩౪లో మార్కానాధునికేవించిరి.² ఇట్లు రాజ్యము ఓడవశము జెందిగా జూచి నిశ్చంక భూపదేవుగారు మృశులైనపిమ్మట దేశమం? సామంతుల సహాయ మున మార్కవంశమువారికి రాజ్యమునచ్చిపని శక్తి భాగవతములో నున్నది.

ఈవంశములో ప్రభములు కపిలేంద్రదేవు. వీరి తండ్రి యెవరో, తాత యెవరో యేమియు నింతవరకు దలియరా లేదు. బలవంక్రమములచేతనే వీరి పదవికి వచ్చినట్లున్నిగంఘములు చాటుచున్నవి. వీరికి పట్టాభి షేకము భువనేశ్వరములో కర్మాటకమునందు కలబు. నాచును జరిగినటు మాదలాపంజలో నున్నది. ఈ తారీఖు దేనికిని సరిపోలేదని మనోమోహనచక్రవర్తి

గారు కొట్టిపారవైచిరి. కపిలేంద్రదేవుగారి పట్టాభి షేకమునుండి 'కపిలేంద్రాబ్దులుని' యొకకక మేర్పడి నట్లును, క్రీ. ప. ౧౮౩౪-౩౫ సంవత్సరమునకు ౫౦౦ కపిలేంద్రాబ్దులు గలించినటును ఒడిశాపంచాగమం న్నున. పునక్రీ. ప. ౧౮౩౪-౩౫లో కపిలేంద్ర దేవుగారు గజపతులై యుండువలెను. మాదలాపంజలో నిచ్చిన తారీఖు క్రీ. ప. ౧౮౩౫ జూన్ ౨౯ బుధవార మునకు సరిపోయినది. వీరిసంవత్సరము సింహాభాద్రపద మాసద్వాదశిమండి సింహాభాద్రమాస ౧౨ వరకు గను కను వీరి పట్టాభిషేకము క్రీ. ప. ౧౮౩౫ సింహాద్రపదే పూర్వమే జరిగియుండుటచేతను క్రీ. ప. ౧౮౩౪-౩౫ కపిలేంద్రదేవుల ప్రభమసంవత్సర మైనది. మనోమోహనచక్రవర్తిగారు చేసిన అంకలేఖపకారము గూడ నిజమచ్చినది.

సింహాసనారూఢులైనవంటనే వీరు మాలవేం ద్రుని యుద్ధములందు బరాజితునిగా గొడసామి పైకి వెల్లిరి. క్రీ. ప. ౧౮౩౬ డిసెంబరు ౯ తారీఖుగల శాసనములో గవ్వలపైనను నువ్వుపైనను పన్నులు దీసి వేసినట్లు ఆజ్ఞయున్నది. ఈయాజ్ఞను శాసించునమయ మున ననమంతుగురు మోగులు సేనానాయకునితో గూడ రాజుగారి చెంతనుండిరి. వీటినిబట్టి విచారిం చగా పైజెప్పినమునకు గొడసామినిగూడ నోడించి తమజయమునకు జగన్నా మిని దర్శించి జనోప కారముగా ముఖ్యమైన పన్నులను గొట్టివేసెను. ఈ యుద్ధములలో ముఖ్యసేనానాయకుడు గోపినాథమహా పాత్రో. వీరిని ఉత్తర రిహద్దుల సరికట్టి కపాడుటకై నియమించియుంచెను.

కృత్వ సంయతి మాలవేంద్రజయనం
సేనాధినాథుంకు యం,
గౌడేంద్రస్య నితాంత ముత్కృతపం
ప్రస్థానకోదార్థం,³

౧. J. A. S. B. Vol. LXXII, Part 2, p. 139.
2. S. I. I. Vol. V, No. 1170.
౩. J. A. S. B. Vol. LXII, Part I. Jagannatha Temple Left Side, No. III.
౪. Ibid, Vol. LXXIX, No. 2, Gopinatha pura Inscr. p. 173, ff.

తదుపరి,

ప్రభుండాప్రయోగకోపరికరం
నిర్ణాయ కాంచీహారా,
సానంపం కపిలేశ్వర్ విమలతే
కర్ణాటరాజశ్రీయాం

అనగా 'ప్రభుండాప్రయోగకోపరికరం' వేసి కాంచీని జయించి కపిలేశ్వరుడు కర్ణాటరాజుగారియొక్క లక్ష్మితో నానందముగా విహరించె' అని. ఉత్తర మండున్న శత్రువులను స్వాధీనముచేసుకొని పక్షిణదేశ ములనుగూడ జయించిన బ్రీహదీశమువలన దెలియుచున్నది. 'కాంచీ, కర్ణాటరాజుని శిష్యులచే చోళమండులమున్న విజయనగరముని స్పష్టపరచుచున్నది. ఒరిస్సారాజ్యమునకున్న, చోళమండులమునకును మధ్య నున్న లాంగూ ల్యాగండులగామామల మధ్యభూమి దేశ మనా క్రాంతమై యుండియున్నట్లు పైన జెప్పియుంటిని. ఈదేశమును జయించిట్లుగూడ నీరాజుగారి పిరుగులలో నున్నది. 'గజపతిగౌడేశ్వరవకోటికర్ణాటకలబరగేశ్వర' యని పిరుగులు కపిలేంద్రదేవుగారు శ్రీ. జ. ౧౪౫-లో మొట్టమొదట ధరించినారు. ౧౦ అప్పటికి పిరు యీదిరుదులలో బేర్కొన్న దేశముల కన్నిటికిని ప్రభు వైనారు. ఏవి యాదేశములు? గౌడేశ్వరయన్న గౌడ దేశాధిపత్యము, నవకోటిగౌడయన్న తొమ్మిది-కొలులు గలవారు, కర్ణాటకలబరగేశ్వరయన్న కర్ణాటమునకున్న కలబర్గుకున్న యధిపతులు. గౌడదేశమునకున్న కర్ణాట

౧౦. Idid.

౧౧. J. A. S. B. Vol. LXII, pt. 1. Jagannatha Temple Insc. Rightside No. III.

౧౨. 'నవకోటి' నవానాంకోటాం=నవకోటాం; నవకోటాయస్యః =నవకోటి. గాని బాన్జీగారు 'నవకోటి' 'కర్ణాటము'నకు విశేషముజేసి 'తొమ్మిది-కొలు' జవంగల కర్ణాటదేశముని యర్థముజేసిరి. కపిలేంద్ర దేవుగారికి లోబడిన కర్ణాటదేశమంతయు నొక్క యుదయగిరిరాజ్యమే. ఇది నెల్లూరుమండలములో నొక భాగము. దీనిలో తొమ్మిది-కొలుజవం యుండిననుట విశ్వసనీయముగాదు; సప్రమాణముగాదు. ఒకవేళ యట్లే యుష్వదమన్న సింహాద్రిమొదలు గండలగామానది వరకున్నరాజ్యము కపిలేంద్రదేవుకు పూర్వము రెడ్డి రాజులదే. ఇది కర్ణాటములో జేరలేదు. దీనిని జయించిగదా కర్ణాటముపైకి వెళ్లవలె. బాన్జీగారి యర్థమునే బహుళానియోపల దిరుదులలో రెడ్డిరాజ్యస్వాధీనతకనబడదు.

దేశమునకున్న మధ్యను 'నవకోటి' యని చెప్పబడే 'గజపతియను దిరుదుచే నూదించబడు నొరిస్సాదేశమున కున్న కర్ణాటదేశమునకున్న మధ్యనున్న ప్రదేశము 'నవకోట' దేశముని బేర్కొనబడినది. ఈప్రదేశములో నుత్తరమునుండి పక్షిణమునకు, పొట్నూరు, వడ్డాని, కలు వలపల్లి, పెద్దాపురం, రాజమహేంద్రము, నాగార్జున కొండ, కొండవీడు, కొండపల్లి, చెల్లంకొండ యను తొమ్మిది కొండకొలలని స్వాధీనముచేసికొని పాలించి నారు రెడ్డిరాజులు. వీటి నొకదానితర్వాత నొకదాని నుత్తరమునుండి జయించినాడు కపిలేంద్రగజపతి. తరువాతికాలములో కృష్ణదేశములు పక్షిణము నుండి కోటతరువాత కొలును పట్టుకుని ఉత్తరమున సింహాద్రివరకు వచ్చినారు. గండలగామానది మొదలు నుత్తరమున సింహాచలమువరకు నున్న దేశము 'నవ కోట' యన బడుచుండె. దీనినే 'పె నవకోట'లో 'ప్రభుండా' యని చెప్పియున్నది. (ప్ర లక్ష్మీప్రస మ్న, గజవంతులై; ఖండ = తొమ్మిదైన, అన్ర = కొండలనే, పయోగకోపరి = పయోధరములపై, కరం = చేరిన; నిర్ణయ = చేసి). మావగౌడదేశములను జయించి పక్షిణపువైపుకు దిగి సింహాద్రినుండి గండలగామానకు నున్న దేశమును జయించినపై కర్ణాటమును కలబర్గు మును జయించినట్లు పైశ్లోకమువల్లను వారి పిరుదుల వల్లను దెలియవచ్చును. ఇన్నిదేశముల నెప్పుడెప్పుడు జయించియుండును?

భువ శీత్యరం దేవాలయ ద్వారముకుడి ప్రక్క నున్న
మూలవశాసనము ౧౩లో శ్రీ. వె. ౧౮౩౭ మే
౨౨ మంగళవారమున కపిలేంద్రదేవు ఇట్లాజ్ఞాపించెను.
“నారాజ్యములోనున్న యావస్థాసరాజులు సార్యభౌ
ముని శ్రేయముకొరకు పనిచేయవలెను. న్యాయప్రవర్త
కుడై నీవహర్గములను విడువవలె. సార్యభౌమునియొడ
లట్లేవ్వలైన ప్రవర్తించితే వారి రాజ్యము లానుకొని
భగ్గొలుగును.” ఈశాసనకాలము
నుండి శ్రీ. వె. ౧౮౪౦ నవంబరు ౨౭ బుధవారమున
వ్రాయబడి సింహాచలశాసన ౧౪ కాలముపర్యంతము కపి
లేంద్రదేవుగారి శాసనము లెచ్చటను గన్పించలేదు. ఈ
సరునాకొండు వర్షములు పనుపే గరుగబడిన సామంత
రాజులను స్వాధీనముజేసికొని పూర్వము గంగవంశీయుల
క్రిందనున్న దేశమును జక్కపరుచుకొనుటలో నీరాజు
గడపియుండవలెను. ఇందుకు సత్కృత్యప్రమాణములు
చొరకలేదుగాని మరికొన్నిరాజ్యముల చరిత్రలనుం
డి పైయుండునని యూహింపవచ్చును.

నందాపురశివాలయపు ప్రతాపగంగరాజు శ్రీ
౧౮౩౫లో మాగ్యాంవరకు జయించెనని యీవరకే
చెప్పియుంటిని. ప్రస్తుతము జయపురపంసానమని పరగు
చున్న విశాఖపట్నంజిల్లా పశ్చిమప్రదేశము పూర్వము
నందాపురరాజ్యములో నొకభాగము. ఇప్పుడు జయ
పురపంసానము ననుభవించుచున్న రాజకుటుంబము
యొక్క ప్రభువురువుడు శివాలయపు రాజకుటుంబ
కన్యను వివాహమాడి నందాపురసింహాసనము వధిష్ఠించె
నని యొకప్రతీతి గలదు. తరువాతిగాళ్లలో నీ ప్రభు
వురువుని పూర్వవృత్తాంత మెటుల గల్గితమైనను
శ్రీ. వె. ౧౮౪౦లో ఆర్ముదొరగారు జయపురంవచ్చి
వంశవృత్తాంతము గనుకొని వ్రాసిన వ్రాత విశ్వస
నీయము; ప్రైవతీతి కనుగుణ్యము. అది యిట్లున్నది:-

“Ramchandra Deo, Rajah of Nanda-
puram is descended of a Rajah formerly
a servant and favourite to an ancient king
of Jagannath and sovereign of these North-
ern Circars, who gave him his daughter
in marriage and bestowed this tributary
principality upon them.”

ప్రతాపగంగరాజుచరిత్రను దీనితో గలిపి యా
లోచించిచూడగా శ్రీ. వె. ౧౮౩౭ తరువాత కపిలేంద్ర
దేవు నందాపురరాజును జయించి యతనికొమార్తెను
వసుకు విశ్వాసయోగ్యుడును, దనవంశీయుడైన యోధు
నకు వివాహముజేసి నందాపురరాజ్యమును నతనికి వప్ప
జెప్పెనని తోచుచున్నది. జయించు రాజ్యమున దనకు
విశ్వాసమైనట్టిని, తనవంశమైన సూర్యవంశమునకు
జెందిన యోధులనే రాజులుగా జేసినట్లు ముమ్మందు
జూచెదము. కనుకనే యిప్పటి జయపురరాజులు సూర్య
వంశీయులు. కపిలేంద్రదేవుగారి కాలమునాటి శాసన
మొకటి బొబ్బిలిలో నున్నది. అప్పటికి నందాపుర
రాజుల రాజ్యములో బొబ్బిలి యొకభాగము. ఇప్పటి
కిని బొబ్బిలికి పశ్చిమముగా నున్న కొంకపై నదా
పురరాజుల చిహ్నాలతోనున్న పాడుబడినకోట యొకటి
యున్నది.

ఇటులనే వీరభట్టాం మొదలైన సామంతులను
స్వాధీనముజేసికొని గంగానదినుండి దక్షిణమున
సింహాద్రివరకు నున్న దేశమందు దన నిరంకుశాధి
కారమును స్థాపించి తరువాత నంతకుదక్షిణముగా
నున్న రెడ్డిరాజులపైకి బైలువెడలెను. శ్రీ. వె.
౧౮౫౫లో మల్లికార్జునకొండను స్వాధీనము జేసి
కొనెను. ౧౬ ఈలోపుననే రాజమహేంద్రము
వరకు స్వాధీనముజేసికొని రఘుదేవనరేంద్రమహాస్థానుని

౧౩. J. A. S. B. Vol. LXII, pt. I Rightside No. II.

౧౪. S. I. I. Vol. VI, No. 1089.

౧౫. A. Collection of Precis Papers about Jeypore, No. LXXXI. Printed at the
united Scottish Press, in 1864 and also Manual of the District of Vizagapatam by
D. F. Cormishael, M. C. S. p. 284 Para 2.

౧౬. J. A. S. B. Vol. LXII, Part 1. Jagannatha Temple Inscriptions. Rightside No. 2.

నచ్చట రాజుగా నియమించె. ౧౭ శ్రీ. వె. ౧౮౫౩ - ౪కి సుంటూరుజిల్లా శ్రీకాకుళంవరకు ౧౦ దేశమును జయించి బాహమనీ రాజ్యమునుండి తెలింగాణముకు కవాటమైన కొండవీడు ఆస్థానముగా గాణదేశకారు రాయల రాజుగా నుంచెను. ఇక్కాలపు చరిత్ర కొంత వరకు గాణదేవుని కొంతవీటి తామ్రరాజాసమునందు వ్రాసినది.

సువాదేవ పాశుని కొమారుడైన గాణదేవుడు సూర్యవంశజుడు. ఇద్దరు తురుష్కయోధుల నోడించి సంధున కారురాయి యను లిరుదును బడసెను. ఈ యిద్దరు తురుష్కయోధులలో నొకని మనము 'బుర్హా నీనుజారు' అను బాహమనీ రాజుల చరిత్రనుండి గ్రహించవచ్చును. అల్లాయుద్దీన్ - అహమద్ - షాహ్ శ్రీ. వె. ౧౮౩౫ నుండి శ్రీ. వె. ౧౮౫౭ వరకు బావించె. ఇతడు కామలోలుడై రాజ్యవ్యవహారముల నుపలక్షించుటచే నితని యోధులు, ఉద్యోగిగణులు తమ తమ

నియమిత కార్యములమాని నవాబుగారికి సుత్సహము గలుగజేయు చర్యలనే చేయుదు వారి మంధిరము ప్రక్కనే నివసించి యుండెడివారు. ఇట్టి కాలమందు షాజహాన్ అను యోధుడు కొంతసైన్యమును దీసికొని తెలింగాణములోనికి వెళ్లి యచ్చటి హిందువులను చెర బట్టి తెచ్చి మహమ్మదీయులుగా జేయుచుండెడివాడు. ఇట్లు కొన్నాళ్లు జరిగినపిమ్మట తెలింగాణముకు ప్రభువులైన యోధరాజులతో జట్టిపడ్డది. బుర్హానీను వారు చరిత్రకారుడు షాజహాన్ డోడి పోయెనని స్పష్టముగా వ్రాయకపోయినను షాజహాన్ చేయుచున్న దౌర్జన్యముని సుల్తానన్న మాటలవలన గ్రహ్యమే. "నేలలోని నేమగులు గల నో ధరాజుతో వీని కవిపని?" యని యన్నాడట సుల్తాను. ఈ షాజహాన్ ఒకడు. రెండవ తురుష్కయోధు డెవరో తెలియరాలేదు. తురుష్కయోధుల నోడించిన విషయము శ్రీ. వె. ౧౮౫౫ సంవత్సరపు కాసనము నున్నదిగావున నింతకు బూర్వమే యీవిజయము గలిగియుండవలెను.

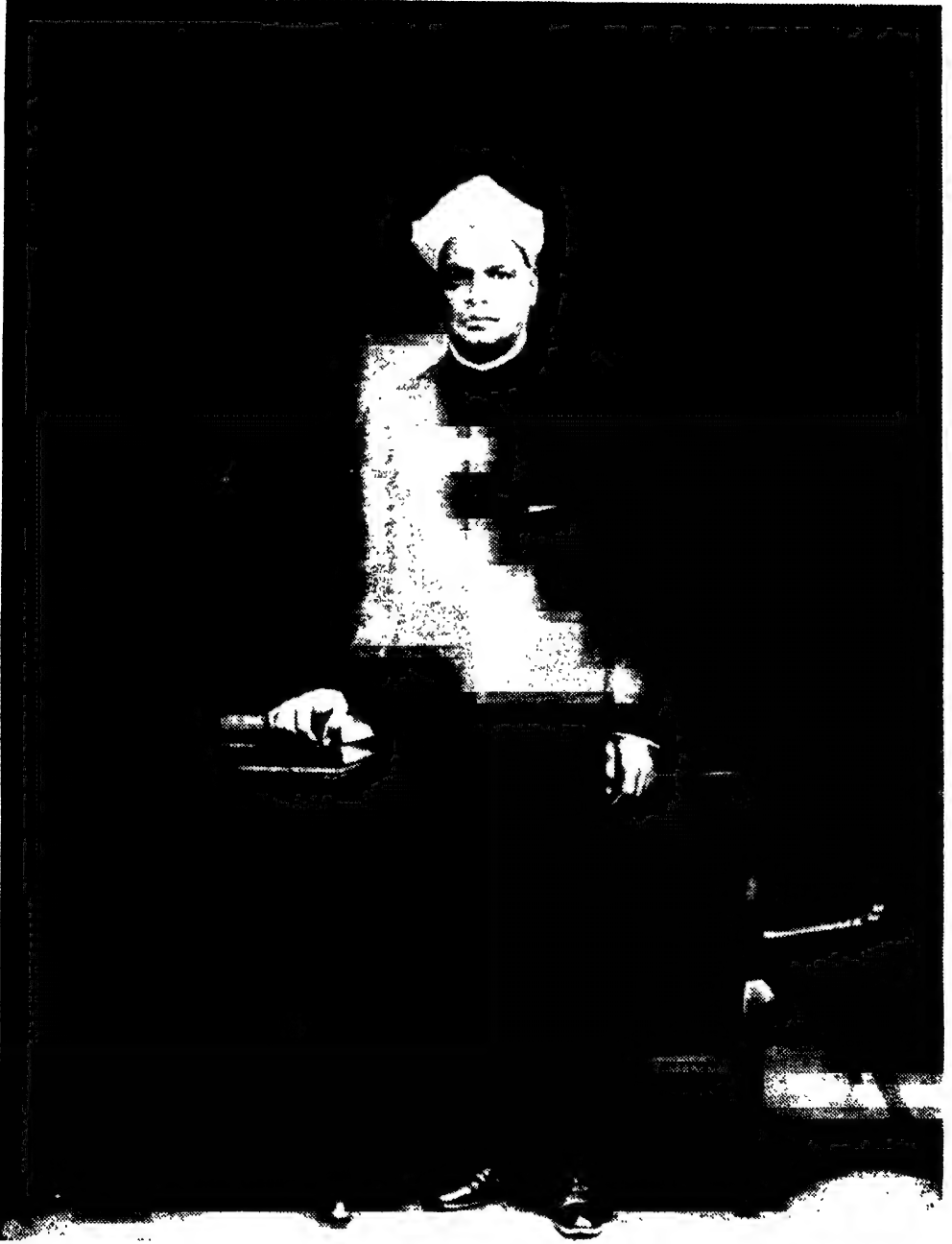
ఈ కాసనమును మరికొన్నిటివలెనే మనోమోహన చక్రవర్తిగారు చదువులలోను, గమనించుటలోను గూడ పొరబడిరి. వారు చదివినదానిని బట్టి యిట్లున్నది. 'మల్లికాపర' దిక్కున జయించి తిరుగులలో జగన్నాథంవచ్చి దేవుని శేవించె దీనికి వ్యాఖ్యానము R. D. Enerjiగా రిట్లు వ్రాసిరి. 'మల్లికాపరిమ' బంగారములోని యేనుహమ్మదీయ యోధుడో యై యుండును. ఏచరిత్రలోనూ ఇతనిని చేర్చినారేదు' బంగారములోని యోధునిజయించి తిరిగి వచ్చుటలో కటకంముందుదగులవా, జగన్నాథం మందుదగులవా? ఒరిస్సా ధూగోళ చరిత్ర దలిసినవా రెవ రిట్లు జెప్పరు. అందుచే బంగారముతో నీవిజయమేమిసంబంధించదు. 'పరిమ' యను పదము దక్షిణ మహమ్మదీయుల కెవ్వరి నామధేయమునకు చేరియుండుట యంతవరకు దలియరాలేదు. గావున 'మల్లికాపరిమ' యనునది మనిషి నామధేయముగాదు. అసలు పదము 'మల్లికాపరసాదిగ' యని యున్నది. 'పరసాద' 'ప్రసద' కునోద్రమ. 'మల్లికాప్రసాద' యనునది 'మల్లికాపరసాద్' అని యోధములో వ్రాసినారు. కొండవీటి కొండకు 'జగన్నాథప్రసాద్ గడ్' అని S. I. Vol. VI, No. 654లో జెప్పియున్నది. అలాగుననే మల్లికార్జునకొండకు 'మల్లికాపరసాదిగడ్' అని యుండునచ్చు. కాసనముచదువుటలో పొరపాటు ఉండియుండవచ్చు. మల్లికార్జునకొండను జయించి తిరుగులలో జగన్నాథ మేతగులును. అచ్చట స్వామిని శేవించి తమ నిజవగరమునకు వెళ్లెను.

౧౭. S. I. I. Vol. V, No. 100.

౧౮. Ibid, vol. IV, No. 988 & M. E. R. 1914, No. 70.

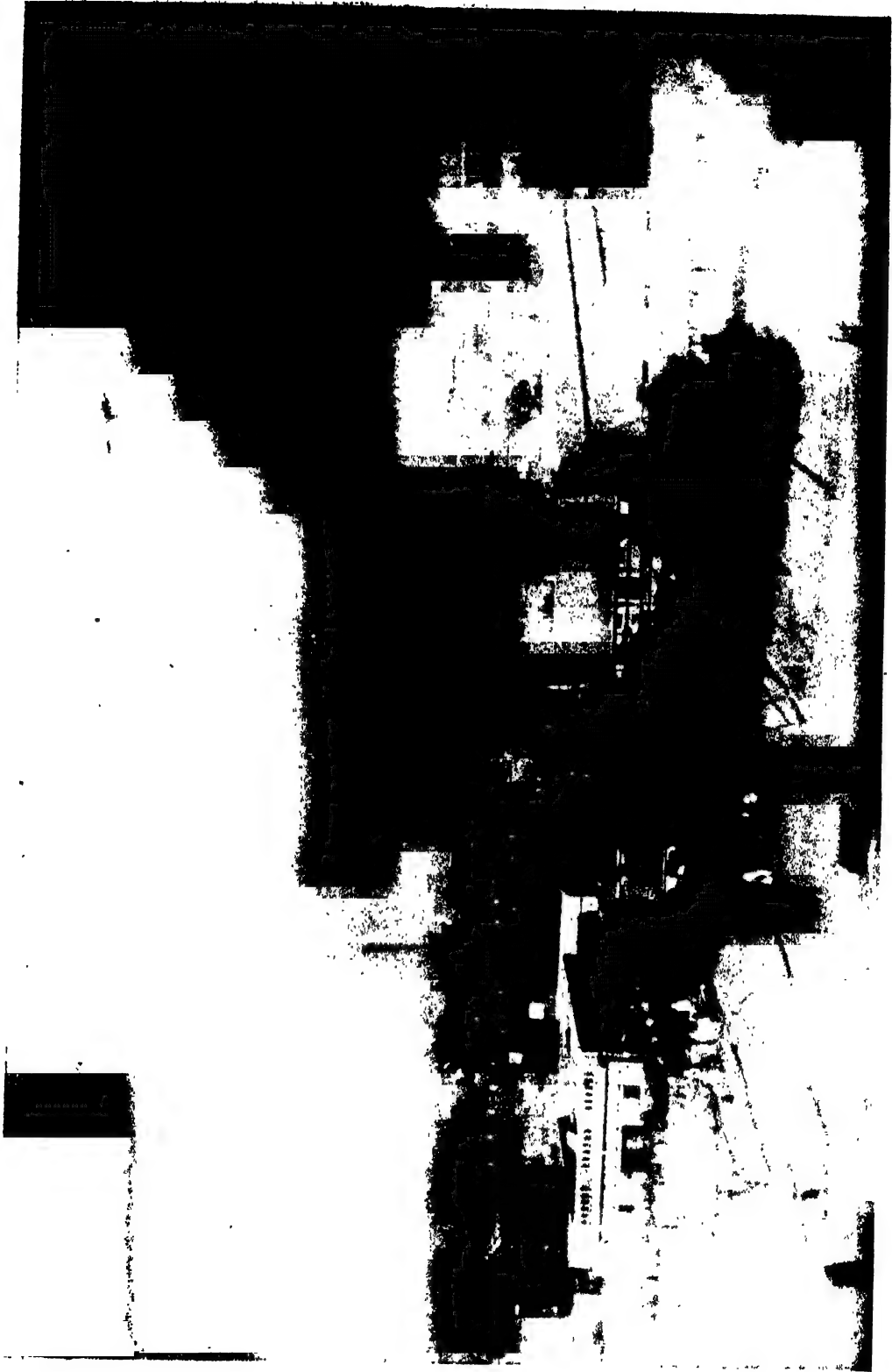
౧౯. I. A. Vol. XX, pp. 390-393.

౨౦. I. A. Vol. XXVII, Chapter X.

నా. శ్రీనివాసశాస్త్రిగారు

శ్రీ చావలి నాగేశ్వరరావుగారు రచించిన తైలవర్ణ చిత్రమునకు ప్రతికృతి.
ఈచిత్రము దిలంబర విశ్వవిద్యాలయమున ప్రతిష్ఠింపబడినది. ఈచిత్రము కళాభిజ్ఞుల పాక్షాద్యుల గన్నది.

హోటాపుర దృశ్యము

క్రికాకుళం, ౨౦ చింతిల్లి పాడు ౨౨ శాసనములనుబట్టి క్రీ. ౧౮౫౩ కు పూర్వము కృష్ణాన-చాటి కపి లేంద్రగజపతి కొండవీడు ప్రదేశమును స్వాధీనముచేసి కొనుచుండె. ఈసమయములో విజయనగరరాజైన మల్లిఖార్జునదేవరాయలు మారుతూరు వచ్చినట్లు శాసనమున్నది. ౨౩ మారుతూరు కొండవీటికి నైర్వృతి మూలగా నిరుదగిలైతేడ రమున నున్నది. ఈమల్లికార్జున దేవరాయలరాక యితరచరిత్రకారుల మతప్రకారము నేరుద్దేశముని యున్నా, కపిలేంద్రదేవుచేయు ఉద్యమములను గనిపెట్టుటకో, లేక వారి సరికట్టుటకో యని నాయూహ.

కొండవీడు స్వాధీనమైనంతవరకు బాహమనీ సుల్తానునితో చెయ్యిచేసుకొనలసినట్టె. ఆసుల్తాను వనికి మాలినవాడై యతని నేనానాయకులు తననాయకుల వలన నెవ్వకు పరాజితులయిగో యుటచేసిపట్టిమము చెపునుండీ భయములేకయుండెను. కొండవీడు ప్రదేశము స్వాధీనమైనదిమొదలు విజయనగరాజ్యముయొక్క హద్దును మోడ్దరాజ్య మంటుటచే నివ్వకు వారితో చేయికులుగజేసుకొనలసినట్టె. అందుకు తార్కాణముగా క్రీ. ప. ౧౮౫౩ లో మల్లికార్జునదేవరాయలు మారుతూరు వచ్చియుండుటయే.

విజయనగరాజ్యముయొక్క పరిమితి కొంచెము విగారింపవలసియున్నది. కుంగభద్రానదీతీరముం దున్న విజయనగరము ముఖ్యస్థానమైనను తూర్పువడమరసముద్రములవరకు వ్యాపించుటచే భాగములుగా జేయబడి యొక్కభాగముపై వొక్కొక్క యధికారిని రాజాధికారములతో నియమించియుండెను. కపిలేంద్రగజపతి కొండవీడు స్వాధీనముజేసికొనగా చానికి దక్షిణమున కర్ణాటరాజ్యము కాంచీ ముఖ్యస్థానముతో నుండె.

౨౧. S. I. I. Vol IV, 988.

౨౨. M. E. R. 1914, No. 70.

౨౩. M. E. R. 1915, No. 386.

౨౪. Andhra Patrika Annual, 1929. Anantavaram Copper Plate Grant.

౨౫. Sources of Vijayanagar History, No. 5.

కావున నోడ్రులకన్న సరిగా దీనిపై బారెనేగాని, మూలస్థానమైన విజయనగరమునుండి సహాయమువచ్చుననే భీతియు నుండె. విజయనగరము నొకచైపు నుండి, కాంచీపురము నొకచైపునుండి ముట్టడిచేసిన నొకరికొకరు సహాయముజేసికొనుటకు నీలుండదని నిశ్చయించి తాను స్వయముగా విజయనగరము నెక్కుతూ తనకు నమృతస్థుడైన కుమారహంబీరమహాపాత్రులను కొంతవైస్యముతో కాంచీరాజుపై కంపెను.

ప్రసహ్య కర్ణాటమహీపతే భూ

న్నిరుద్య విద్యానగరీన్నిజైర్జలైః,

సమున్నతం మాన వివోచ్చయం కరం

సమాదదే కర్తృశసక్రవిక్రమః.

కుమారహంబీరవిభు ర్యవాజ్ఞయా

విజిత్వ కార్తాంతదిశం పతాపవాక్,

అశోధయ చ్ఛాత్రవశోజితోక్షితాం

కన్యపాణికాం దక్షిణసాగరాంబుధుః.

విజయనగరంపైకి వెళ్లి యా పట్నమును ముట్టడిచేయగా మల్లికార్జున దేవరాయలు విస్తారం కష్టము చెల్లించుకుని రాజీ చేసుకున్నారు. ఈ శాసన మిట్లు ఘోషించుచుంటే గజపతి నోడించెనని జెప్పిన గంగదాస ప్రతాపహిసాసమును సంస్కృతపాటకము నున చరిత్రకారులకు ప్రమాదమైనది. గ్రంథకర్త గూర్జర శీకపురాజావద్దముంటే యతనిని విలిపించి ఈ పుస్తకము మల్లికార్జున దేవరాయలు వ్రాయించుకొనెనని యా గ్రంథమండే యున్నది. ౨౫ రాజపోషణనభిలషించి వ్రాసిన గ్రంథమందు యథార్థచరిత్ర యెట్లుండును?

ఇక హంబీరకుమారమహాపాత్రుడు దక్షిణసముద్ర తీరమువరకు జయించె. వీరి ధావో కోర్వలేక చంద్రగిరి రాజు (కాంచీరాజుని కూడా యనెదరు.) తనరక్షణ

రమ్య దేవుళ్లకు దేవతలకు మొక్కులు చెల్లించుకొనెను. చెంగల్పట్టణాల్లకు నమత్తురు దేవతలతో^{౨౬} శ్రీ. వె. ౧౮౫౪ లో నొకదానము. ఉత్తరార్కాటుల్లా కోవిలూరు (జానాదిను)^{౨౭} గ్రామం గిరుమలనాయ నారుకు రాజుగారి జయముకొర కొకదానము. ఈ యోధ్రుండయోధ్రుడు పాదుపడిన దేవతలు శ్రీ. వె. ౧౮౭౧ వరకు బాగేచేయలేదట^{౨౮}

ఈ యోధ్రుండయోధ్రుల కపిలేంద్ర దేవు గజపతికి నుడయగిరి రాజ్యము లభించినట్లు హిందవచ్చును. వీరి కుమారులైన పురుషోత్తమ గజపతిగారు కాంచిపై దాడినెడలట, నెల్లూరు మండలములో దానముచేయుట చూచితే నారి కదివరకే యీ ప్రాంతమందు పాదమానిక యుండియుండకపోతే ఇట్టికార్యములు చేయ నవసర మా యుండదు, శత్రునూ గాదు. ఇట్లు దక్షిణదేశ మును జయించి యుడయగిరి రాజ్యస్థాపకశ్రీ కుమార హంపీరమహాపాశ్రమ శ్రీ. వె. ౧౮౬౦లో నోరు గల్లుకొలుకు బట్టుకుని స్వాధీనముచేసికొనెను. ఓరుగల్లు కొండవీటికి సమీపముగా నున్నది గదా; కొండవీటికి శ్రీ. వె. ౧౮౫౫ లో గాణదేవు శాతురాయి ప్రభువుగా నుండెనని చూచితిమే. ఆగాణదేవుడు స్వాధీనము చేసికొక యీ హంపీరు డెంచు కక్కడికి వెళ్లే? అంటే గాణదేవుడు సరిపోయియుండును. అతని కొనాగు లేవరు ప్రాజ్ఞులు, సముఖులు లేక పోయియుండవచ్చును. అందుచే నుడయగిరి రాజ్యభారమును వహించిన కుమారహంపీరునకే కొండవీడు రాజ్యము కూడా వప్పజెప్పి కొండవీడునుండి దక్షిణముగానున్న దేశమంతయు నితని స్వాధీనములో నుంచెను. శ్రీ. వె. ౧౮౬౪ లో కుమారహంపీర మహాపాశ్రమలు చనిపోగా వీరి కుమారులైన దక్షిణ కపిలేశ్వర కుమార మహాపాశ్రమలు కొండవీడు మొదలు దక్షిణముగా నున్న దేశమంతటికి

౨. నధికారి యయ్యెను గావున పై యాహ యాధార భూతమైనది.

ఈ హంపీరమహాపాశ్రమ మహమ్మదీయసేనల నోడించి దేవరకొండరాజును గాపాడెను. హుమా యూన్ హాసా బీషరుసింహాసముపై శ్రీ. వె. ౧౮౫౭ నుండి శ్రీ. వె. ౧౮౬౧ వరకు బాలించెను. ఈకాలములో క్యాబాజహాసుడు మహమ్మదీయయోధుడు ౨౦,౦౦౦ గుట్టపుదళము, ౪౦ యేనుగులు, లెక్కలేని కాల్యలములతో వచ్చి దేవరకొండను ముట్టించెను. ఇది చాలా బలవంతమైనవైద్యులగుటచే నిదివర కెవ్వరును దీనిపై పు చూడలేదు. ఈ దేవరకొండరాజుసహాయము కొరకు వప్పటికి విక్రమోదాధకులకు ముఖ్యుడైన ఓడ్ర రాజుకు వర్తమాన ముంపెను. అప్పు డాయోధ్రరాజు నూరు ఏనుగులను సహాయముకొరకు పంపెను. ఈ ఓడ్రవైద్యులు దేవరకొండవైద్యులతో గలియకముందే క్యాబాజహాసుడు తన వైద్యులు నాకొలుకెదురుగా నున్న తెలుమీదికి దీసుకుపోయెను. ఓడ్రరాజువైద్యులు దూరమున నగనక్షితతోడనే దేవరకొండవైద్యులు కొలు తెలుపులను దగచి శత్రువులపై బహు రెండుహిందూ వైద్యులు మధ్యను తురువక్కినైద్యులు చిక్కువడి మడిచెను. హిందువులు కొల్ల తెట్టి మహమ్మదీయుల చేతులను, గుట్టములను బట్టుకొనిరి.^{౩౦} ఇట్లు దేవర కొండను వేడించి కాపాడిరి. ఈదేవరకొండను దమ కను, మహమ్మదీయులకును మధ్యమెత్తగా (buffer) ఓడ్రరాజు పాలించుచుండె.

ఇట్లు కపిలేంద్రదేవుగజపతి రాజ్యము మత్తర మున గంగానదీ మొదలు దక్షిణమున పెన్నానదీవరకును తూర్పుసముద్రమునుండి సజ్జిమమున ఓరుగల్లుకుపైగా నున్న కేశమును స్వాధీనముచేసికొని నిరంకుశాధికార

౨౬. M. E. R. 1928-29, No. 207.

౨౭. Ibid. 1911, No. 241.

౨౮. Ibid. 1919, Nos. 310 & 1928-29, No. 287.

౨౯. Ibid. 1919, Nos. 51 & 92. & Part II.

౩౦. Burhan-i-musaar, Chapter Xiii

ముతో బాలించెను. అనేకమంది సామంతరాజులు కప్పముచెల్లించేవారు.

నమ్రావనీశాన్త్రకిరీటనూత్న

గత్నాంకునీరాజితపాదపీఠః. ౩౦

తనకున్న శత్రువులెల్ల స్వాధీనముచేసుకుని తనపేరంటే వారికి సుండెలలో చడచడ పుట్టించె.

నిరూతశత్రు ర్విలసతి కపిల

సౌమ్యపతిః కుంభిరాజః. ౩౧

చోళద్రావిడనేపాళ

పాండ్యమాళవకేరళాః,

కపిలేంద్రస్యపేత్రుణ్ణే

యుణ్ణే కర్ణాటకేంద్రయః. ౩౨

శత్రువక్తమున నిట్లున్నాడని సూరుడును, దుర్బుద్ధుడును గాడు. దైవబ్రాహ్మణ్యక్షిగలిగి తమ రాజ్య ప్రభవముకొరకున్ను, ప్రజాక్షేమముకొరకున్న పాటు పడియుండె. వీరికాసనములలో ననేకమైనవి చేవాలయములకు జేసిన దానములే. యుద్ధమందు జయము పొంది తిరుగుదలలో జగన్నాథస్వామిని దర్శించి గూడేమున కేంద్రన కట్టుము చనివించినిదీ తమనిజసాగుతునకు జేరలేదు. ఒకకాసనములో ౩౪ తనకున్నవాటిలో ప్రతిదైనవాటిని జగన్నాథస్వామిని బ్రాహ్మణులకు ఇచ్చితినిని వ్రాసియున్నాడు. దక్షిణమునకు పల్లినప్ప పల్లా మంచిమంచి యలంకారములు ముద్రలైన వస్తువులను దెచ్చి యుత్తరదేశములో ప్రచురించేవాడు. ఇట్లు శత్రుమును వృద్ధిచేసి విఖ్యాతిగాంచి కపిలేంద్రగజపతి క్రీ. ౧౦. సంవత్సర ౨౫ మంగళవారమున కృష్ణానదీతీరమున పరలోకగతుడయ్యెనని మాదలాపంశీలో చెప్పియున్న దీనినిబట్టి యీరాజు ౩ సంవత్సర

ములు సింహాసనముపై నుండినట్లు తెలుచున్నది. ఇక్ష్వాకుభాగవతములోగూడ నీరాజు ముప్పవైండువత్సరములు పరిపాలనమునరించి స్వర్గస్థుడాయెననియే చెప్పియున్నది. అయినప్పటికి మహామోహనచక్రవర్తిగారు, వారి ననుసరించిన యితరచరిత్రకారులుగూడ మాదలాపంశీలో జెప్పిన తిథివారములను నమ్మరాయె. మాదలాపంశీ ఎంత యవిశ్వసనీయమైనా మృతతిథి యబద్ధమాడునా? హిందువులలో, నందులో మాడగ్రజాతులలో మృతతిథి మిక్కిలిశ్రద్ధ జ్ఞాపకముంచుకొనియెదరు. ఆ మాదుల దనిపోయినవానిపేరున శ్రాధము జేసెదరు. ఏకర విశిష్టమిదగాని తల్లితండ్రుల శ్రాధము మాత్రము విధిగా నొనరించెదరు. అందులో పరమతస్థుల సంస్కారేని కాలమందు, వేదాచారములు నియమముగా ప్రబలినా? వేదపురాణశాస్త్రములుజడివి తిరిగించి వాటిసారమును దీసి లోకోపకారమైన గ్రంథములు వ్రాసిన రాజకుటుంబమువారు మృతతిథిని మరతురా? కపిలేంద్రదేవుగారి కుమారుడు పురుషోత్తమ దేవు హిందూమతాచారములయందు ఇక్ష్వాకువంశముగలిగి సుమారు ౩౬ సంవత్సరములు తనతండ్రిశ్రాధమును జరిపెనుగదా! అట్టిశ్రాధ మేతిశివారములయందు జరిగెనో గాలెలుతిన్న బ్రాహ్మణులకు జ్ఞాపకముండక పోవునా? ఈవిషయమై మాదలాపంశీని నమ్మకపోవుట పొరబాటేకాని యిపారబాటుకు కారణములు లేక పోలేదు.

జగన్నాథాలయములో కపిలేంద్రదేవుగారి కాలము రంగవ అంకములో వ్రాసిన యొకకాసనములో ౩౫ కొంతమంది మహాపాత్రులు మరియొక మహాపాత్రుని యధ్యక్షతక్రింద కొన్నినగలు దెచ్చి ప్రమాద పూర్తిగా దేవుని కిచ్చినట్లున్నది. దీని తాళిలు శ్రీ. ౩౬.

౩౦. Kondavidu C. P. of Ganadeva.

౩౧. Ibid

౩౩. Saravativilasam.

౩౪. J. A. S. B Vol. LXII, 1893, part 1, Jagannatha Temple Inscriptions, Right side No. III.

౩౫. Ibid, Left side No IV.

౧౮౬౬ డిశంబరు ౧౮ రవివారము. రాజుగారు నవంబరులో చనిపోలే డిశంబరు రాజుగారికాల పెట్టుకును? వీరిసంవత్సరము లనగా సంకములు సింహభాద్రపద శు. ౧౨ కి మారుతవని యిదివరలోనే మనవిజేసి యుంటిని. నవంబరు, డిశంబరుమాసములు రెండుమాడ వొక్కయంకములోనివే. రాజుగారు నవంబరులో చనిపోయినను వారి యంకము మారలేదుగా! క్రొత్తరాజుగారికింకనూ పట్టాభిషేకముగాలేదు. అందుచేకపిలేంద్రదేవుగారి కాలమందు అని వ్రాసియుండె. ఈ కాసభావ మేమంటే, 'కపిలేంద్ర దేవగజపతి దేవుని కొన్నినగలను జేయించి తాము వచ్చేటప్పుడు తెచ్చుటకుజేసిం చెను. ఇంతలో నాయుద్దాయము చెల్లి కృష్ణా తీరమందు కాలధర్మము నొందుచుండగా కొంతమంది నాథులకు నానగలను వప్పజెప్పి వారు సరిగా తీసుకుని చెల్లి శ్రీ జగన్నాథస్వామికి సమర్పించుటకు ప్రమాణము చేయించుకొనెను. వారు ౧౯ రోజులలో (౨౫ నవంబరునుండి ౧౮ డిశంబరుకు) కృష్ణాతీరమునుండి శ్రీ జగన్నాథముజేరి ప్రమాణముగా నన్ని వస్తువులను వప్పజెప్పిరి. ఈ కాసభావమును మనోమోహన చక్రవర్తిగారు గమనించలేకపోయిరి. కొనిబట్టిమే యితిరులు గూడనట్లే చేసిరి. అందుచేతనే కపిలేంద్రదేవు గజపతి మాదలాపంకిలో నిచ్చిన తిథిని మృదువుగా లేచిని నమ్మెను. ఈ వమ్మకమునకు మరియొక కారణముగూడ నున్నది.

బుద్ధునీమజారులో నొక అంశము వ్రాయబడినది-

'In this year the Queen Mother Makhdumah Jahan died, and in A. H 875 (A. D. 1470) the Sultan assumed the reins of Government.

In the midst of these affairs a messenger arrived from Telingana and informed the Sultan that the Raya of Orissa, who

was the principal Raya of Telingana, was dead.'

ఇందులో 'the Raya of Orissa who was the principal raya of Telingana' అనగా కొండవీడు నేలుచున్న యోగ్రాజుని యర్థము స్పష్టముగా మన్నును Sewell మొదలైన విజయనగర సామ్రాజ్యచరిత్రకారులు ఓడ్రరాజ్యమున కెల్ల ముఖ్యుడైన కపిలేంద్రుడే యని యర్థముచేసికొనుటచే వారిదారి నే చక్రవర్తిగారు సూడా పల్లి కపిలేంద్రదేవు శ్రీ. ప. ౧౮౭౦ లో చనిపోయెనని భావించిరి. శ్రీ. ప. ౧౮౬౮ నుండి కొండవీడుప్రాంతముల (తెలింగాము) యందు ముఖ్యమైన ఓడ్రరాజు దక్షిణకపిలేశ్వర కుమార మహావాల్మీయని మనము వైన జూచితిమి. ఈ శ్రీ. ప. ౧౮౭౦ లో చనిపోయినాడని చెప్పబడినవారు ఓ దక్షిణకపిలేశ్వరుడు గాని ఓడ్రరాజ్యమున కెల్ల సార్వభౌముడైన కపిలేంద్రదేవ గజపతి గారు. వారు గతించి యాస్పత్రిక సంవత్సరములు గతించినే గతించినది. వారొక్కడనో మహావీర్యుండును వారిని మహామృదీయులగుగనే యొరుగరు. ప్రక్కలో బలమువలె నున్న కొంచవీటి ప్రభువుయొక్క తేమలాభములు ఎప్పుడును వారికి గారలగాని యొక్కడో ఉన్న సాధ్యభౌముని సంగతి వారి కేల? వారికి నుత్సాహజనకమైనది కొండవీటిప్రభువు ముణము. కాన మనోమోహన చక్రవర్తిగారు మొదలైనవారు పొరబడిరి. వీర శ్రీ గజపతి గొడిళ్ళవనకొటికట్టలు కలబరకేళ్ళరవ్రతాప కపిలేంద్రదేవుగారు శ్రీ. ప. ౧౮౬౬ నవంబరు ౨౫ మంగళ వాడున స్వర్గములెగ్గచే నిశ్చయము.

కపిలేంద్రదేవుగారు రాజ్యమును పునరుద్ధారణ చేసి ఓడ్రసామ్రాజ్యమును బలపరచినందుకు వీరిజేరున నొక కృత మేర్పడి నేటివరకును నోడ్రపంచాంగములలో గణనజేయబడుచున్నది.

వీరు గజపతివాణిములను ముద్రివేయించిరి. అందు ఒకచేపున సర్వాలంకారసంపన్నమైన గజేంద్రుడు

కార్తికమాసము

బరీస్సా సూర్యవంశము కపిలేంద్ర దేవగజపతి

ముద్రించుచున్నది. దీని చాతుర్విత్తము R. D Banerji గారి History of Orissa, Vol. I లో ఇచ్చియున్నది. V. A. Smith గారి Catalogue of Coins in the Calcutta Museum, Vol VIII లో ఉన్నదనిపూర్వ ప్రాసినారు. బానర్జిగారు యీ యీగజేంద్రుని పోల్చలేక జిలుగని యన్నారు. ఇది వీరన్నవో, V. A. Smith గారి రన్నవో నేను స్పష్టముగా జెప్పలేదు. కాని బానర్జిగారి హిస్టరీలోచూత్రం యెవరెవరు చెప్పిన హంశములో యెక్కించినారుగాని

చారు స్వంతముగా నాలోదించి - ప్రాసిన హంశ మొక్కటియు లేకపోవుటచే గజమును జిలుగుగా బోల్చుటకూడా V. A. Smith గారి దేహియని నా కనుమానము.

కపిలేంద్రదేవుగజపతిగారి యనంతరము వారి పుత్రులు పురుషోత్తమదేవుగజపతిగారు ఓడ్రరాజ్య సింహాసనము నధిష్టించిరి.

(సశేషము)

జడిపప్పు బట్టీ

A. N. S.

౧౯౧౬ సంవత్సరము ఏప్రిల్ ౧౭ వ తేదీ శనివారమునాడు వచ్చిన(లండన్) "టైమ్స్" పత్రికలో యాక్రిండిస్ట్రికతో ఒకవర్తమానము కనుపించినది. "పడవలో యుద్ధసామగ్రి. బ్రిటిషు సముద్ర తీరాన పట్టుకొనడమయినది." కర్హాన్ స్ట్రాండులో "అర్డుఫర్ట్" పోలీసువాండ్లు నిన్న తెల్లవారుఝామున నాల్గుగంటలకు ఒకపడవలో చాలామందుగుండుసామగ్రి పట్టుకొన్నట్లు "ట్రాలి"కి రాత్రి వర్తమానము వచ్చినది.

ఆప్రాంతములలో — ఏజాలినాడో తెలియని ఒకణ్ణిపట్టుకొని ఖైదులో అట్టిపెట్టినారు. ఆ పడవ ఏదేశమునుంచి వచ్చినదో, ఆ ఆయుధసామగ్రి ఎవరి కోసరము వచ్చినదో ప్రస్తుతము తెలియలేదు.

ఈనాడై పత్రికలో కనుపించినప్పుడు యింగ్లీషు దేశములో ఎవరూ ఆట్టే శ్రద్ధతో యోచించలేదు. కొద్దిరోజులయినతరువాత "సర్ రోజర్ కేసుమెంటు" అనే ఆయన అమందుగుండుసామగ్రిని బ్రిటిషుదేశానికి దిగుమతిచేసినాడని తెలిసేసరికి యావత్తు బ్రిటిషుప్రభుత్వము నిర్భంతపోయినది. సర్ రోజర్ కేసుమెంటు అటువంటిపని చేస్తాడని ఎవరూ కలలోనైనా అనుకోలేదు. అప్పటికి కొద్దిరోజుల కిందటివరకు బ్రిటిషు సామ్రాజ్యములో ఉన్నతపదవులలో ఉండి సామ్రాజ్యముయొక్క మన్ననలను పొందినాడు. ఏదో ఉద్యోగభర్తయు చక్కగా నిర్వర్తించి ఉరక కీర్తి గడించినవాడుకాదు. దక్షిణ ఆమెరికా మగ్గన్ ఆఫీసా దేశాలలో బ్రిటిషుకన్సల్లు (రాజప్రతినిధి) గా ఉండి ఆయన బ్రిటిషుసామ్రాజ్యానికి చేసిన సేవను — ఒక్క బ్రిటిష్దేశమేకాదు, యావత్తు నాగరకప్రపంచమూ జయ్యునోళ్లతో పొగిడింది. "కాంగో" (మధ్యాఫ్రికా) లో ఉద్యోగముచేస్తున్నరోజులలో కేథలమూ ఆయన ప్రయోజకత్వమువల్ల, ఆయన ఔదార్యమువల్ల అనేకస్థలకు జరుగుతున్న అపకారాలను లోకానికి వెల్లడిచేసి

అటు అనాగరికజనులను, ఇటు నాగరిక ప్రపంచానికి తలలో నాటిక అయినాడు. బ్రిటిషుసామ్రాజ్య ధురంధరులలో ముఖ్యుడుగా పేరు గడించినాడు. సామ్రాజ్యానికి ఆయనచేసిన ఉపకారానికి, ఆయన తీసుకొని వచ్చిన ఖ్యాతికీ మెచ్చుకొని బ్రిటిషుప్రభుత్వము ఆయనకు సి. యం. టి. అనే బిరుదాన్ని యిచ్చింది. నలభైయేనిమిదో సంవత్సరము వచ్చేవరకు అనేక అనాగరికపు దేశాలలో కొలువుచేసి ఓపికపోయి పింఛన్ పుచ్చుకొని స్వదేశముయిన బ్రిటిషుదేశములో కాలము వెళ్లబుచ్చుదానికి వచ్చినాడు.

౧౯౧౨ సంవత్సరములో పింఛన్ పుచ్చుకొని కేసుమెంటు యింటికిచేరేనాటికి ఆయనదేహదార్ధ్యము సంపూర్ణముగా పోయినది. ఒంటరివాడు. పెండ్లి అయినా చేసుకోలేదు. విశేషము ధనాన్విత అయినా చేయలేదు. ప్రభుత్వమువారుయిచ్చే ఫీచింగ్ అయినా సామాన్యమయినది. ఏదోఉద్యోగముచేస్తూ సంపాదించిన కీర్తితప్ప మరొకటిలేదు. పదిమందిలో కలసిమెలసి తిరిగి ఏదో వ్యవహారాలువెల్లిన చేసుకొని చక్కచెట్టి పదిపబ్బులు సంపాదించే తెలివితేటలయినా ఆయనకు లేవు. దేశానికి దేశాలలో జీవితమంతా ఉద్యోగములో గడిపినందువల్ల ఆరోగ్యము సంపూర్ణముగా పోయినది. ఏకాంతముగా, ఏకాకిగా స్వదేశములో కాలక్షేపముచేస్తున్నాడు. అటువంటివాడి భవిష్యత్తు ఎంత అంశకారముగా ఉంటుందో ఎవరు చెప్పగలరు! అయితే ఆయన అవొక రకమయిన మనిషి. కుర్రవాండలాగా వెర్రిహాహాగానాలు చేయడము ఆయన కలవాటు. ఉచాగనము చేయడమే ఆయనస్వభావము. మందువనకలు ఆలోచించకుండా యొక్కాయుక్తములు గుర్తించకుండా యొద్దానికి సన్నద్ధుడయ్యే యోధుడిలాంటి స్వభావ మాయనది. అయితే పదిమందితో తన అభిప్రాయాలు నచ్చచెప్పి వాండ్లను నెలకొనితన

పనులు నెరవేర్చుకొనే చాకచక్యము లేదు. ఇటువంటివాడు విరివుదేశములో నివసించడానికి వచ్చినాడు.

విల్లాండు దేశములో ఆరోజులలో స్వాతంత్ర్యోద్యమము గండరగోళముగా సాగుతున్నది. విరివువాండ్లకున్నంత దేశాభిమానము భూభాగములో ఏదేశమువాండ్లకూ లేదు. అదొకపిచ్చవంటిది. ఆపిచ్చదేశాభిమానానికి అంతూపంకూలేదు. స్వాతంత్ర్యముకోసరము గుర్రవాండ్లు ఏవేవో పిచ్చిపిచ్చిపనులన్నీ చేయడానికి తలపెరుతున్న ఆరోజులది. అయితే విరివువాండ్లలో బుద్ధిమంతులయినవాండ్లు తొందరపడి పిచ్చిక్లగ్గులాలు తీసుకొనిరాగూడదని హితబోధ చేసేవారుకూడా ఉన్నారు. అయితే కుగ్రసజ్ఞులొండునూ, హడావిడికి అడ్డు ఏమిటి? మారవృష్టి తక్కువ. రాజకీయాలలో ఎంతో మారవృష్టికలవాండ్లుకూడా రాజ్యముచేతులొబోల్తాకొడుతూ ఉంటారు. కేసుమెంటు వెరిశుత్సాహము కలవాడు. అతినిదిన్ని విరివుదేశములాగానే వెరిదేశాభిమానము. పైగా ఉహగానము చేసేవాండ్లలో అగ్రసరుడు. అందువల్ల కుర్రకారుతో దేశాభిమానములో పడిపోయినాడు. ఇక ఉహగానాలు స్వాతంత్ర్యముకోసరము చేయడము మొదలుపెట్టినాడు. కేసుమెంటు స్వాధీరహితుడు. తన స్వాధీరహితమయిన బుద్ధివల్లనే విరివుసామ్రాజ్యపు మెప్పులను పొందినాడు. సహజ స్వాధీరహిత బుద్ధితోనే హడావిడికుర్రకారుతో కలసిపోయినాడు. అయితే ఉపన్యాసారిచ్చి జనసమూహాన్ని ఉర్రూతలూగించే శక్తిలేదు. సమస్తాన్ని దేశముకోసరము త్యజించి త్యాగమూర్తి అనే ఖ్యాతి సంపాదించడానికి- ఆశునకున్నదంతా ఆయన జ్ఞానానికి బొటాబొటేగా సరిపాయ్యే పింఛనే. ఇక పదిమంది యువకులను చేకూర్చి వాండ్ల చిత్రవృత్తులను కనిపెట్టి ఉత్సాహపరచి పనులు చేయించే నేర్పరితనము అయినా లేదు. కాని వెల్రిమంత్రాంగము-తిక్కిమంత్రాంగముచేసే తెలివితేటలుమట్టుకు కావలసినవాటికన్న ఎక్కువగా ఉన్నవి.

ఇటువంటివాణ్ణి విరివుయవకులు - దేశభక్తులంతా నాయకుణ్ణిగా పెట్టుకోదలచుకొన్నారు. నాయ

కత్వము వహించడానికిమాత్రము ఆయన ఒప్పుకోలేదు. నాయకత్వము వహించడానికి తనకున్న యోగ్యతలు స్వయముగా గుర్తుపిగి కాబోలు, కేసుమెంటు అంగీకరించలేదు. పాపము, కేసుమెంటుకు దేశసేవ ఎట్లా చేయవలెనో తెలిసిందికాదు. స్వాతంత్ర్యముకోసరము తానేమిచేయవలెనో అసలు ఊహించనేలేకపోయినాడు. అమాయకులు, అనాగరకులు అయిన ఆఫ్రికాదేశమువాండ్లు తెల్లవాండ్ల చేతులలోపడి వాండ్లు అనుభవిస్తున్న ఘోరబాధలుచూసి ఓర్చలేక, తాను ఉన్నతోద్యోగములో ఉన్నందున ఆఘోరకృత్యాలను ప్రభుత్వానికి తెలియజేసి ప్రభుత్వసహాయముతో నివారించడానికిన్నీ, బలవంతమయిన ప్రభుత్వానికి దాస్యముచేస్తున్న దేశానికి మోక్షము యిప్పించడానికిన్నీ నిరూపించబడములేదు. అక్కడ బలవంతమయిన ప్రభుత్వబలము ఉంటుంది. ఇక్కడ ఏరెండుతలలూ కలియని కుర్రమూక ఉంటుంది. ఈ కర్రమూకతో స్వాతంత్ర్యముకోసరము పాటుపడి ప్రభుత్వముతో పాట్లాట సాగించవలెను. అసహనమయిన ప్రజలంతానే కాని సాధ్యముకాదు. అనుచరులను నీళ్లలో మునగమనడానికి కానీ, నిప్పులో దూకమనడానికి కానీ, ముడుచుకొని కూర్చోమనడానికి కానీ ఎంతో ప్రజల ఉన్నవాడికి కూడా అన్యదృష్టకు అసాధ్యమే అవుతూ ఉంటుంది. అక్కడ ప్రభుత్వములో యీ విధముగా ఉండదు. తమప్రతినిధి ఏమి చెపుతున్నాడో తెలుసుకొని ప్రపంచములోకల్లా బుద్ధిమంతులని పేరుపొందిన మంత్రులంతా జాగ్రత్తగా విషయాన్ని పరీశీలించి అవసరమయినపనులన్నీ నెరవేరుస్తారు. న్యాయము, ధర్మము అనేది ప్రభుత్వము ఆచరణలో పెడుతుంది. ఇక్కడనో అర్థబలము, అంగబలము, బుద్ధిబలము, సమస్తబలమూ కల ప్రభుత్వము ప్రబలవిరోధి. జనసామాన్యము రాజకీయవిషయాలు చప్పున అవగాహనచేసుకొనలేదు. సమస్తమూ ఉత్సాహముతో గంతులువేసే యువకులమీద ఆధారపడిఉంటుంది. అటువంటి యువకులమీద ఆధారపడి రాజకీయవ్యవహారములో తొరబడడముకంటే బుద్ధిమాండ్లము యింకొకటి ఉంటుందా! అయితే

ఆ ఉత్సాహములో, ఆ ఉద్రేకములో, ఆ ఆనందములో సర్వ గోజరుకేసుమెంటుకు యంత్రాయుక్త నిచరణాజ్ఞానము పోయినది.

విల్లాండు స్వాతంత్ర్యోద్యమముగా రెండురకాల నాండ్లున్నాడు. ఒకళ్లు మితవాదులు. రెండోనాండ్లు అతివాదులు. కేసుమెంటు అతివాది. “కార్నక్” అనే న్యాయవాది. విరిఘవాడు. తరవాత న్యాయమూర్తి కూడా అయినాడు. విరిఘరాజకీయాలలో మితవాది. కేసుమెంటు రాజకీయజ్ఞానమంతా “కార్నక్” వల్ల నేర్చుకొన్నాడే. కార్నసు అంటే ఆయన ఉత్సాహముతో పొంగిపోయేవాడు. ఒకప్పుడు అతివాదులసభ ఒకటి జరిగింది. పాపము కేసుమెంటు ఉత్సాహాతిశయములో సభాసదుల చిత్రవృత్తులను గుర్తించకుండా కార్నక్ కు వందనము లర్పించినాడు. మితవాదికి ఆసభలో వందనాలు చెప్పినందుకు సభాసదులకు పట్టరాని కోపమువచ్చినది. బల్లల, కుర్చీలు తీసుకొని కేసుమెంటును కొట్టడానికి సిద్ధము అయినారు. కేసుమెంటు రాజకీయజ్ఞానమూ, లోకజ్ఞానమూ యిటువంటిది. పసి పిల్లవాడికి ఉండే ఉత్సాహమూ, ఉద్రేకమూ తప్ప మరొకటి ఆయనకులేదు.

కేసుమెంటుకు గోసగోసకు దేశాభిమానము ఎక్కువయిపోవడము మొదలు పెట్టినది. విగోసా మహా సంగ్రామానికి కొద్దిరోజులకుపూర్వము “విరిఘరెవ్వు” అనే పత్రికలో “విల్లాండు - జర్మనీ, రాబోతున్న యుద్ధము” అనే కీర్తికతో ఒకన్యాసము వ్రాసినాడు. “విల్లాండుదీప్తముగా ఉన్నవాండ్లంతా యూరోపియనులు. వాండ్లు యింగ్లీషువాండ్లుకారు. అందువల్ల అనేకతాబులనుంచి విల్లాండువాండ్లు యింగ్లీషు ప్రభుత్వములోనుంచి తొలగిపోవలెనని మొకపెట్టుకొంటున్నాడు.” ఇంకేకాదు. ఇంకా చాలా విపరీతవిషయాలు ఆయనవ్రాసినాడు. విల్లాండుదేశాన్ని జర్మనీ ప్రభుత్వము పరిపాలించినా మంచిదేకాని ఇంగ్లీషు ప్రభుత్వము పాలించడముమాత్రము పనికిరాదన్నాడు. ఆయన అభిప్రాయము పాలకులు జర్మనీవాండ్లు అయితే విల్లాండుకు స్వాతంత్ర్యము వంటనే యిస్తాననికాబోలు!

౧౯౧౫ సంవత్సరము వచ్చేసరికి కేసుమెంటుకు యీ పిచ్చి ఉబూ ఎక్కువయిపోయింది. ఇందుకోసరమనే ౧౯౧౭ వ సంవత్సరము వేసంగిలో అమెరికాదేశము వెళ్లి నాడు. అక్కడ-అమెరికాలో-ఉన్న జర్మనురాయ బారిలో ఈవిషయాన్ని అంతా ముచ్చటించినాడు. జర్మనీవాండ్లు విరిఘవాండ్లతో సఖ్యము కుదుర్చుకోవచ్చునని సలహాయించినాడు. ఇంగ్లీషు ప్రభుత్వములో నుంచి విల్లాండు తొలగిపోవడానికి మరొకకోశమువాండ్లతోచేరి వాండ్ల సహాయమువల్ల నేతప్ప మరొకవిధముగా సాగ్యముకావని ఆయన విశ్వాసము.

ఇక ఒకచేప యుద్ధము ఆరంభమయినది. ఇంగ్లీషువాడు ‘మిత్రమంపరి’ లో ప్రవేశించినాడు. ఇటు విల్లాండుదేశముగా వాండ్లగా వాండ్లకు అభిప్రాయభేదములు వచ్చినవి. చివరకు రాజభిప్రాయం భించినది. అనేకమంది శూన్యముగా భలులుగా తయారుఅయినారు. కేసుమెంటు ఆశలన్నీ వట్టేగోకలిసిపోయినవి. ఆయనమాదిరిగా ఊహాగానముచేస్తన్న వాళ్ల సంఖ్య చాలాస్వల్పము. బ్రిటిషుసామ్రాజ్య గౌరవమే విరిఘగౌరవమని అసంఖ్యాకులు నిర్ణయించినారు. కేసుమెంటు రాజకీయవిషయాలలో కూడా ఏకాకి అయిపోయినాడు. ఆయనకు ఆమెరులనేనాకే లేకపోయినారు. ఆయన త్రికరణశుద్ధిగా విశ్వసించిన ధర్మాలను ఆయనే ఒంటరిగానే ఆచరణలోకి తీసుకొని రావడానికి నిశ్చయించుకొన్నాడు. మరొకరి ప్రోత్సాహముకానీ, ప్రోద్బలముకానీ ఆయనకులేదు. ప్రపంచమంతా న్యతిరేకమయినా ఆయనది వినేస్వభావము కాదు. ఒకవేళ విరిఘచేతకలంతా ఆలోచించుకొని తమకు స్వాతంత్ర్యము అక్కరలేమని నిశ్చయించుకొన్నా కేసుమెంటుమాత్రము విరిఘచేతస్వాతంత్ర్యానికే ప్రాణాలు ధారపోస్తాడు.

ఈయనక్రయోక్తములు తెలియని దేశాభిమానముతో జర్మనీదేశము పోవడానికి అమెరికానుంచి ఒక ‘ప్యాసుపోర్టు’ సంపాదించినాడు. ఒకనాకరుడు నార్వే దేశపువాణ్ణి వెంటబెట్టుకొని యుద్ధము మహాభయంకరముగా జరుగుతున్నరోజులలో జర్మనీకి బయలుదేరి

వాడు. ఆసమయములో జర్మనీకి సరాసరిపోవడము సాధ్యముకాదు. అందుకోసరము చుట్టు తిరిగిపోవడాని కోసరము ముందు నార్యేదేశానికి పట్టడలచుకొన్నాడు. “ఆస్కార్” అనే నార్యేదేశపు ఓడలో ప్రయాణము సాగించినాడు.

అనుకొన్నంత సుఖపుగా ప్రయాణము సాగ్య పడలేదు. మాగ్నమధ్యములో బ్రిటిషుఓడ ఒకటి ఆనార్యే ఓడను అటకాయించి అందులో ప్రయాణముచేస్తున్న వాండ్ల నందరిని సోదాచూసినారు. ఆప్రయాణీకులలో ఆర్థరు జర్మనీవాండ్లను పట్టుకొని కైదిలుగా తీసుకొన్నాడు. అయితే కేసుమెంటుదగ్గర అమెరికాదేశపు “ప్యాసుపోర్టు” ఉన్నది. ఆయననొకరు నార్యేదేశపు వాడు. వాండ్లభయలూ నార్యేదేశమే వెళ్లుతున్నారు. వాండ్లు ఆశంకించినప్పటికిన్ని యియిద్దరిని యుద్ధనిబంధనలప్రకారము కైదిచేయడానికి అవకాశము లేకపోయినది. కాని వీండ్లమీద అనుమానమయితే మాత్రము కలిగింది. అనుమానము కలిగినా ప్రయోజనము లేకపోయినది. కేసుమెంటూ ఆయననొకరూ సురక్షితముగా నార్యేదేశము చేరినారు.

నార్యేదేశములో ఉన్న బ్రిటిషులెగ్జ్ (రాయచారి) వారు కేసుమెంటును గురించి అనుమానపడినారు. వెంటవెంట యింగ్లీషుగూఢచారులు ఆయనబాడలు కనిపెట్టసాగినారు. ఆయననొకరును పట్టుకొని అనేక రకములయిన ప్రశ్నలువేసినారు. కాని ఆయన ఏవ్యవహారముమీద వచ్చినాడో వాండ్లకు అంతుచిక్కలేదు. కేసుమెంటు రహస్యాన్ని బయటపెడితే ఎంతో బహుమానము వస్తుందని ఆనొకరుతో వాండ్లు చెప్పినారు. కేసుమెంటు జర్మన్ లెగ్జ్ వారిని పట్టుకొని మెల్లిగా జర్మనుదేశము చెల్లవలెననే ప్రయత్నములో ఉన్నాడు. ఆయన్ను ఎట్లాగైనా పట్టుకొని ముందుగా ఇంగ్లీషు లెగ్జ్ వారికి బహుగించవలెననే ప్రయత్నములో యింగ్లీషుగూఢచారులు ఉన్నారు. ఈ సంగతి ఆయన తెలుసుకొన్నాడు. వాయువేగమునోవేగములతో నొకరును జర్మన్ లెగ్జ్ వారివద్దకు పంపించినాడు. ఉదయము ఏడుగంటలకు జర్మన్ లెగ్జ్ వారిని కేసు

మెంటు కలుసుకొనడానికి అనుజ్ఞ అయినది. ఉదయమే తెల్లవారగనే ఒకకారులో బయలుదేరినాడు. వెంట యింగ్లీషుగూఢచారులు వస్తున్నారని తెలుసుకొన్నాడు. కారు ఒకసందుదగ్గర మలుపుతిరుగుతూఉన్న సమయములో కారులోనుంచి మెల్లిగా బయటకుదిగి ఆకాస్త నేలూ దాగుకొని ఎవరికండ్రాబడకుండా జర్మన్ లెగ్జ్ వారి దర్శనముచేసినాడు. ఆయన ఉద్యమాన్ని జర్మన్ విదేశాంగమంత్రికి ఫోనులో చెప్పి ఆయన అనుజ్ఞ అయినతరువాత కేసుమెంటుకు కబురు పంపి టట్టు జర్మన్ లెగ్జ్ వాండ్లు చెప్పినారు. తిరిగి బసకు చేసినాడు. అత్యాశ్రయతో ఎప్పుడు వర్తమానము వస్తుందోనని కనిపెట్టుకొని మార్చున్నాడు.

బ్రిటిషులెగ్జ్ గూఢచారులు అత్యంత జాగ్రత్తతో ఆదోకి తీస్తున్నారు. ఆయననొకరును నిర్బంధించినారు. రహస్యము చెప్పితే విశేషముగా బహుమానము చేస్తామన్నారు. ఆ నొకరు తాత్కాలికముగా వాండ్ల చేతులలోనుంచి తప్పించుకొని వచ్చి యజమానితో యావద్విషయాలూ చెప్పినాడు. కేసుమెంటు వెంటనే ఒకకార్తెపర్తు వేసినాడు. నొకరువెల్లి బ్రిటిషు లెగ్జ్ వారితో చెప్పినాడు. తనను కూడా ఆయనతోపాటు జర్మనీదేశము వెళ్లనిచ్చేట్లయితే ఆయనదగ్గర నొకరుగానే ఉంటూ గూఢచారిగా ప్రవర్తించని చెప్పినాడు. మాగ్నాంతరములేక వాండ్లు అందుకు ఒప్పుకొన్నారు.

చీకటిపడింది. జర్మన్ విదేశాంగమంత్రిదగ్గరనుంచి వర్తమానము ఏమీ రాలేదు. ఆ ఆదుర్దాలో తెల్లవార్లు ఆయనకు నిద్రపట్టలేదు. చిట్టచివరకు జర్మనీ దేశానికి కేసుమెంటును పంపమని ఆజ్ఞ అయినట్లు జర్మన్ లెగ్జ్ వాండ్లు కబురు పంపినారు. ఆయన, ఆయన నొకరూ కలసి జర్మనీదేశము ఆ ఉదయమే బయలుదేరి వెల్లిపోయినారు. కేసుమెంటు జర్మనీలో ప్రవేశించిన తర్వాత ఆకర్షణీయవాండ్లంతా ఆయన్ను చూసి ఆశ్చర్యపోయినారు. కేసుమెంటుకు జర్మన్ భాషలో ఓసమలయినారావు. ఆయనగొడవ వాండ్లకు కానీ వాండ్లగొడవ ఆయనకు కానీ చచ్చిన తెలియడానికి వీలులేకపోయింది అటువంటి సమయాలలో భాష

రాకపోయినంత మాత్రాన ఆగిపోతుందా? అందులో నిన్ను మొన్నటివరకున్నా బ్రిటీషు సామ్రాజ్య ధురంధరులలో ప్రాముఖ్యతపొంది, వృద్ధాప్యమువల్ల కృశించిపోయి, ఆరోగ్యమంతా చెడిపోయి కాటికి కాళ్ళు చాచుకొన్నవాడు విరిఘయోధులను తమరు చేస్తాను, జర్మనీవారు సహాయముచేసేట్లయితే బ్రిటీషు వాండ్ల చూరులో నిప్పుపెడతానని వచ్చినవాణ్ణి ఆ సమయములో తోసిపుచ్చుతారా? అయితే వాండ్లకు అనేక సందేహాలు కలిగినవి. ఆయన్ను వాండ్లు పూర్తిగావమ్మడానికి కొంతకాలము పట్టినది. మొట్ట మొదట కొంత మంది - ఆయన జర్మనీ వర్తమానాలను కనుకొని పోవడానికి యామిషతో వచ్చినాడని అనుకొన్నా ఇంకాకొంతమంది బుద్ధిమంతులు - ఆయనతలపెట్టినది సాధ్యము అయ్యేదికాదు. కేవలము వృద్ధాప్యమువల్ల మతిచెడిపోయి యావిధముగా వచ్చినాడని అన్నారు. విరిఘదేశములో స్వాతంత్ర్యముకోసము జరుపకున్న గండరగోళమంతా ప్రత్యక్షములాంటివని వాండ్లకు తెలుసును. ఆజ్వరము సంధిలోకి దిగుతుందా దిగదా అనే వారిఅనుమానము. సంధిలోకి దిశేట్లయితే చాలును. అయితే ఆసన్నిపాతమంతా అప్పటికి కేసుమెంటు ఒకడికేపుట్టింది. జర్మనీవాండ్లు అటువంటి సందేహములో ఉన్నారనితెలిసే “నాకు యావత్ప్రాత్రునూ సంశయములేదు. వందలతరబడి, వేలతరబడి నాకు ఆసుచరులు ఏర్పడుతారు. జర్మనీలో ఖైదీలో ఉన్న విరిఘ వాండ్ల ముందుగా నాకు అనుచరులు అవుతారు అవకాశమిచ్చి చూడవలసినది.” అని జర్మను విదేశాంగ మంత్రి ఉత్తరము వ్రాసినాడు.

చిట్టచివరకు జర్మకా ప్రభుత్వము కేసుమెంటుకు అవసరమయిన సహాయాన్ని అంతా చేయడానికి నిశ్చయించుకొన్నది. నిజముగా ఆయనప్రయత్నాలన్నీ సఫలమయ్యేట్లయితే జర్మనీ విజయము చూపుమేర మారములో ఉంటుంది. ఒకవేళ కేసుమెంటు ప్రయత్నాలన్నీ నిష్ఫలము లయినప్పటికీ జర్మనీవారు అందువల్ల చెడిపోయేదికానీ నష్టపడేదికానీ ఏమీ ఉండదనికూడా నిర్ణయించినారు.

జర్మను ప్రభుత్వానికిన్నీ, కేసుమెంటుకున్నూ ఒడంబడిక జరిగినది. విరిఘయోధులను యుద్ధములో పైదీలుగా ఉన్న విరిఘవాండ్ల నందరినీ కేసుమెంటు వెంట పంపేయేర్పాటు. వాళ్లనందరిని ఒకపటాలముగా ఏర్పాటుచేసి బర్మాండుకు తీసుకొనిపోయి యింగ్లీషు వాండ్లమీద తిరుగుబాటుచే జువలెనని ఆయనసంకల్పము. అందుకోసము ఖైదీలనందరిని తింబర్లుపట్టడానికి జర్మను ప్రభుత్వము పంపించినది. జర్మను ప్రధాన మంత్రి “జర్మను ప్రభుత్వము విరిఘదేశము, విరిఘ ప్రజలు, విరిఘ ప్రజాసంస్థల శ్రేయస్సునే కోరుతున్నది. వారి జాతీయభివృద్ధి, వారి దాస్యమోచనము కాంక్షిస్తున్నది.” అని ఒక పెద్ద స్వకటనముమాడా చేసినాడు.

కేసుమెంటు తలపెట్టిన కార్యము అతనుహిసించినంత సులభమయినదికాదు. అక్కడ బందిఖానాలో ఉన్న విరిఘయోధులు రాజభక్తిపరాయణులు. మొట్ట మొదట ప్రాంసుదేశానికి వాండ్ల బలపరాక్రమము చూపించడానికి బ్రిటీషు ప్రభుత్వము విరిపంపిన విరిఘయోధులు వాండ్లు. తిరుతిరాలనుంచి నేనలో కొలువు చెసినారు. తాత్కాలికాత్సహముతో స్వాతంత్ర్యము కావలెనని చింగుటతోక్క తుర్రనట్లుకావడి. వాండ్ల ముహూర్తములు గూ కలలోనైనా కేసుమెంటు ఎరగడు. జర్మనీలో అనివరగో బందిఖానాలో వాండ్లు అనుభవించిన ఘోరబాధలనైనా, పాపము, కేసుమెంటు ఎరగడు. ఉత్సాహము - ఉద్రేకములో ఉన్న కేసుమెంటు వాండ్లను కలసుకొన్నాడు. మనోగతాభిప్రాయాలను వాండ్లకు జల్లడించినాడు. ఇంగ్లీషువాండ్లు విరిఘ వాండ్లకు కేస్తున్న అపచారాలను ఆజయిబులో ఉన్న వాండ్లకు ఉపన్యాసమిచ్చినాడు. “బ్రిటీషువాండ్ల మదము అణచడానికి బ్రిటీషు ప్రభుత్వములోనుంచి బర్మాండు తొలగిపోవడానికి ఒకపటాలము ఏర్పాటు చేజువలెను. ఆపటాలానికి అవసరమయిన సహాయమంతా జర్మకా ప్రభుత్వము చేస్తుంది. వాండ్లు జర్మను ప్రభుత్వసలహాలను అనుసరించి యింగ్లీషు సేనలతో పోరాడవలెను. ఈ విషయాలన్నీ అంగీకరించినవెంటనే వారు జర్మకా ప్రభుత్వమువాండ్ల అతిథులుగా భయలు

దేరి వెల్లిపోవలెను" ఈ విధముగా ఉపన్యాసమివ్వడమే కాకుండా యింకావివరముగా విషయాలన్నీ తెలియజేస్తూ కరపత్రాలను అచ్చువేయించివూడా వాండ్లకు పంచిపెట్టినాడు. అయితే అక్కడక్కడా విరిపులైదీ లంతా రాజభక్తిపరాయణులు. అటువంటి కష్టకాలములో బ్రిటిషుసామ్రాజ్యచిహ్నమునే వాండ్లకు నచ్చలేదు. పైగా ఆనాటివరకూ ఖైదీలుగా అనుభవిస్తున్న బాధలన్నీ ఉపన్యాసముతో మరిచిపోలేదు. ఆ బంధిఖానాలో ప్రాణాలు కోల్పోవడానికయినా వాండ్లు సంతోషముగా ఉన్నారు. కాని మెంటు అభిప్రాయాలలో వాండ్లలో ఏకీభవించలేకపోయినారు. పైపెచ్చు కేసు మెంటుమీద వాండ్లకు విపరీతమయిన కోపము వచ్చినది.

కేసు మెంటు ప్రయత్నాలు కొనసాగేటట్టు కనిపించకపోయినప్పటికినీ ఆయన ఉత్సాహము, ఆయన ఆశలు మాత్రము తగ్గలేదు. ఈలోపల జర్మన్ విదేశాంగ మంత్రితో ఆయన సంధిపత్రమువూడా వ్రాయించుకొన్నాడు. ఆసంధి పత్రములో ముఖ్యమయినవి మాడు మరతులన్నవి. ౧. విరిపు పటాలము కేవలము విరిపువారి కోసరమే యాధము చేయవలెను. కాని ఏ సందర్భములోనూ జర్మనీ దేశప్రయోజనము కోసరమవనిచేయవలసిన అగత్యము లేదు. ౨. జర్మనీవారు నాకాయుధములో జయము పొందేట్లయితే జర్మన్ ప్రభుత్వమువారు జర్మన్ అధికారులను, పైనికులను, విరిపు పటాలాలకు సహాయము చేయడానికి విర్రాండుతీరముకు వస్తారు. ౩. ఒకవేళ జర్మనీవాండ్లు విరిపుదేశమువచ్చి సహాయముచేయడము సాధ్యము కాకపోయేట్లయితే విరిపు పటాలాలు ఈజిప్టుదేశము, జర్మనీవాండ్లు సహాయముతో వెళ్లి, అక్కడ ఆ ఈజిప్టుదేశములో ఉన్న బ్రిటిషువాండ్లను ఆదేశమునుంచి వెళ్లకొట్టవలెను. ఇటువంటి మరతులతో సంధిపత్రము వ్రాయించుకొని కేసు మెంటు రెండవ పర్యాయము ఖైదీలను ప్రోత్సహము చేయడానికి వచ్చినాడు.

మొట్టమొదటిసారి బందీలను మానినప్పుడు వాండ్లు అనంగీకారాన్ని మాత్రమే కనబరచినారు. ఈ

పర్యాయము కేవలము ఆయన్ను కొట్టడానికి ఒకరిద్దరు తయారుఅయినారు. అయితే జర్మను అధికారులు వెంట ఉన్నందువల్ల అట్లా జరిగిందికాదు. లేకపోయినట్లయితే విరిపుదేశపువాండ్ల చేతులలోనే ఆయనకు దేహాశుద్ధి అయిఉండేది. ఆయన ప్రయత్నాలు సాగుతవనే ఆశ ఏ మాత్రము కనుపించక పోయినప్పటికినీ ఆయన ఉత్సాహము మాత్రము తగ్గలేదు. హతాశుడయినకొద్దీ పట్టులల హెచ్చిపోయింది. కొంతకాలము గడిచిన తర్వాత విరిపుఖైదీలను హెచ్చరిస్తే తప్పకుండా ఉన్ముఖులు అవుతారని ఆయన విశ్వాసము. చివరకు పాపము ఆయన జర్మనీవాండ్ల దృష్టిలోనే వింత మనిషిగా లోచి నాడు. సిద్ధిపాడేమోనని కూడా అనుకొన్నారు. జర్మన్ పోలీసువాండ్లు ఆయన యోగ్యతను గురించి కూడా అనుమానించి సాగినారు. అదిఅంతా ఆయనకు తెలుసును. అందుకోసరమని ఆయన లింబర్గుపట్టణము వదిలిపెట్టి మ్యూనిచ్ పట్టణములో కొన్నాళ్లు తలదాచుకొనడానికి వెళ్లి నాడు.

కొంతకాల మయినతర్వాత తిరిగి లింబర్గుపట్టణానికి వచ్చినాడు. చూడవసారి విరిపు ఖైదీలను చూడడానికి వెళ్లినాడు. మళ్లీ వాండ్లను తన ప్రయత్నముకోసరము ప్రోత్సహించినాడు. ఒకరిద్దరు ఆయన్ను అనుసరించడానికి మొట్టమొదట ఒప్పుకొన్నారు. చచ్చిచెడి ఎల్లాగైతేనేమీ యాభైమంది ఆయన ఉద్యమములో చేరడానికి సంసిద్ధులయినారు. అయితే జర్మనీలో ఆనాటికి రెండువేల అయిదువందలమంది విరిపు ఖయదీలున్నారు. అంతమందిని తన ఉద్యమములోకి లాగవలెనని ఎంతో తీవ్రమయిన ప్రయత్నము చేసినారు. ఎంతెంతమందినీ ఆ పనికి పూనుకొన్నారు. కాని లాభములేకపోయినది. ఆ విరిపు ఖయదీలంతా ససేమిరా అన్నారు. చివరకు హతాశుడయిపోయినాడు. ఉత్సాహము పోయింది. అటూయిటూ తారట్లాడడము మొదలు పెట్టినాడు. కాని ఆయాభైమందితోపాటు తన ఉద్యమము సాగించవచ్చు ననుకొన్నాడు. ఈయన కంటే వెర్రివాండ్లు జర్మనీవాండ్లు. జర్మను మిలిటరీ వాండ్లు ఆయాభైమందికే కవాతు చేర్చడము ప్రారం

భించినారు. అయితే అంతా హాస్యాస్పదముగా ఉండని వారికి తెలియకపోలేదు. పిచ్చిలక ఎటువంటి పనులయినా, ఎటువంటి బుద్ధిమంతులచేతనైనా చేయిస్తుంది. అయితే ఆకాస్త పటాలముతో విల్లాండువెల్లి లాభములేదనుకొని జర్మనీవారి కోరికమీద ండ్లను సిరియా దేశము కేసుమెంటు పంపించినాడు.

దైవమాయ ఎవరికీ తెలియదు. ఎందుకు ఎప్పుడు నీమి జరుగుతుందో ఫలపరిపాకము అయిననాడే తెలుస్తుంది.

ముందుగా ఊహించడానికి శక్త్యముకాదు. ఈ విధముగా జర్మనీలో కేసుమెంటు ప్రయత్నాలుచేస్తూ ఉండగా, అంటే ౧౯౧౬ వ సంవత్సరములో ఈ ప్రభు పండ్లగిలలో అటు విల్లాండుదేశములో పెద్ద కల్లలము పుట్టినది. అల్లరిమూక ప్రభుత్వాన్ని ఎదిరించినది. బజారులలోనే తుపాకులతో కాల్పుకొనడము ప్రారంభమయినది. ఈ వర్తమానాలు జర్మనీలో తెలిసినవి. కేసుమెంటుకు ఇక నవకాళము దొరికింది. పిచ్చి ఉత్సాహము వచ్చింది. ఇక విల్లాండు దేశానికి అదనుకు అవసరమయిన ముందుగుండుసాముగ్రితో వెల్లిపోతే బ్రిటీషు సామ్రాజ్యాన్ని తల్లకిందులు చేయవచ్చుననుకొన్నాడు. ఆపాళంగా విల్లాండుకు బయలుదేరినాడు.

విల్లాండుదేశములో కెర్రీ సముద్రతీరాన, బ్రాల్ అనే ప్రదేశములో పల్లెవాండ్లు నివసిస్తూ ఉండేవాండ్లు. అది అట్టే నివాసయోగ్యమయిన ప్రదేశమయినాకాదు. అకుగ్రామములో ఉన్నవాండ్లలో బాక్ మెకాల్ అనేవాడు ౧౯౧౬ సంవత్సరము ఏప్రిల్ మాసములో వచ్చే “నవ్డే ఫ్రైడే” నాడు తెల్లవారు ఝూమున రెండు గంటలప్పుడు దైవ ప్రార్థన చేసుకోవడానికి ఒకానొక నూతి దగ్గరకు వెళ్లి నాడు. వాడు ప్రార్థనఅయిపోయి యింటికి తిరిగి వస్తూ ఉండగా సముద్రపు ఒడ్డున ఒక చిన్న నావ కనబడింది. అప్పుడు పోటు అయినందు వల్ల ఆ నావ సముద్రములోకి కొట్టుకొనిపొయ్యేట్లు

తోచింది. అందుకోసరము దాన్ని ఒడ్డుకు తోయవలె ననే ఉద్దేశముతో నావదగ్గరకు వెళ్లి నాడు. ఆ నావ చాలా బరువుగా ఉన్నందువల్ల వాడికొక్కడికి సాగ్యముకా లేదు. సాయముపట్టడానికి వాడిన్నే హితుడి కొకడికి రమ్మని తన కుర్రవాడిచేత వర్తమ నము కూడా చేసి నాడు. అ ఉభయులూ కలసి సాగ్య మైచంత వరకు బయటకు లాగినారు. ఆ నావలో ఒక బాకు నాండ్లకు కనుపించినది. ఆ నావలోనుంచి మనుష్యులు దిగి వెళ్లి నట్లు అమసుల గుర్తుచుబట్టి హిించినారు. బాగ్రత్తగా పరిచేసేసరికి ఆ నావలోనుంచి ముగ్గురు మనుష్యులు దిగి ఉంటారని తోచింది. ఆ ముగ్గురూ ఎవరో, ఎక్కడకు పోయినారో తెలుసుకోవలెనని అమసుల బాడను బట్టి బయలుదేరినారు. పాతికియప్పయి గజాల దూరము పోయేసరికి అమసులబాడ కనుపించలేదు. తిరిగి రేవు దగ్గరకు వచ్చేసరికి ‘మెకాల్’ కుర్రది - పనిమిదేండ్ల పిల్ల అపడవలో కూర్చుని ఆ పడవలో ఉన్న రివాల్యర్లతో ఆడుకొంటున్నది.

వాళ్లకేమీ తోచక సమాపములో “ఆర్లుఫర్లు” అనే గ్రామములో ఉన్న పోలీసుస్టేషనుకు కబురుచేసినారు. ఆ పోలీసుస్టేషన్ చాలాచిన్నది. ముగ్గురు పోలీసు బంట్లోతులు - ఒక సార్జెంటు యీవర్తమానము వచ్చిన చంటునే - ఒక్క తుణమయినా బాగు చేయకుండా అపడవదగ్గరకు వెళ్లిపోయినారు. ఆ నావనంతా పోదాచూసినారు. రివాల్యర్లు, తుపాకులు మొదలయిన యుధధామగ్రిఉన్నది. తిరిగి వాండ్లు పోలీసుస్టేషనుకు వచ్చి అవసరమయిన బిల్లింది తీసుకొని ఆలో తీయడానికి బయలుదేరినారు.

ఆ ప్రాంతాలలో ఒక పాడుబట్ల కొట్ల ఉన్నది. ఒక్కవండ్లు ఎవ రయినా దాసు కొని ఉండ వచ్చు నను కొని పోయినారు. నల్లటిగడ్డము, ముసలివాడు కేసుమెంటు కనుపించినాడు. సార్జెంటు ఏవేవో ప్రశ్నలు ఆయన్ను అడిగే సరికి “నీవెవడవు నన్ను అడగడానికి” అని జవాబు యివ్వలేదు. ఆయన్ను గుయిసుచేసినారు. ఆ నాడు ఉదయము కేసుమెంటును గుయిదీచేయడానికి ఒక్క

మెకారై వర్తమానమే కాదు, ఆరాత్రి సముద్రములో 'బ్లూటెల్' అనే యుద్ధనౌక ఇంగ్లీషుది సముద్రములో జరుగుతున్న విషయాలు కనిపెట్టేవిమితము తిరుగు తున్నది. అర్ధరాత్రి దూరాన ఒక ఓడ వెళ్లుతున్న బ్లూటెల్ కు కనుపించినది. వాండ్లకు సందేహము కలిగి విచారించినారు. అది నార్వేజీకపుననిన్నీ, జినివా వెళ్లు తున్నట్లున్నా తెలిసినది. "బ్లూటెల్" వాండ్లు ఆవిష యాన్ని సమృక్ ఆడిషను తమవెంట హార్వరులోకి రమ్మరి ఆజ్ఞాపించినారు. 'బ్లూటెల్' తమవెంట ఆడిష వస్తుందని హార్వరుకు బయలుదేరినది. అయితే ఆనార్వే ఓడ వెంటవస్తూవస్తూ ఆగిపోయినది. కడలకుండా మెదలకుండా ఉండిపోయినది. ఆడిషమీద ఆడిషలోనుంచి ఒకటిరెండు చిన్న నావలను సముద్రములోకి జారవిడుస్తూ 'బ్లూటెల్' వాండ్లు తెలుసుకొన్నారు. వెంటనే ఆడిషమీదికి తుపాకివారుచేసి కార్పేసరికి బయలుదేరింది. చివరకు తెల్లవారుఘామువరకు ఆ ఓడను వేటాడి పట్టుకొన్నారు. అందులో కొంతమంది జర్మనుడులతో ఉన్న సైనికులను పట్టుకొన్నారు. వాండ్లను యుద్ధఖయిలీకింది తీసుకొన్నారు. ఆడిష ఆగినచోట జలాంతర్గమములెల్లి సముద్రము అడుగు భాగాన వదిలినవి. అక్కడ ఒక నావలో విశేషముగా యుద్ధసామగ్రిలు దొరికినవి. మరొక నావ ఏనుయినదో తెలియక విచారించగా కెరీతీరానికి వెళ్లినట్లు తెలిసింది. ఈ వర్తమానముకూడా పోలీసువాండ్లకు వచ్చినది.

ఈ విధముగా దైవమాయవల్ల విరిఘవిష్టవకారులకు జర్మనుదేశమునుంచి వచ్చిన యుద్ధసామగ్రిలు అందకుండాపోయినవి. నిజముగా విరిఘవిష్టవము ఆరంభమయ్యేసమయానికే కేసుమెంటు తెచ్చిన ఆయాధాలన్నీ అందిఉండినట్లయితే బ్రిటిషుప్రభుత్వానికి చాలా ఆపద వచ్చిఉండే దని చెప్పడానికి ఏ అభ్యంతరములేదు. భగవదీచ్ఛ లేనంతవరకు మనుష్యప్రయత్నాలన్నీ యీ విధముగా నెరవేరుతవి.

కేసుమెంటును ఖయిదీచేసి లండనుపట్టణానికి పోతున్న సమయములో యిద్దరువిరిఘయువకులనుపోలీసు

వాండ్లు పట్టుకొని వస్తూఉన్నట్టూ, వాండ్లు మాగ్గనుధ్యములో మోటారులోనుంచి ఒకచెరువులోకి దూకినట్టూ వర్తమానము తెలిసింది. కేసుమెంటుకు యీ విషయము తెలియగానే కండ్లవెంట బొటబొట నీళ్లుకారినవి. ఆయన విపరీతమయిన దుఃఖముతో "అయ్యోవాండ్లు అమాయకులు - యోగులు - చిన్నవాండ్లు, వాండ్లను నేను ఎరుగుదును, వాండ్లు నానుంచి అట్లా ఆయిపోయినారు. అసీళ్లలోతు నాకు తెలుసును" అన్నాడు.

కేసుమెంటు అదివరకు ఎన్నిరోజులనుంచో సరిగా నిద్రపోయివరగడు. తన్ను లండన్ కారాగృహానికి తీసుకొనివెళ్లుతున్న సంగతి తెలుసును. కారాగృహాలు ఎట్లాఉంటవో ఏక ఆడన కలలోనైనా ఎరగడు. చాలా దస్సిపోయిఉన్నాడు. వెంటఉన్న పోలీసుభటులతో "తి అక్కడ పడుకొనడానికి పక్కమియినా దొరుకుతుందా" అనిఅడిగినాడు. పాపము ఆ నాటికి అతను కండ్లుమూసి పన్నెండురోజులయినట్లు వాండ్లలో చెప్పినాడు. ఆయన్ను లండన్ కారాగృహానికి - అదివరలో ఎంతమందో రాజద్రోహులు - హంతకులు పవ్వరించిన ఆ కారాగృహానికి - తీసుకొనివెళ్లి నారు.

౧౯౧౬ సంవత్సరము మేసెల ౧౫, ౧౬, ౧౭ తేదీలలో కేసుమెంటుమీద రాజద్రోహనేరముమోపి విచారణకు వైకోర్టువారికి పంపించినారు ఆకాలములో రీడింగుప్రభువు - మనకు రాజప్రతినిధిగా పనిచేసినవాడు - ప్రధాన న్యాయమూర్తిగా ఉన్నాడు. ఆయనతోపాటు యింకా యిద్దరున్యాయమూర్తులు యీ రాజద్రోహనేరాన్ని విచారించినారు. ఉభయపక్షములా ప్రసిద్ధులు, సమర్థులు అయిన న్యాయవాదులు వాదప్రతివాదము చేసినారు. ౧౭౬౫ వ నిబంధనకింద కేసుమెంటుమీద రాజద్రోహనేరము మోపినారు.

విచారణ ఆరంభము అయినది కేసుమెంటు తరఫున వాదించడానికి సార్జెంటుసర్లి వాట్ అనే జగద్విఖ్యాతమయిన న్యాయవాది వచ్చినాడు. ఆయన కోర్టువారు నిర్ణయించిన ప్రకారము కేసుమెంటుమీద రాజద్రోహము నేరము అపాదించడానికి ఏమిలే

దన్నాడు. రాజద్రోహ చట్టము ౧౩౬౫ నిబంధనలో “మన ప్రభువయిన రాజగారిమీద ఎవడయినా యుద్ధము చేయడానికి (ఆయన) రాజ్యములో సైనికులను సిద్ధముచేసినా-కాక రాజగారిశత్రువులతో రాజ్యములో ఏకమయి వాంఛన రాజ్యములో కానీ అన్యతాకానీ సహాయము, ప్రోత్సాహము చేసినట్లయితే” అని ఉంది. (If a man do any war against our lord the king in his realm, or be adherent to the king's enemies in his realm giving them aid and comfort in his realm or elsewhere”) ఇందువల్ల కేసుమెంటు చేసిన సేరము ఈ నిబంధన కిందికరారు. ఈనిబంధనకు యీనాడు తజాగా అర్థము ఆలోచించవలసినదే తప్ప ఏవో సేరాలన్నీ తీసుకొని వచ్చి ఉదాహరణలుగా చూపించడానికి వీలులేదన్నాడు. రీడింగ్ ప్రభువు ఆనాకాల్కి అర్థ కల్పనము చేసినాడు. ఆపంక్తిలో ఉన్న అన్యత్ర (elsewhere) అనే శబ్దము ఉభయత్ర అన్వయము చేసుకోవలెనని ఆనాదాన్ని తోసి పారవేసినాడు.

మూడు నోజులు చాలా శ్రద్ధతో, బాగైత్రగా సేరము విచారించినారు. ప్రాసిస్యూషన్ సాక్షులను సల్లివాన్ ఎదిరించలేదు. ఆసాక్షులు చెప్పిన విషయములో అసత్యము ఉంటేకదా ఎదిరించడానికి సాధ్యమయ్యేది. కాని వివరకు సేరము విషయము కోర్టువారికి విన్నవినూ అత్యంతదైర్ఘ్య సాహసములతో సాక్షులను సల్లివాన్ సర్ రోజరు కేసుమెంటు ఇంగ్లీషుకొలువులో లేడు, సంయుక్త ప్రభుత్వములో ఉద్యోగము చేసినాడు. విగ్లాండు దేశమువేరు- విరిఘప్రజలు వేరు. విరిఘవాడికి విరిఘదేశభక్తి ఉంటుంది. ఒక దేశముమీద దేశభక్తి తోటిదేశానికి రాజద్రోహము అయి, అందుకు- ఆదేశభక్తికోసరము శిక్షించిన దవము సామ్రాజ్యానికి దుర్దివము. విగ్లాండు దేశానికి ఇంగ్లీషు వ్యాయము authority) అన్వర్తించు.... విరిఘవాండు ఇంగ్లీషువాండ్లకంటే తక్కువ వాండ్లు కానీ, బానిసలు కానీ కారు.” అనిచెప్పినాడు.

రాజద్రోహసేరము స్థిరపడి పోయినది. న్యాయమూర్తులు ఉరిశిక్ష విధించినారు. అయితే రీడింగ్

ప్రభువు నిందితుడు ఔవ్వుకోరిగిన విషయాలకు అవకాశమిచ్చినాడు. అందుకు కేసుమెంటు తయారుచేసుకొన్న ఉపన్యాసము కోర్టులో చదివినాడు. తన్ను విచారించడానికి ఇంగ్లీషుకోర్టుకు హక్కు లేదనీ, తనమీద సేరము మోపడానికి తీసుకొన్న చట్టము చాలా పాతదనీ, ఆనాడు ఆచట్టము ప్రకారము సేరాకోపణచేయడము చాలాఅధర్మమనీ చెప్పినాడు. కేసుమెంటు ఉపన్యాసములు ఎన్నడూ చేసినరగదు. తడవకుతూ, అర్థము కాకుండా ఉపన్యాసాన్ని చదివినాడు. అయితే మధ్యగా “స్వరాజ్యము మా జన్మహక్కు. అది మాకు ఉన్నపాలతో పెట్టినది. అది ఒకరుముప్పి పెట్టేద కాదు. దాన్ని మరొకళ్లు అధ్యంతర పెట్టవలసినదే ప్రాణాలు తీసేయడమే...” అని చదివేటప్పుడు మాత్రము ఎంతో గంభీరముగా గొంతుమిత్తి చదివినాడు. కోర్టులో ఇటువంటి ఉపన్యాసాలు రాజద్రోహ సేరముకుగాను చరితముగల్గ ప్రయోజనము ఏమిఉంటుంది? అయితే ఆ ఉదేకము ఆట్లాచియిస్తుంది.

౧౯౧౬ సంవత్సరము జూలై ౨౯ వ తేదిన కేసుమెంటు “చచ్చిపోయ్యెవరకు గొంతుకు ఉరిపోయవలసినది” అని కోర్టువారు తీర్పుచెప్పినారు. ఈతీర్పును అతినిర్లక్ష్యముగా విన్నాడు. ఆయనముఖాన చిరునవ్వు చిందులాడింది.

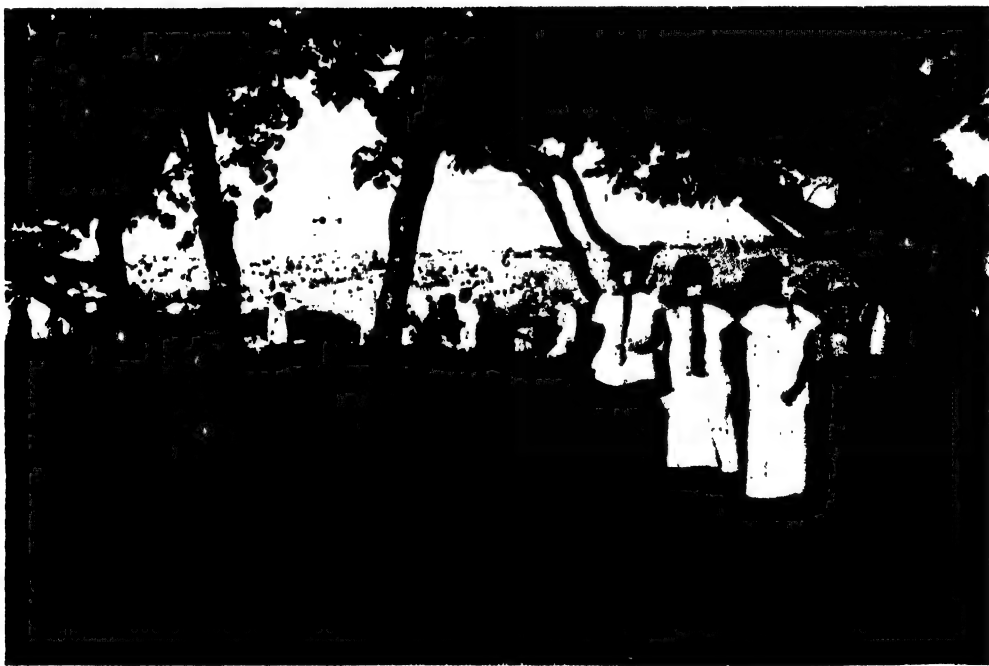
తర్వాత ఆస్పృయులతోపాడా చాలాశ్రద్ధతో విషయాలన్నీ పరిశీలించినారు. కాని లాభము లేకపోయినది. ఆగష్టు ౩ వ తేదిన “పెటెలకొవిల్లి” కారాగృహములో ఉపయము ఎనిమిదిగంట లప్పుడు సర్ రోజరు కేసుమెంటును ఉరితీసినారు.

ప్రభుత్వము ఆయనకేరాన్ని మన్నించవలసినదని అనేకమంది ప్రముఖులు దస్కతులుచేసి మహజర్లు పెట్టుకొన్నారు. ఆయన్ను క్షమించమనడానికి ండే కారణాలు ఆమహజర్లలో కనుపించినవి. కొద్దినోజుల క్రింటనే విగ్లాండులో తిరుగుబాటుచచ్చినది. ఆతిరుగుబాటుకల్లోలము యింకా పూర్తిగా సమసిపోలేదు. అందువల్ల యీ కేసుమెంటును ఉరితీస్తే విరిఘవారికి ఇంగ్లీషువారి గుహృద్భావముమీద అపనమ్మకము కలు

గుతుంది. అందువల్ల విరిఘవారికి యింగ్లీషువారిమీద క్రోధము ఎక్కువయిపోతుండని కొంతమంది అన్నారు. కేసుమెంటు దేశదేశాలతిరిగి ఎంతోపనిచేసి ఆరోగ్యము చెడిపోయి మతిపోయి అట్లాచేసినాడు. చాలా మంది నాడు. కాబట్టి ఈ మించవలసినదని యింకొకళ్ల అభిప్రాయము.

ఈరెండు వాదాలున్నూ చాలా దుర్బలములయినవే. విరిఘదేశములో వచ్చిన తిరగబాటుకున్నా కేసు

మెంటుకున్నా ఏమి సంబంధమున్నది? విరిఘవాండ్ల యింట్లో అన్నదమ్ముల క్యవహారముగా పోట్లాటుకు తయారుఅయినారు. కేసుమెంటు రాజును, రాజ్యాన్ని, సమస్తాన్ని ధ్వంసముచేయడానికోసము - అందులో ప్రభుత్వము కష్టకాలములోఉన్నప్పుడు శత్రురాజుబలముతో సిద్ధిచుకొనినాడు. ఇక రెండోకారణము కవలము జన్మములేనిది. మతిపోయినవాడు చేసేపనులా సర్ కోజర్ కేసుమెంటు చేసినది!

సముద్రతీర ప్రాంతము

K. M. R.

రా తొమ్మిదిగంటల సమయం. వాన కురిసి అప్పుడే నిలిసింది. కాని ఆకాశంలో మోడము లాడుతూనేవున్నాయి. వెంకటేశ్వరియింటి హాలులో 'పెట్రోమాక్స్' వెలుగుతూవుంది. హాలునడుమ నొక చిన్నబల్ల, దానిపై పువ్వుములుందుట కుపయోగించు గాజుకుప్పె, గోడలనానుకొని నాలుగు పేముకుర్చీలు, లక్ష్మీనరస్యకులపటములు, వివేకానంద, గాంధీ, నయానందనరస్యులి, టాగోరు, సరోజినీదేవి-పీరి ఛాయాచిత్రములు గోడలపై నందందు వేలాడుచున్నవి. తలవాకిలి కెదురుగా నొకగడియారం. హాలు కిరుప్రక్కల రెండు గదులు. ఒకటి ఆఫీసుగది. పెండవడి వెంకటరెడ్డి పడక గది. హాలుముందు వరాండా, వెనక చిన్నలోగిరి. వెంకటరెడ్డిపడకగది నానుకొని, అతనిభార్య సీతమ్మ విక్రాంతిగదిన్నీ, యీభాగమున కైదుగజముల దూరమున భోజనస్నానాదికముల కుపయోగించు మూడు చిన్నగదులున్నూ గలవు.

వెంకటరెడ్డి అప్పుడే భోజనంజేసి సిగరెట్టు కాలును కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. ముప్పదియేండ్ల వయస్సు. వశిష్టవృత్తిలో ప్రవేశించి ఆరేండ్లయింది. మంచి చాకచక్యం గలవాడనే పేరుతెచ్చుకున్నాడు. నెలకు రెండునూర్లకు తక్కువకాని సంపాదన వున్నదని వినికిడి. పిత్రార్జితమైన భూసీతిహాడా తగినంత కలదు. ఇతనిభార్య సీతమ్మ మంచి మర్యాదస్థుల యింటి యాడువిడ్డ. పేరునకుతగిన గుణసంపదకలిగి మగని యనురాగాన్ని పొందింది. ఇప్పుడు మూడునూనముల గర్భవతి. వెంకటరెడ్డి అన్ని విధముల అవృష్టవంతుడనిచెప్పవచ్చు. మిక్కిలి ఉత్సాహపరుడనుకూడను. సాంఘిక విషయములం దెక్కువశ్రద్ధ. ప్రస్తుతం హిందూసంఘం లోవుండే దోహదను తొలగించి, సంఘాన్ని సంస్కరించవలెనని మిక్కిటమగు ఆశ. 'హిందూ యువజన సంఘ' మనుషేర నొకసమాజం స్థాపించి, దానికి తాను

కార్యదర్శియై ప్రతివార ఖేదో యొకసభ జరిపిస్తూ వుంటాడు. హిందూసంఘమున బాలవికంతువుల దుస్థితి, స్త్రీల బానిసత్వం, పురుషుని స్వార్థం వీటినిగూర్చి దీర్ఘోపన్యాసములిస్తూ కార్యతః కాకపోయినా, తన శక్తికొలది తానూ సంఘనేత చేస్తున్నావని మురిసిపోతుంటాడు.

కుర్చీలో కూర్చొని సిగరెట్టు కాలుస్తూ, ఆ సాయంకాలం తాను దుర్మార్గులబారిమండి రక్షించిన యనాథ బాలికల భావిజీవితాన్ని గూర్చి యోచిస్తున్నాడు.

ఇంతలో సీతమ్మ తాంబూలంకట్టతో ప్రవేశించింది. వయస్సుపదిరెండేండ్లండునును. అట్టే పాడగరికాదు. కాయకవ్వుమన శోర్యుని పలుచని చామనచాయ. చక్కనివారలలో చేర్చదగిన సాంఘ్యం. ముఖం కాంత గంభీరభావములకు నెలవు.

సీతమ్మ ఏమి చాల యోచన చేస్తున్నార?

వెంకట—కాణిగా రింకనూ రాతేదే అని.

సీతమ్మ—చాలైంది. ఎప్పుడూ మీకుహాస్యమే.

వెంకట—ఎప్పుడెప్పుడు హాస్యంచేయవచ్చో లని నే.

సీతమ్మ—మీ పుణ్యం వూరుకోండి. ఆకిల్లు విశేయ.

వెంకట—అన్నట్టు, ఏదీ వాళ్లు?

శ్రీ:— భోజనా లయినాయి. నేవద్దం బూంటే తట్టలుకడుగుతున్నది నాగమ్మ. లక్ష్మి వంటిల్లు చక్కపెట్టుకుంది.

వెంకట:—ఆ చిన్నదానిపేరా లక్ష్మి? భేష్! పేర్లుకూడా కనుక్కున్నావే అప్పుడే.

సీత

—మంత్రవాది సంకల్పత్నం

శ్రీరామచంద్రుని శిష్యుల వివాహమునోత్సవకాలమందు మంత్రవాద్యులు పూజనముగా
గుర్తుల గోపాలకృష్ణునిచే నొసంగబడినది.

1

2

నీతమ్మ—పేర్లనా! వాళ్ల చరిత్రకూడా కనుక్కున్నా. ఓపం, నా కయ్యో అనిపిస్తుండండి. ఈవాళ్ల మీరులేకపోతే అపిల్ల జీవితం నాకేమయ్యేది.

వెంకట—మన సంఘంలో యెంతమందిస్త్రీల జీవితము లిట్లు పాడయినాయో ఎరరికే తెలుసు. తమ మానప్రాణాలను కాపాడుకోలేని దీనదళలో వున్నారై యొందనస్త్రీలు. పేపల్ల లో నిత్య విట్టిగవయ మొక్కతైనా వుండితీరుతుంది. మగదిక్కులేని కయసువచ్చిన పిల్లలను బలాత్కారంగా యెక్కుకొని పోవడం అసహాయులైన స్త్రీలను మానభంగం చేయడం, అడల్లలను దొంగిలించుకొనిపోయి, పెంచి, పాపకృతికి దింపడం—ఒక్కటా!

నీతమ్మ—అదుర్యోగులనుపట్టి సర్కారువారు జైలు పెందుకు పంపగూడదు?

వెంకట—నాండ్లపరం వాదించి వాళ్లను తప్పించడానికే మా శక్తిల్లున్నారకదా! తమ ఫీజువస్తే చాలు, యెట్టికేనైనా సరే. జాత్యభిమానం, కులస్త్రీగౌరవం మన వాళ్లలోవుంటే, మనసంఘాని కిట్టిదుర్లభ యెందుకు సంభవిస్తుంది! ఏజాతియొక్క జీవితమునకుగాని, పురోభివృద్ధికిగాని స్త్రీపాతివ్రత్యమే పునాదియని, అట్టి స్త్రీపాతివ్రత్యాన్ని రక్షించేభారం ప్రతిపురుషునిపైన నూ వున్నదని మనవాళ్లు గ్రహిస్తే, మనస్త్రీల నెవ్వడు తేరిపారచూడగలడు. ఈవిషయంలో మనహి:దువులకంటే మహామృదీయులు నేయిరెట్లుమేలు. వారికున్న కులాభిమానం, వారిస్త్రీలగౌరవం నిలబెట్టుకోవడంలో వారుమాపు సాహసం, తెగువ అపారం.

నీతమ్మ—మరి యిప్పు డీపిల్లల గతేమింది? ఎవరూ దిక్కులేక.

వెంకట—ఎవ్వరూ బంధువులేలేరా? వాళ్ల సంగతి కనుక్కున్నావా?

నీతమ్మ—విచారించినాను. ఈపిల్లలకు చిన్నతనాన్నే తల్లి చనిపోయింది. తండ్రి పెంచి పెద్దజేసి న్నాడు. పెద్దపిల్లను తనమైనవోటనే యిచ్చినాడుకాని, యాపిల్ల దురదృష్టం, సంకల్పంలోనే మగనిని పోగొట్టు

కొని పుట్టినట్లుచేరింది. తండ్రివున్నాడూ యెట్లో పిల్లల్నిద్దగ్నీ సాకినాడు. ఆతండ్రి పోయి యిప్పటికీ ఆరు నెల్లయింది. వున్నకొంతభూమి యాపిల్ల పెండ్లికి జేసిన అత్తలకు పోయింది. పల్లెలో బ్రదుకుదెరువులేక యీ వూళ్లో బ్రదుక్కుందామని వెల్లెల్లో వచ్చింది. వూరు చేరేచేరకమునుపే యెవరో దుర్మార్గులు బాధించడం, మీ రాసమయానికి రాకపోతే పిళ్లగతి యేమయ్యేదో!

వెంకట—పెద్దపిల్ల మందిచ్చే ర్యఘురాలుగా కనపడుతుంది. కాని యేవిధంగా యీవూళ్లో జీవనం చేస్తారని తోచడంలేదు.

నీతమ్మ—ఎవరైనా మర్యాదస్థులు తమఇంట్లో పెట్టుకుంటే యింటి పసంతా చేసుకుంటూవుంటారు. అదికాక, యిద్దరూ చిన్నవయసులో వున్నారు. మాటరిగా వుండడం కష్టం.

వెంకట—నిజమే కాని, అట్టివాళ్లేవరున్నారు. విచారించితేగాని తెలీదు.

నీతమ్మ—మనింట్లోనేయెందుకుండగూడదండి? ఇప్పుట్లో నామ్మాడా సహాయ మెవరూలేరు.

వెంకట—ఓహో! ఇదాయెత్తు? బాగనేవుంది. ఇద్దరిని మనం భరించగలమా?

నీతమ్మ—ఇప్పుడు మీరు జవానుకు పదిరూపాయ లిస్తున్నారు కదండి. వాడేంపని జేస్తున్నాడు? వాణ్ణి పంపివేయవలెనని మీరుమాడా అంటున్నారు. ఇంటిపనులకు సహాయంలేదు. మీరు వూరికిపోయి నప్పుడు నాకు తోడుకూడా లేరు. ఈ పిల్లలయితే యింట్లోనే వుంటారు. నా కన్నీవిధములా సహాయం.

వెంకట—నీ కిష్టంవచ్చినప్పుడు ఆర్థ్యమెంటు కేంకొదవ. కానీ వాళ్ల నడిగి కనుక్కో, మనింట్లో వుండదాని కిష్టపడతారేమో?

నీతమ్మ—అది నాకు వదలండి. మీకిష్టమయితే వాళ్లుండదానికేమి?

వెంకట—నీ ఇష్టమని చెప్పకూడదూ! మీకు వ్యతిరేకంగా మగవాళ్లు నడిస్తే వుండిగా సత్యాగ్రహం.

సీతమ్మ—అబ్బా, గమసుచనం! మీ మగవాళ్లు చేసే ప్రతిపదీ అడవాళ్ల యిష్టప్రకారమేసేమా? చాలు పూరుకోండి.

ఇంతలో నాగమ్మ చెల్లెలితో వచ్చి నాకిటివద్ద తలవంచుకొని నిలబడింది. నాగమ్మ కిరువదియేండ్ల వయస్సు. పడవరి. పాలముపని కలవాటుపడిన బలిష్ఠ మగు దేవాం. మంచిచాయ. ముఖం తీర్చి తిద్దినట్లుంది. ఈకాపుబిడ్డ సహజసాందర్యానికి చూపరులహృదయాల నట్టే యాకర్షించగల శక్తివుంది. చెల్లెలు లక్ష్మ అన్ని విధముల అక్కనుపోలినది. అక్కపక్షకబడిగి సీతమ్మ ముఖంచూస్తూ నిలబడింది. తియ్యత్రేసులవలెనున్న ఈ యక్కచెల్లెండ్ర నిష్ఠుడు శరీరపారజాచి, వెంకటరెడ్డి చకితుడైపోయి వాడు.

సీతమ్మ—నాగమ్మ, మీకిష్టంవచ్చినన్ని నాళ్లు చూయింట్లోనే వుండొచ్చు. నామా అక్కచెల్లెండ్లలేదు. మనం వకతల్లిపిల్ల లున్నట్లుందాం.

నాగమ్మకు నోట మాట రాలేదు. వంచినతల యెత్తి, తన వికాలమున కన్నులతో సీతమ్మముఖం చూస్తూ నిలబడిపోయింది.

౨

ఐదుమాసము లయింది. నాగమ్మ చెల్లెలితో వెంకటరెడ్డియింట యెంతో భయభక్తులతో కాలంగడ పుతూవుంది. దిక్కులేని యీ యక్కచెల్లెండ్రను సీతమ్మ యెంతో ఆదరిస్తూ, తనతోబుట్టువులవలె చూస్తూంది. నెలక్రింద లక్ష్మ వ్యస్తరాలయినప్పుడు సీతమ్మ యెంతో సంతోషంతో నలుగురినీ అమ్మలక్కలనుజేర్చి నలుగురెట్టింది. వెంకటరెడ్డిమాదా వీరినెంతో ఆభిమానంతో చూస్తూన్నాడు. నాగమ్మ ధైర్యము, చాకచక్యము వెంకటరెడ్డిమెప్పుడు బొందినవి. కాపు బిడ్డలలో ఆదర్శ ప్రాయురాలు నాగమ్మ అని వెంకటరెడ్డి నిశ్చలమైన యభిప్రాయం. ఇంటిపనులలో మగ్గుయే, నాగమ్మ యటునిటుతిరుగుతూన్నపుడు రెడ్డి యామెను త్రిప్పనిమాపులతో చూస్తూ తన్నుదా మరది పోగుంటా డొకప్పుడు. అంతలో తెలిది చెచ్చుకొని

నటుమాడడం భావ్యంకాదని తన్నుదా విమర్శించు కుంటాడు. కాని నాగమ్మ తనకంటబడినంతసే నిశ్చలు డైపోతాడు. సోదరిగా జూచుకొనిదిగిన యీయనాథ యందు తానట్లు లక్ష్యచూచడం పాపమని నిశ్చయించుతాడు కాని మరుక్షణమే తనకెట్టి పాపపుటూహ యు లేదో యని తన్నుదా సమర్థించుకొంటాడు. తన హృదయంలో రేగుతూవున్న భావాలనుమాత్రం అంతం లేదు. సాగ్యమైనంతమట్టుకు నాగమ్మవైపు కన్నెత్తి చూడక తనమనసును శాంతింపజేయవలె నని గట్టి ప్రయత్నం చేసివాడు. కాని తనహృదయంలో చిత్రి తమై తనకండ్లలో ప్రతిబింబిస్తూన్న ఆయాపాన్ని ఎట్లు తుడిచివేయగలడు? ఆమెవైపు చూడమాడడము తలపు నిశ్చలంగా వుంది కాని, చూపు లప్రయత్నంగా ఆమె విగ్రహా న్నుసరిస్తున్నవి. ఇట్టిస్థితిలో తేనెలోబడిన ఈగవలె కొట్టుకొంటున్నాడు వెంకటరెడ్డి.

ఇటు నాగమ్మ తనపాలిటిదైనమమవలె భావిస్తు న్నది వెంకటరెడ్డిని. ఇంతటి యుదార హృదయని యింట తనకాశ్రయం దొరకడం తన పూర్వజన్మసుకృతమని యెంచి యతని నెంతో భక్తి గౌరవములతో చూచుకొంటూ వుంది. నిత్యమూ రాత్రి భోజనా నంతరం వెంకటరెడ్డి భార్యకు వాగ్రా ప్త్రికల లోని విశేషములు జెప్పతూ, సందర్భాన్ని బట్టి సాంఘిక విషయాలను గూర్చి యుపన్యసిస్తూంటే నాగమ్మ యీలోకాన్నే మరది వెంకటరెడ్డి మాటలను వింటూ మార్చుంటుంది. పల్లెటూరిలో పుట్టి పెరిగిన యీ ముగ్ధ యితని నొక దేవాంశసంభూతునిగా నెంచింది. బాల విఠంతువుల దుస్థితిని వెంకటరెడ్డి జాలిపుట్టి నట్లు వర్ణిస్తూ వుంటే ప్రపంచములోని దుఃఖాన్ని అంతం చేయడానికై పుట్టిన మహానుభావు డితడని తన వికాలమైన కండ్లతో అతన్ని ఒకటే చూపుగా చూస్తూ వుండేది. వెంకటరెడ్డి తన్నుచూస్తూవుండం మొదట మొదట గమనించలేదు కాని, కొన్నాళ్లకు తన్నుదే పనిగా దృష్టించి చూస్తూన్నాడనే విషయం గ్రహించింది. ఆచూపులకేమిన్నీ అర్థంచేయలేకపోయింది.

ఒకప్పు డిరువురి చూపులు తలపడతే నాగమ్మ కొక విధమున భీతిచే దేవాం జలదరించేది, తలవంచుకొని

యట్లే నిలబడి పోయేది. అట్టి కేమికారణమే తన కే మాత్రం అర్థమయ్యేదికాదు.

ఒకనాడు మధ్యాహ్నం మాడు గంటల సమయం. నీతమ్మ లక్ష్యము వంటచెట్టుకొని పాతూగ్లో పరిచయముల యింటికి వెళ్లింది.

నాగమ్మ వంటయింట రొట్టెలుచేస్తూ కూర్చుని పరధ్యానంగా వుంది. ఇంతలో వెనక అడుగుల చప్పుడు విని వులిక్కిపడి తిరిగిచూచింది. అప్పుడే వెంకటరెడ్డి కొద్దునుండివచ్చి కాఫీకోసం వంటయింటికి వచ్చినాడు. నాగమ్మ తటాలునలేచి చెరగు సవరించుకొని తలవంచి నిలబడింది.

వెంకట—ఇంట్లో యెవరూ వున్నట్టులేదు?

నాగమ్మ—అమ్మగారు లక్ష్యము పిలుచుకొని పాతూగ్లోకి పోయినారు. ఇంతలో రావచ్చు.

వెంకటరెడ్డి తిరిగిపోయినాడు. అతడు పోయిన తర్వాత కాఫీయివ్వలేదని నాగమ్మకు భావకంవచ్చింది. కాఫీకప్పు తీసికొని వెంకటరెడ్డిరూముకు వెళ్లింది. రూములో అద్దంముందరనిలబడి వెంకటరెడ్డి కాలరు తీస్తున్నాడు. నాగమ్మ వాకిటనిలబడి కాఫీ తెచ్చినావని చెప్పింది. తెచ్చున్నాడు. నాగమ్మ రూములోకి వెళ్లి కాఫీఅందించునప్పుడకస్వాస్త్యంగా అతనిచేయి సోకింది. ఆమెదేహ మాద్యంతం జలదరించింది. వెంకటరెడ్డి పరవశుడయినాడు. కాఫీకప్పు తేబిలుస్తేనుంచి, “నీవు కాఫీతీసుకున్నావా” యని యడిగినాడు. ఇదివర కిట్టి ప్రశ్న యెప్పుడునూ అడిగినదిలేదు. తన్ను అంతటి కాదుగ్యంతో బ్రష్చించువా గున్నారని నాగమ్మ కలనైన దలపలేదు. తలయెత్తి అశ్రువులతోనిండిన కన్నులతో వెంకటరెడ్డిముఖాన్ని చూచింది. వెంకటరెడ్డి భౌతికప్రపంచాన్నే మరచినాడు. నాగమ్మను తన బాహువులలో హృదయమున జేర్చుకున్నాడు. నోట మాటలేక అతనిబాహువులలో వాలిపోయింది నాగమ్మ.

3

క్రిసుమకు నెలవులు. నీతమ్మతమ్మకు కృష్ణారెడ్డి అక్కను కాన్పుకు పిలుచుకొనిపోవడానికి అనంతపురం

వచ్చినాడు. ఇదివరకూ రెండుకాన్పులు నీతమ్మకు పుట్టింటినే జరిగినవి. కాని, పాపం రెండు మార్లునూ పిల్లలు పురిజింటనేపోయిరి. ఈసారి పుట్టింటికి పోవడం నీతమ్మ కిష్టంలేదు. పైగా మాడవకాన్పు పుట్టింట జరుగకూడదని నలుగురూ అంటారు. ఇంట తనకు నాగమ్మ సహాయకూడా వుందనిచెప్పి తమ్మకి సమాధాన పరచింది. నెలవులు నాలుగు గోజులూ యిచ్చటనే గడపమని బావకూడా కోరినందున కృష్ణారెడ్డి నిలిచినాడు. క్రిష్ణారెడ్డి కిరవైయేండ్ల వయస్సు. నూకలు పైసలుపాసయి, పైనింట ముగించుకొని స్వగ్రామమున తాటిపర్తిలో నూకలుమాస్తరుగా వున్నాడు. నెలకు ముప్పై రూపాయల జీతం. కొద్దిగా ధూషితి మాడావుంది. తండ్రి బాల్యంలోనే గలిచినాడు. తల్లి గారాబంతో పెంచింది. నీతమ్మ కితనిపై యెంతో మక్కువ. నీతమ్మ వివాహమైన తర్వాత అక్కయింటనే యుండి చదివినాడు కృష్ణారెడ్డి.

గుణవతియైన పిల్లనుచెచ్చి తమ్మని నోక కుటుంబీకునిగా చేయవలెనని నీతమ్మ ప్రయత్నంజేస్తూవుంది. తనమనసులో లక్ష్య మెదురుతూనే వుంది. ఆపిల్ల గుణాన్ని బాగా తరచిచూచింది. ఇంతటి చాకచక్యము, వినయము, విధేయత గలిగినపిల్లలు తమజనంలో దొరకుట అరుదని నిశ్చయించింది దానికోసం మంచి రూపవతి లక్ష్య. అన్నివిధముల నీతమ్మ మనస్సుకు లక్ష్య బాగావచ్చింది. కాని, తమ్మని మన నెట్లుందో, తల్లి యిట్టివీడపిల్లను కోడలిగా జేసుకోవడాని కిష్టపడుతుందో లేదో అను సందేహం నీతమ్మకు. తమ్మకు వచ్చిన రెండుగోజులకే నీతమ్మ మొదటి సందేహంతీరింది.

ఇదివరకు క్రిష్ణారెడ్డి అనంతపురంవస్తే యింట వుండవలె అరుదు. ఎప్పుడూ నేనేహితుల్తో కాలంగడిచేవాడు. ఈసారి సదా యింటనే ఉండిడం. లక్ష్య నీతమ్మవద్ద యున్నప్పుడు క్రిష్ణారెడ్డి యేదో మిషన్ వచ్చి కూర్చుని కబుర్లుచెప్పడ మారంభించినాడు. నీతమ్మ సమకనుడి లక్ష్య క్రిష్ణారెడ్డిని విశేష ముస్తావుండేది. మధ్యాహ్నం ‘కార్మరం’ (Carrom) ఆడవలనంటే తప్పకుండా క్రిష్ణారెడ్డి లక్ష్యులొకజట్టు. ప్రతియాటా

చంకటరెడ్డి నీతమ్మలకు ఓటమి తప్పిందికాదు. ఒకసారి చంకటరెడ్డి “ఈ ఆలుమగండ్లు మనల్ని బాగా ఓడ గొట్టుతున్నారే ప్రతియూటా”యని నవ్వుతూఅన్నాడు నీతమ్మముఖంమాస్తూ. నీతమ్మ పక్కననవ్వింది. కృష్ణారెడ్డిమాడా నవ్వివాడు. సిస్టర్తో లక్షల వంటింటిలోకి పరుగి తిపోయింది.

నీతమ్మ—ఈదూశోమా బాసుందికదేమండీ?

చంకట—నీవదేపనిగా తయారుచేస్తున్నావుగా పిల్లను. మొగానికి సబ్బు రాసుకోవడం నేర్పినావు. నీచీరలు కట్టపెట్టుతుంటావు. చదువు నేర్చుకున్నావు. చంకటరెడ్డికొని స్నేహితుల యిండ్లకు పోతుంటావు. అన్నివిధములా పన్నువాసంపిల్లగాతయారుచేస్తున్నావు. ఇంతశ్రద్ధ మరచిని చేసుకోదానికేకామా.

నీతమ్మ—ఎంత అన్యాయమండీ! ఏదో, పిల్ల చలాకీగావుందిని నాకు వచ్చినంత చదువు చెప్పడం, కుట్రగావుండమని చెప్పడూ, ఎవరింటికైనా పోతే తోడుపిలుచుకొనిపోవడూ తప్పా. వీటికన్నిటికి వక కారణమా? చాడేండి.

చంకట—కారణ మందోలేదో యిప్పుడెందుకు? శ్రమ ఫలించిందిగా. నాకూ సంతోషమే. ఏమోయి కృష్ణారెడ్డి, నీయభిప్రాయమేమి?

నీతమ్మ—వాన్నడగడమెందుకు? వాని యభిప్రాయం నాకు బాగాతెలుసు. మీ గీసారి తాటిపత్తి పోయినప్పుడు మీయత్తగారితో మాట్లాడిరండి. మిగత విషయం నేనుచూస్తాను.

చంకట—నీవు తలచింది వాని కడ్డేమింది? కానీ, పిల్ల నాది. నీతమ్మకు సామ్యంపెడతాడు?

నీతమ్మ—అబ్బా! పిల్లమిది? మీరేఅన్నారు కామా పిల్లను నేను తయారుచేసినానని. పిల్ల నాది. పిల్ల వారిపరంగా సామ్య మిరే పెట్టవలసింది.

చంకట—చాల గట్టిదానివేలే. కానీ, కాఫీ అయిందేమో చూడుపో.

ఏప్రిలు నెలారంభం. ఎండలు తీక్షణంగా వున్నాయి. నీతమ్మ ప్రసవించి కృష్ణలయింది. తల్లి తోబుట్టువులకంటె యొక్కవగా నాగమ్మ రాత్రనక, పగలనక కష్టపడి బాచెంతనూ, పిల్లవాన్నీ కాపాడింది.

స్వల్ప నాగమ్మయం దిడివరకున్న యభిమానం యిసుమడించింది. తనకు తోబుట్టువులు లేని కొరత తీరింది. లక్షలకు తనతమ్మునికి చేసుకోవడంతో బాంబుల యేర్పడునను సంతోషం. పురుటిలో చూచిపోవడానికి తల్లి వచ్చినప్పు డేమిషయం ప్రస్తాపించగా ఆమె పిల్లనుబాచి తనమునుకు నచ్చించని చెప్పింది. నేనుని నెలవులలో వివాహం జరపవలనని నీతమ్మతలంపు.

ఇప్పుడు వారంగోలలమండి నాగమ్మకు జ్వరం. ఉష్ణ మంతతీవ్రంగాలేదు కాని మిశి చాలా జడిసి పోయి మంచంపట్టింది. లక్షల సహాయంతో యింటి చూచుకొంటూ నీతమ్మ చాలశ్రద్ధగా పథ్యం చేసి యింకా నాగమ్మకు పరామర్శిస్తుంది. నాగమ్మ చాలబలహీనంగా వుంది. ఎంత బలవంతం జేసినా ఆహారం తీసుకోదు. కండ్లమూసుకొని యేదో చింతచేస్తూ వుంటుంది. లక్షల, పాపం, చాల భయపడి పోయింది.

ఆనవారం మధ్యాహ్నం నాగమ్మ మంచంమీద పడివుంది. కండ్లకొలుకులలో నుండి నీ గ్లోకేధారగా పోతున్నాయి. అప్పుడు నీతమ్మ,

“నాగమ్మ, నీ కంఠయం? ఇంతమాత్రం జ్వరానికే జడిసిపోవాలనా. వూరికే పిల్లను జడిపుస్తున్నావు. ప్రాధున్నుంచి కొంచెమైనా ఆహారం తీసుకోలేదు. ఇప్పుడు కొంచెం గంజి కాదియిస్తాను తీసుకుంటావా.”

నాగమ్మ కండ్లమూసుకునే “సరే” అంది. నీతమ్మ, “లక్షల, పాపి మంచంచేయి పో. నేను గోధుమనూక చూస్తాను” అంటూ వంటింటికీ లక్షలతో పోయింది.

హాలులో వేపరుచూస్తూవుండిన చంకటరెడ్డి ఆన గుండలోనుండి భార్యయూతులకీ వెలి నాడు. నాగమ్మ మంచంపై పడివుంది.

వెంకట—(మెల్లగా) నానూ, నీకు జ్వర మెట్లుంది?

నాగమ్మ కండ్లువిప్పి చూచింది కండ్లు నీళ్లలో తేలుతున్నాయి. నోటమాటరాలేదు. తల క్లకలు తిప్పింది.

వెంకట—ఎందు కంతగా యేడుస్తున్నావు? డాక్టరుకు చెప్పినాను. పాపంకాలంవస్తాడు. యేం భయం లేదులే.

నాగమ్మ తటాలున వెంకటరెడ్డిని పు చూచింది. ఆకండ్లలో యివ్వర కన్నదూలేని తీవ్రత కనబడుతూ వుంది.

నాగమ్మ—నాకు మంచుకాదు, వైద్యుడూ రానక్కరలేదు. కొంచెం విషమంలేయిచ్చి పుణ్యం కట్టుకోండి.

అని యేడ్చి మారంభించింది.

వెంకటరెడ్డి కేమీ అగ్ధంకాలేదు. జగ్గరగాః చేయిపట్టుకొని “ఏమికారణం? చావలసినంత పని యేముంది? నీ కేకట్టమున్నా నే తీర్చలేనా. నాతోచెప్పు”

నాగమ్మ—నే నింక బ్రకహ్మడను. నాకు మాత్రమేకాక మీహ్మడా మగ్నావపోతుంది.

అని కండుచేతులతో ముఖం కప్పకొని డ్రాప్ మారంభించింది. వెంకటరెడ్డి నెత్తి పిసుగుపడి నటించింది. తలవంచుకొని మెల్లగా న్నిపోయినాడు.

నీల్లికవ్వచానికి వచ్చినసీతమ్మ మగడుమాట్లాడు చున్నా విని బైటనే నిలబడింది. సంభాషణ పూర్తిగా విని నిశ్చేష్టురాలయింది. ఆంతలో లక్ష్మణురగా నాగమ్మకివ్వమని నీ ప్లాంట్ల చేతిల్లిచ్చి, తాను చిరచిరవంటింటికి వెలిపోయింది.

౫

సదా కలకలలాడుతూవున్న గృహ విషమ కథావిహీనంగా కనబడుతూవుంది. భార్యభర్తల కడ మొగము పెడమొగమయింది. సీతమ్మ చివరంతా

వంటింటనే గడవడం. వెంకటరెడ్డి భార్యను పలకరించడానిక్కూడా జంకుచున్నాడు. తనకేకాక తనభార్య హ్మడా నిద్రాహంసము లేవని గ్రహించి సిద్ధివాని వలె కాలం వెళ్లబుచ్చుతున్నాడు. నాగమ్మకు జ్వరం వచ్చింది. అప్పుడప్పుడేవేవో కలవరింతులు, లక్ష్యా గుండెనీరయింది. ఏమీ తెలియని యాపిల్ల కేడ్చేతరణ్యం. మనస్సు కంతకట్టమున్నా సీతమ్మ నాగమ్మను శ్రద్ధగా విచారిస్తూవుంది. తనసంసారాన్ని భంగపరచిందిని యేవగిం పొకప్రక్క. ఇప్పుట్లో తానుచేయవలసిన యాపిల్లగతి యేమనిబాలి యొకప్రక్క. బాలిచింతంపుల దుర్గతిని గూర్చిన తనభర్త యుపన్యాసములన్నీ జ్ఞప్తికి వచ్చినవి సీతమ్మకు. “వర్వత్ర, వారిదుసిరికి పురుషుడే కారణము” అని తనభర్త పలుమారు బలకుచుండిన మాట యామెస్మరణకు వచ్చినది. ఈ సందర్భమందు నూ ఆపలుకులే తథ్యములై యుండునని తోచింది దీమె మనస్సుకు. ఎత్తైననూ నాగమ్మ నిప్పుట్లో చేయివిడువ కూడదని నిశ్చయించి స్త్రీసామాన్యమనకు సాధ్యము కాని బౌద్ధార్యంచూపింది. భర్త తనయెదుట వచ్చి నవ్వుకుమాత్రం కోపమా, దుఃఖమా యేకమై సీతమ్మ హృదయాన్ని రంపపుకోత కెరతేయుచున్నది.

ఈసీతిలో మూడుగోజులు గడచినవి. వేసవిసెల వులకు కోర్టులూ, పాఠశాలలూ మూతబడినవి. కృష్ణారెడ్డి వివాహాన్ని స్థిరపరచుకోడానికై వచ్చినాడు. అక్కగృహము సంతోషరహితమై యుండుట గోచరించినది. నాగమ్మజ్వర మందులకుకారణమైయుండునని మొదటయూహించినాడుకాని, అక్కబావలకు విరసము గానుండుట చూచి తనయూహ సరికా దనుకున్నాడు. అక్కను ప్రశ్నించినాడుకాని, ప్రయోజనం లేకపోయింది. బావయందు తనకుండుచనపుతో ఆతన్ని నీడించినాడు. తాననేకుల్లి కుముట్రావున్న వెంకటరెడ్డికివ్వడు తనహృదయభారం తగ్గించుకోడాని కవకాశం కల్గింది. మనసిచ్చి సంగతంతా వెళ్లగక్కినాడు. తప్పుతా తనదేనని వప్పుకొని, ఎక్కులేక తనయింట జీరిన స్త్రీజీవితాన్ని నాశనం చేసినానని పశ్చాత్తాపపడి నాడు. ముందుగతి యేమని బాలికవలె యేడ్చినాడు.

క్రిష్ణారెడ్డి అక్కతో బావపిల్లని వర్ణించి, ఆమె మనస్సుపై యిరువురిశీలతయు లాభారపడి యున్నవని తెలియజెప్పినాడు. స్వభావముగనే కారుణ్యమయమగు నీతమ్మ హృదయమును ఉదారహృదయుడగు తమ్ముని హితబోధ మెత్తబరచింది.

నీతమ్మ—మగవారు చేసినపనికి స్త్రీ యేం చేస్తుంది? నేనప్పుడు వారి నేమనేటట్టున్నాను! భరించక తప్పకుండా.

క్రిష్ణా—అట్లుకాదు. బావను తమించడమేకాక నీవు గొప్పమనస్సుచేసి నాగమ్మ కొకమార్గం చూపవలసివుంది. తప్పంతా తనదేనని అతడే వప్పకున్నాడు. నీమగడు చేసినదానికి నాగమ్మశీలతం నాశంకావడం యేమివ్యాయం? అతడుచేసిన తప్పును నీవు సరిదిద్దవలసింది.

నీతమ్మ—నిజే నన్నేంచేయమంటావు? నాశం సాధ్యమం?

క్రిష్ణా—గొప్పమనసుచేస్తే సాధ్యమంది. బావకే అపకీర్తికూడా లేకపోతుంది.

నీతమ్మ—నాశం తోచడంలేదు. నీవేచెప్పు. నా సాధ్యమయిందే అయినకై చేయడానికి సిద్ధమేకదూ!

క్రిష్ణా—నాగమ్మను బావ పెండ్లిచేసుకుంటే అన్నీ సరిపోతాయి. నీమాటమీదను దీనివయం.

నీతమ్మ బొమ్మవలె నిలబడిపోయింది కొంత నేపు. ఆమెహృదయంలోనికలత ముఖంలో ప్రతిబింబిస్తూవుంది. స్త్రీసహజమైన యీర్ష్యను గలువబారింది తుదకు. తలవంచుకొనే,

నీతమ్మ—అవును, వేరుమార్గంలేదు. ఆయన వప్పకున్నారా?

క్రిష్ణా—నేనడుగలేదు కాని, నీమాట కెదురాడే స్థితిలో లేడు.

నీతమ్మ—వప్పకొనితీరవలసిందే. లేక నన్ను కూడా వదలుకోవలసిందే.

అంటూ, చరచర భర్తగదిలోకి వెళ్లింది. ఆమె చూపు నెదుక్కలేకపోయినాడు నంకటరెడ్డి. మాటల కవకాశమియ్యక నీతమ్మ,

“మీరు నాగమ్మ జీవితాన్ని నాశంచేసినారు. అందు కిప్పు దామెను మీరు పెండ్లి చేసికొవడం తప్పదు. ఇందుకు నేను మనసాగ వప్పకుంటున్నాను” అని గంభీరంగా పలికింది.

నీతమ్మ గంకిని, యాగంకిని మధ్యతలుపు తెరిచి వుంది. అప్పుడేలేచి లత్యయిచ్చిన నీర్లు తాగుతూన్న నాగమ్మ యీమాటలువిని, ‘అ’ యని యరచి మంచముపై వ్రాలి యేడ్వడ మారంభించింది. నీతమ్మ తక్షణం వెళ్లి నాగమ్మప్రక్కన కూర్చుని,

“నాగమ్మా, మనమిప్పుడు నిజంగా అక్కచెల్లెండ్లయినాము. నీతప్పేంలేదు. అంతా విధి. ఆయన సిగ్గుతో కుంగిపోతున్నాడు. ఇకముందు మరిద్దరూ ఆయన్ను సుఖపెట్టవలసివుంది. నీవు వైర్యం తెచ్చుకో” అని యామెను ఓదార్చి, తమ్ముని సీలించింది.

నీతమ్మ—క్రిష్ణా, లక్ష్మణుడు పెండ్లిచేసుకోడానికి నీవుసిద్ధమేనా?

క్రిష్ణా—నీమాటకు బదులేమింది? సంఘసంస్కర్తభార్య కదూ నీవు.

నీతమ్మ—నీహాస్యం చాలు. పులి గోతిలోబడిందిని రాళ్లేస్తున్నావు. ఆయనవంటే యింకానొచ్చుకుంటారు. కాని, చెండుపెండ్లిండ్లు, యీవూగ్లో బాగుండడమో?

క్రిష్ణా—నిటూ పెలవుగోజులు. అందరూ చెంగులూరుపోతే బాగుంటుంది.

నీతమ్మ—అవును, నీవు మీబావా కలిసి ప్రయాణాని కేర్పాటుచేయండి. నాగమ్మా, లే. వంటింట్లోకి పోదాం. నేను గంజికాస్తాను. నీవు అక్కడనే కూర్చుండు.

ఇది చాలా కాలమునాటి విషయము. ఇంకకాలము నాటిది అని స్మరణశక్తికి కూడా కనుగొనకాల వంతటి దీర్ఘ కాలపువిషయము.

స్త్రీ చెట్టుతోరటలో నివసిస్తూఉండినది. మరియు పురుషుడో విహితస్థానవాసి గాక, అశవియడవి, కొండ కొంప తిరుగుతూఉండెను. ఏల? పురుషుడు ప్రతివోట అన్నమును పెక్కుకొంటూ తిరుగుతుండేవాడు. అప్పుడు వృక్షకోబరవాసినియగు స్త్రీనిచూచి ఇట్లను కొనేవాడు. “ఈ రమణి ఎట్టిది? బాహువులయందా బలములేదు, హృదయమునందా సాహసము పూజ్యము, పిడికిలియందా దృఢత ఆభావము. రెండడుగులునడిస్తేనే బడలికచే ఆపసోపాలుపడుతూ వాడి వత్తయై పోతుంది. మరియు కొంచెము పగిలెత్తినా ఆహాసముతో కుమిలిపోతుంది. ఛీ, ఛీ! విభాత ఈ అనుపయోగవస్తువును ఎందుకు సృష్టించాడు? అయ్యో! అయ్యో! వెనుదరించి ఒక జింకనుమాడా తరిమి పట్టుకోలేదు! ఏదేని కారుడున్న తరుముతుంటే తప్పించుకొడానికి కొంచెము మారమేనియు పరుగెత్తలేదు. ఈమెను నెంటు తీసికొనిపోవడమంటే కొరవితో తలగోక్కొరడమే. రెండుకోజలుమాడా ప్రాణాన్ని కాపాడుకోవడము కష్టమైపోతుంది.

నారి పురుషుని దృష్టియందు పడకుండ తాను వృక్షకోబరములో దాసుకొంటుండేది. ఆమెకు పురుషుడు ఒక రాక్షసుడివిధముగా కనుపడుతూ ఉండేవాడు. అబ్బా! అబ్బా!! వానిసర్వాంగాలు ఎంత కఠినముగా నున్నవి. అయ్యో! అంతకంటే వాని హృదయము కఠినతరమే. కాని ముఖములో నెక్కడా ఈ మణ్యాక్రమేనియు కనుతారేళము కానుపించదు. మరియు ఆకారములోనో కోమలతయొక్క పేరుకూడా లేదు.

అబ్బా! చూస్తేనే శరీరము వణుకుతుంది. అంతరాత్మ శుష్కమైపోతుంది. విశ్వవిధాత ఎందుకొరకు ఈ

నిరుపయోగ సృష్టిని చేశాడు? కేవలము నిఘరతాసాఫల్యమున చరితార్థుడగుటకు కాబోలు!”

* * * *

ఈవిధముగా కోజలు గడిచినవి, ఒక టాకటిగా అనేకదినాలు గడచిపోయినవి. కాని పురుషుని హృదయము కేవలము స్త్రీ విషయమున అవజ్ఞతతో నిండిపోతూ ఉండినది. మరియు నారీహృదయమే పురుషుని విషయమున భయముతో నిండిపోతూ ఉండినది.

అకస్మాత్తుగా ఒకనాడు ఏలనో తెలియదు, ఒక విధముగు పరివర్తన ప్రారంభమైనది.

బహుశా నాడు వనాంతరమున ప్రకృతి తన విశేషరూపమును విలాసముగా బయటచెట్టియుండబోలును. ఆకాకు, తీగతీగ వీనితో ఎట్టితరంగాలు ఆడుకొంటూఉండిననో తెలియదు. వనము నాచ్చాడించిఉండిన ఆరణ్యత కుసుమనిర్గతసుగంధము దళదళల నిండి వాని నొక ఉన్మాదావస్థకు పాలుచేసెను. బహుశా ఆదినము ఎండుటాకుల మర్మరధ్వని, మందమ్మదుల సమీరమునోపారచాంచల్యత ఇవి ఎదియో మంత్రముతో ఆకసాన్ని, భూమిని తమవశము కాచించుకొని ఉండబోలును

నారీ కోబరాంచలమునుండి పురుషునిచూస్తూ ఉండినది. నాడు ఆమెకు మనసు యిట్లు చెప్పింది. “ఇతడు రాక్షసుడా, మరియుతరన్నా నా! తెలియలేదే! వానికళ్లు యింతతీక్షణముగాను, ఎఱ్ఱగాను ఎందుకున్ననో తెలియదు. కాని .....ఎంత అందముగా నున్నాడు!

ఆవల ప్రదిినము స్త్రీ కోబరాంతరాళమునుండి పురుషునిచూస్తూ, ఆనందముగఘోరముగా క్రమక్రమముగా వానివంకకు వంగుహృదయము కల దగుతూ ఉండెను.

నారీహృదయమున ఒకవంక మెలమెల్ల సుందరతయొక్క మేలి యనుభవానిర్భావ మగుకొలది వెన్న

నెంటు రెండవదికనుండి మెలమెల్ల భయము జారిపోతూ తన అనుభావము ప్రదర్శింప దొడగింది.

తుద కొక నాడు వారి తనక్కడయ్యును సంపూర్ణముగా భయవిముక్తయై ఉండుటయు, కేవలము ఒక అపూర్వమును ఆనందోపలబ్ధిచే నిండియుండుటయు కనుగొన్నది.

ఆనా డామె తన చిరకాలనివాసమును చెట్టు నొరటనుండి బయలుదేరి పురుషుని ఎదుటకు వచ్చినది.

* * * *

పురుషుడు ఆమెను చూచి ఉలికిపడ్డాడు ఏయ్! ఈమెను ఈవిధముగా నుండుట ఇంతకుమునుపెప్పుడు నేను చూడలేదు! ఆ భుజముల మాంసపేళులలో బలమే లేదు. కాని ఆహా! ఆహా! ఎట్టి ఆకర్షణకీ ఉన్నది! ఆవేళ్లకు బాణాలను విడిచేళ్లకీ లేదు కాని ఏదో ఒక విధమైన నిపుణత్వము గోచరిస్తున్నది. ఆమె హృదయములో సాహసము లేకున్నాని, ప్రపంచమును జయించడానికి ఏదో మంత్రమున్నట్లుల తోస్తుంది.

పురుషుని పెదవులనుండి నాడు అవజ్ఞాభరితహాసము వెలువడలేదు. కాని వాని హృదయము ఎదియో ఒక తెలియని వేదనావ్రాంతి మైచోయింది.

నాటినుండి వానికి ఆహారాన్నేవడాయత్నములోకూడా హృదయమున కొక నవీనానందస్వరూప భయము కలిగి ఎదుగుతూ వచ్చింది. అది ప్రేమముగా ఆహారాభిలాషకంటే అధికమైపోయింది. ఒకనాడు వానికిట్లు తోచింది. “భోజనము లేకపోయినా కూడా జరిగిపోతుంది. కాని ఈ ఆనందస్వరూపకపోలే జీవించడము కష్టము.” అని.

మెలమెల్లగా ఒకటినుండి రెండు కాదొడగింది.

* * * *

వారి వనకుసుములును మాలగానూర్చి కళకళమున దాల్చును. నెమలిలోకయీకలతోను పురుషుడు ముకుటమును నిర్మించి తలదాల్చును. మరి ఏనోకెరియని ప్రాపంచికసంబంధియును కొక నవీనమూత్రస్వరూప ఇరువురి జీవితమునందును ప్రోత్సేదనము రాసాగింది.

ఈ అడవిలో నొక సుఖము కలదు. లతాభోగవనస్పృకులు మందపవనచలితములై ఆందోళితములగుచుండి తత్స్వరూపే స్థిరపడి సంకుచితములగు పల్లవిక లతలలో నది గలదు. ఇంకను ఈవనకుసుములూ ఛాయావిలాసములలో నొక మనోహర సౌందర్యమున్నది. వీనియందలి పక్షుల రుతములలో, తుమ్మెదల ఝుంకారములలో నొక విధమున సంగీతముకలదు. వీనిని ఇంతకుమునుపు ఎప్పుడు కూడా లేకమేనియు గమనించికాని, అనుభవించికాని నా రుండలేదు. వనకురంగాలు తమ వికాలశైతలలో అన్యశీవరుల్ల భయము మోహనదృక్పథములతోరముల నేర్పు ఉపాధ్యాయులై జిజ్ఞాసాపూర్ణమున జీవలోకము నెదుట విలాసగమనముల స్రుక్తుకూ నరుగిడుతున్నవి. ఎదియో అన్యవిషయమున లగ్నమైనవాని మనము అపుడు సుమారమునుండి విడుదల ఒక అస్పష్టరంగీనినదమును తన చెవులతో ఆకర్షించి పట్టిఉంచ ప్రయత్నించుకొనుచున్నది. అది ఏదియో తెలుసుకొన నారంభిస్తున్నది. అడవి కేవలము ఇపుడు ఆహారాన్నియిచ్చు సాధనముమాత్రమే యుండలేదు. అది ఆనందనికేతన మెపోయింది.

* * * *

తుదకు పురుషుడు ఒకనాడు వారిఎదుటకు పోయి ఇట్లు నడిచాడు, “రమణీ! ఇపుడు పూర్ణముగా నాలో నేను లేను. నేను నాయొక్క జీవన చింతయందర్థము నిన్నావరించింది. అందుకలన నీవు నాకు అర్థాంగివి, సగముప్రాణమవు, సగపాలుచేతనమవు అయిఉన్నావు. నీవులేక నేను పూర్ణుడవగుటయిపుడసంభవము—నిన్ను నేను కోరుతున్నాను.”

స్త్రీ ఇట్లు చెప్పింది. “కుమార్తెగణనిర్మితమున సీతేమజాలము నలుదిశల నన్నావరించి పట్టువరచుకొని లోపర్భుకొలుటను నే ననుభవిస్తున్నాను. నీవు నన్ను దాసినిగా చేసికొంటివి. అయిన ఈ బంధనములోనే నాకు సుఖమున్నది. సార్థకున్నది. నన్ను గ్రహించుము, నేను నీదాగను.”

రమణీ తన కంఠస్థముమహారమును తీసి పురుషుని మెడలో వేసింది. పురుషుడు తన మయూరపువ్వు

మనోహర పక్షనిర్మిత ముకుటాన్ని తీసి ఆమెతలపై నుంచాడు.

పురుషునిచే విడువబడిన బాణముచే జింక హతమైన అనాడు ఒక అపూర్వ విశేషానందస్వర్గము వారి హృదయములలో వాయిచబడినది. నాటి ఆహారాన్వేషణములో మనుజుని ఆత్మ వానిదేహమునీడి ముందుకు నడచినది.

ఒకటినుండి రెండైనది. దేవలోకమున విజయగుండుభుట మోగినది.

* * * *

అయినను ఇపుడుకూడా అస్థిరతకు తుది దొరకలేదు.

పురుషునిచేతులు కాంతకొరకు కునేరమైనవి. ఆమెరక్షణకై పురుషుడు తనబాహుదండమాంసవేళలను దృఢతరముల కావించుకొన్నాడు—తన హృదయమును భయవిముక్తముగా చేసుకొన్నాడు—తన మానసమును అలంకరించుకొన్నాడు—అంతరాత్మను స్థిరమును, ధీరమును కావించాడు.

కాని అస్థిరతాస్వర్గము ననుసంతులే తానును వేడుగుతూఉండినది.

కాంత ప్రకృతుండి అటునిటు జరుగునపుడు ఆమె నడతయందొకవింతయందము వానికి గోచరించేది—చెనువంట ఎదియో మధుర సంగీతము వినవచ్చేది—ఆమె దృక్పథముండి యొక అవ్యక్తాభాసము శిగుల నీనుతూ వెలువడినటు లుండేది—ఆమె కురులనుండి వడలుసుగంధము ఓ! ఎట్టి ఉన్మాదదాయ! పురుషుని వనపువ్వులను కోసుకొనివచ్చి ఆమె కుంకలభారమున ముడుచును—వివిధభూషణముల నామె సర్వాంగముల నలంకరించును—ఆమె చూపులతో తన చూపులు మేళవించి వాని నొకటిగా కలిపివేయును.

కాని అస్థిరత యెదిగిపోతూనే ఉన్నది.

* * * *

ఒకనాడు పురుషుడు విస్మితకంఠముతో యిట్లున్నాడు “నారీ! నీవు ఏమి పదార్థము! ఇన్నాళ్ల వరకు

నాకోరికలను నీవు పూర్ణముగా స్పృశిస్తూ ఉండినావు—కాని అస్వర్గ ఇపుడు తన ఆపూర్ణత్వమును పోగొట్టుకొన్నది. నీవనగానేమి? ఎక్కడకుపోలే తెలుస్తుంది? నీ ఏమంత్రము నీ రహస్యమును వికసనము కావిస్తున్నది.

ఆమెవలన అతనికి యెట్టి ఉత్తరమును లభించలేదు. కేవలము నయనయుగళము ఉజ్వలములైపోయేవి. ఆమె పెదవులు ఒకమనోహరహాసముచే ఆభాసితములై వికసితములై నట్లు స్ఫురించేది.

ఒకానొకదినము పురుషుడు హతాశాభావముతో గద్దవకంతుడై ఇట్లు వచించాడు. “నారీ! నీవు ఏ పదార్థము? నాదృష్టి ఇన్నాళ్ల వరకు నిన్ను సంపూర్ణముగా గ్రహిస్తుండినది. కాని ఆగ్రహణము మాత్రా అంతకంతకు తన పూర్ణతను కోలుపోయింది. నీవు ఏమిపదార్థము? నారీ! నీ హాస్య సరోవరమునకు, ఏయవనికనువైచి అందు నీవు అవగాహనమాచుతున్నావు.”

వారి ఎట్టిజవాబును చెప్పలేదు. ఆమె తలవంచుకొని కేవలము క్రిందమాస్తా నిలబడెను—మెలమెల్లగా కిరికిరి నవ్వుతూ రెండుచేతులతో వక్షమును కప్పకొని వంగును.

అస్థిరత యెదిగిపోతూనే ఉన్నది. రహస్యము ఇంకను నిబిడముగతూనే ఉన్నది.

* * *

ఏనాడు దినమంతయు అడవి తుదివరకు చుట్టి చూడబడెనో, ఆనాడు అచట వసంతానందోత్సవ మగుతూ ఉండెను. శ్యామలవనస్నిగ్ధ హృదయము ఇంకను శ్యామలమును, ఇంకను స్నిగ్ధమును అయిపోయెను. వనాత్మ్యమ ఏదియో గంభీరాంతరాళమునుండి మకుళిత ఆమ్రుణ్ణి స్వీయఆకలసుగంధభారమును మూరమువరకు వ్యాప్తముచేసివేసింది. ఆ గంధభారమున వన మధుపముల చిగచలత లాగుకొనబడింది. పగటి పూర్ణవ్యాకులత దివాంతమున సంధ్యాయాపమున సాంద్రమైపోయింది. సంధ్యాచ్ఛాయ కాననమునంతను తన ఘోర కృత్రిమవర్ణములచే పూతపూసింది. నిశి మొలక చీకటులు నిశితాటవిని పూర్ణముగా ఆక్రమించినవి. ఆ

అంధకారహాపియగు వనకన్య నీలిచీరపై, ఆకాశమును చాందినిపై చెక్కియు రెండే నక్షత్రములను రత్నముల కాంతులు ప్రతిఫలించి జలతారుబుటాలవలె మిలమిల మెరిస్తూఉండెను. ఆవింత వస్త్రశిల్పచాతుర్యము విషమము మరియు మనోహరముగా చేసివేసెను.

పురుషుడు ఒక వృక్షముక్రింద చింతాధీన హృదయుడై నిలబడిఉండెను.

నారి తిన్నతిన్నగా కుప్పరమునుండి బయలు వెడలి పురుషుని ఎదుటకు వచ్చి నిలబడెను.

పురుషుడు ఆమెను చూచాడు. అపుడు ఆమె కడకన్నులు కాటుకఃప్రబరంగుల నీనుడు మిక్కిలి మెరయసాగినవి. ఆమె అంగప్రత్యంగసంగీతము ఒకటాడే మదోన్మత్తమై ఉప్పొంగి విజృంభించింది. ఆమె కేశగంధభారము అనుక్షణము ఉన్మత్తావేశమై అహంకారమును విరియజిమ్మకొనగింది.

పురుషుని హృదయకోణితము ఘుంఘూహరు తాంబూలమును వృక్షశాఖనుబోలి అతిశయముగా స్పందించుచున్నది. తీవ్రవేదనా స్వరమున భీష్మనిద్రోహకంఠమున అత డిట్లన్నాడు. "నారీ! నీవు ఎట్టి పాపాదుతున్నావు? మామూని! నేను నిన్ను ఎంతసమీపిస్తూన్నానో, నీవు నాకంత అపగచితన మారమార

ముగా పోతున్నావు. ఓ! ఎట్టివేదన? ఎట్టి విద్రోహము! దీనిని కావించునది యెవరు?"

నారి మెల్ల మెల్లగా పుకాసునిదాపునకువచ్చిఉరక వాని తట్టు చూస్తూ నిదానముగా హెచ్చున్నది. ఆమె నేత్రములయందు ఎట్టి ప్రార్థనాభావము మెరస్తుండెనో తెలియదు కాని, అతిమ ఆ నేత్రోజ్వలతను నాలుకొన్నాడు.

ఆకస్మాత్తుగా ఆవేశపూరితుడై పురుషుడు ఆమెతట్టుకు ఒక్క గండువేరి తన మనోహరబాహులందుగళముతో నారిదేహాలతను ఆశ్లేషించాడు. నారి దేహస్పర్శచే నానిశ్చరము గోమగోమము, స్నాయువుస్నాయువు తిటిత్పన్నకలిగినటులై ఒకవిధమున అనివార్యమైన బొంది పులకకృతమై బయింది. రమణీ కేశభారము ఆమె ఎత్తపైనను, ముగముమీదను ఆకులయై లుంతితమగుతుండెను. ఆమెను ప్రకమువాడి క్రమక్రముగా వాని భుజముమీదకు వ్రాలెను. ఒకరి మోక్షార్థము మరియు మరియొకరి పెదవుల జంటను వెరుకకొనగింది.

ఇపుడు ఒకటినుండి అనేకమై పోయెను.

దేవలోకమున మరల నాడు విజయ దుండుభులు ప్రసాగించవి.

నక్షత్రమండలము

గొబ్బాడు వేంకటానందరాఘవరావు

(యువసంవత్సర కార్తిక-మార్గశీర్ష మాసములు)

ఉత్తరము

దక్షిణము

[ఈపటమును ఆయాదిక్కులు సరిగాచూపునట్లు కలమిదుగా పెట్టి చూడవలెను. ఇందున్నట్లు నక్షత్రాదులు
 వంబరు 8 లేదీని రాత్రి 8-52 గంటలకును, వంబరు 15 లేదీని రాత్రి 8-25 గంటలకును
 ,, 22 ,, ,, 7-57 ,, ,, 30 ,, ,, 7-26 ,, } కనబడును.]
 దినంబరు 7 ,, ,, 6-58 ,,

“వివి సల్లనక్షత్రదీపమాలికలచే
 నీజయోత్సవమును నిజలు సల్పు;
 పూర్వాద్రిపై నుండి బోరున బాటు నీ
 చండశాసనము నూర్జ్వలండు దినము;
 నీయోత్సవమును నింది సుందరులలోన
 నిలువక కాలమ్ము కొలుచుచుండు;
 నిర్మిద్రిపై భూతనిచయంబు నిరతంబు
 ప్రకటించుచుండు నీప్రాభవంబు;
 విశ్వ మంతయు నీనేవ విరతి లేక
 యిట్లు సలుపుచునుండియు నెఱుంగుండు
 దెలిసి నిను భక్తుల తొక్కడే కొలుచుచుండు
 సకలకల్యాణగుణభవ్య సర్వమావ్య.”

ఈ నవంబరు ౮ వ తేదీనుండి డిసెంబరు ౮ వ
 తేదీవఱకు నగు యువ కార్తిక-మార్గశిర మాసములలో
 రాత్రి తొలిజామున నగపడు ఖగోళచారులను పరికిం
 తము.

పాలవెల్లి

ఈ మాసమునందు పాలవెల్లి తూర్పున Orion
 వృశ్రమండలమునుండి పడమట ధనూరాశివఱకు కొంచె
 ము వంగిన ధనూరాకారము కలిగి వ్యాపించియున్నది.
 తూర్పున ఆద్రిని నక్షత్రమునుండి పారథి, భృగువరకు,
 అప్పరస, కిర్యక్పురూరవసులు, రాజహంస, బీజా
 మండలములవిధాదుగా ధనూరాశి వఱకు వ్యాపించి
 యున్నది. ఆద్రి సమీపమునందుకంటె బ్రహ్మహృద
 యనక్షత్ర ప్రాంతమునందు సన్నపై, అప్పరసలకప
 లివిచెంది, ఆవల శ్యామసీమలదిగువ, రాజహంసమండ
 విములో రెండుగాచీరి, పాయలెడమగుచుండ, పడమటి
 దిక్పక్షమున నదృశ్యమగుచున్నది. పురూరవసునకు పశ్చి
 మముగా ౧-౨- గుర్తులు గల శ్యామసీమలు (Coal
 sacks) ఉన్నవి. ఆదిగువ పాయలమగ్గ ఛాయావధము
 తెల్లని పొల్లపై పాయలమగ్గ నల్లనల్లగా చూడనగు
 చున్నది.

First Magnitude Stars.

మిక్కిలి తేజోవంతమైన నక్షత్రములు ఈతొలి
 జామున ఎనిమిది కనబడుచున్నవి :-

౧. పడమట అస్తమింపనైయున్న బీజామండల
 ములోని బ్రహ్మ. (Vega in Lyra.)

౨. దిగువ పాలవెల్లిఅంచున, గరుడమండల
 ములో శ్రవణము. (Altair in Aquila.)

౩. పక్షిణమున గగనమగ్గశేఖదాటి, పడమటకు
 వ్రాలిన ఇంద్రద్యుమ్నుడు. (Fomalhaut-ఫోమలో.)

౪. ఆగ్నేయాకాశమున శంతమడు Acheron)

౫. వృషభరాశిలో బోహిణి. (Aldebaran.)

౬. సారశిలో బ్రహ్మహృదము. (Capella
 in Auriga.)

౭. ఆద్రి. (Betelgeaux) } in Orion
 ౮. రిగెల్. (Rigel.) }

గ్రహములు

ఇంతవఱకు పశ్చిమాకాశమున నద్భుతతేజముతో
 వెలుగుచుండినగురుడు అస్తమించినాడు. ౧౪-౧౧-3౫
 తేదీనుండి గురు షగపడడు. గురుడు ఈ మాసములో
 పూర్వాషాఢ, ఉత్తరాషాఢ నక్షత్రములలో సంచరిం
 చును. శని శతభిషమందు కుంభరాశిలో ఇంకను వక్ర
 గతుడైయున్నాడు.

ఉత్తరమున

ఉత్తరాస్తమానము తెలుగక, చిన్నయెలుగు
 గురుక్షితిలో పరిభ్రమించుచునేయున్నది. తోకచివ
 అను గ్రువుకును, తోకలో కశ్యప, మహేంద్రులును,
 తోకమూలను అగ్నియు, అగ్నికెగువ మిశ్రుకును
 ఉన్నారు. అగ్నికిని, మిత్రునకును ఎదురుగ పడమటకు
 వ్రాలి ధారవిధాత లున్నారు. గ్రువునిచుట్టి ఊర్వశి
 నక్షత్రములు దిగువ పాలవెల్లిలో పురూరవసువఱకు
 ఉన్నవి. వాయవ్యమున సరకాగురుడు లఘుబుక్షమును
 చుట్టుకొనియున్నాడు. త్వరలో అస్తమించును. నక్ష
 మండలములో చేరిన వసువు, ఆరుణుడు, సభస్వంతుడు,
 విభావకుడు అను నక్షత్రములు వాయవ్యమున బీజా
 మండలమున కెగువ కాననగుచున్నవి.

మీనరాశి

४३५४

శ్రీ మహావిష్ణుస్వరూపము పూర్తిగా అస్తమిం
చినది. విష్ణునాభిసంకాతుడగు బ్రహ్మయు, వీణాపాణి
యై యతని ముఖమననున్న సరస్వతియు రాజహంసవై
శక్తి పడమటకు పోవుచున్నారు. దాగినా, పృథ్వీ
దంపతులకు శరత్సూర్యమమకూడ ఇందువలన చక్కగా
స్ఫురించుచున్నది. పాలనెల్లదిగవ నైర్మలి దిగ్భాగమున
బ్రహ్మపోయియున్న ధన్వంతర అస్తమింపవలె యున్నాడు.

దక్షిణమున

ఇంద్రున్న మహారాజు తనమిత్రులు-నాళిక
జంఘబకము, ప్రావారకర్ణమూకము, యుగంధరకమత
ములతో హామి చక్షిగమున చక్కగా మెరియుచున్నాడు.
భాగవతకథ ననుసరించి, ఏవర్వతసానువునందు వరు
ణుడు నివసించుచున్నాడో అత్రికూటపర్వతము దిగున
ఇంద్రున్నాడు నీటితో ఆడుచుండగా మకర మాతని

బట్టి పోరాట మారంభించినది. విప్లవక్రమ (కాల
చక్రము) మకర తిలగ్రుంచువఱకును ఈ పోరాటము
సాగునునే యుండును. భారతార్థములో భిముడు-
(స్వాతివక్త్రము)- అజ్ఞాతముగా వికచక్రపురమున
మన్నపును కొంతకాలము బకాసురసింహులు సాగి
నవి. స్వాతి ఉదయించగానే బకుడు చావగలడు.

యుగంధరకమరము : క్షీరోద సక్తినిధువము

క్షీరోదము, లేక పాలసముద్రము అనబడు మండ
లమునకు ఉత్తరధ్రువము కన్యామండలముకడ నున్నది.
దక్షిణధ్రువమున కమకము - తాబేలన్నది. దక్షిణధ్రువ
మున తాబేలందుట ఈపటమున చక్కగామాడవగును.
పాలసముద్రము మధించునపుడు స్రమాదము రాకుండ
కూర్మమయి శ్రీహరి రక్షించెనని చెప్పే పురాణగాథకు
మూలము క్షీరోదదక్షిణధ్రువమున నీకమత ముందుట
యే కావలెను. పాలసముద్రమధనము పూర్తియైన పిదప
దేవతలకు, రాక్షసులకు, అమృతము పంచియిచ్చినది

కన్య-జగన్మోహిని - టిగ్ జమునకు ఉత్తర గ్రువము కన్యారాశిచిహ్నము. మనము చూచియున్నాము.

తూర్పున

బ్రహ్మహృదయము, అజకాబ కమలతో చూచిన గారగిమండిలము అశ్వయమున నువయించినది. అర్చిమించెయిన్న బ్రహ్మ (Vega) నక్షత్రమును, ఉదయించిన (Capella) బ్రహ్మహృదయమును జేర్చి విషయమున పరిశీలించి మెచ్చదగి యుండును. తూర్పున Orion మోధును ఇప్పుడే ఉదయించినాడు. ఆర్ధ్రా వృశ్చికా మెఱయుచుండ, దానికగున పరివృత్త (Bellatrix) ఆ దిగున Rigel చుక్కయు చక్కగా మెఱయుచున్నది. యమున రిగల్ సహిపమున నువయించి ఎన్నో వంకరలు తిరుగుచు నుదకు శంతనునికడ ముగియునట్లగుచున్నది.

మధ్యము

పాలకెల్లి అంచున గరుడహిమమున శ్రవణము జేజిల్లుచున్నది. శ్రవణమునకు తూర్పున భనిష్ట కలదు. సనిష్టచిరవ మకరమును, మకరమున సెనవ కుంభమును గలవు. వీటికి తూర్పుగా కేవలమౌర్ధ్వము గగనమధ్యకేళి వై ఉన్నది. దాని కుత్తరముగా ఇంద్రమదయు, అప్పరసలును ఉన్నారు. ఇంద్రమదను సేవించిన పులోముడు స్రుష్ట మిటకరించుకొనుచు పాలకెల్లి దిగువనే ఉన్నాడు. ఆమె గర్భవ్యుని దైవచ్యుతమును, రేనతికి తూర్పుగా అశ్విని సహిపమున నున్నాడు. అశ్విమలకగున భరణియు, భరణికావల మిలమిలచుచు కృత్తికలును, కృత్తికల కుత్తరముగా భృగు-పరశుమంహలమును కలవు. కృత్తికలకు తూర్పుగా శకటాకారము గల నక్షత్రములలో లోహిణి ఎద్దుకమ్మలగున వృశ్చికా మెఱయుచున్నది. లోహిణికావల తూర్పుగా మృగశిరచుక్కలు చూడును మత్స్యములవలె తళతళలాడుచున్నవి.

శింశుమారము

శింశుమారము

మీనరాశిదిగువను అశ్విమలరక్క మన కొక ప్రక్క నాహవమైన శింశుమారమున్నది. శింశుమార మనునది యొక ఘోర జలచరము. దానిరూపము పైన చూపిన గును ఆందలి వివిధనక్షత్రములు 2-2 పుబ్బలో గల చిత్రములతో చూడవచ్చును.

చూచుటకు భయంకరమైన తోను ఘోరరూపముతోనున్న యీజలచరము రాక్షసులతో మిక్కిలి సంబంధము కలిగియున్నట్లు కనబడుచున్నది. చిత్రి గింపుడు.

పాశ్చాత్యు లీచుక్కలగుంథను (Ceti) 'సెటి' అందురు. వాల్మీకి రామాయణము ఉత్తర కాండలో రాక్షసవంశవర్ణన మారంభించుచు, మూలపురుషుల నిట్లు వర్ణించినాడు:—చూ. ఉత్తరకాండ 4.9 - 18.

౯. "ప్రజాపతిః పురః సృష్ట్యో హ్యప సస్యలీల సంభవః"

౧౦. 'కింకుర్య' ఇతి భావంతః తుప్తిపానా భయార్జితాః"

౧౧. "రక్షామేతీచ యై రుక్తం రాక్షసా నై భవంతు హః—జక్షామేతీచ యై రుక్తం లేచై యక్ష భవంతు హః"

౧౬. "తత్ర హేతిః ప్రహేతిర్వ భ్రాతరా రాక్షసాధిపా"

౧౭. "ప్రహేతి ధార్మిక ప్రత్ర తపోవనగత ప్రహా."

౧౮. "సకాలభగినీం కన్యాం భయాం నామ భయావహామ్."

* * * *

పూర్వకాలమందు బ్రహ్మ-ప్రజాపతి నీటిని, నీటినుండి కొన్నిప్రాణులను సృష్టింపగా, అవి రెండు విధములయ్యెను. నీటిని రక్షించునవి కొన్ని, భక్షించునవి కొన్ని. మొదటివి నీటినిరక్షించు ప్రాణులు రాక్షసులును, రెండవవరకము నీటిని భక్షించునవి యక్షులును అయ్యెను. నీటిమధ్య నిలిచి నీటిని రక్షించుచు, నీటిచే రక్షింపబడుచున్నవారు రాక్షసులు- రాక్షసులలో ఇద్దరన్నదమృతులు - హేతి, ప్రహేతి. ప్రహేతి వనమునకు బోయెను. హేతి, కాలుషనగా యమునిచెల్లెలు భయ అను నామెను వివాహమును సంతానము బడసెను. భయయే యమునిచెల్లెలు యమున.

సంస్కృత 'హేతి'యే లాటిన్ 'సెటి' అయ్యెనని నావిన్నపము. హేతి యమునల సంతానము రాక్షసవంశ మయ్యెను. ఇందు మైరానక్షత్రము కుంభకర్ణమునకు ప్రబలకారణము లగవడుచున్నవి. కుంభకర్ణ దారుణులు నిద్రించి, ఒకనాడు మేల్కొని, క్రమశ్రు నిద్రపోవును. మేల్కొన్ననాడు వాని నెవ్వరు జయించలేరని జనప్రతీతి. రామాయణము యుద్ధకాండము ౬౦-౧౨ లో "సుఖంస్వసీతి నిశ్చింతః కాలోపహత చేతనః, నవ, షట్, సప్త, చాష్టాచ మాసాక స్వసీతి రాక్షసః" అని చెప్పబడినది. కుంభకర్ణకు ౬, ౭, ౮, ౯ మాసములు నిద్రపొందును. సరియైననిద్రయము లేదు. అలాగే ఈ మైరా సెటి నక్షత్రము ఒకొక్కప్పుడు మిక్కిలి కేజముతో మోయుచు, క్రమముగా కాంతి గోల్పోవుచు కంటికి కానరాకయుండును. మరల మరి కొంతకాలమునకు తిరిగి కేజోవంతమగును. సరియైన క్రమము లేదు. Irregular Variable Star అందురు.

దీవరములు చేరొకసారి చర్చింపను. విష్ణు ఉద్దమించిన పిదప రాక్షసులమిడిసిపాలు.

ఉల్కాపాతములు

ఈసెల ౧౭-౧౮ తేదీలమధ్య సింహరాశిలో గొప్ప ఉల్కాపాతము కనబడును. మఱులో పల్లకి బొంగు అనదగుచుక్కలు ఉన్నచోటనుండి పడుచున్నట్లు ఉల్కలు కనబడును. ఈ ఉల్కాపాత దీవరములు వెనుకటిసంధికలో ఇచ్చియున్నాను. ౧౭-౨౩ తేదీలమధ్య ఇంద్రమదప్రాంతములో పెల్లగాను, ఉజ్వలముగాను ఉల్కలు రాలగలవు.

విశేష విషయములు

కార్తిక శుద్ధ ద్వాదశిమాడు ఉదయము-మూర్ఖాస్త్రమానము కాకపూర్వము - శ్రీమహావిష్ణువు తూర్పున ఉదయించును. వైష్ణవులకు ఇది చాల ముఖ్యమైనదినము.

కార్తిక శుద్ధ పౌర్ణమి అందరు హిందువులకును ముఖ్యమైన పండుగదినము. అందులో శైవులకు చాల ముఖ్యమైనపండుగ. ఆరాత్రితోలిజామున జ్వాలాతోరణములు కట్టి శివభక్తులు ఈశ్వరవిగ్రహములను జ్వాలల క్రిందనుండి అటునిటు ఉత్సవముతో తీసుకొని వెళ్లుదురు. ఈజ్వాలాతోరణమును ఉత్సవముమాడ ఆకాశనాటకము ననుసరించి జరుగు ఉత్సవమే. ఎట్లనగా:-

ఆకాశరంగమును ఒకసారి తిలకించి మోచినపుడు మన మీక్రింది అంశములను గ్రహింపగలము.

కార్తికపున్నమనాడు సాయంకాలము మూర్ఖాస్త్రమానముకాగానే పరికిరించితిమేని, విశాఖనక్షత్రము అపుడే అస్తమించుచుండును. విశాఖ ఇంద్రాన్ని దైవత్యమైన గుండ్రని నక్షత్రముల రాశి. అగ్నిగుండము వంటిది. కుజుడురూప ఇవుడు భూరాశిలోఉన్నాడు. మదమని అగ్నిసోకి సకల భువనములు వ్యాకులము పొందును. ఉత్తరాభాద్రపదనక్షత్రము గార్హపత్యాగ్ని. (మాడుకు వితరణ బ్రాహ్మణము-III-౩-౩౬.) ఉత్తరాభాద్రకు అధిదేవత అహిర్భుగ్నము. అతడే గార్హపత్యాగ్ని. ఇంకను తూర్పునకు పోవంబోవ, కృత్తిక అగ్నిదైవత్యము. గోహిణి ఎద్దుకన్నువలె ఎఱ్ఱగా ఉద

యమగును. అగ్నే యమన యమనకగున Chemical Furnace వంటి ధుంధుడు సముద్రతీరపులినతలమున జాజ్వల్యమానుడై యున్నాడు. పారథిలో అగ్నివత్సరము (బీటా Taurus) చిన్నయెలుగులో అగ్ని మిద ఉత్తరమునను, క్రింద దక్షిణమునను ఉన్నవికాక అగ్ని

దేవతాకములును, అగ్ని సదృశములును అగు నక్షత్ర మాలికలు తూర్పునుండి పడమటకు వరుసగా వ్యాపించి యున్నవి.

వీటిని అనుసరించి భూమిమీద కార్తికదీపములు దీపమాలికలు, జ్యోతిర్మఠములు అగవడుచున్నవి.

జెనిత్ దాక్షిణ్య

ఆయుర్వేద
శాస్త్రీయ
పద్ధతులమీద
తయారు
కాబడినది

ఆరంభదశలో నున్న తుయరోగము, ఉబ్బసము, శ్వాసవాళీద్రాహము, ఊపిరితిత్తులకు సంబంధించిన యితర వ్యాధులు, శీతలము, పడినెము, మందాగ్ని, ఆజీర్తి, మలబద్ధకము, కడుపు పులియుట, వాంతులు వచ్చునట్లుండుట, అన్ని విధములగు గొంతువ్యాధులు మున్నగు జాడ్యములను ఇది పూర్తిగా కుదుర్చును. పిల్లలదగ్ధులను పోగొట్టుటలో అద్వితీయ మైనది. త్రాగుటకు మధురముగా నుండును. క్రమముగా నేవించినచో, శ్రేణులను ప్రభముగా నుంచి, ఆకలిని వృద్ధిజేయును. జెనిత్ ద్రాక్షాశపమును రాత్రివేళ పరుండక మునుపు పుచ్చుకొనిన సుఖనిద్ర నిచ్చును. ఉడయమున మేల్కొనినంతనే తమపనులయం దాసక్తులై చురుకుగా నుందురు.

“జెనిత్ ద్రాక్షాశపము” ఇప్పుడు ప్రతివగరములోను, పల్లెలందును గల దుకాణములలో దొరకును. తపాల ద్వారా నీసాల సంపుటచే మిగుల వ్యయ మగును గాన మా ఖాతాదార్లు హరిగ్రామములో గల దుకాణములందే “జెనిత్” ద్రాక్షాశపమును కొనినచో వీలుగా నుండుటకాక లాభకరముగాగూడ నుండును.

వెల 1½ పాసు రు. 1-12-0. 1 పాసు రు. 1-4-0. ½ పాసు రు. 0-12-0. ప్యాకింగ్ వి. పి. ఖర్చులు ప్రత్యేకము.

ఆంగ్లజిల్లాల యేజంటులు:—

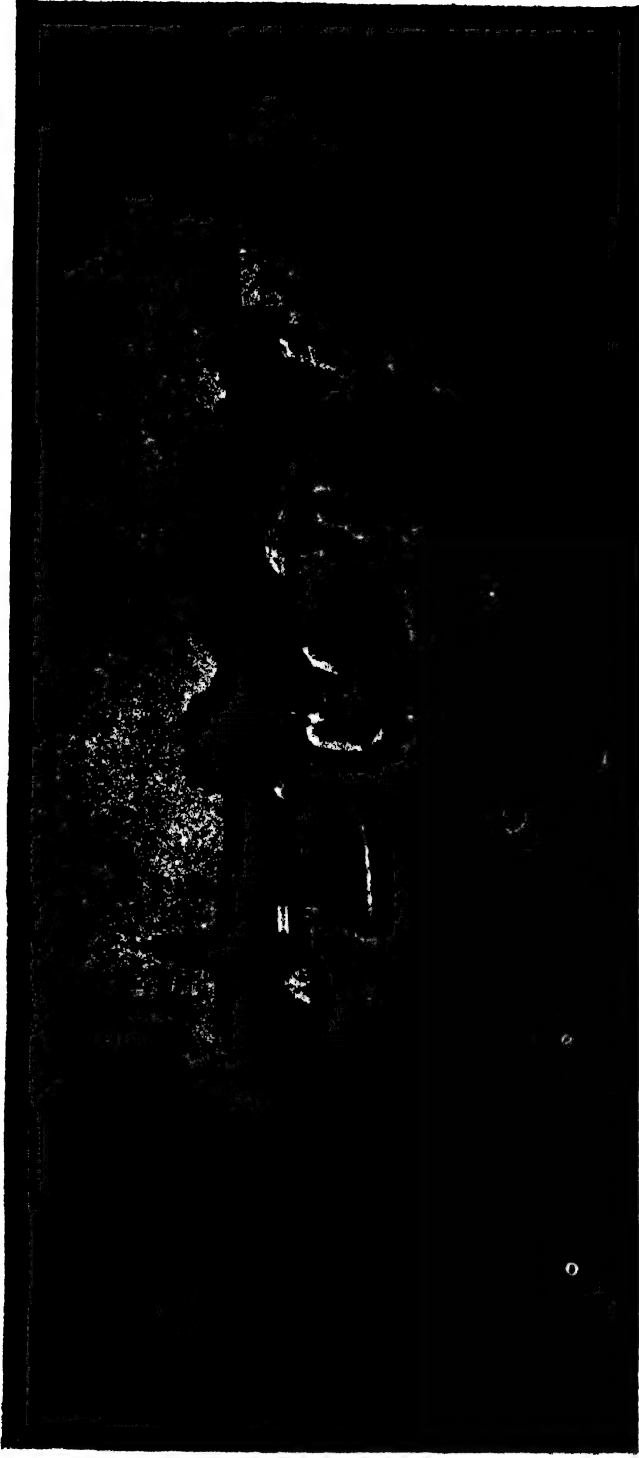
ఉపేంద్ర అండు కో., నుంటూరు.

Zenith Chemical Works,
Dekaran mansions, Princess St., Bombay No. 2.

M. V.

పల్లె నుండి

చంద్రభాగానది (పండరిపురము)

M. V.

మానవుడు యాత్రీకుడు. ఇట్లని ఆతడు గుర్తించవలెను. గుర్తించనిచో ఆతడు వ్యర్థశీవియగును. శిలావిగ్రహమై ఎండో పడియుండును. ఉత్తించుచో ముంజంజ చేయును. భౌవికాల ముఖమున

గండ్లు. ఒకమాటు నిజాంతరంగములోనికి కన్ను మరల్చి, అందు జ్వలించు శక్తిస్ఫులింగమును గుర్తించి, దైవ్యమున, దుఃఖమును దాని కింధనములు చేసి, దాని లేజమును తనకృషియందు పూరించునాతడే అంజనేయ

శ్రీ అల్లాడి కృష్ణస్వామిగారు

శమంతకమట్లు వెలుగు ఆశయమును చేరును. కర్తవ్య నిర్వహణము కావించుకొని, విజయానందములను కంఠమాలలు చేసికొనును. కాని, యీతనియాత్ర గులాబి రేకులతో నింపినది కాదు. అందున్నవి వాడిముండ్లు. అం దెదురగునవి ఎత్తుకొండలు; మార్కొనునవి కడ

గలదు. చెమ్మటబొట్టులేకాక, రక్తబిందువులు కూడ నీయంజయండు నవవర్షధారలు కావచ్చును. ఈ యంజ ఆశయప్రతులును, అమరులును నేవించు తీరసానమై నెలయును. శతాబ్దులును, సహస్రాబ్దులును ఇందు సుంకులిడి పునీతము లగును. ఇట్టి యంజవేయు యాత్రీకులసంఖ్య మిగుల నల్పమైనది. కొంతకాలము వీరు మిలమిల మెరియు విహికనానుగ్రిపై కన్ను చేసినను, వాని నతిక్రమించి జేజీలు పాడుచు, పరంబోగ్గియట్లు ప్రకాశించు పరమాశయమును చేరెదురు. మఱి కొండలు యాత్రీకులయ్యొ కొంతమారముమాత్రము సాగిపోయి దృఢ నిశ్చయమును జారవిడిచి, విహికసుఖమే అధిష్ఠానదేవత యని అపోహపడి దానికే అంజలి ఘటించి తమపని తీచినదని సంతృప్తినంది చరికిల పడుదురు. వీరి సంతృప్తి వీరిగమనికను పుటుక్కున త్రెంచివేయును. సామాన్యులందు పెద్దలట్లు పరిగణింపబడినను, నిర్వాణమెఱుగని బోగ్గితులై వీరు కాల వియత్రలమున కాంటిలరు.

అల్లాడి కృష్ణస్వామి యాత్రీకుడు. కొండకొనయందు, రమ్యరామమందు,

సుఖ సుగంధమందు తాతడు పుట్టలేదు. లోతు లోయ యంధే తాతడు పుట్టినాడు. పుట్టి, సామాన్యజాతి భావి తీవ్రముపై లేతచూడ్కుల సారించినాడు. నిర్వృత్తుక మితని నొడియందు చేర్చుకొనినది.

దారిద్ర్యస్వభావమును క్రోలు మహాభాగ్యమేంద యీ లభించును! భాగ్యభోగ్యము లిచ్చుపాలు కండము, క్షాంతమును పెంచునేమా కాని, పేదటికమిచ్చుతీరము ఆత్మవాహమమును దీర్చు అమృతమును! శరీరము కొంత కాలము పుష్కలించినేమి? మనసు మలమలమాడిన నేమి? అజ్ఞానియై కొండొకవడి నిరుపేద మహాకావ్యములు సరిపినేమి? ఈతడు పడు బాధలనుండి, వీడు నిట్టూర్పులనుండి, ఓడ్డు కన్నీటినుండి, సంక్షుభితమైన ఈతని జీవనజడధినుండి విజ్ఞానలక్ష్మి ఉదయించును! ఈతని భావిజీవనమున పండునన్నెల వోయు శాంతి సీతాంశువు జనించును! అనిపంజరములందు ఎన్నెన్ని దివ్యదీపములు వెలిగినవి కావు? ఎందుకెందులకు రాజాధి రాజులు తమయైశ్వర్యమునకు దిగదుడుపని దారిద్ర్యమును కవుంగిరించుకొనిరికారు? తన మహత్త్వమును నులుతించినవారికి దేవియై దారిద్ర్యము వరములిచ్చును. తన్ను చూచి 'అహో!' అనువారిని ఎయ్యమై పీడించును. వ్యక్తిగతదృక్పథమునందేకదా ఆభ్యున్నతిగాని, అగ్రీష్టముగాని జనించును! ఇచ్చాశక్తియనుచు, దృఢ నిశ్చయమునుచు, నిరంతరకృషియనుచు, ఆత్మసంయమమునుచు దారిద్ర్య మొసగు పాపమువలననే, దారిద్ర్యము ప్రసాదించు అనుభవమువలననే మానవున కబ్బును. కృష్ణస్వామిజీవనము ఈసత్యమునకు ప్రత్యక్షతార్కాణము. ఈతడు బంగారునోటైలందు పెరిగియుండి నచో, తూగుటయ్యాలలం చొగియుండినచో, పండి బంగరగిన్నెలందు కలమాన్నమును మెక్కియుండినచో, హంసశూలికలపై శైశవమును దొరలించియుండినచో తనజీవనమును సురుసుముల దీపావళి కావించుకొని యుండడు. తనమాత్రయందు పాడగట్టిన కారుచీకట్లుల నీదీపావళిచే నెరుగొనియుండడు.

అలాగై పుట్టినవానిని మేరువుచేయు శక్తులు ఒక్కొక్కకాలమున ఒక్కొక్క దేశమున దుండును. ఐహి కాభివృద్ధికి తోడ్పడు శక్తి వెన్నె పాశ్చాత్యభూము లందు కలవు. భారతదేశముయందు మిగులనల్పము. నేటి కంటె గత శతాబ్దమున నాత్యోన్నతికి సాయపడు శక్తులు మనదేశముందు విశేషముగ నుండెడివి. కావున

గత శతాబ్దమున మనదేశముందు ఎందుచో మహాపురుషులు పుట్టిరి. అల్లాడి కృష్ణస్వామి గత శతాబ్దాంతమున (1883 లో) పుట్టినాడు. కడుకట్టమున విద్యార్థిజీవనమును కడపినాడు. ఎరురైన ఇక్కట్టులను అల్లనల్లన నెట్టివేసి, ఆదర్శవిద్యార్థియై, ఆచార్యులపృష్టి నాకర్షించి, బహుమానములంది, ప్రశంసాపూర్వకముగ పరీక్షలందు పేర్లుడై తాజదీవన కళాశాలయందే (The Christian College) కొంతకాలము ఉపాధ్యాయుడై యుండెను. కాని, కృష్ణస్వామి న్యాయవాది వృత్తిపై మనసుంచినాడు.

నేటివర నా డేవృత్తిపై వడగండైనాన కురియలేదు. నాకచక్రముగల యువకుల నాదరదృష్టితో చూచు పెద్దలు పల్కుదు నాడుండిరి. వి. భావ్యం అయ్యంగార్, పి. ఎస్. భస్మామి అయ్యర్, వి.కృష్ణస్వామి అయ్యర్, సుబ్రహ్మణ్య అయ్యర్, పి. ఆర్. సుందర అయ్యర్ మున్నగు నీతని కన్నుగుట్టిరి. వి. కృష్ణస్వామి అయ్యరు వక్రృతా కాలమును ఆవేశపూరితుడై నేడును ఈతడు ప్రశంసించుచుండును. ఎరుటనోచిన దిగ్గజములను, వారి విజయమును అల్లాడి రెప్పవాలకు విలీకించినాడు. వారి వృత్తిని తనయది గావించుకొన నిశ్చయించినాడు. నేటివర నా డేవృత్తియందు విధికసంఖ్యీకులు లేరు. కాచవ పోట్గాని, దొమ్మిగాని కృష్ణస్వామికి గోచరింప

లేదు. అది అందరిగా ప్రవశించి అదిరములో తనబుద్ధికుశలత వ్యక్తపడిచినాడు. ఆచార్యు డీయవకునిశక్తి గుర్తించి, యీతని భావిజీవనము భాసమానమైయుండునని తోస్థము చెప్పినాడు. "Child is the father of man" అనికదా వర్ణన వ్రాకవీంద్రుడనినాడు. "Morning shows the day" అనికదా మిల్టన్ మహాకవి పలికినాడు! మహాపురుషుల భావిజీవనమునకు వారి శైశవమే కదా చక్కని మున్నుడియై తోభిలును! నూర్యభగవానుని ప్రభాకలితజీవనమంతయు తొలుదొలుత తూరుపున తోచు రక్తాభయందే తగ్గొస్తునుకదా!

న్యాయవాదవృత్తి ప్రత్యేక ప్రాముఖ్యము కలది. దీని కొకతట్టున స్వర్గమన్నది; వేరొకవైపున నరకమున్నది. నీతినియమములను పాటించువ్యక్తి తనముఖమును స్వర్గముదనకే తిప్పి, తనవృత్తికి విశేషగౌరవము దెచ్చును. నీతినియమములకు నీరువదలువ్యక్తి తనబుద్ధిని పెడదారికి పట్టింది, తాను నరకమున కూలబడి తన వృత్తికి తీరనికళంకము దెచ్చి పెట్టును. మనవ్యూహదయమున దైవమును, మానసమున దయ్యమును ప్రవేశించి తమిగుగ ఘోరయుద్ధము సలుపుచుండునుకదా! దైవచింతగాని, ఆశయాశాస్త్రముగాని యెఱుగనివ్యక్తి పితాచమునకు దాసగుట తగ్గము. ఇట్టివ్యక్తులు వివిధశీవనాంగణములం దుందురు. మంచిని చెనునవనమునూడ నవకాశమిచ్చు లావృత్తియందు ఇట్టివారు పలువురుండురని అనేకులు వాఁగొందురు. జోనాథన్ స్వప్న “న్యాయవాదులు తెలుపును నలుపనియు, నలుపును తెలుపనియు ఋజువు చేయగల” రనినాడు. (Vide Gulliver's Travels) అద్భుతప్రజ్ఞానిధియగు నీగ్రంథకర్త దురదృష్టవశాత్తూ తనవృద్ధిని సంఘటివనమున నేమాలయందో, యెఱుఁగో లోచు క్రుళ్లుగోతులమీదనే కన్ను వేసి నాడిశాపులుపోలు మాటలనే విసరి, విధ్వంసగర్భితమైన సాహితీనే తయారు చేసినాడు. ఈతని కటూక్షులను ప్రోసివేసినను, తెన్నినకావంటి కవి యీ వృత్తినినీడించి ప్రతికూలాభిప్రాయమును వ్యక్తికరించినాడు. ఉత్తమ నియమములను తిలోదకములు వదలిన వ్యక్తులు కొంచె టీవృత్తియం దుండిరని, ఈవృత్తి మహత్త్వమును గుర్తింపక, ఈవృత్తి కనిన మహాపురుషులను కన్నెత్తిచూడక అనుచిత వినుర్యనమునకు కడుంసుట పాడికాదు.

ఉన్నతవృత్తు లన్నిటిలో న్యాయవాదవృత్తి మిన్నయైనదనుట నిర్వివాదాంశము. వివిధ విజ్ఞానశాఖలం దాటితేటినవ్యక్తికి చక్కరి అటపందిరి కాదనన దీ వృత్తియే! తీక్ష్ణదృష్టి, విశాలభావము, విశేషసహనము, నూత్న పరిశీలనము, సమచిత ప్రపంచానుభవము ఈ వృత్తి కవసరములు.

వివిధ చిత్తవృత్తులపై కన్నీడి మనుష్య చరిత్రయందలి గూఢాంశములను విడికిటబట్టగల వ్యక్తులు వసుంధరయం దిరువురుమాత్రము కలరు—ఒకడు నాటకరచయిత, రెండవయాతడు న్యాయవాది. లాభాతిక శాస్త్రములలో నొక్కటియే వీని యన్నిటికిని ఆధారములైన తర్కనూత్రములపై పెంపొందినను, అది శేవలము శాస్త్రమునీ తలపరాదు. కనులెదుట గోచరించు వృత్త్యులనుండి, జడవస్తువులనుండి భౌతిక శాస్త్రవేత్త తన నూత్రములను చెక్కుకొనును. మత్స్యయంత్రముట్లు కనులెదుట గానుపింపక, అనవరతము చలించు మానసమును క్రియాంగణమునుండి పరికించి, ఆండుండి న్యాయవాది తన సిద్ధాంతములను ప్రోగొనరించు కొనవలెను. గుట్టవలె కానుపించు రికార్డునందు అక్కరైన అంశములపై కన్నువేసి, వానికతన సత్యమును గ్రహించి, దాని విజయమునకై నడుముగట్టుదిట్ట న్యాయవాది. జటిలాంశములను తృటిగో గ్రహించి, విశేషయోజన సలుపకయే అంతరంగమునుండి భావపరంపరలను వెడలింపగలనాడు న్యాయవాది. (కావున Ready wit, Resourcefulness, clear thinking, free expression లు ఈతని ప్రత్యేకగుణములైయుండును.) అవిరళ భావవ్యక్తికరణము కళయగును అవర్సన్యాయవాదియం దాటితేటయిండును. సాహితీసామ్రాజ్యమున పట్టభద్రుడు కాగలిగిన వ్యక్తి ఈకళయం దభిరాముడై వెలయును. ఎదుటివారి నీతడు మంత్రముగ్ధుల జేయగలవాడు. కడుకాశలమున సమ్మోహనాస్త్రము ప్రయోగింపజాలువా డీతడు. కావున మహావీక్రలాను, రాజకీయవాదులును, పాలకులును న్యాయవాదుల వర్గము నుండియే విశేషముగా వెలువడుచుంటు జాతుము. తన అద్భుత శక్తులను న్యాయసాధనము కొఱుకును, సత్యసందీప్తజీవనము కొఱుకును, స్వాతంత్ర్య రక్షణము కొఱుకును, ఉత్తమాశయ పూర్ణత్వము కొఱుకును ఆత్మజీవనమును బలిదానము గావింప జాలునాతడే నిక్కంపు న్యాయవాది. ఇట్టి న్యాయవాదులు ప్రపంచమం దపుడపుడు అందందు జనింతురు.

ఇట్టివా రొకప్పుడు పలుకుతూ రోములో నుండువారు. అధునాతన పాశ్చాత్య న్యాయశాస్త్రమునకు రోము పుట్టిల్లు అయినది. సిసేరో మున్నగువారు ఘనపొందిరిని, అద్భుతప్రజ్ఞా ప్రతిభలను వ్యక్తీకరించిరి. బూర్బడరు రాజులవాటినుండి ఆంగ్ల సీమయందు ప్రజ్ఞాధురీణులైన న్యాయవాదు లుద్భవించిరి. మేధానంపదయం దేమి, విశ్మల నీతిచారిత్రమందేమి, దేశభక్తియందేమి, దైవ భక్తియందేమి, అనన్యసాహస్య సైర్యసాహసములందేమి, పార్శ్వత్యాగమందేమి సర్థామనమోర్ అచర్య పూరుషుడు. నేనును ఆంగ్ల అమెరికను రాజకీయములను వడపువారు న్యాయవాదులేయని ఎల్ల తెలుగుదురు. * మురదేశమందును ఇట్టిమహానీయులు కొందఱు జనించిరి. తారకనాథపాలిట్, రామ్ చిహారీఘోష్, ఆమోలోపు ముఖర్జీ, చిత్రరంజనదాసు, లజపతిరాయ్, మోతీలాల్ నెహ్రూ, కాంధీ ప్రభృతు లీవృత్తియందు మేరు ప్రతిష్ఠ లందినవారే. ఈవృత్తిని నిమిత్తము చేసికొని నీరు బహుళవిజ్ఞానాంశములను దిగ్గమింగిరి. చిత్రరంజనుడు కళోపాసకుడు, దేశభక్తుడు నై జరిగినాడు. రామ్ చిహారీఘోష్ ప్రపంచమహాన్యాయవాదులందొక్కండై భారతరాజకీయములందు విశేషపరిశ్రమ సలిపినాడు; ఒక కాంగ్రెసుమహాసభ కధ్యక్షుడైనాడు. నేను కవల లట్లు మనలనున్న జయకరు-సమ్రాట చక్కనిన్యాయ వాదులు జయకరు మంచి వక్త. సమ్రా వక్త కాదు, రచయితయును కాదు. ఈతని వాక్కులందు కళా కాలములేదు. కాని శివస్వామిఅయ్యరువలె సృష్ట మోజనమందును, సులభ వ్యక్తీకరణ మందును, ఆంగ్ల రాజ్యాంగ పరిజ్ఞానమందును ఇత డాటిలేటినాడు.

నెహ్రూ, పటేలు, జిన్నాలు గట్టిడిచేటరులు. న్యాయ శాస్త్రమును, న్యాయవాదవృత్తినిమాత్రము గట్టిగ సట్టి యుండి తక్కిన విజ్ఞానాంశముల నంతగా నెఱుగని (యిట్లెఱుగుటకు తనకు సమయములేదనినాడు) ముల్లా స్పష్టరచనయందు మేలుచేయి అనిపించుకొనినాడు. ఈ వ్యక్తులు అచర్య న్యాయవాది కుండవలయు లక్షణముల గొన్నింటిని అలవఱుచుకొనగలిగిరి. ఈ వృత్తియందు విజయమందుటకు ముఖ్యముగ కావలసినది “బహత్” (హృదయ వ్రాత) అని వంగీయు లందుగు అవృష్టము వలననే ఎఫ్. ఎఫ్. సర్కారు పైకి వచ్చినాడు. కోటి రూకలు సంపాదించియే కలకత్తా హైకోర్టులోని తన ఎక్స్ట్రాజురరులపదవిని విరమించి, యిత డివును ఇంజినూ గవర్నమెంటువారి సామంతుడై నాడు. ఈ మహాశయుడు వక్త కాదు; వ్రాతకాదు కాదు; విజ్ఞాని కాదు. కళోపాసనమం దీతనికి అభిరుచి లేదు. సారస్వతసేవై యితడు ప్రాకులూపలేదు. తాత్విక గభీరత నీత డెఱుగడు. మనసైయిండ్రి, యింగ్లండు పోయినప్పటి తన అవృష్టపుర్రును చూచుకొనినాడు.

పైన పేర్కొనబడిన కొప్ప న్యాయవాదులలో అగ్రాధి కృష్ణస్వామికి నిస్సంశయమైన స్థానము కలదు. ఈతనిది పైన్స్ బ్రెయిన్. బహుశాంశములను భారతీ యుడు పైన్స్ బ్రెయిన్ గో మాడవలెనని యీతనితలంపు. † ఇతనిమొదట వాడికత్తికం పి వాడియైనది. క్లిష్టాంశముల నునిముసములో ఛేదించి ఎట్టిగట్టివి డెన్స్ వైనను తనవైపు నకుమరలించి, తనకేసుచుట్టు పదాతులై నిలువజాలుప్రమా ణములను కడుసేర్పున నెలువటిడి, ఎనుటి లాయరువకు సందీయక, న్యాయమూర్తి సంశయమునకు చొచ్చియక

* “In England lawyers are the envy of the people and in America they are so prominent a section that they had to be approached for everything, particularly in administrative matters.” Vide: T. R. Venkatrama Sastry's Trichur Speech, “Hindu ” 7 th september 1935.

† “The feeling is growing strong that the scientific attitude of men must come out of the laboratory and be applied to the events of daily life and it is only by the adoption of the scientific attitude that you can fight disease, squalor and dirt the great enemies of humanity”—Sir Allady Krishna Swamy

కృష్ణస్వామి తనకేసు నెగ్గించుకొని తీయను. ఈతని జ్ఞాపకశక్తి అసాధారణమైనది. తనకేసునకు వలసిన ప్రమాణముల (Authorities) నీతడు Index నూత కోలచేసికొని చెతకుకొనడు. ఇతనిచేయునే ఒకపెద్ద Index గ్రంథము. స్మృతిపథమునుండి, అది అవసరమైనసరకును బరబరలూగుకొని వచ్చును. ఒకానొక Authority కై రామవంశువలెనుండు నీతనిజానియరులు లారిపోర్టులపై దుమికి యించును అందును వ్రేలాడుచుండ, జరునగవు ఆననమునదోప కృష్ణస్వామి అది యడగియున్నతావును చెప్పివేయును.* వివిధమోక్షార్థులందును, ప్రీవీకాన్సిలులోను, వివిధసమయములందు, వివిధస్థాయుకారులు, వివిధయులైన కేసులందు వ్యక్తపడిన తీర్పులను తన మానసమంజూషమున దాచుకొని అక్కరగునియుపయున వాని నీతడు బయటచెట్టును. ఈతని న్యాయశాస్త్రవిజ్ఞానమే యీతనిశక్తి. ఆఫు తోషుముఖ్య యింగ్లీషు అమెరికా కేసులను శ్రద్ధి అంజరి విజ్ఞానపూరమును తనతీర్పులందు పాటించువాడు. అల్లాడి కృష్ణస్వామి అంగ్ల కేసులనుండి తనవాదనలకు అక్కరైనసామగ్రిని గైకొనును. కొండొకనిబంధనము అంగ్ల యశోర్థులం దెపునుపుటైనో, ఎట్లు ప్రయోగింపబడెనో స్పష్టపాక్కులం దీతకు తెలుపుచుండును. కేసునకు అక్కరలేనిశోరశిలోని కీతకు దిగకు. అసలు

పొయంటును ఒకచూలనుంచి, చుట్టును గుడుగుడుకుంచము'ను, 'వానాలప్ప' ను ఆడుచు యేమేమో వడవడవాగుచూ, పెద్దవక్తలమని అనుకొనుచూ, తమకేసుచే పట్టికొట్టించి, తాము పిల్లిమంత్రము వేయు న్యాయవాదులకు కృష్ణస్వామి చాల అమడలమారమందుండును. వ్యర్థవిజృంభణ మీతనిప్రకృతికి విరుద్ధము. వట్టివాచాలత్వముగాని, పొడవింపుడుగాని, చిట్టుచెరుగుడు గాని, డబ్బా వాయింపుగాని యీతనికి గిట్టవు. అక్కరైన సరుకును, నాణెమైనసరుకును (అది అల్పమైనను, అధికమైనను) ఇతడు ప్రయోగించును. కారణకార్య సూత్రముపై కన్నువేయుగలవాడే ఆతీతీసిన న్యాయవాది కాగలడు. తత్వశాస్త్రమునకు తర్కశాస్త్రము తొలి మెట్టయినట్లు, న్యాయశాస్త్రమునకు తర్కశాస్త్రము అవసరమయిన మెట్టుఅయినది ఈశాస్త్ర సూత్రములను విడికిటబట్టగలవాడు చక్కని న్యాయవాది కాజాలును. చెట్టజొంపమున నెందో అడగియున్న పిట్టపై సూటిగ తూపువదలు విలుకానివలె అక్కరైన అంశముపై న్యాయవాది చూపు సారింపవలెను. యోధుని కనుగొని మార్కొనవలెగాని యిత డిందును అందును బస్కీలు తీయరాదు. మానసికముగ తృటిలో వస్తువిభజన మొనరించి కారణసూత్రము చుట్టుచేరిన కలుపు నూడవటికి వేయుట న్యాయవాది తొలికర్తవ్యము; † సూత్రమును

* ఎన్నడో ఏలూరుశోర్డు ఆవరణముండు తానును, రామేశమును ఇటలిదరిత్రముగుఱించి పలిపిన ప్రసంగము నిరీవల నీత డేకరుపుచెట్టినాడు. (Vide : Sir Allady's Speech delivered on the eve of Sir Ramsam's retirement)

† "The first step of elimination is to analyse the situation mentally" అనికదా Bain పలికినాడు. "The cause is equal to the effect" అనియు, "The cause is the immediate, unconditional, invariable antecedent to the effect" అనియు గ్రహించి The canon of agreement, the joint method of agreement in Presence and in Absence, the canon of deference, the canon of concomitant variations, the canon of residues సామమున కారణకార్యముల గనుగొని deductive method చే ఋణావచూచుకొనుటయు, నిజము కనుగొనుటయు నైకటిష్టనకే కాక, న్యాయవాదికిమాడ అవసరమైనక్రియలు. ఆతనివలెనే యీతడు Plurality of causes ను, Vicarious causes ను, Intermixture of effects, Fallacies ను ఎదుర్కొనవలెను. ఇట్లెదుర్కొనవలయు న్యాయవాదియే Relevancy ఎందున్నదో, Irrelevancy ఎందున్నదో, సత్యమెందున్నదో, అన్యత మెందున్నదో గుర్తింపగలడు.

చేబట్టి నిజము ఋజువుచేయుట (Combination of Induction with Deduction) తరువాతి కర్తవ్యము. ఈ కర్తవ్యములను నిర్వహించుటయందు కృష్ణస్వామి సిద్ధహస్తుడు.

విజయండు కాగోరున్వాయవాదికి వట్టి న్యాయశాస్త్రం పరిజ్ఞానము చాలదు. ఇతడు గట్టి లాకిట్టుడై యుండవలెను. అప్రతిభు డనువాడును, నీళ్లు నమలు నాడును, బిక్కి మొగమువాడును, నిట్టూర్పు వీడువాడును, చేతులు నులుముకొనువాడును, 'హతాస్మి' యనువాడును న్యాయవాదవృత్తినుండి దూరముగా తొలగి పోవలెను. ఇక్కట్టును నెట్టించు ఎత్తులం నీతడు మేలు చేయి కావలెను. నెగ్గితీయవలెనని గట్టిపట్టు పట్టువాడు కావున, గామావళి తుదవలెను జరిగి ప్రతికక్షిని అల్లాడి చిన్నచేసి తీటును.

న్యాయవాది జడ్జివాడిపట్టు గట్టిఘటము కావలెను. అల్లాడి యిట్టి గట్టిఘటము. ఇతడు తన చూడుటలను న్యాయమూర్తియగుచునకు బిగించివేయును. తన మందు ఎట్లు పట్టిచ్చినదో యితడు కనిపెట్టుచుండును. ముఖలక్షణములు తన కనుహలముగ నున్నట్లు తోచేనేని తనపని నీతడు సరసముగ జరపుకొనును. అం దవలక్షణములు చూపట్టేనేని చెప్పన నీతడు తన వాచనలో కొంత కషాయమును కలుపును అతని మానసమున భావప్రవంతి యెట్లు పాటుచున్నదో కనుగొనును. ఎదురుతిరిగిన పూరమును అనుహలదిశకు త్రిప్పకొనును. తన ఆశయమునకు భంగముదెచ్చు పరిస్థితులు గోచరించుతల వెంకటరామశాస్త్రవలె మంచిమాటలతో నీతడు న్యాయమూర్తికి మఱి కొన్ని గోరుముద్ది లీరుడు; అవిచలిత చిత్తుడను టి. రంగాచారి వలె పుట్టి ములుగ లేచని యూరకొనడు; ఏమియు జరుగనట్లు అల్లనల్లన కొండ చిలువవలె నీతడు ప్రాకడు. కోడె త్రాయవలె నెగిరి

పడును. విచలిత చిత్తుడయ్యి సి. సి. రామస్వామి అయ్యరువలె ఉన్మేషమును లోపల నడచి అననమున చిరునవ్వున తగ్గొల్పింపడు. వరదాచారివలె విన్మ్రుడై పని సాగించుకొనడు. అపజయముయొక్క ఛాయ యైనను, చిహ్నమైనను, సూచనయైనను ఈతని రుద్రుని జేసివదలును. రణోర్వియందు ప్రవేశించిన నెపోలియన్ నెనుకముందులు చూడక మహావేగమున తన గుఱ్ఱమును ముందుల కుదాయించువాడట. విజయకాంక్షయైన అల్లాడి వెన్నముందులు చూడడు. ఇతనిద్వైర్యసాహసము లపారములు. అగ్రహావేషుడగుతల రావవిహారీఘోష్, జి. ఎన్. రాయ్, తారకనాథ పారిట్, చిత్తరంజనదాసులవలె నీతడు జడ్జి నెదుర్కొనడు.* ఎస్. శ్రీనివాసఅయ్యంగారివలె నొక్కొక్కపుడు వాచననడుము జడ్జియెడల గొప్పించి కేసుకట్టును జూనియరు ముఖమునవేసి, యిత డవ్వరికి జారడు. న్యాయమూర్తిని డిక్టోనుటగాని, అతనితో వాదించుటగాని విచారమునకు తగచని యీత డెటుగును. పక్కాగడసరి కావున నాతని తనదెసకు మరలించి ప్రతికక్షి కడురుగ త్రిప్పును. ఇట్టివాదనాకాశలమున నీతడు కె. శ్రీనివాసఅయ్యంగారి నెంచును దీసిపోడు. అనుహలమైన తీర్మానకట్టి తనకేసు నకు బలమైన ప్రమాణమైయున్నను, యీ యంశము న్యాయమూర్తి మనసున కెక్కినిచో సామాన్యన్యాయవాదివలె నాతురపాటున దానినే మాటిమాటికి రెట్టింపక, పెడదారిపట్టిపోవు జడ్జియూహను అనుహలయోచనాపంథులోనికి మరల్చి, అట్టితీర్మాననిర్మాణమునకు తోడ్పడిన అంశముల నన్నిటిని పుంఖానుపుంఖముగ వివరించి, దానికర్తయిం దీతడు న్యాయమూర్తికి గట్టిదమ్మిక పుట్టించును. వివిధములైన లారిపోర్టులంపిలి తీర్పులలో తన కనుహలమైనవానిని 'భభాభి' వరుగా గ్రహణక వానియం దంతఃసలిలయై స్రవించు హేతు

* ఒకప్పుడు చిత్తరంజనుడు జడ్జి నెదుర్కొని "న్యాయమూర్తి ఏరికకు ప్రతినిధిమాత్రమే. నేను ఏరికను సంబోధించుచుంటిని." అని యేమేమో గర్జించుచు పలుకకొడగెను. Full Bench లో ఆఫుతోపు ముఖ్యీ యుండెను. చిరునవ్వునవ్వి చేసన్నచే నతడు దాసును శాంతిపఱచెను. పారిట్ ఒకప్పుడు బెంచి కెదురు తిరిగి "నాయమూర్తి నన్ను వొకరుగ నెంచుచుండెనో ఎడ్వోకేటుగ నెంచుచుండెనో యెఱుగ" ననెను. వీరావేషుడై రావవిహారీ పలుమాటాడిన మాటలను లాయరుప్రపంచ మెఱుగును.

వుపై కన్నుంచులాయితే బుద్ధిమంతుడనిపించుకొనును. ఏన్యాయవాదిగాని ప్రమాణములను మిమనువలె గాక స్వతంత్రబుద్ధిగల మనుజునివలె గైకొనవలెనని కృష్ణస్వామిదృష్టాంతము నొక్కిచెప్పుచున్నది.

కృష్ణస్వామి అగునాతన ఆంగ్ల పార్లమెంటు డిబేటులను అనుకరింప ముక్కువపడును. డిబేటరు పనియును న్యాయవాదిపనియును ఒక్కటియే. తాను ఉపపాదింప నున్న తీర్మానమునుగుఱించి మాట్లాడి, ఎదుటిపార్టీ నాయకుని వాదనలకు వీనులాగ్గి, దానిని తునియలు చేయుట డిబేటరు కర్తవ్యము. తనకేసునకు వలసిన ప్రారంభోపన్యాసమొసగి, ప్రతికూలపక్షపు న్యాయవాది వాదనలను పదంపడి ముక్కుచేయుటయు, తన వాదనయందలి బలమును నిరూపించుటయు న్యాయవాది పని. కావున పార్లమెంటరీ డిబేటుపద్ధతి న్యాయవాదికి మేలు బంధియై యుండవలెనని అల్లాడి అభిప్రాయము. నేటి పార్లమెంటులోని డిబేటులు వ్యవహారరీతిని (Business method) జరుగుచుండును. పని చెల్లిపోవుటయే నేటి సభ్యుల ఆశయము. చెప్పడలదినదానిని కొలది మాటలందు, దిన్ని మాటలందు, స్పష్టమైన మాటలందు, అక్కరైన మాటలందు, బలమైనమాటలందు చెప్పి పని ముగించుకొనువాడే గట్టి డిబేటరుని తలపబడును. ఘన పాండితిని విజృంభింపజేయును, వరుసగ నాలుగైదు గంట లుపన్యసించగల బర్నూనకు నేడు చోటులేదు. వేమభాష రెండుగక పల్లెటూరికాపువలె రంగస్థలిపై నిలిచి, జలధరమట్లు గర్జించి, ఆంగ్ల డెమస్తోనీ సని పేరందిన చార్లెస్ పాక్స్ నకు నేను తావులేదు. పిన్న వయసునందే పెద్దలనుండెలను దడవడలాడింపగల ఏ పిట్* నకును నేడు తావలము లేదు. నాటి విజ్ఞానము,

నాటి న కృత్యభోగరీతి నేటి పార్లమెంటులో నిండు సున్నయై యున్నవి. ఇది యుగరీతి. నేటిజడ్జి నీరీతి నే ఆభిలషించురు. న్యాయమూర్తికి రుదించు ఆటలనే న్యాయవాది ఆడవలెను; అతనికి రుదించు పాటలనే యీతడు పాడవలెను. కావున కృష్ణస్వామి (కళను ప్రశంసించువాడయ్యు, మహావక్తవై పులచెందు విసరు వాడయ్యు) నేను అమలులోనున్న నైస్సయ్యుగ మర్యాదనే మన్నించుచుండును.

కేసునుబట్టి, కేసునందు లాయరునకు గల నమ్మికనుబట్టి న్యాయవాదిమాటలు దొరలును. సివిలుకేసులందు సెగలును, పొగలును పనికిరావు. అక్కరకు మారినపట్ల వీనిని దెబ్బలించు న్యాయవాది తన కేసును పాడుచేసుకొనును. కేసువిజయమున విశ్వాసము లేని లాయరు, లాను గుఱించిన సరుకులేని లాయరు, ఏవో కొంత స్టీప్ క్రక్కును! ముండ్లకంచెలను, సాంద్రవనమును చేదించి, చక్కని దారిచూచి, ఆ దారినుండా న్యాయమూర్తిని దోకొని, నిజమెటులు కాతనికి సాయపడు న్యాయవాది జడ్జికి ప్రేరికూర్చును. కేసునందున్న తెట్టికి అక్కరలేనిభూషణ తేర్చి, బల్లగుద్ది, నాల్గుత్రెంచుకొని, తాను ఉక్కిరి ఓక్కిరియై ఎదుటి న్యాయమూర్తిని అయోమయముందును, అంధకారముందును కూలద్రోయు లాయరు పామరులైన క్లయి యంటులచే "వహన్యా!" అనిపించునేమా కాని నిశితబుద్ధి గలవారికి రోతపుట్టించును. కొంత విజృంభణము క్రిమినలు కేసులందు హామీవచ్చును. క్రిమినలు కేసులందు మెషినుకంటె హృదయమునకు, యోచనకంటె ఆవేశమునకు పనియుండును. వీనియందు క్లిష్టాంశము లంతగా నుండవు. క్రిమినలు లాయరు జడ్జి మెడడుమీద కంటె

* "Pitt's eloquence soon became the pride of his friends and the terror of all that opposed him. Sir Robert Walpole in his pride of place, with all the dexterity of ministerial management which a life had been spent in acquiring, was awed before this champion of simple virtue. Detected in his sophistries, stigmatized for his corruptions, baffled in his attempts at retaliation or defence, this intriguing statesman came at length to dread, as the signal of defeat, the very sound of his adversary's voice "Let us before all things" said he, "try to muzzle this terrible cornet of horse." Vide: "William Pitt, Earl of Chatham" By Thomas Carlyle.

జడ్జి నుండేపై నధికముగ నాధార పడును. కొంత emotion వున్నగాని యితరు ఎదుటి హృదయమును సంబోధింపనేలేడు. ఈతనికి ఉపన్యాస కాళల మతన గము, సివిల్ లాయరు శైలి argumentative గా నుండును; క్రిమినలు లాయరుశైలి declamatory గా నుండును. సివిలు క్రిమినలు కేసులం దొక తెలుగుకత్తిని వ్యక్తపజచినవారు సకృతు. మోతీలాలు సివిల్ లాయరు. బి. చాట్టర్జీ క్రిమినల్ లాయరు. ఎ.ఎ. సర్కార్ సివిల్ లాయరు. చిత్తరంజన సేక్సుస్టాలు క్రిమినల్ లాయరులు. వీరి కావేశము మెండు. ప్రత్యేక రాజధానియందలి నాతావరణమునబట్టి సివిల్ క్రిమినల్ లాయరులు తలనూపుచుందురు. మన రాజధానియందు పెద్ద క్రిమినలు లాయరులను కను నాతావరణము లేదు సామాన్య క్రిమినలు కేసులు లెక్కింపవలసివికావు. కల కత్తామైకోర్టులో జరిగిన రాజకూమారి కేసువంటికేసుగాని బొంబాయిమైకోర్టులో జరిగిన Bala murder case వంటికేసుగాని మదరాసు మైకోర్టులో నెన్నడును జరిగియుండలేదు. ఇందు విశేషముగ సివిల్ పనికే ఆవ కాళ మున్నది. కావున మన రాజధానియందు విశేష ముగ సివిల్ లాయరులే పెంపొందిరి. ఈ వ్యాసమందు శేర్మీనబడిన మదరాసు లాయరు లండలు సివిల్ లాయరులే. అల్లాడి కృష్ణస్వామి వీరి తెగలోనివాడు. కాని, ఆంధ్రుడు కావున ఈతనికి కొంత ఆవేశము కలదు. వాదించుచుండ నీతని వాక్కులు పిచికారీ గొట్టమునుండి వెడలు వేడినీళ్లవలె వెడలును! ధారాళ ప్రవాహము ఎదుటివానిని ముంచివేయును. పిచికారీ బెబ్బులో? ఎదుటివానిని ముఖ మెత్తనీయక లొంగ గీయును! ఎస్. శ్రీనివాసఅయ్యంగారును, వి.జే. పటేలును కుమ్మరమా కేసును నడుపువారు. వారివలె అల్లాడి ఎదుటికొండను నెట్టుకొని నెట్టుకొని ముంచుజ వేయును. ప్రతిద్యుంధ్వియైన లాయరు సుందర, సుశో భిత-మూటలం వాటిలేతినచో, కొడవరిపోలు వాడనచే, అడిదమువంటి లాపాయంటుచే అల్లాడి లలిత కుసుమ విలసిత మాధవీలల కనయైన ఎదుటిరచనములను పర పరగోయును. అబద్ధపు మెలుగు గల 'సుందరాంగి'

సత్యముమ్రోల అపరాధినియై నేలగులవలసినదే! మిల మిల మెఱయు అందంపువాడనలను నేలరాల్చి, న్యాయ మూర్తి మనసునుండి వెడలనున్న విరుద్ధ తీర్మానమును తున్నట్లచేసి ఆతని హృదయమున నూతన భావమును కేకత్తింది ఎదుటి యుష్టివమునుండి తురాయిని నేల గొట్టి అల్లాడి కిరీటి యగును! కృష్ణస్వామి విజయు డగును!! ఈతని ప్రజ్ఞను గుర్తించి ప్రభుత్వమువారు ఆశీండ్లము స్నేతనికి అవ్వకేటుజనరల్ పదవి నొసగిరి. మదరాసున నింకకుమున్ను ఏ అవ్వకేటు జనరల్ న కీయని నైట్ హూడ్ నీతనికి నమర్పించిరి. మైకోర్టుజడ్జి పదవికి నాలుగైదుమాలు లాహ్వరించిరి. కృష్ణస్వామి ఈ మాహ్వసమును మన్నింపలేదు.

తా నెన్నుకొనువృత్తి ఏదైనను, ఎట్టి దైనను దానిని ప్రేమించునాతడే అంగు వృద్ధి గనునని డిక్టన్న పలికినాడు. కృష్ణస్వామి తనవృత్తిని హృదయపూర్వక ముగ ప్రేమించినాడు. "Law is a jealous mistress" కాదా! తనను కొద్దిమాపున జూచి, బహు! వ్యాపకములపై కన్ను వేయునాని నీవృత్తి తన వానిగా పరిగ్రహింపదు. కృష్ణస్వామి తనవృత్తిపై ఏకాగ్రదృష్టి పలికినాడు. కావున నది ఈతని వలచినది. తమిళమును వ్రాయును చదువను యెలుగకున్నను, తమిళ నేలను తన చిసలాగుకొనిన ప్రగహంగ్రు డీతడే!

అల్లాడి కదులు నిలిచి పోరగలుగు న్యాయ వాదులు దక్షిణసీమయందు లేరు. అన్యరాష్ట్రములం దైన నీతిని కనవచ్చునా రెండవో లేరు.

కృష్ణస్వామి ప్రజ్ఞాధురంధగుడైన న్యాయవా దియే! ఇట్టి న్యాయవాదులు వసుంధరయం దింకను కలరు. అల్లాడి నేడు ధనికుడే! ధనికులు ప్రపంచమం దెందవో కలరు. న్యాయవాదు లందఱును, ధనికులంద ఱును మహాపురుషులు కారు. వీరియందు మహాపురుషుల సంఖ్య అల్పమైనది. వాదనా కాళముగాని, ధనరాగు లుగాని ఎవ్వనికిని అమరత్వమును ప్రసాదింపవు. కృష్ణ స్వామియందు మహాపురుష లక్షణములు లేనియొడల నీతని దివ కన్నెత్తియొండను. రూకల బస్తాలనుచూచి మనుష్యకత్తిని విలువగట్టుట నా ప్రకృతికి విరుద్ధము.

ఇచ్చాకత్తి, దృఢనిశ్చయములు కృష్ణస్వామి సాములని తెలిపియుంటిని. ఈశక్తులు కలవ్యక్తి సముద్రమధ్యమందు బారవిడువబడినను, బుడంగున దుర్మరణమందు మునుంగక అపూర్వపుణ్యని సృష్టించుకొనగలడు. తీర్థమేధస్సునకు సంబంధించిన వీర్యత్రియందు అడుగుబెట్టియున్నను, కృష్ణస్వామి ప్రభువు స్థానమున నిలిచి విజయశీతన మెత్తియుండును. దృఢనిశ్చయ, ఇచ్చాకత్తులే కావు, పల్కుర కీర్తన జీవనమును మేలుబంతి జేయజాలు గొప్పగొనము లెన్నో ఈతని చరిత్రయందు తక్కువలించును. ఈ తక్కువలే ఈతని చిరకీర్తి చంద్రికలు కాగలవు.

నిమ్మతలమునుండి చరచరలేచి ఉన్నతి నందిన పల్కుర తమ తొంటిస్థితిని మారుదురు. కండకు చోడు ఎంతమో కావరమును పెంచుకొందురు. నికృష్టులను చూచి అసహించుకొందురు. దీనులను చూచి మండిపడెదరు నీరికిని, వీరి యాత్మకును కాలక్రమమున విధానంబమును భారవోయునది నేడు వీరు కొలిచుకొను శృంగారము కాక జనుక తమ్మున సాత్త్వికంబు పెంచినస్థితియే యిది వీరు గుర్తింపదు. అల్లాడి ఈవర్గములోనివాడు కాదు. దీనులను చూచినపుడును, దిక్కులేనివారిని గాంచినపుడును ఈతని మనసు కరగును.

ఈతనితండ్రి వికాంబరశాస్త్రి సంస్కృతాంధ్రములం దాటిలేతినమనీషి. పంకితప్రపంచమందు అనర్హప్రతిభ నందిన వేంపూరును, చదలవాడవారును, పురాణంపూరును ఈతనివర్గములోనివారు. ఈతనికుటుంబీకులును, జ్ఞానులును సనాతనధర్మము నారాధించి, అండలి సదాశయములను తమసామ్య గావించుకొనిరి. ఆంగ్లవిద్యాధికుడైనను, అల్లాడి తనవంశసంప్రదాయమునుండి విడివడలేదు. ఇతడు వేదభాష రెలుగడు. ఈతని యోగ్యత నితని కెట్టియెగ్గును చేయలేదు. ఇట్టియోగ్యత్యముగల మఱొకవ్యక్తి, యిట్టిపదవినందిన మఱొక

మానిసి ఆంగ్లేయులకు కూడ సిగ్గుపట్టించు నేమమును ధరించియుండును. ఒడలునిండ బంగారు రిప్టువాచీలు తాపటము చేసికొని యుండురు! పట్టిపోకిళ్లయందు వెలికిలపడియుండురు! మాటలను విలిచి, శబ్దములను నమలి అపూర్వభాషను సృష్టించుకొని యుండురు! నోసలునుండి కమ్మల నూడవెటికి, మాడపట్టున మాటి, అనవరతము ఊర్ధ్వదిశయందే మిక్కిగ్రుడ్లను త్రిప్పకొని యుండురు! వింతరీతినడకల నభ్యసించి యుండురు! అల్లాడియం దావంతయైన నాడంబరములేదు. ఇచ్చగించినచో, ఇత డనవరతము సట్టుపుట్టములను, ముఖములు వలువలను దాల్చియుండును. కాని, యితడు దాల్చునవి సామాన్యాంబరములే. ఇతడు పామరులను, పేదలను ప్రేమించును. వీరి సుఖదుఃఖములను తనవి కావించుకొనును. కావున వీరికి నన్నిహితుడై, వీరియం దొక్కరునివలె గోచరించును. దక్షిణసీమన్యాయవాదులందు తలమానిక మగుటచే, తండ్రిగ నీతనికిని రాజులకును, మహారాజులకును సంబంధము కలుగుచుండును. ఇతడు రాజువలెగాని, మహారాజువలెగాని తయారు కాదు. నిరాడంబరజీవనమున నీతనికిని, ఆమెతోడు ముఖ్యరీతిని ఎంతేని పోలికయున్నది. ముఖ్య స్వాతంత్ర్య కామి. కర్ణకొల్లిప్పలపాల్వప్రభువులతో జంకుగొంతులు లేక బహులచెప్పరాదు. రాజప్రతినిధిఆచారంబె తల్లియువల తనకధికమని కర్ణకొల్లిప్రభువు రాజప్రతినిధియై యున్నపు డాతనితో గొంతెత్తిపలికినాడు. "Freedom first, Freedom second, Freedom always" అని యూనివర్సిటీచాన్సలరు, లిబ్టకొల్లిప్రభువును ప్రక్కనిడికొని తెచ్చులియట్లు గర్జించి కలకత్తా నెనేహోలును ప్రతిగ్రహింపజేసివాడు. దొరలతో మసలునపుడైనను, ప్రభువులందు నిలిచినపుడైనను, ఇతడు తనవంశవేషమును మార్చుకొనలేదు. తన దైనికాచారములందుక, * తనదుస్తులందునుకూడ ఆమెతోడు మహా

* ఉదయస్నానమునకు ముందు వంగీయులు శరీరమునిండా దట్టముగ ఆవనూనె పట్టించుకొందురు. ఆమెతోడు స్థూలకాయము గలవాడు. ఏనుగవలె నుండువాడు. ఈతని శరీరమునుండి పెద్దపెద్దకండలు వ్రేలాడునవి. ఉదయమున నంగవస్త్రము గట్టుకొని ఒడలును ఆవనూనెయందు ముంచివేయువాడు. ఆ సమయమున

దృఢప్రజ్ఞాధురంగుడై, సమకాలికులం దద్వితీయు డనిపించుకొనిన ఆహ్లాపము తన స్వాతంత్ర్యభావమును నిలుపుకొనినాడు. వస్త్రధారణముందును, భోజనము లందును కృష్ణస్వామి ఐనుకటికృష్ణస్వామియై వరలు చున్నాడని ఆతనిజీవనవిధానముపై కన్నుంచినవా రెఱు గురురు.

విద్యాధికులందును, విశ్వరథవంతులందును కృష్ణస్వామినిపోలు వినయశీలురు మిగుల తక్కువగ నుందురు. వినయగుణము సద్గుణము లన్నిటికిని తల్లి వంటిది. పుండరీకప్రాయము నాశ్రయించిన లేకల వలె నీగొనముచుట్టా నుండరసురభిశగుణము లెన్నో పెంపొందును. కావుననే మతాచార్యులందఱు దీని గొప్పందనము నగ్గడించిరి ("Blessed are the meek; for they shall inherit the earth" Jesus, Vide: St. Matthew chapter 5; Verse 5) అర్వాచీనవిద్యాధికులందు పల్వశీగుణమును కుక్కుకపట్టి నులిమివేసిరి. కడుపులోని సరుకు నిండుకున్నయో యైనను, మొగముపై గిల్లుపూతలూని పెక్కువేషములు వేయువారిసంఖ్యయే నే డధికము. చిత్రమేమన, నిట్టి వారే నేను గెలుపునీడె మెత్తుచున్నాను. కారణము? వీరు వంచనమున మేలుచేతులై, ఒరులమోములం దవలీలగ బుక్కాకొట్టగలుగుటే! మోహనాంగియైన అసత్యము కావున, మోసము తనగోతిని తానే త్రవ్వకొనును. కపటమునుకాక కారుణ్యమునే యెఱిగిన అల్లాడివర్తనము పల్లవరకు ఒరవడి కాబాలునది.

అంతరిక్షమందు మసలక మన్నునందు నిలిచియే జనసామాన్యమందు తలలోనాల్కయై యీతడు మెల గును. "నిమ్మజాతుల" వారిని, హరిజనులను గలిపి కొనునపుడు, వారిని తేటతెలుగున సంబోధించుచు వారి కాదరాసురాగములు నూపుచుండును. తన జూని యరుల కీతడు దురూహల్యుడును, దూరస్థుడునై యుండు డు. 'గర్వము'నుశబ్దమున కీతని నిఘంటువున తావు ప్రభువులును, దొరలును తన్ను దర్శింపవచ్చునో, ఆవేషముతోడనే వారిమెల ప్రత్యక్ష మగుచుండు నాడు, మహాశయులు వచ్చినారని చీర సింగారించుకొనువాడు కాడు.

లేదు. తనలోపము లేమన్నను, తనయిబ్బందు లేము న్నును మఱుగుపఱుపక ఈతడు చెప్పకొనును. లోప ములు లేనిమానవు డెవ్వడును లేడు. ఇట్టిని కృష్ణభగ వానుడే తెలిసినాడు. తనలోపములను తాము గుర్తింపక, ఒరులను వెక్కిరించువారు కలరు! లోపల వరక జ్వాల లను రవుల్కాలుపును, మోమున విరునవ్వును తక్కి త్తించుచు దుస్క్రియలకు చేయిజేసికొనువా రెందఱో నేమన్నారు. అధునాతన విద్యాధికులందు వీరిసంఖ్య మెండు. లోపము దొంగవంటిది. తనలోపమును తాను గుర్తించువ్యక్తి తన యంచలి చోరుని గుర్తించినవా డగును. కంటబడినదొంగ కాలుకొలది పరుగిడదా? తన మనసుపై కన్నువేసి యుండువాడే, తన హృదయమును కనిపెట్టిచూచునాడే శుభ్రాశ్మ డగును. ఒరులలోపము లను పరిపూర్ణుడైన జగదీశునివలెగాక, పరిపూర్ణత్వము నకు చాలించరమందున్న వ్యక్తివలెనే పరికించి, తన లోపములను తమింపని వ్యక్తియే మహాత్ము డగును. ఎదుటివాని దోషగులనుకాక ఆతని గుణములను పరి కింప నాతురవనువాడు మహాత్ముడు. ఎదుట ప్రజ్ఞను చూచి, ఒకకంట దుమ్మును, రెండుకంట గారమును కొట్టికొనువాడు పాపాత్ముడు. ప్రజ్ఞపై పూలచెండు వేయు మహనీయుడు కృష్ణస్వామి! ప్రతిభకు అంజలి ఘటించు మహాపురుషుడు కృష్ణస్వామి!!

ఒకవ్యక్తివర్తనమును ఆతని తలపులను బట్టియు, మాటలనుబట్టియు, చేతలనుబట్టియు కనుగొందుము కదా! తలపులును, మాటలును, చేతలును వ్యక్తిమానస ప్రధానము ననుసరించియుండును. కళోపాసకు డెన్న డును సాందర్భగూఢుర్యములమీదనే మనసు నిలుపు నట్లు, సద్వివర్తన డెన్నడును సద్గుణములమీదనే దృష్టి నిలుపును. భక్తు డెన్నడును పాపముపాంతపోక పరం జ్యోతిమీదనే కన్ను నిలుపును. సదాశయాధానము సహృదయునకే సాధ్యము. దురితమునకు చేతులు మొగు చుట దుష్టునకే సాధ్యము. పూజ పుణ్యచరిత్రునకే సాధ్యము. నూషణము దుర్మతికే సాధ్యము. వ్రతము

గుభ్రాతునకే సాధ్యము. పగ పాపాత్తునకు సాధ్యము. తన కొరులు ఎన్ననే కావించి రనుకొనును. ఈయెన్నవెతనక్రోధమును సానపెట్టి దానిచే వారిని నరుకజూచువాడు తన యందలి పితాచమునకు సంతసమునే కొలుపును గాని తనయందలిదైవము కనులనుండి అనిగభాస్రఫారలను వెడలించును. క్రోధమును కత్తికాను, అన్నికిని, మురికి నంటకును పోల్చవచ్చును. అన్ని తన్నుతాను కాల్చు కొనియే ఒరులను కాల్చును మనసునే క్రోధమునకు తా వొసగువాడు తొలగిత అన మనసునే తిగులబెట్టు కొనును. క్రోధమును నిలుపుకొనువాడు మనసును మురికి నంటజేసికొనును అం దన్నియో పురుగులు పుట్టును. క్రోధస్వభావుని నీలితము దుర్గంధముయ్యమై క్రిమిబంధు రమై యుండును. కలిగిన ఎన్నను చింపునది దానియెడల జూపబడు నిర్లక్ష్యురాలమే! ఎన్నను రికించుట ఎన్నను గౌరవించుట. విరోధమును బాలించి, వాలించి, ముద్ది చుకొనువాడు పాముకాటునకు ప్రాణము లప్పగించును. ఎన్నరూపనే మనసు నిలుపునాతడు దానికి వశమై దాని చేతులందు చచ్చును. పగయును, ఎన్నను, క్రోధమును ఎదుటిగానికి చేయలేబాలునో లేబాలవో కాని, తాము తలనూసిన హృదయమునకు చురుంతమైన చెడుగు చుట్టు తిక్కుము. కావున నాత్మసంరక్షణమునకు వైనను మానవుడు దురాగ్రహమును చింపుకొనవలెను. గుళ్ళురిత్ర ఆత్మనాశనమునకు కారణమునట్లు సద్భావమును, అనురాగమును ఒరులకు మేలుగూర్చు పుట్టుండ ఆత్మానందమునకు హేతువులగును. ఒరులనుదాచి సంతసించు నాతడే ఆత్మసంతుష్టి వంతును; ఆత్మ హృదయం దమృత వర్షమునందును; ఆత్మ వృద్ధివంతును. అల్లాడి వర్తనమును పుంఖానుపుంఖముగ పరికిలించువారితనియందీచక్కనిగుణమును కనుగొందురు. ఇతడు తన మనసున క్రోధభావమునుకాక కృతజ్ఞతాభావమును, మహృద్భావమును పెంపొందించును. కష్టముయమున తనకు మేలు గూర్చినవారిని చిలదికొని, వారికతన తానందిన అభ్యుదయ మిట్టివని తెలిపి వారి పవిత్రస్మృతికి భక్తిపుష్పం జలి సమర్పించును. కష్టములం మాగాడువారికి ఆదర మాల్యము సప్రసమొనరించును. ప్రళంసార్హమైన గొన

ముల నీతడు నిముసములో కనుగొని పరమానందభరితు డగును. ఈగొనము లేబాలివృత్తియందు దోచినను, వీనిపై పూలుచల్లి, ఆవృత్తికి బహుభంగుల జేదోడగును. గురుగుణముల నుపాసించునది గురుగుణమేకదా! చల్లని తలపులు నడలుట పూల పెజ్జిపోలు ఎడందనుండియే కదా! సౌరభసౌందర్యములు పుష్పహృదయందే పెం పొందునట్లు కారుణ్యప్రళంసలు సహృదయమందే పెం పారును.

ఈనుడువు కు కృష్ణస్వామిజీవనమున నెన్నేని తార్కాణములు కనుగొనగలము. బాలిమతభేదములను పాటింపక ఈతడు పలువురకు సాహాయ్యముసలిపినాడు. మతిమంతుల నీతడు నిముసముగా నుర్తింపగలడు. ఈతని తోడ్పాటు నంది పలువు రింగ్లాండున కరిగి (యిట్లని తెలుపుటకు నేకు వీరి మనసాప్తును) ఐ. సి. ఎస్. పరీక్షయం దుత్తీర్ణుడై నేడున్నత పదవుల నలంకరించి యుంకిరి. ఈతని తోడ్పాటునందిన విద్యార్థు లెందరో కలరు. అధునాతన రాజకీయసాంఘిక మతోన్యములను పరికిందితిమేని, కృష్ణస్వామి కావించిన సాహాయ్యము స్పష్టమైతోచును. తిలక్ స్వరాజ్య ఘండు నకు మాడువేల రూకలను, లజపతిరాయ్ నిధికి రెండు వేల రూకలను ఈత డొసగినాడు. కమగ్రీ విద్యాలయ మునకును, “నిమ్నబాతి” సముద్ధరణమునకును ఇతడు చాల ధనమొసగినాడు. బందరు బాతీయ కళాశాలకును హనుమంతరాయ నిధికిని తోడ్పడినాడు. తల్లాప్రగడ సంఘము కోరినంతన, కొవ్వూరు సంస్కృత కళాశాలకు ధనసాహాయ్యము సలిపినాడు. పలువురు సంస్కృత పండితులకు వోల్ఫ్ ల్ థో గూక లిచ్చినాడు. మదరాసు “రామకృష్ణ విద్యార్థి గృహ” నిర్మాణమునకును, పాపణమునకును విశేష సాహాయ్యమును సలుపుటయే కాక, ఈ సంస్థయందొక పారిశ్రామికకాళును నెలకొలుపుటకు సదివేల రూకల నొసగినాడు. ప్రజాభ్యుదయమునకై ఏర్పడిన ప్రతి సంస్థనును కృష్ణస్వామి సువర్ణదానము చేసితితనాడు. అన్నమలై విశ్వవిద్యాలయమునకు పైకము వోసినాడు. అంతర్జాతీయ కాసనమును గురించిన ఉపన్యాసముల నిష్పించుటకై మదరాసు

విశ్వవిద్యాలయమునకు ధనసాహాయ్యము సలిపినాడు. యశస్వీలకుడు రాధాకృష్ణుడు ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్తు కొఱకై గిన్నె నొగ్గినపుడు సాలునకు చేయి రూకల చొప్పున నందు విరాళమువోయుచు, నట్లు పడేండ్లు కావించునని కృష్ణస్వామి మాటయిచ్చినాడు. అట్లాడి విరాళమును చేయూత జేసికొని రాధాకృష్ణుడు విశ్వ కవి రవీంద్రుని గతవత్సరము తన విశ్వకళాపరిషత్తున కాహ్వానించినాడు. రాధాకృష్ణుడెవల రవీంద్రున కవ్యాజవాత్సల్యము కలదు. కావున నాతనివేషికోలును మన్నించి “మానవుడు”ను క్షేరికను నిమిత్తము జేసికొని కవిత్వ తత్త్వకాస్త్రములను గుఱించి గంభీరోపన్యాసముల నొసగినాడు. హైదరాబాదురాష్ట్రమున గొండ్లొక పెద్దకేసురందు పనిచేసి, కృష్ణస్వామిప్రజ్ఞ నంగు గుర్తించిన శేజబహుమాన్ సమ్రా, అతని పేరట నాంగ్ల విశ్వకళాపరిషత్తున స్థాపించబడిన గడ్డమండ్లి యాహ్వానముపన్యాసము లొసగును. సంకల్పగిరి కళాశాల మున్నగు సంస్థలకు కృష్ణస్వామి విద్యార్థిచేతనము (Scholarships) లిచ్చినాడు. నిన్యాధులనివి స్రీతిపెంపున వారి యాట పాటలను పరికిరించుచు ప్రబీణులకేతను బహుమానముల (E. G. Kellet Cup) నొసగుచుండును. వంగదీమ యందు రామబిహారీషోష్ పాఠశాల కలకత్తా విశ్వ విద్యాలయమునకును, తమ పల్లెలందలి సంస్థలకును విశేషధనసాహాయ్యము చేసినాడు. పక్షిజానీమయంగు న్యాయవాదులలో నీరుగుండును మాపగలిగిన వ్యక్తి కృష్ణస్వామియే. ఈతని దృష్టాంతము పలువుర కనుకర జీయము.

ధనము కొంఘోక నురుతగోడ్డేశమునకు నిమిత్త మాత్రమని ప్రాచీనులు గుర్తించిరి. ధనమును కులజేవత జేసికొనువాడందరికి ఒకకాపైన దీని సద్వినియోగము గానింపలేడు. రంగారుబంగారునుండి వెదులు తక్కులు

కృపణునకు శేత్రపర్యము గానింపవచ్చును కాని యీతెక్కులు ముముక్షువుకనులకు విందుకొలుపు విశ్వ రూపమును చూపజాలవు. తనకు గలదానిని ఒరులకై వినియోగించునాతడు ధన్యుడు. ఈతని యీవి ఈతని మనసున నానందకల్గోలిని నుప్పొంగించు నని మనీషు లందురు. * విశేషవిఘాతినందు కృష్ణస్వామి ప్రజా భ్యుదయమునకై దానిని చెచ్చించుచుండుట సంతోష కరము. మానవకల్యాణమునకై తన జీవితమును వినియో గింప గాంక్షించునారిలో నీత డొకడు. ఈ యాశయ సిద్ధి కీతని కాన్నే నితరుణములు చిక్కును. జగదీశుని ఆన బహయువ్యక్తి ఎన్నడును మిన్న కొనియుండజాలదు. తన గభీరోడ్డేశమును పూర్ణ మొనరించుకొను విధానముల నీతడు గోయుచుండును; “నిమిత్తమాత్రం భవ సవ్య సాచిన్” అని తన మహూర్తమున తనకు కారణ మాత్రుడు కాబాలువాని నెన్నుకొనును. అత్రెటి వివాహ మొగము నభినయించుచు, కర్తవ్యమును కాలితో తన్ని కాల్చుచుండుకొను టెవ్వరికిని సాధ్యము కాదు. “The future is in the lap of gods” అని కృష్ణ స్వామి పలుకుచుండును. ఈవాక్కు భావబంధురమై నది. కృష్ణస్వామి ఉత్తమాశయముల నారాధించువాడు కావున నీతని భావికాల మెట్లుండునో జోష్యము చెప్ప జాలుదుము.

ఆంధ్రజాతియెవల నీతనికి మిక్కిలి మక్కువ కలదు. “నే నాంగ్రుడు” నని సగర్వమున నీతడు ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయ స్నాతక మహోత్సవ సమయమున బలికినాడు. ఆంగ్రునకు కళోపాసనమునకు వలయు ప్రజ్ఞాప్రతిభలు కలవని గుర్తించి యీ యున్నతశక్తుల నీతడు విశేషముగ వృద్ధిగావింపవలెనని అట్లాడి అభిల షించుచుండును. † మనుష్య జీవనముపై మణిముకు టును నిలుపునవి ఉత్తమాశయములని యెఱిగియే వీని

* “We find that in giving is our truest joy and liberation, for it is uniting ourselves to that extent with the infinite” Rabindranath Tagore (Vide: Sadhana, page 153).

† The fine arts have peculiar attraction for Andhra genius. The aesthetic sense and the love of the beautiful is a strong point of Andhra nature and character. The emotional idealism of the Andhra, “the spontaneity of his nature, his refined

నీతడు భావిభారత నేతలగు యువకుల కున్నాధించును. ప్రాచీన భారతసీమయందు పూజనందినది ధనము కాక పాండితి యని తన కమలాయుషస్వ్యాసములందు డాక్టరు అనివీసెంటు తెలిపెను. భారతసీమయందు పూజ లందునాతడు వీరుగులనెక్కి యూరేకు నైశ్వర్యగుంతుడు కాక కాసినధారియైన సన్యాసి యని విచే కానందస్వామి అమెరికాలో వాకొనెను. కృష్ణస్వామి వీరి భావములతో నేకీభవించు మనసి *. ప్రాచీన భారత మహత్వము శ్రుప్తపట్టి నేల గాలునది కాదనియు, కాలవిహేయసముచితమయమెఱుగని అమృత సూత్రము ట్లది శ్రేణిల్లి నేటి యువకుల హృదయము లం పరిరళభావసుధాధారలను పోయజాలు ననియు, యువజనులు తమ యాత్మలతో నా యమృతమును జాగ్రత్త అమృతశీవులు కావలెననియు నీతనియూహయము.†

కృష్ణస్వామికి ప్రజాపాలనమందు శ్రీతి యధికమని ఈతనియుపన్యాసములను వినినవా రెఱుగుదురు. రాజకీయములందు లంఘింపకున్నను, దేశస్వాతంత్ర్యము

నభిలషించుచు, దేశసేవామంత్రమును యువజనుల కుపదేశించుచు, మహాశుల్లైన దేశనాయకులపై నీతడు పూజుచల్లును.‡ దేశాభ్యుదయమునకై వీరిపేరులతో తల నూపిన నిధులం దీతడు దోస్తీత్వ తో ధనము వోయలేదా? సామరికవాతావరముతో నిండిన అంధ్రాచీన పృథ్వికి శాంతిపాశమును, సంఘభావమహత్వమును ప్రబోధింప జూనునది భారతమాతయనియు, మానవాభ్యుదయమునకు తోడ్పడు నూతననాగరకతా నిర్మాణమున భారతీయుల కర్తవ్యములు బహుళములని యీతని యుద్దేశము. ("By her culture, by the bright and radiant humanism which breathes through it, the synthesis which she has successfully attempted from time to time among conflicting races and civilizations in the past, India is fitted to deliver a message of universal peace and love to the war-weary nations of the Western world trying

intellectuality and a certain love of ease and leisure find a natural expression in the cultivation of the fine arts...In the development of your University every facility ought to be afforded for the full and natural expression of Andhra genius and culture so that the University may find its own soul."

* "The Indian Society and the Indian University must be permeated by the spirit of Ancient India which made a person bow in reverential awe to the learned and accord a pre-eminent place to the learned man and not to the plutocrat or the territorial magnate."

† "The University cannot too strongly impress upon its alumni the ideal of Brahmacharya renunciation and the grand simplicity of life which marked the Student of Ancient India, the ideal which bears a striking similarity to the sentiments underlying the oftquoted words of Lord Eldon. 'Live like a hermit and work like a horse.'"

‡ "You must make a point of giving of your best to the service of your country and be able to help the development of a higher type of society and you must be inspired by the lofty ideal of leaving the world at the end of your careers richer and better than you found it...Do not develop on elastic conscience one rule of conduct for public life and another for private life. Your country requires of you all that is best in you. Do not leave behind within the walls of the University the idealism of youth." Vide : Sir Krishnaswamy's Address delivered at the Fourth Convocation of the Andhra University, 1930.

to extricate themselves from the cult of intransigent nationalism, and national domination In the revivalistic period, if only her youth are inspired by the same love of disinterested learning as in Ancient India she will also make her great contributions to scientific knowledge and progress." (Sir A. Krishnaswamy).

మనుజునకు తలముకాని దద్దియును లేదు. మనుష్యులన్నీ నింగిచుక్కలను మల్లెపూవులన్ని స్రుంపగలరు! రత్నాకరమందలి రతనములనుదీసి గగన తలమున చెవిజల్లి అపూర్వతారకలను సృష్టింపగలరు! దృఢయత్నమే మహాతపము. హిమగిరులుకూడా నొకప్పుడు సముద్రముం దడగియుండెను! నింగినుద్దేశించి అది యెంతేని తపనూచరించియుండును. కావుననే, నేడవి మేఘసింధుకములను చంకనిడికొని వివిధరంగ రంజితవిహాయసగంధభాగమును చుంబించుచున్నవి! ప్రార్థనకన్న అద్భుతమైనదని టెన్ని సకామచోచి పలికినాడు ("For more things are wrought by prayer than this world dreams of" Idylls of the King) తపశ్శక్తి యెట్టిదో యూహింపుడు.

మనుష్యశక్తులన్నియు తపస్సునందు కేంద్రీకరింపబడును ఈశక్తులు మానవునినొసలన విభూతిరేఖలై చూపట్టవు. ఆతనియంగప్రత్యంగములందు కండకండ్లరై కానుపింపవు. ఆతనియంతరంగము వీనికావాసము. మనుష్యాంతరంగ మనంతమైనది. తపసుకతన నీయనంతఅంతరంగ విశ్వమందలిశక్తులు, పూర్వదేశాయందు ప్రభవిల్లుప్రభాత ప్రభాకరమరీచికలట్లు మానవశీవనభమున కాంతిలును! వైశవసునుండి కృష్ణస్వామి తపసియైయుండెను. నాటి పేదబాలుని నేటిపెద్దజేసినది తపసుకాదాకి ఇతడు యాత్రీకుడంటినికదా! యాత్రీకుడే తపసి! ఇతడు పెక్కుయిక్కట్టులను నెట్టివేసి, కొన్ని మజిలీలను చేరకొనినాడు. ఈతని యాత్ర యింకను సాగుచునేయున్నది. ఈతనితపస్సింకను ముగియలేదు. ఏండ్లుకడచుకొలది ఈతనిప్రజ్ఞ సమధిక శేజమంది, ఈతనిశీవనమును ప్రభాకరిత మొనరించి, సాధనమనాత్మ్య మిట్టిదని యువక లోకమునకు పల్లడింపగలవని నాయాశ.

భారతసీమ కింకను కృష్ణస్వామిసేవ అవసరమైయున్నది. రానురాను ఈతడు దీనబంధువనిపించుకొను నేమో! కవచకుండలము లెటుగనికట్లు డనిపించుకొను నేమో!! మహాత్మాగియైన భారతపుత్రు డనిపించు !!! నాధకున కసాధ్య మేది?

౧

ప్రాయము వ్రాలిపోయి ముదిసడ్డ వికారపు జూపుకోపులం
దీయఖలాండజాలము ననేకవిత్రవిచిత్రచిత్ర వ
ర్ణాయతశోభితంగ నొనర్చుచు జూషణలోతుగుండియల్
దీయదలంపుల సనిచె దేజవిరాజిల భాను డెంతయున్.

౨

“చూడుడు, చూడు డీప్రకృతి సోయగమంతయు నాదుచూడ్కులన్
వాడక క్రొత్తయందము నవారిగ జూపెడి, సత్కవీశ్వరుల్
పాడగ నైతల్లి, పాలుపారెడి; నాకనుమూసినంతనే,
వేడెద, నొక్కసారి కనువిచ్చి కనుంగొను డెట్టులుండునో!”

౩

అం చలవృద్ధకృద్ధతననానుమూర్తి వచించునేమొ! వి
స్పించు ద్విజాలపంజులను, నేడివెలుంగని తన్గణించి నిం
దించెడు వారికిన్—పలుకదీరదు, చూచియచూడగావలెన్
మించు హుళిరంగురంగుల సమేలనన్ దనియించు దృశ్యమున్.

౪

ఒకచో నెత్తునుపాయ, లింకనొకచో నొప్పారు స్వచ్ఛపల
ప్రకట శ్రీకరవేదికల్, మఱొకచో భావింప నీలంపు నీ
టికెలంకుల్, మఱియొక్కటన్ దలప డిండిరంపుటీరంపు విం
తకలల్ భాసిలు సాంధ్యదర్శన మహానందంబు నంద్యం బెదన్.

౫

చూచినరంగు జూడకయ చూచెడినాక అగోచరంబులై
తోచకపోయెనెన్నో, పయి దూరువునుండి యెదోవెలుంగు నా
లోచన మార్గమందె యవిలోక్యమయై చనె;—నీలిమబ్బులున్
నీచెడి చల్లగాలియును నెమ్మదిసమ్ముద మందజేయగన్.

పి లా సి ని

వృద్ధుల యొద్దనుండి గంటల సుమారుకి పూనానుంచి బయలుదేరి లోనానాల్లాలో కొన్ని నిమిషాలు తప్ప యెక్కడా ఆగకుండా పడకొండింటి కల్లా బొంబాయిచేరే రైలుబండిపేరు 'డెక్లెక్స్'. దీనికి మొదటి రెండు తరగతులే తగిలిస్తారు కాబట్టి ప్రయాణించేవారు సామాన్యంగా వున్నవారు. కాని యింటి దగ్గరినుంచి వచ్చి తెప్పించుకొని చెయ్యివిడిచి కర్చుచేసే విద్యార్థులు కూడా దీనిలో పయనిస్తారు. గేంట్ల పయనించా లని నోంబాయిలో పనిపెట్టుకుంటారు. ఆ ప్రాంతాన్ని చూడాలని బయలుదేరిన హరీ శంకరం మాడా దాంట్లోనే పయనిస్తోన్నాడు.

శంకరం, ముంగుసీలో 'హుపెద్దమనిషి' మామన్నాడు. ఆయన పక్కనే శస్తరివర్తంకాలున ముసుగు పెట్టుకొని వాహరు నిద్రపోతోన్నారు. ఆ కంటి అద్దాలు, బుర్ర మీసాలు, గాంధీటోపి మన జాతి చిహ్నాలు కాకపోయినా వొక్క చూపుతో ఆయన ఆంధ్రుడని తెలుసుకున్నాడు శంకరం. మాట్లాడిద్దామనుకున్నాడు హాహి. కాని ఆయన గంభీరత్వం చూసి పూరుకున్నాడు.

వోహగంటనేపు బంటి నడవటంతోటే ఆ ముసుగు లోంచి, వోహామె సుగ్రున, రేచి శంకరంమీదినుంచి దొడ్లుకుంటో కిటికినంనుకొని వాంతిచేసుకుంది బైటికి. ఆ ముసలాయన ఆమెను పట్టుకున్నాడు. వాంతి అయినాక నీళ్లు అందించాడు. మెడవాలేస్తో నుంవోటాని గ్లాడా శక్తిలేని ఆమెని పట్టుకొని నెనక్కి వారిగింది కూచో పెట్టాడు. ముఖంమీదికి వచ్చిన వెంట్రుకల్ని వెనక్కి దిద్ది ఆమెభాగ్యతో నాకేటిసంబంధం అన్నట్టు మల్లీ పత్రిక తెరిచాడు. 'శక్తిలేక కళ్లు మూసుకుందామె' ఆమె చీరకట్టు, కళన వారికించే ఆ ముఖం చూట్టంతోటే మనవాళ్లు మల్లీ కనబడ్డారు కదా. అని

లేచిపూచుంది ప్రాణం. సన్నని తీగలాంటి ఆమె దేహ కృతి, కోలముఖం, వికాలమయిన నోసలు, గులాబి మేనుఛాయ, మసక చీకటిగావున్న ఆ పెద్ద పెద్దరెప్పలు, చేతకాక కొంచెంగా విడిపోయిన ఆసన్నని పెదిమలు, మోటుకాని అవయవాలు శంకరం హృదయాన్ని కొట్టుకునేట్టు చేశాయి. అంతటి కోమల బిగ్గహాన్ని పూహించుకోటమే కాని అత డెప్పహూ చూశేడు. ఏ మహారాజ భవనంలోనో పుట్టి సాంజ్జమీద మెదులుకునే దాసీల మధ్య పూలల్లో బతకాల్సిన ప్రాణి ఆమె. ఇందాకటిదాక చెంపకింద చెయ్యి పెట్టుకొని పడుకోవటంచేత నాలుగువేళ్లు చెంపమీద ముద్ర వేశాయి. ఇట్లాంటామెని కన్నులపండువుగా చూసి ఆనందించటానికి బదులు యెద్దోచ్చింది శంకరానికి. ఏమహల్లానో పుట్టక యీ కుటుంబాల్లో యెందుకు పుట్టావమ్మా అనుకున్నాడు.

ఆ పెద్దమనిషి చదువుతో చదువుతో చప్పున కేటు లోంచి వెచ్చెండుగడియారం తీసి టైం చూసుకున్నాడు. పత్రిక మడతచేసి, వలసంచిలోంచి రెండు బతాయిపళ్లు తీసి వెండిగ్లాసుని కుభ్రంగా కడిగి దాంట్లో రసం పిండాడు. ఆమెదగ్గరగా జరిగి, "అమ్మాయి!"

నోనటిమీదినుంచి వెనక్కి చెయ్యిదువ్వతో, "అమ్మాయి!" అని కొంచెం గట్టిగా పిలిచాడు.

ఆమె సగంగా కళ్లు తెరిచింది.

"నేళయింది పళ్లరసం తాగమ్మా."

"తిప్పతోంది, వొడ్డు నాన్నా." మధురమైన సంగీతంతో అంది. ఆహారంలేకపోతే మరీ వొట్టేస్తుంది కాబట్టి తాగాలన్నా డాయన. ఆసహ్యపడుకుంటో కొంచెంకొంచెంగా తాగింది.

శంకరం వుండలేకపోయినాడు.

"ఏమిటబ్బండి అమ్మాయికి?"

అయన తల కిందికి వొంచి అద్దాలసండులోంచి శంకరాన్ని వొహనెకండు పాటించిచూసి,

“ ఇక్కడినీళ్లు వంటక పైత్యం. ”

మల్ల పేపరు అడ్డం పెట్టుకున్నాడు.

“ ఏవూరండీ మనవి ? ”

జేబులోంచి కార్డుతీసి యిచ్చాడు. “ పద్య రావు రిటైర్డ్‌పోలీసు ఇన్‌స్పెక్టర్ ” అని వుంది.

“ ఏదైనా పనిమీద వస్తోన్నారా బొంబాయికి ? ”

విసుగ్గా అన్నట్టు పేపరు కిందికి వొంచి, “ అవును పనిమీద ” మల్ల చప్పున పైకి లేపాడు పేపరు. ఇంకా యెక్కువమాట్లాడిస్తే కోపగించుకుంటాడేమోనని వూరుకున్నాడు శంకరం.

చిమ్మనచీకటిగా వున్న గుహలోంచి పరుగెత్తు తోంది రైలు. దీపాలు వెలిగించారు. పగలును రాత్రితో పోల్చిచూపుతోన్నట్టుంది. వొహవోట రైలువెడోన్న కొండకు కుడివేపు యెంతోలోతులో వున్న విశాల ప్రదేశం అవుపడుంది. దాంట్లో అయినారు చిన్నచిన్న పల్లెలు; నాటికి సంబంధించిన పొలాలు, అడవులు, ఆకుడినెలున్న ప్రదేశంలోంచి మెలికలుతిరిగి పైకిలేస్తోన్న పొగలు అవుపడోన్నాయి. వొహవోట దగ్గిరగా అవుపడే పొలాల్లో పనిచేస్తో చీమల్లాగా అవుపడే మనుషుల్ని చూస్తోంటే చప్పున శంకరానికి గొల్లపల్లి రమణాచార్లు యిచ్చిన చూర్లం జ్ఞాపకంవచ్చింది. పెద్ద మనిషి యింకా పత్రికచాటునే వున్నాడు.

“ నాదగ్గర వొహచూర్ల ముందండి. పైత్యానికి మంచిమందు, ఇచ్చిచూస్తారా ? ”

పత్రిక కిందికిదింపి విన్నాడు. శంకరంమాటలు విని ఆమె కళ్లునిప్పి అతనివేపు చూసింది. ఇద్దరివేపూ చూశాడు శంకరం. ఎవరూ మాట్లాళ్లేదు. హ్యోండు దేగులోంచి చూర్లంసీసా తీసి పెద్దమనిషి కందించాడు. అయన ఆమెకిష్టమేనా అనిపూడా కనుక్కోకుండానే తామరకాడలాంటి ఆమెచేతులో చూర్లం కాస్త పెట్టా అన్నట్టు.

దు. ఆమె నోట్లో వేసుకొని చప్పరిచ్చింది. పులుతుకి కనుబొమలు కాస్త పైకిలేపి శంకరంవేపు చూసింది. ఆపెద్దమనిషి సీసాకు కార్డుపెట్టి శంకరానికి అందించాడు కృతజ్ఞతఅయినా తెప్పకుండా శంకరంచేసిందంతా అతరివిధి అన్నట్టు.

బండి కల్యాణ్ దాటింతరునాత పద్మారావు మల్ల గడియారంచూసి లేచాడు. పైనుంచి రైల్వేపుపెట్టే తీసి ఇద్దరికి భోజనం సిద్ధంచేశాడు. ఖగ్గోసునుంచి గ్లాసులో పాలువొంటి కొంచెంగా సోడాకలిపి, “ కుసుమం, వేళయింది పాలుతాగు ” అని గ్లాసు అందించాడు. శంకరంవేపు చూసి ముందుకి జరగమని సౌంజు చేశాడు.

“ మీరు భోంచేయండి. నే నక్కడికి వెళ్లి నాక. కానిస్తాను. ”

అయన వినిపించుకోలేదు. భోజనం ఆరంభించాడు. కుసుమం శంకరంవేపు చూసింది. ఆయెట్టిని పెదిమలమీద నాలికని తిప్పకొని, “ మొహమాటపడకండి ” అని నితానగా అంది.

శంకరం ముందుకి జరిగాడు.

పాలుతాగి గ్లాసు కిందపెట్టింది కుసుమం.

“ ఇప్పు డెట్లావుంది కుసుమం ? ”

“ తిప్పటం తక్కువుంది నాన్నా. కాని తలనొప్పి అట్లాగే వుంది. ”

“ అకువేసుకొని కళ్లుమూసుకో నిద్రపో కాస్తేవు ”

పైనుంచి ఆకులపళ్ళా తీసి యిచ్చాడు. ఆమె మూడుబీదాలు మడిచి వొహటి తాను వేసుకుంది. తాంబూలం నముల్తోంటే ఆగొంతుక యెట్టిబారింది.

“ ఏవూరు నాన్న వీరిది ? ”

శంకరంవేపు చూసా డాయన.

“ నాది కాకనాడండి. ఈప్రాంతం చూడాలని రైలుదేరాను. హాశంకరం అంటారు. ”

పద్మారావు కుసుమంవేపు చూశాడు తెలిసింజా అన్నట్టు.

స్వేదన్తో దిగినతరువాత చల్లంహోటలోకి వస్తానున్నాడు. శంకరంకూడా ప్రశ్నోకస్థం యేదీ లేదు కాబట్టి వాళ్ల నెంబడే వెళ్లాడు. వాళ్ల గదిపక్కనే గది దొరికింది.

మధ్యాహ్నం కాస్త నిద్రపోదామని మంచం మీద వొరగటంతోటే తలుపు తెరుచుకొని పద్మారావు వచ్చాడు.

“నేను కాస్తేపు చైట్లవెళ్లివస్తా అందాక నువ్వు కుకుమంగదిలో సూచోహడను?”

“ఎళోండి మాచంటూను.”

అలాగేజాగా శ్రీధరంనేపు శంకరంచేపు చూసి తిరిగి తలుపుదాకా వెళ్లాడు. మల్లీ నెనక్కి తిరిగిచూశాడు. శంకరంచేపు వచ్చి ఆతనిపక్కన మంచంలో సూచున్నాడు. కేటులోంచి గిగిలేటటుకు తీసి వోహటి తాను పెదిమెల్లో యిరికించుకొని కేసు శంకరానికి అందించాడు.

“శంకరం, నీనో వోహటి చెప్పాలి.” కొంచెం ఆసె.

“నీకు తెలుసా మే మిక్కడికి యెందుకు వచ్చామో?”

“ఏదో పనుంచున్నారా!”

“అవును, పని. కుకుమాన్ని భర్తచెగ్గిర దిగపెట్టి పోవడానికి వచ్చా. ఆతడు.....” పళ్లు విగింది వొచ్చేటట్లు దిగమింగి, “అతడంతమందివాడుకాదు.”

శంకరం మాట్లాడేడు. పూరికే ఆయనముఖంలోకి చూశాడు.

“నీకు అర్థం కానట్టుంది. అవును, కాదు. కుకుమానికి మొంకిపట్టుదలగా తల్లి చిన్నతనంలోనే పెళ్లిచేసింది. ఏడాదిలోనే చచ్చింది. అవ్వణ్ణుంచి గారాబంగా కుకుమానికి యింటటదాక చదువుచెప్పించా. దానిరూపంమల్లే అభిరుచులుగూడా చాలా నాజాకు. చిత్రకళ, కవిత్వం అంటే ప్రాణం. దీనిమొ

గుడు వదువుసంగళ్లలకు స్వస్థిచెప్పి చేకదిమ్మరి అయినాడు. వెతకంగా వెతకంగా యిక్కడ గిరుగాంలో వున్నాడని తెలిసింది. ఏవో గిర్నీలో వుద్యోగ మట.”

చప్పన శంకరంముందు రెండు బొమ్మలు అవుపడ్డాయి. విద్యాగంధం లేక గిర్నీలో పొట్టపోసుకుంటోన్న మోటువాడిపక్కన లలితత్వానికి గని అయి మెత్తని పరుపుల్లో మెదలల్సిన కుకుమ; మురికిచాకిరి చేస్తోంది. కళలో నీకు గిర్రన తిరిగాయి. ఆతని ముఖాన్ని తచేకడప్పిలో చూస్తోన్న పద్మారావు బలవంతంగా ధైర్యం తెచ్చుకొని, “ఎంతయినా కుకుమం ఆడది. చేపు నేను పడిపోతే నీతి అని గొంతెత్తి అరిచే సంఘమే దాన్ని తోక్కుతుంది. తరువాత నవీగి పోయిందని నిండస్తుంది.”

“కాని సంఘం పేటిట యెందు కిట్లా హింసించటం? ఆమెదారిని ఆమె చూసుకోని.”

“లేదు, నీకు తెలీను. పురుషుడు లేక యేస్త్రీకూడా చెడదు. తప్పించుకో తిరిగే స్త్రీని మొగ మహారాజే వెంటబడి సామ దాన భేద దండోపాయాల్లో లొంగిస్తాడు. మల్లీ దుర్మార్గురాలు, నీతివిహీనురాలు అని నరకానికి తోక్కుతాడు మొగవాడే సంఘం కనుక.”

చప్పనలేచి శంకరంచేపు చూడవైతం చూడకుండా తలుపుని ఫెడేయన కొట్టుకుంటో వెళ్లిపోయినాడు పద్మారావు. వొక్కనిమిషం అట్లాగే తలుపు కేసి చూస్తో కూచున్నాడు శంకరం.

కుకుమం తలని ఆపక్కతిప్పి చూసింది. శంకరాన్ని చూసి లేచాలని ప్రయత్నించింది. అతను ముందుకువచ్చి, “లేవకండి, లేవకండి. ఆయాస పడతారు.” అంటో మంచానికి చెగ్గిరగా వున్న కుర్చీలో కూచున్నాడు.

“ఎట్లా వుంది తలనొప్పి యిప్పుడు?”

ఆమె మాట్లాట్టానికి నోరు తెరిచింది. కాని గొంతుతట్టుకున్నట్టు అయింది. మెత్తమీదినుంచి తల

యెత్తి గదివాలగువేపులా చూసింది. లేవా లని ప్రయత్నం చేసింది.

“లేవకండి, యేంకావాలో చెప్తే నే నిస్తాను.”

కుసుమం మాట్లాడకుండా లేచి పూచుంది.

“నీళ్లు కావాలా?”

లేచి గ్లాసులో నీళ్లు వొంపు.

కొని తెచ్చియిచ్చాడు. ఆమె కొంచెం.

కొంచెంగా తాగింది.

“క్షమించండిశ్రమకి.”

మెల్లిగా మల్లీ వారిగి
ంది. ఇంతటి అభిమాన
వతిని మల్లీ ఆ మోటు
మనిషిపక్కన వూహించి
చుకున్నాడు కంకరం.
పందికిపన్నీరు పోసేస్తాడు.

“మీరిద్దిన చూర్ణం
చాలా బావుండండి.”

“మల్లీ రాత్రికి వోహ
తవ వాడండి.”

ప్రకృతి పలువిధాలు.
ఏమిటో మాయ. కొంద
ర్ని చూసేచూట్టంతోనే
యొక్కడా లేని ఆకర్షణ
కలుగుతుంది. ఆకర్షింప
బడటమా పడక పోవట
మా అంటూ మనచేతులో
వుండదు. మూడంటు రా
తికి తిరగబడటం యిను
ముకు చేతకాదు. కంకరం
తన యీము పై యేళ్ల
జీతంలో యెన్నోదే
కాలు తిరిగాడు. ఎంద
ర్నో సుందరమైనవాళ్లని
చూశాడు. కాని కుసు
మాన్ని చూట్టం తోనే
అతనిహృదయం మీద
ముద్ర పడ్డది. వెయ్యేళ్ల
పరిచయంలా గనిపించింది

“రెప్పనాల్పకుండా కంకరంవేపు చూ

వామె. ఆతెల్లనిపరుపులో సన్నగా వొంకతిరిగి పడుకున్న
ఆమెకరం, మెత్తధగ్గిర ముందుకుజాపిన దంతంలాంటిచెయ్యి,
మెత్తమీద కుప్పగా పడివున్న నక్కతోకరంను ఆమెజాట్టు,
అన్నీ తనవే అనిపించాయి

ఆమె మళ్ళీ నలువేపులా చూసింది.

“ఆకుమడిదివ్వనా?”

కొంచెంగా నవ్వి, “కాస్త
యిటు అందిస్తే చాలు ఆడబ్బా.”

డబ్బా ఆమె కందిస్తూ “ఏమిటి
నవ్వుతావు?”

“మొగవార్లకి ఆ
కుమడవటం మా డా
వొచ్చునా?”

కంకరం మా డా
నవ్వాడు.

“అయినా నా
మడవటం మొగవార్ల
మడవటం లాగే
వుంటుంది.”

ఆసన్నని పొడు
గాటివేళ్లతో ఆపం
కుటాదుల కావలు
తీసికొన్న రాస్తాం
ది. ఆకలగడదగ్గర
వున్న పుస్తకంమీద
పడ్డది కంకరం దృ
ష్టి. ముందుకి జరిగి
దాన్ని అందుకొని
ముఖపుట చూశా
డు. దిగ్భ్రమ చెం
దాడు. కాచుపెద్దో
న్న కుసుమంవేపు
చూశాడు.

“మీదే అండి
యీపుస్తకం?”

“ఏం? నాదే”
చదివారామీరిది?”

“ఆబొమ్మలకేసి చూస్తోన్నాడు.”

మరీ ఆశ్చర్యం వచ్చింది శంకరంఘంబులలోకి.

“దీనితరువాతిది ‘రెండునీలాలు’ చదివారా మీరు?”

“చదివా. అర్హ! అది దీనికన్నా బాగుంది. దాంట్లోని ఆరెండుగీతాలకి రెండుచిత్రాలు రాశాను రెండుకెల్లు నాతెలివంతా వుపయోగించి.” ఆ ఆకుల చిత్రాకేసి యెటో చూస్తూ వొక్కొక్క మాటగా, “ఎప్పుడైనా, యాజన్యలో ఆయన్ను చూస్తే తటస్థిస్తే ఆరెండు ఆయనకి అర్పించుకుంటాను.” చప్పున శంకరంబే “చూడాలనివుండా ఆరెండునీలాలు?”

“ఎక్కడున్నామో చెప్తే తీసుకుంటాను.”

వోహమాలకున్న తోలు పెలెనేపు కలతిప్పింది శంకరం దాన్ని తెరిచాడు.

“అనున వుంది మానంకి పెద్దకవరు.”

దాన్ని సుకొని కున్నీలో వచ్చి చూచున్నాడు.

“ఇటా యివ్వండి.”

కవరుతెరిచి మంచికాగితంమీద రంఘో దించిన రెండుబొమ్మలు బైటికి తీసింది. వొంటి శంకరానికి అందిస్తూ “ఇది ముచ్చటినీం.”

శంకరం దాన్ని యింకా అట్లాగే చూస్తూ న్నాడు.

“ఇది రెండునీలం.”

శంకరం దాన్ని అందుకొని నిర్ఘాతపోయి చూశాడు. అయిదునిమిషాలదాకా ఆ రెండిటిపైనుంచి రెప్పమరల్చలేదు. చప్పున ఆ రెంటినీ పూదయానికి అణచుకొని కట్టుకూసుకున్నాడు.

“కావు. నా గీతాల్ని చదివారాని చిత్రాలుకా వివి. ఈజీవుల్లని కలలోమనసి వర్ణించాలని ముంకి అక్షరాల్లో ప్రయత్నించినయత్నాలు ఆరెండుగీతాలు.”

కుసుమం చకిరురాలై అట్లాగే చూస్తోంది.

శంకరం కట్టుతెరిచి వుద్రేకంఘో కుసుమం ముఖంలోకి చూస్తూ, “నావే యిది. మాశంకరం నేనే.”

“మిత్ర!”

తగవుపాడు.

వొక్కనిమిషం కుసుమం నోట్లోని తాంబూలం నమలకుండా శ్వాసఆపి రెప్పవాల్చకుండా శంకరంవేపు చూసింది. శంకరం ఆబొమ్మలకేసి చూస్తూన్నాడు. ఆ మహారాన వేరుప్రపంచమే లే దాతనికి.

“నిజంగా యాయెడలోంచే పెకిలా కూ అని?”

“.....”

ఆరెండుగీతాన్ని అందుకొని ఆతి మధురంగా ప్రతిశబ్దాన్ని అనుభవిస్తూ పాసింది.

“ఇట్లా ఆరెండునీలానికి మధురగానం చేసిన వాణే మీరు?”

పిచ్చిగా ఆమెకేసి చూస్తూన్నాడు శంకరం. ఆమె పాట ఆపిందీ, ప్రశ్నించిందీ, యేదీ వినవల్లేదు. వొక్కనిమిషం అట్లావుండి చప్పున లేచాడు. బాధన తోస్తూవాడికిమల్లే రెండుచేతులు గట్టిగా నెనక్కిపట్టుకొని పెషిమలు బిగించి కిటికీబిగిరి కలి ఎగ్గో చూస్తూ నుంచున్నాడు. కుసుమం మంచంలో మోకాళ్ల చుట్టూ చేతులుచేసుకో చూచాని శంకరాన్ని అమితానందంఘో చూస్తోంది. ఎవరుపూడా కొన్ని నిమిషాలు చూట్లాళ్లేను.

“విమృత్తి యెప్పుడూ, కింజీలుపోసిన ధోరి, జరిఅంచు వుత్తరీయం, ముఖంమిదికి పడే క్రావు...”

చప్పున శంకరం నెనక్కి తిరిగివచ్చి మంచానికి దగ్గిరగా మోకాళ్లమీదపూచాని చేతులు తోడించాడు. ఆ ఆనందంఘో నిండిన కళ్ళలోంచి ఆతనికి తెలివం బానే ముత్యాల్లాంటి చుక్కలు కాలువగాకాక వొక్కటొక్కటిగా చూకుతోన్నాయి.

“చాలు. ఎంత కుంతకవికైనా తను గీతాలు రాస్తాన్నప్పుడు కలిగే ఆనందం అత్యధికం. ఆగీతాలని కవిపూదయానికి నచ్చేట్టు అర్థంచేసుకునేవాళ్లు దారిగే నేలేదీ కొరుకొడు. వాకు నీలాంటి రసజ్ఞులు.

• ఇంత ఉత్కృష్టంగా

నాగీతాలకి స్థూలయాపం కలిగించేవాళ్లు.....ప్రాణం

కరిగించేట్టు పాడటం.....మవ్వ కవిత్వం. అబ్బ! బరక లేను. బరక లేను.....లేనెతరువాత చేదు....."

లేచి పిచ్చిగా నాలుగువేపులా గభాగభా చూశాడు. కిటికీవేపు చూశాడు.

"శెలవు, ధన్యుడిని."

కిటికీవేపు పరుగెత్తాడు. కుసుమం బెదిరిపోయింది. మహాలేకంతో చచ్చిన దూకి ఆతనివెంట పరుగెత్తింది. వానకాలు కిటికీపైటికి వేసినవాడి చెయ్యి పట్టి వెనక్కి బలంకొద్ది లాగింది. వెనక్కి పడ్డాడు శంకరం. పువ్వుహతప్పింది. దగ్గరగా వున్న కూబా తెచ్చి నీళ్లు నెత్తిమీద గుమ్మరించింది. నుంచోలేక గోడ నానుకుంది. అక్కడకుదా నుంచోలేక మంచంమీద పొరిగింది. పుస్తకంబొమ్మలు దిండుకింద దాచేసింది. కొంతసేపటికి తెప్పరిల్లాడు శంకరం. అప్పుడే గదిలోకి వచ్చినట్టు కలియచూశాడు నాలుగువేపులా. కుర్చీమీద తునాలుతో తడి అద్దుకున్నాడు.

"వల్లి కాసేపు నిద్రపొండి."

"అచిత్రాలేనీ ?"

"....."

"భయపడొద్దు. అగాయిత్యం యేమీ చేయను." కదలేదు కుసుమం.

"నిజం, అట్లా యేమీ చేయను."

మెత్తకిందినుంచి తీసియిచ్చింది. శంకరం వాటిని చూస్తూ నిద్రలోమెల్ల నడచిపోతోన్నాడు. తలుపుదగ్గరి కెళ్లాడు.

"శంకరం! వొట్టు."

"నిమిషం చేయను."

3

నాలుగుగంటలకి పద్యారావు వచ్చాడు. ఆతడు ముందున్న యిల్లుకూర్చుంటున్న యెంతోకష్టమైన యిల్లుదొరికిందని చెప్పాడు. కాని తను వొక్కడు ఆతని కలనటం బాగుండదుకాబట్టి శంకరాన్ని రావా

ల్సం దన్నాడు. ఇద్దరూ కలిసి సాయంత్రం యేడు గంటలకి వెళ్లారు.

వోహ పెంకుటింటి రెండోఅంతస్తుమీద వోహ గది తీసుకొనివున్నాడు పద్యారావుఅల్లుడు శోభనాద్రి. రాత్రియెనిమిదింటికిగాని రాడన్నారు. అక్కడే కనిపెట్టుకోవున్నారు. శంకరం, పద్యారావు మాట్లాడేడు. ఎవరిమట్టుకు వారు ఆయాసపడ్తోన్నారు. శోభనాద్రి వుండే వాతావరణం చూసినకొద్దీ మరీ తరుక్కోపోయాయి వాళ్లహృదయాలు.

రాత్రి యెనిమిదిన్నరకు కట్టమెట్లు గుండా తెగి పోయిన చెప్పు యాడ్డుకుంటూ వచ్చాడు. గుండీలు లేని వట్టు, ఖాళీకోటు, జుట్టంతా ముఖంమీదికి వదిలి నెత్తివనుకవేపు వొహటోపి, మురికిలాగు, పెరిగినగడ్డం, నోట్లో బీజి చూట్టంతోతే శంకరం స్తంభితుడైనాడు. తా నిద్రవరకు మనసులో చిత్రించుకున్న దానికన్న ఘోరంగా వుంది దృశ్యం.

"శోభనాద్రి?"

"హాన్ నా?"

"నేను పద్దారావు. మైదరాబాద."

అగ్గమైంది శోభనాద్రికి. అందుకనే ఆ వేపు తిప్పుకున్నాడు ముఖం.

"ఇప్పు డెందుకొచ్చా రిక్కడికి?"

"గదితాళం తియ్యి. సావకాశంగా మాట్లాడాల్సి వుంది నీతో."

విధిలేక తలుపుతెరిచాడు. దీపం వెలిగించాడు. అక్కడోహచాప వుంటే శంకరం, పద్దారావు దాని మీద కూచున్నారు. శోభనాద్రి దూరంగా గోడకి చేరబడ్డాడు.

"ఇప్పటికి తొమ్మిదేళ్లయింది నిన్ను చూడక శోభనాద్రి."

"....."

"ఇక్కడ వున్నావని కూడ మున్న మున్ననే తెలిసింది."

“.....”

శంకరం గడంతా కలియచూశాడు. ఎడమచేతు
రూట్లో వున్న పాడుగాటి నల్లని నీసాను చూసి
యెప్పుడు లేచిపోతామా అక్కడినుంచి అనుకున్నాడు.

“ఏం చేస్తున్నావు యిప్పుడు?”

“గిర్మీలో.”

“ఎందుకింత కష్టపడటం? నాకు తెలిపితే
అన్నివిధాల సహాయపడేవాడినిగా? నువ్వుగాక వేరే
యెవరున్నారని నాకు!”

కాస్త వికసించింది శోభనాదిముఖం.

“నీకోసం కుసుమం యెంతో బెంగపెట్టుకుంది.
నువ్వుక్కడ వున్నావని తెలిసినాకా వొక్క ముహూ
ర్తం హైదరాబాద్‌లో వుండవని పట్టు పట్టింది.”

“.....”

“నువ్వు కష్టపడతావంటే తానెట్లాగుఖంగా వుండ
గలనని యెడ్వటం ఆరంభించింది. దాని యిష్టమని
వెంటబెట్టుకోవచ్చా.”

గుడ్డు తెరిచాడు శోభనాది. “ఇదా మీయెన్నో?
ఈబుజ్జగింపులు నావొద్ద సాగవు. తీసికెళ్లండి చక్కగా
మీఅమ్మాయిని మళ్ళీ.”

జేబులోంచి బీడ్ తీసి పళ్లెంనుంచు యిరికించు
కొని వెలిగించాడు. గదిలోనే వోహమూలకి వుమి
శాడు. శంకరంవొట్లు మొలకరెత్తింది. ఈ గదిలో
ఆకలిపక్కన మళ్ళీ వ్రాపించుకున్నాడు కుసుమాన్ని.
రెండుచేతుల్లో ముఖం దాచుకున్నాడు.

“ఇంత తొందరపడకు శోభనాదీ. నాకు
తెలుసు, డబ్బులేని స్థితిలో వుంకొహళ్ల భారం వహించ
టం కష్టం. కాని నాకుమాత్రం మీరుతప్ప యెవరు?”

“అమ్మీ వినిపించుకోను. మీ అమ్మాయిలో నా
కెలాంటిసంబంధమూ లేదు.”

“లేదంటే.....”

“నాకు బైటనెళ్లాల్సివుంది.”

శోటు తొడుక్కొని టోపీ తగిలించాడు. తాళం
చేతులోపట్టుకొని దీపం ఆర్పాడు. విధిలేక శంకరం,
పద్మారావు బైటికివచ్చారు. తాళంవేసుకొని వీళ్ల
కన్న ముందే మేడదిగి జెల్లిపోయినాడు శోభనాది.

దారిపాడుగునా యెవరూ మాట్లాడలేదు. హోటల్
పెట్టు యెక్కులోన్నప్పుడు పద్మారావు శంకరంభుజం
మీద చెయ్యివేసి అన్నాడు, “ఇట్లా వుంటాడని యిది
వరకే చిత్రించి చెప్పా కుసుమానికి దాని అదృష్టం.
వుంచూన కుసుమాన్ని తీసికెడ్డాం.”

చప్పున ఆగాడు శంకరం. పట్టలేని పుత్రకంతో
“అంత మీకు భయపుగావుంటే గొంతు పినకమూడదు?”

నవ్వాడు పద్మారావు. ఇవంతా నాయెక్కుసం
అనుకుంటోన్నావు. కుసుమం నానెత్తురు, నామాంసం
కామా? నేను వాడితో అన్నమాటలన్నీ అక్షరాలా
నిజం. వుండవని వొక్కపట్టపట్టింది. ఇంత అనాగో
గ్యంగా వున్నా వ్రానాలోమాడ రెండుగోన లుండ
లేదు. ఎంతటి పాపాణువునయంవున్న తండ్రియినా
వున్న వొక్కకూతురుని, అందులో కుసుమాన్ని కన్ను
దాటిపోనివ్వటానికి సామాన్యంగా వొప్పుకొంటాడా?”

శంకరం కిందిపెడిమ వొణికింది. అది పద్మా
రావుమాడా చూశాడు. తక్షణమే శంకరంచేతిని తన
చేతులోకి లాక్కొని ముందుకి నడిపించాడు.

రాత్రంతా వొక్కనిమిషం నిద్రపోలేదు శంకరం.
ఎట్లానైనా తరుణం కలుగచేసుకొని కుసుమంతో పొం
టరిగా మాట్లాడాలని ప్రయత్నించాడు. వాళ్లగది
ముందు యెన్నోసార్లు పహరాయించాడు. కాని యే
ప్రయత్నమూ సాగలేదు.

తెల్లారి ఆరుంటలకి పద్మారావు పొచ్చి పిలి
చాడు. తాము సిద్ధంగా వున్నామనీ, శంకరాన్ని తొం
దరగా తయారుకమ్మనీ మాత్రంచెప్పి జెల్లిపోయినాడూరి
కాల్లాడలేదు శంకరానికి. మిక్కిలి కావాల్సినవాళ్లని
స్మృతానానికి తీసుకోపోనోన్నప్పటిమల్లే అనిపించింది.

వీళ్లు వెళ్లేవరకు నిద్రలేవలేదు శోభనాది.
తలుపు తట్టాడు పద్మారావు.

“ఓహో ప్తా?”

మాట్లాడకుండా మళ్ళీ తట్టాడు తలుపు. విసుక్కుంటూ లేచి తలుపుతీశాడు. చూశాడు. కుసుమం దివ్యకుంఠ విగ్రహాన్ని ఆమెవొంటిమీది వొకటిరెండు నగల్గి చూశాడు. క్రమంగా పుడ్రేకం పెద్దింది. పిడికిళ్లు బిగపట్టి మీసంమెలేస్తూ కుడికన్ను కాస్త మూసి పైగచేశాడు. కుడిచేతిని ముందుకుజూచి కుసుమాన్ని తనవేపులాగ ప్రయత్నించాడు. పద్మారావు పక్క పటపటమనిపిస్తూ చేతికరని ఆతనిపైకి లేపాడు. తక్షణం కుసుమం బోవరికి పరుగుత్తి శోభనాద్రి ముందు ఆతనికి పీపు ఆనించి నుంచుంది.

“ఏమిటి నాన్నా యింత అమానుష్యం?”

పద్మారావు చేతిని దింపుకున్నాడు

“నల్లండ్రి. ఇహ మీరు నల్లండ్రి నాన్నా.”

తటాలన తలుపేసుకుంది. “ఇహ నల్లండ్రి”

ఇద్దరూ హరినకాల హాసం మేడనిగారు. హాటల్ చేరారు.

౪

ఏమిటోచదు. ఏమిటో ఆవేషం. ఏనో పోగొట్టుకున్నట్టు తపాతపా. నీడ సహించదు. ప్రతిదివిసుగు. కాఫీ పుచ్చుకునే లాంఛనం అయినాక పద్మారావు శంకరంబిగిరికి వచ్చాడు. ఏనో మాట్లాడాలనుకుంటూ కని యెవ్వరూ అయిన నిమిషాలవరకు మాట్లాడలేదు. చివరికి మ్యాజియం చూద్దామని బైలుబేరారు.

మ్యాజియంలో మొదటిహాల్లో వున్న విగ్రహం లని చూశారు. వాతావరణంవల్ల జంతువుల వర్ణం యెట్లా పరిణమిస్తుందో చూపే ప్రదర్శనం చూశారు. పేరుబొందిన చిత్రకారుల చిత్రాలు చూశారు. ఆచిత్రాలన్నీ కవిత్వం. చిత్రం అనుగుభాగాన ఆగీతం రాసి వుంది. అడిగివున్న దుఃఖమంతా వొక్కసారి పోలిలి వచ్చింది శంకరానికి. పద్మారావు యేమీ యెరుగనట్టు

యెడమమీసాన్ని పెదిమలనడుచు కొరుకుతో బైటికి వచ్చాడు.

శంకరం భోంచేయలేదు. గదితలుపేసుకున్నాడు. పడుకుంటా మనుకున్నాడు. చదువాలని ప్రయత్నించాడు. పద్యాలు రాతామని కాగితం, కలం తెచ్చుకున్నాడు. ఇదివరకు యెన్నోసార్లు పరితాప ఫీట్లో వున్నప్పుడు యెన్నో మనోహరమైన పద్యాలు పెడితాయి. కాని యిప్పుడేమీ తోచదు. వూపిరి పెరప నీని ఆవేషం. ఏదీ హృదయభారం తగ్గించుకుంటా మనుకున్నాడుకాని యెడ్డురాదు. పిచ్చిగా గదంతా తిరిగాడు. ఎన్నోసార్లు కిందికల్లి రోడ్డోసుంచూసి వచ్చిపాడ్యే జనప్రవాహాన్ని చూశాడు. పద్మారావు తనగదితలుపే తెరవలేదు.

తటాలన నిశ్చయానికి వచ్చాడు శంకరం. పరిణామం యేమైనాకాని అని తెగించాడు. గదిలోకి వచ్చి దుస్తులు వేసుకుంటూ అద్దంముందు నుంచూని సగంవొడిసిన డ్రెరియంబైక్ సీసాని బలంకొద్దీ నేలకి కొట్టాడు. “ఆముళ్లలోకాదు కుసుమానికి ఫలం. పవిత్ర దేవాలయంలో, నిర్మలహృదయంలో, యిక్కడ.” దుస్వస్థతో తనహృదయంమీద కొట్టుకున్నాడు.

ఆమెట్టికి సమీపంలోవున్న కుశాయిదెగ్గిరేవుంది కుసుమం. చెప్పలులేక వొక్క అడుగువేసి యెరుగని పాదాలు బురదనీళ్లలో తడుస్తోన్నాయి. మసిగిన్నె నోహదాన్ని మట్టితో తోముతోంది. సగంతడిసిన చీర కంతా మప్పు అంటింది. ఆ గులాబీవన్నె మోచేతికి మసి అంటింది. ఆమెని చూసి అట్రాగే నుంచూని పోయినాడు శంకరం.

“కుసుమం!”

ఆమె తలెత్తికూడా చూడలేదు. గిన్నెని కడు కొని బైకి పట్టింది. వెనకాలే వెళ్లాడు శంకరం. గిన్నె నోహమాలకి పెట్టి బుబాల్ని జారబిడిచి మెడని వాలేస్తూ శంకరంవేపు తిరిగింది. ముఖమంతా యిడ్చుకోపోయింది. పెదిమలు యెండిపోయాయి. ఆమెలోని రక్తాన్నంతా వొక్కసారి పీల్చేసినట్టుంది.

“కుసుమం, కుసుమం, నీన్నిట్లా మాస్తో బతక లేనమ్మా. దారంతెంపినట్టు పుటిక్కున నీగొం తెవ రైనా పిసుకుతోంటేకూడా అంత కష్టమనిపించదు మాకు. ఆముఖం...అబ్బా! చూడలేను. ఎందుకమ్మా నీపీచ్చి? మీ నాన్న కతినుడుగా అవుపడ్డాడుకాని జేవుడు. చూడు, చూడు, నీన్నింతకొంతగా మానేమీ నాన్నకి విషంపోస్తోన్నావు యీవృన్ధాప్యంలా.”

ఆమె గోడవేళ్ళు తిరిగింది. చేతుల్లో ముఖం చూచుకుంది.

“కుసుమం, నీదేహ మెంతకుకుమారమో నీహృదయంకూడా అంతే లలితం. వొక్కగీతానికే కరిగిపోయే గుండె నీ అట్లాంటి నీకు నిర్దాక్షిణ్యం తగదమ్మా. కుసుమ, యీముళ్ళల్లో బతకవమ్మా నువ్వు!”

నిత్రాణచేత గోడకి వొరుసుతోన్నామెని తన చేతుల్లోకి తీసుకోపోయాడు. ఆమె తప్పించుకొని మారంగా జరిగింది కొంచెంకోపంకూడా నూచింది.

“నువ్వు పూలల్లో బతకాల్సిన ను కుమారిని, కుసుమం. ఈనరకంలో గాలిపూడా పీల్చలేవు. కుసుమం, నీమీచి యీగ వాలనీకుండా కంటిమీచి రెప్పేయక కాపాడు కుంటా. పసిపిల్లకి సర్యకేవలు చేస్తా చీమ దోమ కుట్టకుండా కాపెట్టే తల్లికిమల్లే ఆనందంలో మనిసి పోతా. నీయీపాదాల్లో దృష్టినిలిపి గీతాలపాడకుంటా. ఆరా ధించుకుంటా.”

“చాలు. ఎంతటికష్టాల్లో వున్నప్పడైనా నన్నీప్ర పంచంలో ఇంత యెత్తుగా భావించేవాళ్ళు, ప్రేమించే వాళ్ళు వొహరున్నారని తలుచుకుంటే ఆ దాగులన్నీ పోతాయి. నా కంటే చాలు. నిజంగా ఆనందం అను భవించాలంటే కష్టాల్లోనే వుండాలి, నీవహాయి యెండ

లోనివాళ్ళకే యెక్కువగా తెలిసేటట్టు. నొకరోజు మిమ్మల్ని యీ ప్రపంచం నెత్తిన పెట్టుకుంటుంది. దేక మామూలల్లో మీపేరు ప్రతిధ్వనిస్తుంది. ఈ పాద

కొంపలో వుండి అ తటివాడు నావాడ! మరుస్తాను.”

“దొంగకేషం. దొంగ నాటలు. మృగం; త్రాసుబోతు; సరిహుమ్యుడు. నువ్వు, నువు, మోహినీరూపంలోని రాక్షసిని. మెత్తని దేహంత పాపాణుహృదయం కలదానిని. వాడు నిన్ను నరి

రెడిచేరిని ముందుకు
ది కుసుమాన్ని తన
కు పద్మా రావు
పటపటమనిపిస్తో
కరని ఆతనిపైకి
గాడు .....

నాల్గుకుండా
కుసుమం వేపు
చూస్తోన్నాడు.
కుసుమం
తలవంచుకుం
ది. పైట అద్దు
కుండి కళ్ళకి.

“కుసుమం,
కుసుమం తు
మిం ద మూ!
మూర్ఖుల మూ
నేను. ఆవేశం
లో నీ హృద
యానికి ముళ్లు
వాటాను.

ఆమె అ
ట్లాగే మాట్లాడ
కుండా నుం
చుంది. కళ్లు ఆ
ద్దుకుంటుంది.

“నీ యీ
త్యాగంవల్ల ఆ
తను మనిషి

అవుతాడనా?”

“నాకు ఫలితంతో ఆవశరం
లేదు. నాది నిష్కామకర్మ.”

“ఎట్లా అవుపడ్తోన్నావు కుసు
మం, నాకివ్వాలి!”

“ఇహ యోక్తువ బాధ పెట్టక
నెల్లిపోండి. నామా గుండెవుంది. కాని నాలోవను నన్ను పోనీ.”

శంకరం ఆమెముందుర మోకాళ్ళమీద కూలబడి ఆమెచేతులు
పట్టుకోపోయాడు. ఆమె పక్కకి జరిగింది. అట్లాగే మాడున్నాడు
దు; చంపేస్తాడు. ఇతరులకి అచ్చేస్తాడు. నానా ఆమెవేపు చూస్తూ. లేచి నెట్లుతాడేమోనని యెదిరిచూ
గత్యం చేస్తాడు.”

ఆవేశంలో ముందుమాట పెకల్లేదు. వొళ్లంతా
మటలు కమ్మాయి, ముఖం జాణవారింది. రెప్ప

పదినిమిషాలు గడిచాయి. పదిహేను గడిచాయి.
మెల్లిగా లేచాడు శంకరం. మెట్లదగ్గర కొళాయిదగ్గర

మాతా అవుపట్లేదు కుసుమం. విశ్వా తలవొంచుకొని
తలుచుకోరాదు.

“శంకరం!”

పైకి మాతాను. నోటికి పైట నువ్వుగా అడ్డం
పెట్టుకొని వానిపోయిన కళ్ళతో ముందుకి వొంగి
మాస్తాంది కుసుమం.

“ఆరెండుబొమ్మలూ ఆపెట్టెలోనే వున్నాయి.
తీసివేళ్ళు. నాళ్ళ పంకం.”

తలవొంచుకున్నాను శంకరం. రెండుగురు
ముందుకి వచ్చిచాను.

“శంకరం!”

తిరిగి మాతాను పైకి.

“పట్టి రాకు!”

తలవొంచుకొని గతాగవా వచ్చిదిపో గుగు.

ఆంధ్రుడు తుదకు మేల్కొనెను

౯

కడదిన వైశాఖమాసపు సంచికయందు పండ్ల యాహారపు యోగ్యతనుగురించి చర్చింపబడెను. ఇందు కూరలయొక్కయు, బెల్లము, చక్కెర, తేనె మొదలగు వానియొక్కయు, కొన్ని మాంసాహారముల యొక్కయు ఆహారపువిలువను గురించి వ్రాయబడును.

౮. కూరలు

కూరలనగా మనము సామాన్యముగ నన్నముతో పాటు వ్యంజనముగ దినుటకుగాను ఉడికించి పోపువేసి గాని, మసాలా ద్రవ్యములతో చమురున వేచిగాని, ఇతరవిధములగాని తయారుచేయు శాకపదార్థములు. మాంసాదులనుగూడ నిట్లు తయారుచేసి వ్యంజనముగ నుపయోగించుటచే నవిహాడ కొంచెంచే 'హార'లని వ్యవహరింప బడుచున్నవి. కాని వృక్ష జనితములు మాత్రమే యిందు హారముగ పరిగణింపబడును.

కూరలను నానినోసగు నుద్యోజ్యభాగము ననుసరించి ఆకుకూరలు, కాయకూరలు, దుంపహారాలు అని మూడుతరగతులుగ విభజింపవచ్చును. ఈక్రింద ఈ మూడుతరగతులలోను ఈ దేశమున లభించు జాతులు చాలవగకు బేర్కొనబడెను.

I. ఆకుకూరలు—

(a) కృషిచేసి పెంచబడు దేశీయములు:— పెరుగుతోటహార, మొక్కతోటహార, కొయ్యతోటహార, మట్టుబచ్చలి, తీగబచ్చలి, గోస, చుక్కహార, మెంతిహార, కొత్తిమీర, చేమకూర, అవిసె, చింత.

(b) కృషిచేసి పెంచబడు విదేశీయములు:— రెట్యూస్, గోబి (క్యాబేజ్), పూగోబి (కాలిఫ్లవర్-ఇది పూవృక్షకూర యయినను స్వభావమున నాకు కూరలను బోలియుండుటచే నీ తరగతిలో చేర్చబడును. సెలరీ, టర్నిప్ ఆకు.

(c) స్వతస్సిద్ధముగ బెరుగునవి :— చిలకతోట కూర, దొగ్గలి, పొన్నగంటి, పులిచెంచలి, గజ్జెరు, పావల, నల్లెరు, సీకాయచిగురు, నెల్లిహాక.

II కాయకూరలు—

(a) కృషిచేసి పెంచబడు దేశీయములు:—బీర, నేలబీర, గుత్తిబీర, పొట్ల, దోస, ములుదోస, ఆనగ, గుమ్మడి, దొండ, కాకర, కూరపుచ్చ, వంగ, బెండ, గోరుచిక్కుడు, తీగచిక్కుడు, అరటి, సనస, బొప్పాయి, మునగ.

(b) కృషిచేసి పెంచబడు విదేశీయములు:— సీమగుమ్మడి, సీమవంగ, మొక్క లేక సీమచిక్కుడు, నల్లెరు చిక్కుడు, చాచా, సదాపనస.

(c) స్వతస్సిద్ధముగ బెరుగునవి :— ఆకాకర, నేలదొండ, చాకుడు, ఉస్తీ, అత్తి.

III దుంపహారలు—

(a) కృషిచేసి పెంచబడు దేశీయములు:—ఉల్లి, పెండలం, కంద, చేమ, ఎర్రదుంప, తెల్లదుంప, చిరుగడం (కొంచెరు ఎర్రదుంపలను హాడ చిరుగడమందురు; తెల్లదుంపలను మోహనమందురు. కొండ నీ రెంటిని గెణుగుగడ్డ లందురు), చారకంద.

(b) కృషిచేసి పెంచబడు విదేశీయములు :— బంగాళాదుంప (ఉరలగడ్డ), టర్నిప్, బీటురూటు, గాజర (కారట్), నూలుకోలు, (ఇది దుంపవలె నేర్పడు కాండభాగము), సీమపిల్లి లేగలు.

(c) స్వతస్సిద్ధముగ బెరుగునవి:—బూరగచ్చిక, పిల్లి లేగలు.

కూరలలో ఆకుకూరలు శ్రేష్ఠములు. అవి ఖనిజ ద్రవ్యములను, (ముఖ్యముగ నినుమున) విటమినులను పొచ్చుగ నొసగును. క్రిందిపట్టిక చూడుడు. కావున వివిధ తక్కువగనుండు అన్నముమొదలగు నితరపదార్థము

లండన్ లోపములను దీర్చుట కీయావకాశము లుత్తమవాదనములు. మిగులములభముగ తెంచవలెనని. కొనువారికి మిగులచౌక. కాని యిది తినుటకు కాయ, గుంపకర లంత యింపుగ నుండువు. అందుచే వానితోపాటైనను కొంతభాగము వీనిని దినుట యనుకూలము. ప్రతిదినము దినుకూరలో నాల్గవంత్తైనను ఆకుకూర లుండుట మంచిది. సామాన్యముగ భాగ్యవంతులు వీని నంతగా దినకపోవుటచేతనే వారియావరమున ఖనిజములును, విట

మినులును లోపముగనుండి నిరుచు వ్యాధిగ్రస్తు లగుచు దురు. దీపవాంఛు చౌకయగుటచే లభించినవరకు వీనినే హెచ్చుగ దినుటచే వార తక్కువయావకాగ్యవంతులుగ నుండుదురు. విశాఖపట్టణపు కిల్లాలోను, గంజాంకిల్లాలోను రైతులు వీనిని సామాన్యముగ ప్రతిచెరువుతోటలోను మిశ్రమముగగాని, ప్రత్యేకములుగగాని సాగుచేయుచుండుటచే అందు గ్రామప్రజల కీ గూఢగూరలను హెచ్చుగ వాచు నభ్యాసము గలరు.

కూరదినుసుల యాహారపు విలువను తెలుపు పట్టిక *

దినుసు	అందుగల యాహార ద్రవ్యముల పరిమితి (బ్రెస్సుకు గ్రాములు)				నూరుపానుల తూనిక గల మనిషికి కావలసిన పరిమితిలో 1 బ్రెస్సు వలన లభించు ఫలిత ద్రవ్యములు (శతాంశములు)			విటమినుల పరిమితి								
	సామాన్యము	చక్కెర	కర్బుచక్కెర	తేమము	మొత్తపు యొంధన శక్తి	బ్రెస్సుకు క్యాలరీలు	మొత్తపు ఖనిజ ద్రవ్యముల పరిమితి గ్రాములలో	క	బి	సి	డి	ఇ	జి	కె	ఎల్	ఎఫ్
1. ఆకుకూరలు																
మట్టిబుచ్చు	0.40	0.05	0.88	6	1.20	1.00	4.20	+	+	+	+	+	+	+	+	+
తోటకూర (ఆకులు)	0.53	?	0.53	4	1.15	1.13	1.50									
,, (కాషలు)																
గోంగూర	0.27	0.01	0.76	4		2.80										
చుక్కూర	0.24	0.07	0.87	5		1.70										
కొత్తిమీరి	0.37	0.01	0.65	4		2.00										
బెల్లూసు	0.31	0.06	0.54	4	2.80	1.40	4.20	+	+	+	+	+	+	+	+	+
కాబేజి	0.84	0.03	1.27	7	2.60	0.80	2.90	+	+	+	+	+	+	+	+	+
కారిఫ్లవర్	0.54	0.06	1.67	9				+		+				+		
టర్నిప్ ఆకులు	0.20	0.03	1.27	6				+	+	+	+	+	+	+	+	+
మెంతిహరి	0.25	0.07	0.84	5	1.50	1.50										
2. కాయగూరలు																
మలుంగోస	0.17	0.02	0.57	3	0.84	0.70	0.90	0.40								
దీర	0.23	?	1.00	5							+			+	+	+
పొద్దు	0.23	?	1.04	5	0.43											

* ఈపట్టికయందు యంకెలు, Col. Mc. cavriss గారి 'Food' అక్షగ్రంథమునుండియు అమెరికన్ రెడ్ క్రాస్ సొసైటీవారి 'Food and Nutrition' నుండియు, బొంబాయిరాజధాని Baby and Health week Association వారి 3-వ నెం. Booklet నుండియు సంగ్రహించబడినవి.

సీమవంగ (పచ్చివి)	0.30	0.30	1.27	6	0.64	0.70	0.70	1.00	+	++	++
తియ్యగుమ్మకి	0.28	0.08	1.47	7						+	+
వంగ	0.34	0.09	1.44	8						+	+
ప్రెంచిక్కుడు	0.52	0.03	1.36	8	0.92				+	++	++
కాకర	0.60	?	1.65	9	0.88						
చెంప	0.57	0.33	1.70	12	0.87						
గోరుచిక్కుడు	0.94	?	3.05	16	1.27						
సదాపనస	0.47	0.15	3.05	16	1.15						
బటానీంజలు	2.00	0.25	4.85	29		1.60	3.80	3.60	+		
[(పచ్చివి)											
రొట్టలు చిక్కుడు	2.66	0.11	6.45	37						++	++
గింజలు (పచ్చివి)											
3. గుంపహారలు											
నీరుల్లి	0.37	0.08	3.06	13	2.10						
గాజరగడ్డ	0.25	0.08	2.25	10					+to++	++	+to++
మూలకొలు	0.27	0.16	3.30	15						+	+
కంప	0.56	?	4.60	21							
చేమ	0.60	?	5.51	25							
చెండలం	0.51	0.06	6.31	27						+	
చిరుగపం	1.80	0.38	5.77	33							
బంగాళాదుంప	0.70	0.04	8.15	35		1.20	2.6	5.40		+to++	

క్రిందిపట్టిక తెలుపునట్లు ఆకుగూరల యింధనశక్తి చాలతక్కువ. ఔస్సుకు గింకి లోపుగ నుండును. సగటున ౫ కంటే హెచ్చుగ నుండును. కావున నీయాకు గూరలు శరీరపుష్టినిచ్చుటకు బనికీరావు. వైనిచెప్పినట్లు ఆన్నముమొదలగు ప్రధానాహారపదార్థములందలి లోట్లను దీర్చుటచే పనికివచ్చును. ఆకుగూరలందు నారపదార్థము కొంతయుండుచేతను, వాని వైస్థగిక స్వభావము చేతను పూడ విశేషణకారులు. అందువలన నన్నము మొదలగు నితరాహారపదార్థములతోపాటు ఆకుగూరలను పుచ్చుకొనునో ముఖ్యమండును.

ఈజీతపుటాకుహారల సంఘట్టనమునుగురించియు, అందలినిటమినుల పరిమితినిగురించియు తగినంతపరిశోధన యింకను జరుగవలసియున్నది.

కాయగూరలలోగూడ కొన్ని ఆకుగూరలకంటే మిగుల తక్కువ యింధనశక్తి గలిగియున్నవి. వీర, వీనియందలి ఖనిద్రవ్యముల పరిమితినిపరిచి

పొట్టి, ఆరగ, ములువోస, సీమవంగ, వంగ, మొక్కచిక్కుడు, కాకర యిందు కుదాహరణ ములు.

వీని యింధనశక్తి ఔస్సుకు గింకి మించదు. సగటున ఔస్సుకు ౬ ఉండును. కాని యిందు పసరు తక్కువగ నుండుట నివి తినుట కింపుగ నుండును. కాని వీనిలో ఖనిజములును, విటమినులును ఆకుహారలలో కంటే తక్కువ. కావున వీనిని హెచ్చుగ దినవలసి యుండును. వీనిచలయు హెచ్చు. కావున వీనిని భాగ్యవంతులే తగినంతగ తినగలరు.

చెంప, గోరుచిక్కుడు, సదాపనస మొదలగు కొన్నిటి యింధనశక్తి గిం మొదలు ౨౦ వరకుండును. వీనిలో మాంసకృత్తులును, కర్బనోదజనితములును కూడ ఆకుగూరలందుకంటేను, వైతరగలి కాయ

గూరలందుకంటేను కొంచెము హెచ్చుగ నుండును.

తెలియదు. విటమినులపరీక్షయు ఇంకను జరుగవలసి యున్నది. అయినను ఈ విషయములం దివి ఆకుగూర లకు తీసిపోవునని యనుకొనవచ్చును.

చిక్కడు బటానీరకములు (కొంతవరకు ముదిరిన గింజలు మాత్రమే యుపయోగించునా) పైతరగతి కంటెను హెచ్చు యింధనశక్తి గలవి. వీనిలో మాంస కృత్తులును, కర్బనోదజనితములునుకూడ మరింత హెచ్చు గ నుండును. వీని యింధనశక్తి అవి ముదురుటనుబట్టి ౨౦ - ౪౦ వర కుండును. ఇందు ఆకుగూరలలోవలె ఖనిజములు మెండుగ నుండును. విటమినులు మధ్యమ పరిమితిలో నుండును. విటమినులు గింజలలోకంటె వీని తొక్కలలోనే హెచ్చుగ నుండుచే వీనిలో శొక్కి మృదువుగ నుండురకములను, అంతగామృదురక ముందు తొక్కలతోనే వండి తినుట శ్రేష్ఠము.

దుంపహరణుగూడ వానిమొత్తపు యింధనశక్తిని బట్టి రెండుతరగతులుగ విభజింపవచ్చును. ఔస్సుకు ౧౦-౨౦ కాలరీల యింధనశక్తి మాత్రమే గలిగియుండు

ఉల్లి, గాజర, నూలుకొలు యివి మొదటి తరగతిలో జేరును. ఔస్సుకు ౨౦-౪౦ కాలరీలవరకు యింధనశక్తి గల కండ, పెండలం, చేమ, చిరుగడం, బంగాళాదుంప ఇవి రెండవతరగతిలో జేరును.

మొదటి తరగతిలోనికల్ల తక్కువయింధనశక్తి గల గాజరగడ్డలో తప్ప తక్కిన దుంపహరణలో విట మినులు మిగుల తక్కువ. ఖనిజప్రవ్యముల పంగతి బంగాళాదుంప విషయమున దప్ప తెలియదు. ఇందు మాత్రము సున్నముతక్కువగను, స్ఫురముమధ్యముగను, ఇనుము హెచ్చుగను గలదు. మొత్తముమీద పండు జాతులను (ముఖ్యము రెండవతరగతిలోనివానిని) కూర లలో జేర్చుటకుబదులు, ప్రధానాహార పదార్థములలో జేర్చుటయే సమంజసము. ఈక్రిందిపట్టికలో సుమారు నూరుకాలరీల యింధనశక్తి నొసగువంతంత పరిమితిని దినుచు ఆ గూరరకముల కూరలవలన శరీరమునకు ఎంతెంత మాంసకృత్తు, చిమురు, కర్బనోదజనితము, ఖనిజ ములు, విటమినులు లభించునో యాక్రింద వరిచియ్య ముతో పోల్చిచూపబడును.

దినుసు	సుమారు 100 కాలరీల యింధనశక్తి నిచ్చు పరిమితి	అందుగల యాహార ద్రవ్యముల పరిమితి 1 ఔస్సుకు గ్రాములు							నూరుపానుల మినిషికి వలయు పరిమితిలో ఔస్సువలన లభించు ఖనిజప్రవ్యములు శతాంశములు			విటమినుల పరిమితి		
		మాంస కృత్తు	చిమురు	కర్బనోదజనితము	జిప్సమ్	పొడి	పొడి	ఇనుము						
పరిచియ్యము (చేచియ్యము)	1	2.30	0.09	22.30	0.6	6.3	5.5		మిగుల స్వల్పము	+				
బంగాళాదుంప	3	2.00	0.11	28.21	8.4	7.4	15.4		మిగుల స్వల్పము	+	to	+		o
బటానీగింజలు (పచ్చివి)	3½	6.90	0.86	16.72	5.5	13.1	12.4		+	+	+	+	+	+
సీమవంగ	16½	3.33	0.50	21.17	11.67	11.6			+	+			+	+
మట్టుబచ్చలి	16½	6.67	0.83	14.67	20.0	16.6			+	+	+	+	+	+

M. V.

శైవలాటము

M. V.

Q

916

పై పట్టికను బంగాళాదుంపకును, దియ్యమునకును ఇనుముపరిమితిలో తక్కువ అంతగా వ్యత్యాసములు లేవని తెలియును. కావున దుంపహారలను మన మెంత తిందుమా అంత దియ్యపు అన్నమును తగ్గింపకలసి యుండును. దుంపహారలను తిన్నను కాయగూరలను, ఆకుహారలనుకూడ తినవలెను. సామాన్యముగ భాగ్యవంతులు రుదిమంతము లగుటచే కాయగూరలకంటెను, ఆకుహారలకంటెను దుంపహారలనే హెచ్చుగ నుపయోగించి, అన్నపు పరిమితిని తగ్గింపకపోవుటచేతను, ఆకుహారలు, దుంపహారలను తక్కువగ దినుటవలనను వారల యారోగ్యమునకు చాలహాని కలుగుచున్నది.

మూడవ తరగతి కాయగూరలలో, వానిని పరిమితి హెచ్చుకుండ తినుచో (ముఖ్యముగ అంతమునుకని లేతకాయలను తొక్కతొక్కవంకి తినుచో) చిక్కుడు, బఠానీ రకములు అనుహలములుగ నుండును.

మొదటి తరగతి కాయగూరలు మూడవ తరగతి కాయగూరలకంటె సుమారు ౫ రెట్లు తినుచో అనుహలములని పై పట్టికయందలి యంకెలు తెలుపును. ఆకుహారలను మొదటి తరగతి కాయగూరల పరిమితిగ పుచ్చుకొనుచో వానికంటెను ఖనిజద్రవ్యములను (ముఖ్యముగ నినుమును) చిటమినులను హెచ్చుగ నొసగునని పై యంకెలనుబట్టి జేయవచ్చును. కావున ఆకుహారలను కాయగూరలను తినక దుంపహారలను క్రమే తరుమ తినుచో హారలవలన గలుగవలసిన మేలు కలుగదని స్పష్టమగుచున్నది.

హారలను స్వముగ వంకి తినబడుచుండును. దుంపహారలు వంకి తినినచే సులభముగ శీర్ణమగును. అందు పో చిటమిను లేకపోవుటచే ఉడికించినందువలన నవ్వుపైపోవున చింతగా లేదు. కాని, హెచ్చునీటితో నుడికించి, మిగిలిపోవు నీటిని పారబోయిచో నందలి ఖనిజద్రవ్యములు పోవును. కావున తగుమాత్రము నీటినేపోసి యానీరంతయు నిగురునట్లుచేయుట నుంచిది. నీటితో నుడికించకుండ దుంపలను కుమ్ములో పెట్టి అందలి లేపుతోనే యుడికించి తినుట మరింత మంచిది.

రుదియు బాగుగ నుండును. శీర్ణశక్తి బాగుగ నున్నవారు పచ్చిదుంపలనుగూడ తిని శీర్ణముచేసికొనవచ్చును. ఇట్లు తినుచో హెచ్చుగ తినుట సంభవించదు. మరియు నుడికించిన దుంపలు శీర్ణము కానిచో ప్రేగులందు మందమొంది హానిచేయునట్లు ఉడికించనిదుంపలు ఒకవేళ హెచ్చుగ దిన్నను హానిచేయక, మలయాపమున శరీరమును త్వరలో విడుచును.

అలవాటు చేసికొనుచో కాయగూరలలోను, ఆకుహారలలోను గొన్నిటినికూడ వండకుండ తినవచ్చును. కాయగూరలలో చిక్కుడుజాతుల గింజలనట్లు సులభముగ దినవచ్చును. కాని శీర్ణశక్తి తక్కువగనున్నవారట్లు తినగూడదు. తినునెడల మిగులస్వల్పముగ దినవలెను. తాజా నీర, పొట్ల, యివి మిగుల సుభవుగ దినదగినవాలు. ఇంపుగనే యుండును. అవసరమగుచో మొదట ముక్కలను నిమ్మకాయరసమునగాని, కేసెలోగాని మంచి తిని క్రమముగ వీని సహాయములేకయే తిన వారంభించవచ్చును. మొదట కొంచమే తిని క్రమముగ పరిమితి హెచ్చింపదగును. శీర్ణశక్తి తక్కువగ నున్నవారు పైతము వీనిని స్వల్పముగ తిని యలవాటు పడుచో శీర్ణశక్తియు క్రమముగ హెచ్చును. ఉడికించుటవలన వీనియందలి చిటమిను పోవుటచే వీని యుపయోగము తగ్గును. ఉడికించి నపుడు చేగుపడు నీటిని వార్చివేయుచో నందలి ఖనిజములును నవ్వుపైపోవును. లేకరి యనుభవమున, జనగ, దొండ్ల, లేతబెండ, బొప్పాయి, నీమవంగ యివికూడ వండకుండ తినదగిన యితర హారగాయాలు.

ఆకుహారలను వండకుండ తినుట మరింతకష్టము. కాని వానిలోకూడ తెట్ట్యాగు, పెరుగుతోటహార వీనిని అలవాటుచేసికొనుచో నట్లు తినుట కష్టముకాదు. బచ్చలి, కాబేజి, కార్లీఫ్లవర్ మొదలగువవికూడ నిట్లు తినవచ్చును. వీనిని స్వల్పముగ తరిగి, పెరుగులోనేసి పొగిచి తినవచ్చును. లేక నిమ్మరసము, లేన లేక చెల్లము వీనితో కలిపి తినవచ్చును. లేక వీనితోగలిపి త్రొక్కి ముద్దగజేసి తినవచ్చును. స్వల్పముగ తరిగి యుండించి పొడిగొట్టి సీసాలో నిల్వయుంచినను ఇందలి

విలుమిను సి కొన్ని నెలలవరకు అంతగా పోచని కను గొనబడెను. కావున నిట్లు నివ్వచేసిన పాడుమునుకూడ పూట కొకటి రెండు చిన్న చంచాల చొప్పున బెల్ల హా, తేనెయో, అరటిపండ్, సపోటాపండ్ కోరిపి పుచ్చు కొనినను పుచ్చుకొనవచ్చును.

పూరదినుసులలో జీరకపోయినను తమలపాకులు పచ్చివిగ దినదగినవి. హిందూదేశములో వీనిని తాంబూలముగ వేయ నాచారము చాల శ్రేష్ఠమయినది. కాని యీ యాకులతోపాటు పోకచెక్కెలను, సున్నమును, యితర మసాలా ద్రవ్యములను హెచ్చుగ నుపయోగించుటవలన నిందువలన తరుచు మేలుకంటె ిడే హెచ్చుగ గలుగుచుండును. లేకరి వీని నన్నిటిని పూర్తిగ వడలిచేసి, వేరు సెనగింజలతో కలిపి తమల పాకులను కొంతకాలము నమలి తిని పరీక్షింపవలసి యనుపాదముగ గనబడెను. తులసియాకు కూడ పచ్చిదిగ దినదగిన విలువయైన వస్తువు. దీని విలువనుగురించి మన వైద్యగ్రంథములందు విపులముగ వ్రాసుబడి యున్నది. కావున నిచట విస్తరించి వ్రాయుటనవసరము. లేకరి కొంతకాలము తమల పాకులవలెనే దీనినికూడ వేరు సెనగింజలతో కలిపి తినుచుండెను.

౯. మధుర పదార్థములు

మధురపదార్థములలో స్వాభావికముగ లభించునది తేనె. బెల్లము, చక్కెర, కలకండ్ ఇవి యెరుకరసమునుండియు, బీటుగుంప రసమునుండియు, తాటి, యీత మొదలగువాని కల్లునుండియు తయారుచేయుటచున్నవి. ఈక్రిందిపట్టికలో వీనియందలి శర్కరా పరిమితి తెలుపబడెను. ఇవి ప్రత్యేకాహార ద్రవ్యములుగ గాక సామాన్యముగ నితరాహారపదార్థములను తీయబరచుట కుపయోగింపబడుచుండును.

	౧ ఔన్సులోగల శర్కరా పరిమితి గ్రాములు	మొత్తపు యింగన శ కి - ఔన్సుకు
తేనె	౨౦-౨౨	౮౦-౮౪
యెరుకరసము	౫-౬	౨౦-౨౪

తేనెపాకము సుమారు	౨౦-౨౨	౮౦-౮౪
బెల్లం	౨౪-౨౫	౯౬-౧౦౦
చక్కెర, ఖండశర్కర	౨౮-౨౯	౧౧౨-౧౧౬

తేనె స్వాభావికపదార్థ మగుటచేతను, వివిధములను పుష్పములందలి మకరందమును కలిపి తేనెట్రిగలచే తయారుచేయుటచేతను మధుర ద్రవ్యములలో శ్రేష్ఠమయినది. ఇంగనశక్తిలో తృణధాన్యములకు కొంచెము తక్కువ. సామాన్యాహార ద్రవ్యముగ నుపయోగించుటగుదు. సైన్యులు దీనిని మందులలో ననుపాదముగ నుపయోగింతురు. పక్షిసానిగోనుల కిది శ్రేష్ఠమందురు. మంచినగుమిచ్చుటకు కాచని తేనెయే శ్రేష్ఠము. కాని సామాన్యముగ కాచనితేనె నివ్వయుండును. ఇందుకు కారణము తేనెపట్టునుండి తేనెను పిండునపుడు పట్టున నుండు స్రుష్ట, పిల్లలు యెరుకరసానిని కూడ నలుపుట వలన వాని సంబంధమున ద్రవ్యములు కొన్ని తేనెలో జేరుటయే. యంత్రపాతయమున తేనెపట్ల నిట్లు నలిపి వేయకుండు, తేనెను స్వచ్ఛముగ నుండునట్లు దీయవచ్చును. ఇట్లు తీసినతేనె కాచకపోయినను చివడు. యంత్రముతో తేనె నట్లు తీయుటకు తేనెట్రిగుల పరిమాణ నియమముగలపట్లనే ప్రత్యేకముగ నిర్దింపబడిన పెట్టెలలో నమర్చబడు చట్టములలో పెట్టునట్లు చేయవచ్చును. వ్యవసాయశాఖవారి పద్ధతిని, తెలిసికొనగోరువారికి నేర్పుదురు. లేకరి యిట్టి తేనెపట్ల పెట్టె నొకదానిని విశాఖపట్నంలో తవబఁగాళాముందుంచి దాని వలన గలిందిన ౧౮ నెలలలో సుమారు ౩ పి నెలకుపైగా తేనెను దీసి యుపయోగించుకొనుచుండెను

తేనెలో శర్కరాపదార్థమే గాక స్వల్పముగ మాంసకృత్తులును, ఖనిజములును (ముఖ్యముగ నినుమును) నుండును విలుమిను ఎ, బి లు కూడ స్వల్పముగ నుండును.

తాజా యెరుకరసము లభించుచో మంచిపానీయము. కాని దీని నట్లే నివ్వయుంచి మధురపదార్థముగ నుపయోగింప వీలుపడదు. కాచి తేనెపాకముగ జేసి తేనెకు బదులుగ నుపయోగింపవచ్చును. కాని దాని

గుణము దీనికుండుదు. ఇంధనశక్తి కొంచె మించుమించు లేనెటో సమానము

చెరుకురసమును కాచి, తేనెపాకపు పదునుకంటె ముదురుపదునున దించినచో గట్టిపడి తెల్లమగును. ఇందు శర్కరయేగాక చెరుకునగుల కొన్ని మాంసకృత్తులును, ఖనిజద్రవ్యములును చేరును. చెరుకునందలి విటమినులును స్వల్పముగ మిగులును. కావున మధురపదార్థములలో తేనె, తాజాచెరుకురసము వీనియంత శ్రేష్ఠముగాకున్నను, శర్కరకంటె శ్రేష్ఠము. ఇంధనశక్తి తృణధాన్యములకంటె హెచ్చు.

చెరుకురసమునుండి యితరద్రవ్యముల నన్నిటిని తీసివేసి, సాగ్యమైనంత స్వచ్ఛముగ నుండునట్లు తయారుచేయఁ చక్కర కొంచెమించుమించుగ అంతయు శర్కరయే యగుటచే గానియింధనశక్తి తెల్లముకంటెను, తేనెకంటెను హెచ్చు. కాని యిందు మాంసకృత్తులుగాని, ఖనిజములుగాని, విటమినులుగాని శూన్యము. కావున నిది తేనె, లేక తెల్లమంత శ్రేష్ఠము కాదు.

మనద్రవ్యకాస్త్రములందు

కంటె శ్రేష్ఠముగ నెంచబడుచున్నది. రెండును కొంచె మించుమించు స్వచ్ఛమును శర్కరారూపములే యైనను, నీభేద మెట్లుగలుగునో తెలియను.

మొత్తముమీద అపకృష్ట మధురహారపదార్థములను దినదిననుచో పండ్ల యుత్తమును. వాని యభావమున తేనెగాని, చెరుకురసముగాని పుచ్చుకొనవచ్చును. పక్వాహారాలు సామాన్యముగ తెల్లమును వాడవగును. చక్కరను సాగ్యమైనంతవరకు వర్ణించుటయే యుత్తమము.

౧౦. మాంసాహారములు

లేకరికి మాంసాహారపదార్థముల యనుభవము లేకపోవుటచే వీనినిపరించి వ్రాయుట కర్హత లేకపోయినను, ఇంతవరకు వివరింపబడిన యాహారద్రవ్యములతో పోల్చి చూపుటకుగాన, వీనినిగూర్చి ఇతరుల పరిశోధనల ననుసరించి కొన్ని విషయములు నిచట తెలుపదగును.

ఈక్రింది పట్టికలో కోడిగుడ్లయొక్కయు, చేపలయొక్కయు, కొన్ని జాతులమాంసములయొక్కయు సంఘట్టనము చూపబడెను.

1 బొమ్మలో గల పరిమితి గ్రాములు

	మాంసకృత్తు	చమరుదజనితములు	కర్మనోప్రసంగము	ప్రసక్తి
1. కోడిగుడ్లు	3.79	2.97		42
2. చేపలు (సముద్రములోనివి)	5.32	8.70		55
3. ,, (మంచి నీటిలోనివి)	5.50	1.15		
4. గొర్రెమాంసము	5.97	1.98		42
5. గోమాంసము	6.20	2.05		48

మరః—1. విటమిను ఎ. మగ్గమును, బి. హెచ్చు. సున్నము, స్ఫురము, ఇనుము మూడును హెచ్చుగ గలవు.

2. విటమిను ఎ. హెచ్చు, బి. స్వల్పము. స్ఫురము హెచ్చు ఇనుము స్వల్పము.

3. విటమిను బి. స్వల్పము. ఇనుము స్వల్పము. స్ఫురము హెచ్చు.

4. విటమిను బి. స్వల్పము. ఇనుము, స్ఫురము మగ్గమును.

5. విటమిను బి. స్వల్పము, ఇనుము హెచ్చు, స్ఫురము స్వల్పము.

మాంసాహారద్రవ్యములలోని ముఖ్యద్రవ్యములు మాంసకృత్తులు, చమరు. ఇందు కర్మనోదజనితములు శూన్యము. ఇందలి మాంసకృత్తులు కాకాహారద్రవ్యములలోని మాంసకృత్తులకంటె సుఖువుగ సమీకరణము లగునని కనిపెట్టబడెను. మాంసాహారములలోని కెల్ల గ్రుడ్లు మిగుల అనుహలమయినవిగ నెంచబడుచున్నవి. ఇందు స్వచ్ఛమును ఆల్బుమెను విస్తారముగ నుండుటచే సులభముగ వంటజుటను. ఖనిజ ద్రవ్యములు

కూడ మెండుగ గలవు. కొంతమంది శాకాహారులు కూడ, స్రుష్టయందు జీవము ధాన్యాదులందువలెనే అంకురరూపమునమాత్రమే యుండుటచే వాని వాహారముగ నుపయోగించుటవలన జీవహింసాదోషము ధాన్యాదులను వండితినుటలోకంటె హెచ్చుగ లేదని సరిపెట్టుకొని వీనిని దినుచున్నారు. జీవహింసావిషయ మెట్లున్నను తయ మొదలగు వ్యాధులచే నీరసించిన వారిని స్వాస్థ్యతీతకు దెచ్చుటకు స్రుక్ష మినుల నుపయోగకారులుగ నున్నవి. వీనిని పుచ్చుకొన నిష్ఠములేనివారు, పాలమీది మిగడతలోక నుపయోగింపవచ్చును. కండ్లి, పెసర మొదలగు పప్పుచినుల కట్టు, వానితో మరగించిన నీరుకూడ నుపయోగింపవచ్చును. వ్యవసాయ గారులు హెచ్చుగ స్రుష్టమ పెట్టు కోశ్ అయిలందు రెడ్స్ (Rhode Island reds) మొదలగు మంచిజాతులను పెంచుచో వ్యయ మంతగా లేకయే, వేశమునందు స్రుష్ట యుత్పత్తి హెచ్చయి, వానిని తినుచో యారోగ్యమునకు తోడ్పడను.

చేపలు మాంసాహారములలో మినుల విరివిగ (ముఖ్యముగ సముద్రప్రాంతములందు వొరకునవి, వీనిని తాజాగాను, ఎంకించియుకూడ నుపయోగింతురు. ఓస్ట్ర

డేశమున వీనిని విశేషముగ నన్నిజాతుల వారును తిందురు. అచట పాడి తక్కువ. అందువలన గలుగు లోటు బహుళః వీనిని తినుటవలన తీరుచుండు నని తోచును. ముఖ్యముగ పాలనుండివలెనే వీనినుంకికూడ విటమిన్ 'ఎ' హెచ్చుగ లభించును.

గొర్రెలు, మేకలు, పశువులు మొదలగు జంతువుల మాంసము జనసామాన్యమున కంత విరివిగ లభింపదు. ప్రత్యామ్నాయముగ దినదిన శాకాహార ద్రవ్యములు విరివిగను, చౌకగను వొరకును. కావున అలవాటు పడుటవలన గలుగు జీవోదావల్యమును తృప్తిపరచుటయ్య వచ్చు పీనికొర కంతగా ప్రయాసపడవలసిన యగత్యము లేదు. వారీయు నొక్కొక్కప్పుడు మాంసమున కొన్ని హానికరద్రవ్యము లుండుటచే తినువారి యారోగ్యము నకు హానియు, ప్రమాదమును సంభవింపవచ్చునని కొందరందురు. కావున సాధ్యమయినంతవర కిదివర కలవాటు పడినవారయినను మాంసాహారమును మానుట సమంజసము. శరీరమునకు వలయు మాంసకృత్తును, ఖనిజములును లభించునట్లు శాకాహారము నేర్పరచుకొనునో మాంసాహారమును దీకయే ఆరోగ్యమును, బలమును కాపాడుకొనవచ్చు వనుటకు సందేహము లేదు.

సామ్యు ద్రి క శాస్త్రము

విశ్వరూపభావము

రెండవభాగము

కోటమర్తి చినరఘుపతిరావు

వృత్తినిర్ణయము

ప్రతివీరేఖలో ఒట్టి మూర్ధ్వముఖముగ బోవురేఖ శుభచిహ్నమని గత వ్యాసములో వ్రాసియున్నాను. ఆజీవిత రేఖలో ఒట్టిన మూర్ధ్వరేఖ నాలుగువిధముల బోవచ్చును. (చూ. పటము ౧.) అందు మొదటిది

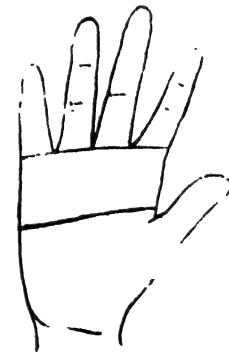
పటము ౧

చూపుడు ప్రేలిక్రిందకు బోవురేఖ. అది గా జీవిత రేఖలో ఒట్టిన మూర్ధ్వరేఖ గురుస్థానములోనికి బోయి ఆగిన, అందువలన ఆజాతకునకు 1. ప్రకృతియందు ప్రేమ, 2. గౌరవము, 3. మతము, 4. నాయకత్వము, 5. ఆశ, యీ గుణములలో అభినివేశము గలుగును. ఆరేఖవలన మానవునకు వాంఛ, లేక కోరిక యెక్కుడుగా నుండును. అది ముఖ్యలక్షణము. అది మానవున కుండితీరవలసిన లక్షణము. కోరిక లేనిమానవు డేకార్యమును చేయుట కుత్సహించక ఎల్ల వేళలయందును కలిగిన దానితో

వృత్తిపొంది యార్జింపవలెనను నుత్సాహము అడుగంటుటచే జీవితమును అభివృద్ధిపఱచుకొనక భగ్నము గావించుకొనును. కోరికలేని మానవు డేకార్యమును జేయుటకు పూనుకొనడుగదా! కావున ఆరేఖ బలవత్తరమైన కోరికను నిరూపించును. ఇక ఆకోరిక యెట్టిదియో నిరూపింతును.

చేయి: అందలి భాగములు

చేయి మూడు భాగములుగా భాగింపవలెను. (1) వ్రేళ్లు, (2) తిరోరేఖకు పైభాగము, (3) మణికట్టునుండి తిరోరేఖక్రింది వఱకుండుభాగము. (చూ. పటము 2.) చేయి యీ మూడుభాగములుగ విభజించుకొనవలెను. ఇందొకటవ భాగము మానసిక శక్తిని, రెండవ

పటము 2

భాగము వ్యవహారికశక్తిని, మూడవభాగము శారీరకశక్తిని నిరూపించును. వ్రేళ్లు పొడుగుగ

నున్న ఆలోచనశక్తికి సంబంధించిన జీవితమును, రెండవభాగములోని గ్రహస్థానములు యెత్తుగనున్న వ్యాపార విషయక జ్ఞానమును, మూడవభాగము యెత్తుగనున్న వ్యవసాయాదిక లక్షణములును గలిగియుండును. మానసికశక్తిపై నాధారపడువానికి సాధారణముగ నరచేతిలోని చర్మము మృదువుగ నుండును. రెండవలక్షణమైన వ్యావహారికజ్ఞానానికి అంతకంటె కొంచెము దళనరిచర్మము గలిగి కొంచెము గట్టికనమును కలిగియుండును. శారీర సంబంధమైన జీవితమున జీవించువారికి అరికాలులోని చర్మమువలె దళనరిగ, మోటుగ నుండును. ఈమూడుభాగములలో నేడిచ్రాముఖ్యముగ నున్న మానవు డాసంబంధమైన జీవితమును జీవించును. తిరిగి ఇందలి సూక్ష్మ విషయమును గ్రహించుటకు వ్రేళ్లను తిరిగి కలుపున కొక్కభాగము చొప్పున మూడు భాగములుగ భాగించవచ్చును. అట్లయిన బాటమనవ్రేలిని విడిచిన, మిగిలిన నాలుగు వ్రేళ్లకును పన్నెండుభాగములు కదా! బాటమనవ్రేలికి రెండుకణుపులు.

వ్రేళ్లు : భాగములు

బాటమనవ్రేలు రెండుభాగముల తీసికొనిన మొదటిగోడదగ్గర కణుపు పర్ణముగా నున్నచో మనోనిశ్చయ మెక్కువగ నుండును. ఆజాతకునకు ప్రధానలక్షణములు మనసైర్యము, మనోనిశ్చలత, పట్టదల. రెండవ కణుపు పొడవుగ నున్న తర్కము, వాదము నందు ప్రజ్ఞ యెక్కుడుగ నుండును.

చూపుడువ్రేలులోని మొదటికణుపు భాషాపాండిత్యము, మతమునం దభినివేశము గన్పర

పటము 3

చును. రెండవకణుపు వ్యావహారికజ్ఞానములో నాధిక్యత. మూడవకణుపు శరీరసౌఖ్యం పటత నిరూపించును మధ్యవ్రేలి మొదటి కణుపు, అనగా గోడుండినకణుపు యెక్కువ పొడుగుగా నుండినచో మంచి ఆలోచన, మూఢ విశ్వాసము, మంత్ర శాస్త్రాదికములందు విశ్వాసము, రహస్య శాస్త్రములు అనగా జ్యోతిషము, కనికట్టు, మెస్మరిజము మొదలుగువివిధశాస్త్రములయందు దభినివేశము గలిగియుండును. రెండవకణుపువలన తోటలు, వ్యవసాయము, శాస్త్రపరిశోధన, రసాయన శాస్త్రము, ప్రకృతిశాస్త్రము, చరిత్రలు, గణితము వీనియందు మంచి ప్రవేశము. మూడవకణుపు పెద్దదిగనున్నచో అట్టివాడు ఆర్థిక శాస్త్రవేత్త యగును. ధనమును చూచించి, నిలువజేయు పిసినిగొట్టగును. ఉంగరపువ్రేలి మొదటికణుపు పెద్దదిగనున్నచో లలితకళలయందు ప్రియత. రెండవకణుపువలన విమర్శనము. మూడవ కణుపువలన డంబ

చారము గలిగి యుండును. చిటికెన వ్రేలి మొదటికణుపు పొడవుగ నుండినచో వాక్సా మధ్యమును, ఉపన్యాసధోరణిని గలిగియుండును. అట్లే వ్యాసములుగూడ వ్రాసి మంచి వ్రాతగా ఉనిపించుకొనును మధ్యకణుపు పొడవుగా నుండుచో శాస్త్రపరిశోధనావిషయకజ్ఞానమును బాగుగా కలిగియుండును. మంచివైద్యుడుగ, న్యాయవాదుగ, లేక శాస్త్రపరిశోధకుడుగ నుండును. మూడవ కణుపు పొడవుగ నుండిన మంచి న్యవహారజ్ఞానమును గలిగిన వ్యాపారస్థు డగును. ఈపైన జెప్పిన పదునాలుగు లక్షణములను గుర్తునగ దొరుకొనవలెను. వీనిలోనుండి కొన్ని యుదాహరణము నిరూపింతును

న్యాయవాదవృత్తికి

బొటమనవ్రేలిలో రెండవకణుపు పొడుగుగను, ఉంగరపువ్రేలి నడిమికణుపు, చిటికెనవ్రేలి మొదటి రెండుకణుపులును పొడవుగ నుండువలెను. న్యాయవాదవృత్తికి కావలసినవి తర్కము, విమర్శ, శాస్త్రము, వాగ్ధాటి కదా. అనాల్గిటిని చూపుకణుపులు పొడవుగ నుండుచో న్యాయవాదవృత్తి నవలంబించును

ఉపాధ్యాయవృత్తికి

చూపునవ్రేలిలోని మొదటి కణుపు, మధ్యవ్రేలిలోని మధ్యకణుపు, చిటికెనవ్రేలిలోని మొదటికణుపు బాగుగా నున్నచో భాష, శాస్త్రాధికము, వాగ్ధాటి కలిగిన ఉపాధ్యాయు డగును.

ఇంజనీయరింగునకు

చిటికెనవ్రేలి మధ్యకణుపు, మధ్యవ్రేలి మధ్యకణుపు పొడవుగ నుండి వ్రేళ్లు నోళ్ల ప్రక్క నునికి లావుగ నుండి చేయి అతి మెత్తిగ నుండుకుండ కొంచెము బిరుసుదనమును గలిగి శుక్రచంద్రస్థానములు బలిసి యున్నచో అట్టివాడు యంత్రనిర్మాణకర్త, లేక ఇంజనీయ రగును. ఇట్లేవిషయమును నిర్ణయించుకొనవలెను.

వ్రేళ్లు : వానిజాతులు

వ్రేళ్లు భిన్నజాతులను గలిగియుండును. పీఠో మొదలయిన కొందరు సామ్యుద్రిక శాస్త్రవేత్తలు చేతిగూ కారముపై నెక్కువ యాధారపడుదురు. బేసహము మొదలయిన

హస్తము

శాస్త్ర వేత్తలు గ్రహస్థానముల మీదనే యాధారపడుదురు. చేతిలోని ఐదువ్రేళ్లును నొకేజాతికి చెందియుండ నక్కరలే దనియు, ఒక్కొక్కవ్రేలు ఒక్కొక్కజాతికి చెందియుండ వచ్చు ననియు, అంతమాత్రముచే చేయి యంతయు నొకేజాతికి చెందకపోదనియుకూడ వారు చెప్పిరి. మనము వ్రేళ్లు, వానిజాతులు ముఖ్యముగ తెలిసికొనినచో చాలా విషయ

ములు తెలిసికొనగలుగుదుము. వృత్తినిరూపణమున కీవిషయముగూడ సాయపడును. (చూ. పటము 3.) 1-వ ప్రేలు చివర కొనదేరి యున్నది. అది యొకజాతి. 2-వ ప్రేలు చివర గుండ్రముగ ఆర్చివలెనుండును. 3-వ ప్రేలు కోణములు దేలినట్లు చివరయుండును. 4-వ ప్రేలు చివర గోరుమీద ఏదో ఉండపెట్టినట్లు ప్రక్కలను లావుగా నుండును. 1-వ ప్రేలివలన సూక్ష్మమైన నిశితమైనబుద్ధి, అతిశీఘ్రముగ నే విషయము వైనను తెలిసికొనుట లక్షణములు. 2-వ ప్రేలివలన చిత్రకళయం దభిరుచి, అందమునం దభినివేశము. 3-వ ప్రేలు వ్యవహారదక్షత. సర్వ విషయములు చక్కగ గమనించి ప్రతివస్తువు యథాస్థానములలో నుంచి సరియైన లెక్కల జాగ్రత్తపెట్టి వ్యవహరించుట. 4-వ ప్రేలు నూతన వస్తువులు సృష్టించుశక్తి, చురుకుదనము, కష్టించి పనిచేయుశక్తి. ఈనాలుగు విషయములు గూడ శ్రద్ధగ గమనింపవలెను.

ఈప్రేలి చివరభాగములను బట్టి యీ క్రింది విధముగా విషయములు తెలిసికొనవచ్చును. 1 వ ప్రేలివలన విద్యాధికత, 2 వ ప్రేలివలన చిత్రకారత్వము, 3 వ ప్రేలివలన వ్యాపారము, 4 వ ప్రేలివలన సృష్టికర్త, లేక క్రొత్తవి కనిపెట్టు నేర్పరితనము మొదలైన గుణములు గలిగియుండును. నిధులు కనిపెట్టుటకు, వ్యవసాయమునకు, ఇంజనీయరుపనికి, తిరిగి పనిచేయవలసిన యుద్యోగమునకు, అనగా ఇన్వెన్టిర్లు మొదలైన యుద్యోగము

లకు 4 వ రకము ప్రేభులుండవలెను. లెక్కల పనులు-ఆడిట్టు, కచ్చేరీలలో గుమాస్తాగా పనిచేయుట, వ్యాపారము జమాఖర్చుపద్ధతుల వ్రాయుట మొదలైనవానికి 3 వ రకము ప్రేభు లుండవలెను. కళ, చిత్రలేఖనము, నాట్యము, నాటకము, సంగీతము, చెక్కడము, కవిత్వము మొదలైనవానికి 2 వ రకము ప్రేలుప్రశస్తము. సూక్ష్మగ్రాహిత్యము సద్విద్య మొదలైన విద్యావిషయములకు 1 వ రకము మంచిది. ఈనాలుగు జాతులే ముఖ్యమైనవి. కాని యింకొక్క జాతికూడ కలదు. (చూ. పటము ౪.) అది వేదాంత సంబంధమైనది. ఆ జాతిప్రేలివలనమానవునిలో తార్కికము పెరుగును. ఇదమితమని యేకార్యమును చేరుడు. ప్రతివిషయములోను అనుమానము, తర్కము. కావున నిది ప్రశస్తమైన జాతి కానేరదని తెల్పుదురు. వేదాంతులకుమాత్ర మది ముఖ్యమైనదే. ఐహికమునకు సంబంధించినంతవఱకు అది మంచిది కాదు. ఇక గోళ్ల విషయమై కొంచెము తెలిసికొనవలెను.

గోళ్లు

గోళ్లవిషయమై తెలిసికొనవలసిన విషయములు, వృత్తికి సంబంధించినంత వరకు రెండు ముఖ్యలక్షణముల గుర్తెరుగవలెను.

1. పొడుగు గోళ్లు.

ఈగోళ్లను బట్టి తెలిసికొనదగినవిషయములు: ఏవిషయమువైనను శీఘ్రముగ తెలిసికొన లేకపోయినను తెలిసికొనినంతవరకు

శుభ్రముగ, చక్కగ తెలిసికొను శక్తి గలిగి యుండును. ప్రతివిషయములోను నిదానము, తొందరపాటులేకుండుట, సూక్ష్మవిషయములకు శ్రద్ధ, ప్రతివిషయములోను జాగ్రత్త మొదలగు లక్షణములు కలిగి యుండును. అట్టి గోళ్లు కలిగినవారు లెక్కలలో మంచి నిపుణులు. లెక్కల తనిఖీలో గూడ వారు పనికివత్తురు వారు ఖర్చుపెట్టిన ప్రతిస్వయం విషయమునకును జమాఖర్చు వ్రాయుదురు. ఒక దమ్మిడితేడా కనుగొనుటకు రెండు మూడు దినములైనను వెచ్చించి నిజమును బైటికి తీయుదురు. ఇట్టివారికి వ్యవహారములలో స్థానము దొరికిన ముగిది. జమా ఖర్చులు జాగ్రత్తగా వ్రాయుదురు. సర్వమును భద్రముగ చూతురు. తొందరపాటు, హడావడి యుండదు.

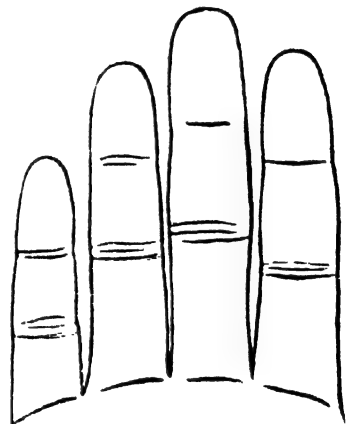
2. పొట్టిగోళ్లు.

ఇవి తొందరపాటును సూచించును. సూక్ష్మగ్రాహిత్వమునకు ఇది ముఖ్యలక్షణము. ప్రతి విషయమును సూక్ష్మముగ తెలిసికొని వానిని శీఘ్రముగ నాచరణలో జెట్టును. ఇట్టివారు నాపాసముతో గూడిన జూదము వంటి వ్యాపారములో బాగుగ నికివస్తారు. వారిది సునిశితమైనబాధి. అందుచే పెద్దసంగతులను తేలికగ తెలిసికొని దానివలన ప్రయోజనము పొందుదురు. వారియాశ నేలపై నుండును. వేలకొలది పోయినను లెక్కనేయరు. వారికి జమా ఖర్చు వ్రాయుటయన తలనొప్పి. ఇట్టివారు బాహుళ్యమైన వ్యాపారమును చేయువారగుదును. ఇవి పొట్టిగోళ్లు కలిగినవారికి సరిగ్గా మధ్యభాగమునకు చూపుడు వ్రేలును, ఉంగరము వ్రేలును గూడ సమముగ నుండవలెను. ఆ మధ్యభాగమును దాటి యేవేలును పొడుగుగ నుండరాదు.

రమును చేయువారగుదును. ఇవి పొట్టిగోళ్లు కలిగినవారికి సరిగ్గా మధ్యభాగమునకు చూపుడు వ్రేలును, ఉంగరము వ్రేలును గూడ సమముగ నుండవలెను. ఆ మధ్యభాగమును దాటి యేవేలును పొడుగుగ నుండరాదు.

ప్రేళ్ల పొడవులు

అర చేతిలోని ప్రేళ్లను పూర్తిగా విప్పి పూర్తిగా జావలెను. ఇందు మధ్యవ్రేలును ముందు తీసికొందము. (చూ. పటము ౩.) మధ్య వ్రేలి

పటము ౩

ముదటికణుపులోని సరిగ్గా మధ్యభాగమునకు చూపుడు వ్రేలును, ఉంగరము వ్రేలును గూడ సమముగ నుండవలెను. ఆ మధ్యభాగమును దాటి యేవేలును పొడుగుగ నుండరాదు.

టికెనవ్రేలు ఉంగరపు వ్రేలి మొదటి కణుపు క్రిందకు సరిగ్గా యుండవలెను. చూపుడు వ్రేలును, ఉంగరము వ్రేలును ఒక్కపొడవుననే యుండవలెను. దీనిలో ఏవ్రేలు పొడుగున్నను ఆ వ్రేలి లక్షణములను పొందియుండును. అందు విశేషించి ఆనాల్గు ప్రేళ్లలోను పొడుగుగనున్న వ్రేలిలో పొడుగుగనున్న కణుపునుబట్టి వృద్ధిని నిర్ణయింపవచ్చును.

మాసిపోయితిరాశాననంబులమీద తరువోజవోలి ప్రత్యక్షమగుచు
 ద్రవిడభూపతులబంధవ్యంబుకతమున ధ్వని నన్నగిలి నంగిదానవగుచు
 రాటాలకడఁ గూసరాగాలు పచరించుండుటవ్వలనోట బయలువడుచు
 ఇంటింటికడ బిచ్చ మెత్తి జంగముగుమ్మెటపాటలో మిట్టిమిట్టిపడుచు
 పాలుపువడిగిననిన్ను నభ్యర్థరింప - రాజరాజులసభఁ గన్వరంబుతోడ
 నందుకొన్నాఁడు తాంబూ మార్గవాణి - శిబ్దశాసనకవిలోకచక్రవర్తి.
 శిబ్దసాధుత్వంబు సాధింప భ్రష్టవాద్యయమహాటవి నెంత నవసినాఁడో
 ప్రబలదుర్భరకథాపదకంబుఁ గుదిరింప దలవాయ నెన్నాళ్లు తలఁచినాఁడో
 గౌతమింగింక, యంగమునంటి దీవించి పనుఁ నేరేవున మునిగినాఁడో
 పనుపురాచినతాళపత్రంబుఁ జేబూని శ్రీకార మేనాఁడు చెక్కినాఁడో
 తెనుఁగునుడికారమున నమృతీకరించి - భారతామ్నాయమునకు జీవములనూది
 తేజముడిగిన స్వీయజాతీయరక్ష - నాళములు పుక్కిరింప, గానంబునేసె.
 వేగిరాజులసతీవితతికి గరువంపునడక నేర్పినది నన్నయ్యరచన
 తెనుఁగుభాషాపద్యమునకు జాతనివన్నె పట్టించినది కవిబ్రహ్మపంతు
 ప్రతిలేని యపవర్గపదపంకకు రహదారిఁసినది పోతనచరిత్ర
 కంచుధక్కల నోరు గట్టించి జయకేశనము నెత్తినది శ్రీనాథుజిహ్వ
 విజయనగరాధిపురుషుఁడవేదికలకు - నందలంబులుమోయుమర్యాద గఱపి
 తనివిగొన్నది మొన్న పెద్దనకవిత్వ - మార్గభారతీ, సీతేజ మద్భుతంబు.

చెన్న రాజధానియందు 1934-వ సంవత్సరము జనవరి ప్రారంభము మొదలు
మార్చి తుదివరకు గల మూడునెలల కాలమున ముద్రితములయి ప్రకటితములయిన

ఆంధ్ర గ్రంథముల పట్టిక

ఆరోగ్యశాస్త్రము

ఆరోగ్యశాస్త్రము—లక్ష్మీకారదలు

వితిహాసకము

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము, వాల్యూం ౬ (ప్ర)

పార్థసారథి, గుంటూరు.

కథలు—వితిహాసములు—పౌరాణికములు

కుంతిమహాదేవి—బి. బానికరామశర్మ

నాగకవ్య—(ప్ర) వి. వెంకటరామశాస్త్రి, తాడికొండ

బాలవీరత్రయము—కె. లక్ష్మీనృసింహశాస్త్రి

రమణరామాయణము—సి. వెంకటరామశర్మ

రామాయణసంగ్రహము—పి. విశ్వేశ్వరశాస్త్రి

వామన—జి. సీతారామరావు

శ్రీవీడుకొండల వెంకటాచలపతికథలు—(ప్ర) యం.

వి. రుద్రయ్యనాయుడు, తిరుపతి.

సంగ్రహభారతము—జీ. శేషాద్రిశర్మ

హర్షము—కె. నరసింహాచార్యులు

—కల్పితములు

కథాకావ్యము—త్యాగి

కాశీమణి కథలు, భా. ౧౨—యం. సుబ్బన్నదీక్షితకవి

పండ్రెండురాజుల కథలు—జి. వెంకటరాధాకృష్ణయ్య

సుజ్ఞానబోధిని—పి. శ్రీరామలు

కావ్యములు

ఆంధ్రబురుసంహారము—జి. వెంకటసుబ్రహ్మణ్యం,

మదరాసు

కర్ణచరిత్ర భా. ౧—యం. వెంకటకృష్ణశర్మ

కవితాకాంతావిహారము—వి. రామసుబ్బరాయుడు

చిందనపాలచరిత్ర—జి. రాజ శేఖరశతావధాని

మద్భుత—యం. వెంకట

రాజాప్రతాపసింహచరిత్ర—జి. రాజ శేఖర శతావధాని

గణితశాస్త్రము

గణితప్రశ్నోత్తరములు—వి. జోసఫ్

తూనికలక్రయనిర్ణయజంత్రి—జి. వెంకటరావు

లఘుగణితము, బుక్ ౨—యస్. బాలకృష్ణ అయ్యర్

గేయములు

ఆలపాటలు—(ప్ర) పి. వీరయ్య, మనీరీపట్టణము.

వికాంతసేవావిలాసము—యం. వెంకటరాయకవి

కీర్తనలు భా. ౨—వాసుదాస్

గీతములు—బి. అప్పారావు

గ్రామఫోనుపాటలు—(ప్ర)జీ. సుబ్బరాయులు, కడప.

తలుపుపగ్గరపాటలు—సంపాదములు—(ప్ర) జి. జగ

న్నాథం అంశు సర్, రాజమహేంద్రవరము

త్రినాథుచరిత్ర, పదిము—సి. కామేశం

నిర్గుణరత్నావళి—సి. వెంకటరామదాసు

పాపదురేట శ్రీరామకీర్తనలు—సి. మంగమాంబ

భజనకీర్తనలు—వి. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

భద్రాచలరామదాసుచరిత్రము—(ప్ర) వరద

రాజులు మొదలియారు, మదరాసు

మస్తాన్ మహిమ—జి. శారదాదేవి

విచిత్ర నూతనరంగమాసకీర్తనలు, హాస్యపు పాటలు—

ఇ. వీరన్న

నేరాంతసంకీర్తనము—యం. వెంకటనాగభూషణం

శకనోపసారామృతము—జీ. మాధవదాసు

శివరామకృష్ణభజనామృతము—భద్రమాంబ

శ్రీకృష్ణగోవిందనామము లనే శ్రీకృష్ణ గీతలు—పి.

మంగమాంబ

శ్రీకృష్ణగీతారంగిణి—నారాయణశర్మ

* ఈపట్టికయందుగల సంకేతపదముల వివరణము: అ.—అధ్యాయము. అను.—అనువాదము, అనువాదములు.
క.—పద్యము. ప్ర.—ప్రకాశకులు భా.—భాగము. వ.—వచనము. సం.—సంపాదకులు. సప్.—సప్తకము.

శ్రీత్యాగరాజస్వామివారిః ప్రసలు— (ప్ర) యన్ వీ.
రామస్వామిఅయ్యర్, ముదగాను,
శ్రీభద్రానిలరామభజనీర్ ప్రసలు— వీ. శేషచలరామ
శ్రీ పరశివతత్త్వోద్ధృత స్థాపకత ఈశ్వరనామాంకిత
గ్రంథము. యన్. లింగరాజు
శ్రీపాండురంగభక్త సూర్యుని—కె. సీతారామయ్య,
కడప.

శ్రీభక్తసందహరినామ సంకీర్తనలు— యం. అన్యూత
రామయ్య
శ్రీలికల్ మాధురీమేళనలు— టి. సుబ్బరావు
శ్రీచేకటేశ భక్తిబృంహదరి — (ప్ర) యం. వి.
రూప్రయ్యనాయుడు, తిరుపతి.
శ్రీశేణుగోపాలనామసంకీర్తనలు—కె. సత్యనాథు
శ్రీసంగమేశ్వరార్చనము, మంగళహారతి — పి. రామ
చంద్రరావు
సూక్ష్మగానామయము—(ప్ర) జి. జగన్నాథం అండు
సన్న్య, రాజమహేంద్రవరము
హరిజనకీర్తనలు—కె. మహ్మద్

చ రి త్ర (దేశ)

అంగదేశచరిత్ర—యన్. యర్. ప్రసాదం వు
నవీనసింహు దేశచరిత్రము—జి. అప్పారావు
న్యూమెసల్ హిస్టరీ—యం. నరసింహారావు
మదేశచరిత్ర—(ప్ర) కుమారస్వామినాయుడు అండ్
సన్స్, మద్రాసు
హిందూదేశచరిత్ర—టి. నూర్యప్రకాశరావు
హిందూదేశచరిత్రము—ఆర్. హెచ్. జి. ప్రసాదరావు

చ ట ము

ది ఇండియన్ పాస్టనరుషిప్ ఆఫ్ — (ప్ర) ఆంగ్ర
లాఫ్తాన్, కాకినాడ
సినిమాప్రాసీజర్ బోకు—(ప్ర) పి. వెంకటసు బ్రహ్మణ్యం,

జీవితములు

బౌరంగజేబుపాదుషా—యం. సంకీర్తరావు
పరంగ డాక్టర్—యఫ్. హెచ్. (రెవ) మార్లర్

మహమ్మద్ జీవితచరిత్ర—(ప్ర) క్రిస్టియన్ లింగేచ
సాపైటి, ముదగాన్

జ్యోతిషశాస్త్రము

గౌతమసంహిత—(ప్ర) ఆర్. జగదీశ్వరరావు, విజయ
నగరము

దండకము

శ్రీ సుబ్రహ్మణ్య దండకము, శ్రీ సుబ్రహ్మణ్య కీర్త
నము—పి. రామచంద్రరావు

ధర్మశాస్త్రము

ధర్మశాస్త్రము—(ప్ర) కె. సత్యనారాయణచౌదరి
నిడు బోలు

న వ ల లు

నూతనాంతకుము—(ప్ర) జి. నారాయణరావు, రాజ
మహేంద్రవరము
గోలుకొంక అపహాసము—జి. నరసింగరావునాయుడు
ప్రేమాంజలి—యం. విశ్వనాథం
భూగృహము—జి. వెంకటరమణయ్య
విమర్శినిక—కె. వెంకటేశ్వరరావు
శివహత్య, భా. 3—యన్. రామానుజరావు
సంభాషయము—యం. విశ్వనాథం

నాటకములు

కాశీజగల్ లేక పాణిగ్రహము - కె. హనుమంత
రావు
దేశకన్యా ప్రబోధము—జి. ప్రేమయ్య
మోహినీ గుక్యాంగవ—వి. శేషగిరిరావు
దూపకన్యాయ—(డాక్టర్) పి. నారాయణరావు
విషాద సాంసోక్ నాటకము—టి. సోరయ్య
శ్రీ కుముదవల్లి—యన్. ఆంజనేయులు
శ్రీకృష్ణ రాయవారము—జె. వెంకటరాధాకృష్ణయ్య
సంగీతజయంతజయపాలము—వి. సత్యనారాయణ
సాత్రాంతీ పరిణయము—వి. సీతాపతిరావు
సుందరీతిలక—వి. వెంకటరామిరెడ్డి

పరిశిష్టము

ఆంధ్ర సమీప సప్తమ వాచకము—సి. నూత్యప్రకాశ
రావు, హెచ్. పేరయ్యకాస్త్రి
ఆంధ్ర పండిత భిషక్కుల భాషాభేదజము—ఓ. వి.
రామమూర్తిపంతులు
ఆగోగ్య విషయిక వాచకము, తరగతి ౫—జి. వి.
రామమూర్తి
కథాకావ్యము—త్యాగి
కార్తిక సంఘము—(ప్ర) కార్తిక సంఘము, అనంత
వరము
కావ్యసచ్చము, నెం. ౧—(ప్ర) కె. శ్రీనివాసరావు,
విజయనగరము
కింపకు గార్బ్ కథలు, పాటలు, ఆటలు—(మిస్)
కె. గోపాల అయ్యర్
కుంతికావ్యములు—వి. సీతారామ సోమిదేవమ్మ
కృపాంధోనిధి—సి. లక్ష్మీనరసింహం
క్రొక్కాగుమణుగు—వి. ఉమామహేశ్వరము, పి.
సుబ్బరామయ్య, యం. నామదేవమూర్తి
గాంధీయహాస్యవి దివ్యవాణి—(ప్ర) హరిజన సేవా
సంఘము, నెల్లూరు
గాంధీగారంజీ—రామచాధసుమన్
చిత్ర ప్రశంస—వి. రామసుబ్బరాయుడు
జన్మాంతరము—కే. వీశలింగం
తమలపాకు, పోకచెక్క సంవాదిము—(ప్ర) జి.
జగన్నాథం అండ్ సన్, రాజమహేంద్రవరము
కులాభారము—(ప్ర) యం. గంగరాజు, ఏలూరు
శేషపట్నం—యం. పార్వతీశ్వరకాస్త్రి
దేవీవాచకము, తరగతి ౩—జి. నూత్యనారాయణ
మూర్తి, పి. శేషాద్రికాస్త్రి, టి. తిరుమలరావు
నాయుడు
నీలిపిట్టల పుస్తకము—గరల్ గైడ్ అసోసియేషన్,
మదరాసు.
నాకాభంగము—వి. వెంకటేశ్వర కవి
పూలమాల—యస్ రుక్మిణమ్మ
ప్రయోజకత్వము — (ప్ర) లేబ్ అసోసియేషన్,
అనంతవరము
బాలశిక్ష—యం. యస్. హరిహరఅయ్యర్
తైలిలువాచకము, తరగతి ౨—(ప్ర) ఆంధ్రసాంజలి
కల్ లాభరత్నచర్చ, సుంబూరు

మనదేశపువాచకము, నెం. ౪, ౫—(ప్ర) పి. కుమార
స్వామినాయుడు, మదరాసు.
మహాగారశిర్ష్య—సతాంబరయ్య
ముఖ్యల్పనిబంధనలు—(ప్ర) చంద్రేండు చ. ఆలక్,
నెల్లూరు.
గోగులకొరకైన విధులు, కాలనిర్ణయపట్టిక (ప్ర)
సూపరెం టెం డెంబ్, ఆగోగ్యవరము.
లోకజ్ఞానపాతములు—డి. సత్యనారాయణ మూర్తి,
యం. రాధాకృష్ణమూర్తి
శతావధానము—యస్. త్రింబకరావు
కారదావాచకము, తరగతి ౪, ౫ — పి. జగన్నాథ
రావు, వి. లక్ష్మీనృసింహకాస్త్రి
కాస్త్రుపాతములపై ప్రశ్నోత్తరములు, ఫారం, ౪,
౫, ౬—యస్. త్యనారాయణమూర్తి
శ్రీకృష్ణార్పణము—యస్. కృష్ణమూర్తికాస్త్రి
శృంగారపద్యములు—(ప్ర) కె. వీరనంకయ్య, రాజ
మహేంద్రవరము
సామాన్యజ్ఞానము, బుక్ ౧— టి. వి. గణేశన్, పి.
పద్మనాభన్.
సారస్వతివాచకములు, బుక్ ౧, ౨, ౩, ౪ — జి.
రంగారావునాయుడు, యం. వెంకటరత్నం
సాహిత్యమంజరి ౧, ౨—(ప్ర) పి. వి. సుబ్రహ్మణ్య
శర్మ, పి. పద్మనాభశర్మ, కావలి.
సుధాలహరి—పై. సీతారామస్వామి
సాంక్షర్యమంజరి—కె. గోపాలరావు
సత్ప్రతిప్రకాశము—పి. పార్థసారథి
హరిజననాయకుడు—యెస్. జి. రంగ

పారిశ్రామికము

అనుభవవర్ణనపాకావళి— (ప్ర) కె. వరదరాజులు
మొలలి మారు, మదరాసు.

పురాణము

నూతపురాణము—టి. రామస్వామిచౌదరి

భూగోళము

జనకాపల్లి తాలూకాభూగోళము— పి. అప్పయ్య
అమలాపురం తాలూకాభూగోళం— హెచ్. వెంకటే
శ్వరులు, వి. సరస్వతమ్మ
ఉత్తర ఆంధ్రానుజ్ఞా భూగోళవిషయము — యస్.
శ్రీనివాస అయ్యర్

ఏలూరుతాలూకా భూగోళము—(ప్ర) రామా అండ్
కో., ఏలూరు

చెన్నరాజధాని భూగోళశాస్త్రము—యం. రాధాకృష్ణ
మూర్తి

నరసరావుపేట తాలూకా జాగ్రఫీ—టి. నాగభూషణ
రావు, యం. హనుమయ్య

నెల్లూరుతాలూకా భూగోళము—క. టేశ్వ
రులు, వి. సరస్వతమ్మ

ప్రపంచభూగోళము, భా. ౨—ఓ. నూర్యనారాయణ
భూగోళశాస్త్రము, బుక్ ౧—బి. వి. నరసింహరావు

రాజ్‌పూర్ తాలూకా భూగోళము—హెచ్. వెంకటేశ్వ
రులు, టి. సరస్వతీద్రం

శేపల్లెతాలూకా భూగోళము—యం. నూర్యనారాయణ
విజయనగరం తాలూకా భూగోళము—పి. అప్పయ్య

మతము—హిందు

పూర్వాచార్యసంప్రదాయద్వయభిమతాస్తావశభేష సం
గ్రహ—(ప్ర) యం. రామచంద్ర మద్రాస్

వర్ణము—కే. వీరేశలింగము
శ్రీ రామావతారతత్వము, భా. ౫—జే. శేషాచలశర్మ

—ఇతరములు

ఆదిచారిత్రవసువి శేషన్యాఖ్యానము — (ప్ర) (రెవ
రెండ) చ. ఆలన్, నెల్లూరు

క్రైస్తవభజనకీర్తనలు—యన్. స. బ్రహ్మగిరి
గుడ్డిబర్తిమయిన—(ప్ర) క్రిష్టియన్ లింగచెర్
సానెటి, మదరాసు

తిరునాళ్ళయొక్క చరిత్రసంగ్రహము — (రెవరెండు)
జి. జోసెఫ్

మహమ్మదీయులకై కరపత్రములు — వెం. ౧-౧౦-ఇ.
చ. జి. డి. యం. ఆషమ్మ

విమలజ్ఞానోపదేశములు—పి. గెలటి

వేదాంతము

అష్టాదశాధ్యాయగీతామృతము — (ప్ర) జే. పాపయ్య
శెట్టి, మదరాసు

కందార్థము—హుస్సేన్ దాస్
గీతామృతము—యం. వెంకటరత్నము

గీతాసారము—కే. సీతమ్మ
బీదితరహస్యము—యం. వెంకటరత్నము

జ్ఞానామృతము—పి. రామకృష్ణయ్య

భగవత్తత్వము—అభేదానందస్వామి

బ్రహ్మజ్ఞానబోధ—తమ్మరెడ్డి

ముక్తి—వి. లక్ష్మయ్య

సైరాగ్యబోధిని—యం. పరంధామయ్య, కె. వెంకట

కోటయ్య

శ్రీమదిహపరభ్రమరహిత వ్యూహితరశతి—కె. వీరయ్య

స్వయంబోధిని—యం. అచ్చమాంబ

వైద్యశాస్త్రము

అనుభవ వైద్యపాలశిక్ష—వి. కన్నయ్యదాస్

వస్తు సుగదిపిక—ఇ. వెంకటస్వామి

—యికరణశాస్త్రము

ఆంధ్ర లక్షణము—యం. సీతారామశాస్త్రి

సంగి పరిచ్ఛేదము—(ప్ర) ఆంధ్ర ప్రాచీనము, బోర్డు

హైస్కూల్, ఉండి

శతకములు

కృష్ణశతకము—(ప్ర) కె. వీరవెంకయ్య, రాజమహేం

ద్రవము

పద వీరశతకము—వి. డి. బాస్, సుందరరావు.

చిత్రధరామ శతకము—జి. రామలు

వనమాలిశతకము—పి. సంకీర్ణయ్య

వేంకటేశ్వర శతకము—పి. సత్యనారాయణ

శతకరామాయణము—పి. సోమయ్య

శ్రీ కాశీ విశ్వనాథశతకము—పి. రాజేశ్వరకవి

శ్రీ రామశతకము—యం. సీతాంబ

శ్రీ శరణార్థి సుందరేశ శతకములు—యన్. కుళ్ళప్ప

సారస్వతము

కవిశ్రయకవితా విమర్శనము—జి. వెంకటసుబ్బ

రామయ్య

భారతీయ విద్యాచరిత్రము—యం. రామరావు

వ్యాసభాషాంతరీకరణ చంద్రిక—యం. శ్రీపతిశాస్త్రి

స్తోత్రము

దేశమాట్టుపము—టి. శివశంకరం

ప్రార్థనగీతావళి—(ప్ర) కే. నాగేశ్వరరావు, మద్రాస్

ముసుండమాల—కుల శేఖరకవి

శ్రమకాలధ్యానమాల—(రెవరెండ్) వెంజోర్ ఫర్

హరి కథ

జయదేవచరిత్రము—యన్. నరసింహదాస్

సామ్యుద్రిక శాస్త్ర గ్రంథములు*

సామ్యుద్రిక శాస్త్రమును వేలమువట్టిగా పట్టుకొని గాకులానుచున్నది నమ రివి. విద్యాధిపతులు మొదలు 'ని', విద్యాగ్రంథముయిన వెలుగనినారివఱకు నీవెట్టి సాకాలమున బాసుగా తలకెక్కిపోయినది. ఇంచుంచుగ నాంగ భాషాపరిచయము గలవారందఱును గో, రెకాహాము మొదలగు సామ్యుద్రిక శాస్త్రవేత్తలు త్రులముగా విస్ఫుష్టముగా సచిత్రముగా నాంగమున రచించిన పెద్దపెద్ద గ్రంథములను చదివి యింతయో యంతయో శాస్త్రపరిచయమును సంపాదించుకొనుచున్నారు. వీరును, వీరిసాయమున నాంగ భాషాపరిచయము లేనివారను తాము తలపెట్టు కల్లకార్యముల విషయమునను, నిత్యకృత్యములయందలి ప్రతి స్వల్ప కార్యముల విషయమునగూడ, వాని జరగాపజయములను సామ్యుద్రికముద్వారా జూహించుకొని, తత్ప్రాప్తికయి యెదురుమాదును తపాతహాలానుచుండుటలనాటయి పోయినది. ఈవేలమువట్టిని పసిపట్టి సామ్యుద్రిక శాస్త్ర పరిచయముగలవారనేకులు, జ్యోతిశ్శాస్త్రపరిచయమునుగూడ కొంత సంపాదించుకొని, తెలుగుదేశమున 'దుకాణము'లను తెరచుకొని, ప్రజలకు 'భవిష్యత్తు' ను అమ్మి ధనము నార్జించుకొనుచున్నారు. ఆంగ్ల పరిచయము లేనివారు సామ్యును చెల్లించి దానిని కొని, అట్లు సంపాదించుకొనిన 'భవిష్యత్తు' అనుభవమునకు రాగా నానందించుచున్నారు. రాకపోయిన విషయమును చెందుచున్నారు. ఈ ఆనంద విషయములు చెందును చీరికి వ్యయములకములే. ఈవిధముగ సామ్యుద్రిక శాస్త్రము కొందరుకు లాభకరమయినను, ఫలముమాట యటుండగా, చాలమందికి నష్టకరము నగుచున్నది.

* ౧. చేయ.

౨. హస్తనిర్మాణం.

౩. పుట్టుమచ్చలు.

తెలుగున సామ్యుద్రిక శాస్త్ర గ్రంథములు లేకపోవుటయే దీనికి ముఖ్యమయిన కారణము. ఉన్నచో నింగ్లీషురాని వారు వానిని స్వయముగ జదివి వ్యయముపాలుగాకయే, ఇంగ్లీషునన్నినవారివలె, తమ 'భవిష్యత్తు' ను తామే నిర్ణయించుకొనగలుగువారు.

తెలుగున సామ్యుద్రిక శాస్త్ర గ్రంథములు ప్రాచీనము లొకటిరెండుకంటె వెక్కువ కనుపడవు. అవియు పచ్చిరచనములు; సంగ్రహమాత్రములు. శాస్త్ర పరిచయమును చక్కగా పొందుట కవి చాలవు. తెలుగు దేశమున సామ్యుద్రిక శాస్త్రము తెలియునని, ప్రాచీన పద్ధతి ననుసరించి చేయు చూచి భవిష్యత్తును చెప్పవారు కొందరున్నారు; కాని వారిశాస్త్రజ్ఞానమును గ్రంథావ్యయనలభ్యము కాదు. ఆనేకుల కది కులవిద్య. పెద్దలవలన, అనుభవమువలన నాజ్ఞానమును వారు పొందుదురు.

ఆంగ్ల గ్రంథములను యాధిభిముగ ననువదించి, ముద్రించుటయిన వ్యయప్రచూస బహుళమగుకార్యము. కాన నందుల కెవ్వరు నింతవరకు తలపెట్టినవారుకాదు. శాస్త్రముపయి నభివనము విశేషముగ నున్నను దానికి దగినయట్లుగా తత్ప్రయ ప్రచారములు లేక పోవుటకు గ్రంథాభావమే కారణము.

ఆంగ్ల రచనములను చదివి శాస్త్రపరిచయమును గడించుకొనినవారు కొంద రింకల సామ్యుద్రిక శాస్త్రమున, ప్రత్యేకముగను, జ్యోతిశ్శాస్త్ర సమ్మిశ్రముగను, వ్యాసములను సచిత్రముగ రచించి భారతి మొదలగు పత్రికలయందు ప్రకటించుచున్నారు. ఆ వ్యాసము లింగ్లీషు తెలియని తెలుగువారి కొకంత శాస్త్రపరిచయము కలుగుటకు, శాస్త్రమునెడ నొకమాత్రము నమ్మకము

గ్రంథకర్త, ప్రకాశకుడు: పూడిపెద్ది వెంకటరావు, సామ్యుద్రిక శాస్త్రజ్ఞుడు, విజయనగరము.

కుసుదురుకు పనికి వచ్చుచున్నది. (జ్యోతిషమువలనను, సామూద్రికమువలనను కేర్పొనబడు ఫలములు సరిగా సంప్రాప్తములు కామిచే ననేకుల కాశాస్త్రములయందు విశ్వాసము లేకుకాబట్టి). ఇట్టిసమయమున, కాస్త్రమున పాండిత్యము, విశేషానుభవము గలవారు ప్రాచీన నవీన సంప్రదాయములు, ప్రాచ్య, పాశ్చాత్యసంప్రదాయములను, స్వానుభవమును సమగ్రయింది విస్తృతముగా సులభగ్రాహ్యముగా గ్రంథములను గనించి ప్రకటించుటావశ్యక మగుచున్నది. శ్రీ బ్రాహ్మిపెద్ది చిగకల్పరావుగారిశూనశ్యతను కనుగొని, అసలును పొత్తెట్లక సామూద్రిక కాస్త్రగ్రంథవనకు తలపెట్టి ప్రకృత గ్రంథములను మాడింటి రదియింది ప్రకటించినారు. ఈపుస్తకముల నొక్కొక్కటియు సామూద్రిక కాస్త్రమున నొక్కొక్కయధ్యాయ మనవలెను. గ్రంథమంతయు నొక్క సంపుటముగ రదియింది ప్రకటించుటకు, ప్రయాసయేకాక, వ్యయమునెంతమోయవలెను. దానినిబట్టి గ్రంథమునెలయు పెరుగును. ఒక్కమారుగ నంత యొక్కవలెనల నిచ్చి గ్రంథమును కొనుట స్వల్పకు ప్రాయోగముగా సాగ్యము కాదు. ప్రశ్నోకభాగములగ నల్పసూత్రమునకును లభించునపుడు క్యయభవము తోపడు. ఇది అమృతానికి, కొనువారికినాడె మంచి పద్ధతి. ఈకాస్త్రమునందుల యితరభాగములను వేంకటరావుగారిట్లే రదియింది ప్రకటించునన్నారం.

గ్రంథకర్త తానుగొనినకొనిన కాస్త్రప్రాముఖ్యమును, అనుభవమును వినియోగించి యీమాట గ్రంథములను రదియించినారు. వీనియందు విషయములు మనకునెక్కువట్లు సులభమున వ్యావహారికభావము వివరింపబడినవి. వీనిని చదివినవారికి కాస్త్రముందు జ్ఞానమునకంటె అభిరుచి, విశ్వాసము అధికముగ కుదురును. ఈగ్రంథములయందు కనుపడువిశేష మది ! ఇవి ఇంకను రంజకముగా సుబోధముగా నుండువలెనని ఆయా విధములగు చేతులను, చేళ్లను, వానియందలి వివిధరేఖలను కనుపరచు చిత్రము లుండవలెను. అపుడు వీని విలువ పెరుగును. ఈ పుస్తకములను మాడింటి నొక్కమారుగ నొకటిన్నర రూపాయకు, ప్రశ్నోక

(మొక్కొకదాని) నొక్కొక రూపాయకు నిర్దేశించి-అంచెపూలికలిసియే ! విషయగౌరవమునుబట్టి విలువకును గౌరవ మేర్పడుచుండునుగదా!—గ. సు.

బృందావనము

ఇది మున్నూటయేబది పద్యముల చిన్న నవీన ప్రబంధము. ఇది తియ్యని శేటమాటల మూల. శృంగార రసము తొనకులాడు బంగారు కలశ. పరమ పావన భక్తికి భద్రపేటిక. ధర్మమర్మములకు ధర్మమర్మము. నీతిబోగకు నిలయము. ఆంధ్రభాషామోష కాధగణము. ఆంధ్రప్రచారిణీగ్రంథమాలికకు మేరువుపూస. రాజ హంస (నేంకటవార్యతీర్థుల) కవులు కృతికర్తలు. కృతి పతి శ్రీ సీతకాపురయవరాజు. కృతినందిన శుభసమయము యువరాజు వివాహోత్సవ శుభసమయము. యువరాజున కొకయువరాజు జనించిన భాగ్యముచూచి యుత్సాహాళి శయమున యువసంవత్సరము గాంతుకుండునగ నేటి కిది వెలువడింది. ఈప్రబంధరాజము కన్నినందిన సమయ విశేషమున నిది గృతిపతికృతికర్తకు శుభావహ మయ్యెను. ఇది లోకమున కానందావహము.

బృందయను గోపకన్య భక్తివిశేషమునను, శ్రీమ విశేషమునను బ్రసన్నునిగావించికొనిన కృష్ణుని బెండ్లాడుటకై తపస్సుచేసినవనము బృందావనము. ఆ తోట కేరసే ప్రబంధనామము వాసిరి. దాని ననుసరించియే ప్రబంధమునది భాగములకు స్థితిభేదములనుబట్టి అంకు రాగోపాణము, అభినవకోరకము... ఆనంద ఫలము మొదలగుపేర్లు పెట్టిరి. ఇది యంతమో మనోహరమును, నుచితమును. బృందగుణ గీతములను పోషించునపుడు కవుల పదసుకుమారత, భావగాంభీర్యము, ప్రకృతి పరి శీలము, పూర్వసంప్రదాయము, అభినవశైలి సుస్పష్ట ముచున్నవి. శారదామాధవీనామములు గల చెలికత్తె లతో బృంద తెలుపు కృష్ణగుణవిశేషములు, దళిత తారాదివర్ణనలు, తనసంకల్పము, తన విరహాగ్నియను, 'గొల్లకలాప' మనెడి వీధినాటకములొని భాగవతపు కస్త్రును జ్ఞప్తికి దెచ్చుచున్నది. ఇందు దళితతారాదివర్ణనము సుకుమారతరము. బృందభక్తిని పరిశీలించ వచ్చిన ధర్మని చరిత్రము బృందభక్తి ప్రభావమును తెలుపుట

తపయోగించినను మనుష్యశీతకర్తయి చావుట మొట్ట మొటి భాగమందుగలిగిన తీరిక కొంత రుచిభేదము గలిగించుటకు గారణమైన నేమ!

భక్తిప్రేమరసములు చిహ్నిలునున్న చక్కార లప్పుడో చిన్నిపూదేని పలుకుడో యనఁదగిన పద్యముల రుచి అన్యాయమునారికే తెలియును.

ఈ బృందావనమునఁ జొరఁబడినవానికి నోటి కొలది తృప్తీతి ననుభవింపఁదగిన ద్రాక్షలు గుత్తులు గుత్తులు లభించును ఆ గుళికలు చప్పరించి మ్రొండు టయే. ఉమ్మివేయఁదగిన గింజలు లేవు. కోలగానుండు తీపిపండ్లు. కొన్నిగుండ్రని చినిదిన్నిపండ్లు. ఒక వైపున కొన్ని యనఁటిలింలు. కొన్ని పనస తొనలు. ఈ తొనల రుచిగ్రహించుట మొట్ట ముట్టుముట్టుగా నుండు తొక్క తొలఁగించి యేవెలఁగొనున్నతొన తీసికొని తిన్నవారి కా రుచికి మితిలేదు. అవి సర్వరసములను మించిన భక్తిరసముతో భగవద్గుణానుభవమును వ్యక్త పఱచుచున్నవి. ఒక్కొక్కచోట దొరుకు తేనెపాలు ఈఁగలబాధ లేనివే. ప్రబంధలక్షణములలో ముఖ్యము లిందుఁగలవు. ఉత్తమకావ్యలక్షణమును ధ్వని యీ చిన్న కావ్యము తఱచు తలయెత్తి చూపుచున్నది. వైవిధ యములు బృందావనమునఁ బ్రవేశించువారికి సులభ ములు. అయినను నోయారఁజేయునవి కొన్ని రుచి చూపుట తగును.

సీ. చిగురుకాకులఁ జూచి చిన్నవన్నెలఁ జూచి
పూవుగుత్తులఁ జూచి తావిఁ జూచి
దోరపండులఁ జూచి తీరు తీయఁ జూచి
చిలుకబోదలఁ జూచి చెలువుఁజూచి
చుక్కపేరులఁజూచి సొంపు పెంపులఁజూచి
చందమామను జూచి సౌరుఁ జూచి
చలువకాల్వలఁ జూచి కలకలంబులఁ జూచి
కొండకొనలఁ జూచి కొమరుఁజూచి
యొడలు పులకింప నానందిపడుట మేలా
యొడఁద గంపింప జడిముడిపడుట మేలా
తెలిసి తెలియనితనమునఁ దిరిగి తిరిగి
విభునిసన్మూర్తి గనలేక వెట్టియగుచు.

౧౧౫

ఉ. ఆరఁడు మెచ్చి చూచినటు

లారఁడు సత్కృపఁ బల్కరించిన

ట్లారఁడు సుప్రసన్నుడె

హాసముఖుం డయి చేక వచ్చిన

ట్లారఁడు శ్రేమఁ గోమలక

రాం లలి గైకొని చేరఁడిసి

ట్లారఁదాయతాక్షి హృద

యంబునఁ గన్గొని మేనుజల్లవకా.

౧౧౬

క. నూతనశీసుల నిత్య వి

నూతనభావములు మోయ నూతనగతులన్

నూతనకళలన్ వికచా

బ్రాతనయన వెలయుచుండ భక్తినియుక్తిన్. ౧౧౭

సీ. విశ్వకృష్ణమును గోగు ననుకొంటివో యేమి

యూసల నవఁగింపు మంతె చాలు

అర్ధాసనము నేడు ననుకొంటివో యేమి

యడుగులకడ నిల్చి మంతె చాలు

అపకర్ష మాసింపు ననుకొంటివో యేమి

యజ్ఞా మెడలింపు మంతె చాలు

అమృతతృప్తి మర్చించు ననుకొంటివో యేమి

యభవత్వ మిప్పింపు మంతె చాలు

తిరుగులేనినాథ దొరకేఁగదా యంచుఁ

దలకుఁ ఎగని దమగఁగల నఁబయ్య

ఎనుటఁ బడుము చాలు నీకోరికల కేమి

ప్రణయగుణసహా! ప్రాణసాధ!

౧౧౮

ఉ. చిత్తము చెంగలింపఁ దమి

జిందినకోరుకు లగ్గరింపఁ చెకా

దత్తర మావరింప చెడి

దంబుగ నూర్పులు సందడింపఁ గ్రా

మైత్రిని మేనుదీగ విరి

మించువదెన్ బులకింపఁగా బయల్

హత్తి కవుంగేగించి వెలి

యాపఁగ దాపఁగరాని ప్రేముడిన్. ౧౧౯

గీ. అంచఱొక్కల వెన్నెల లద్దునాడు

చిలుకఱొక్కలఁ బచ్చలఁ తెక్కునాడు

నెమ్మిటొక్కలఁ జిత్రములో నించువాఁడు
నన్ను సేవేళఁ గాఁచుచున్నాఁడునుమ్మ! ౨౨౪

ఉ. కట్టులలేనియందునులఁ

గట్టుఁగఁ, దారకలన్ గ్రహంబులక

గట్టుఁగఁ, గోటికోటిభువ

నంబుల నాకసమందు వేలఁగాఁ

గట్టుఁగఁ జాలునూత్రములఁ

గల్గునఁ జేసినమాత్రవారి, తా

మట్టెలు పట్టి మోచును

మంగళనూత్రము గట్టె బృందవన్. ౩౨౩

ఇట్టి ప్రబంధములను రచించు కవుల నాచరించి
ఆంధ్రభాషాచోమ కమూర్త్యులంకారముఁ గల్పించు
జేయు శ్రీశీతకాపురయువరాజు గారియొక నాంధ్రులలో
మెంతయుఁ గృతజ్ఞుఁడై మామఁద్రును, మన వేలకలపార్య
తీర్థరరాజహంస కవు లిట్టి ప్రబంధగ్రాజములు రచించి
లోకాదరణము నొంది ధన్యులగుదురాత. ల. అ. గ.

శ్రీపాద పూజ

ఆంధ్రవార్ష చరిత్ర - పూర్వభాగము

నాలుగవ్యాసముల ప్రబంధము. గ్రంథకర్త
శ్రీమాన్ కొమాంహారు కృష్ణమాచార్యులుగారు
ఆంధ్రగీర్వాణ భాషాస్థాపకులు, ఆంధ్రప్రదేశ్ కళా
శాల, నుంటారు. క్రొత్త ౩౬ + ౧౬ పుటలు. వెల
రు. ౧-౪-౦.

సంస్కృతమున భట్టిబాణుఁడు రచించిన హన్స
చరిత్ర కిది ఆంధ్రానువాదము. మూలము ప్రౌఢమగు
గద్యకావ్యము. భాషంతోకృతి ప్రౌఢమగు పద్య ప్ర
బంధము. ఇదివరకు మూలమున కొక గగ్గూసుపాద
మాండ్రమున వెలసినది. పద్యానువాదములలో ఇదియే
ప్రథమము.

దీనిని రచించిన శ్రీ కృష్ణమాచార్యులుగారు
'ఆంధ్రవిద్యుల్లోక'మునకు అపరిచితులుకారు. ఓరు సవా
తసంప్రదాయానుసారముగా, చాలావరకు స్వయం
కృషివల్లనే, సంస్కృతాంధ్రభాషావాద్యయములలో

అసామాన్య ము సంపాదించినారు. ఆంగ్లకళా
శాలలలో ఆంగ్ల భాషాపాండిత్యము, పాశ్చాత్యసార
స్వతపరిజ్ఞానము అలరద్యుకొన్నారు. 'సాహితీ
సమితి' సభ్యులుగాఉండినవ్యసాహిత్యమునకు దోహద
మిచ్చినవారిలో ఒకరయినారు.' ఇట్టి సర్వతోముఖ
పాండిత్యముకల శ్రీ ఆచార్యులుగారి కవిత్వము ప్రశస్త
మయియుండునని వేరుగ చెప్పనక్కరలేను.

శ్రీ కృష్ణమాచార్యులుగారు చేసినది భాషాం
తరీకరణమే యయినను మూలమునందలి తుచ్ఛము
తప్పకుండ ఆంధ్రీకరింపక రసానుగుణముగ ఉచితము
లగు మార్పులనొనరించి స్వేచ్ఛనుపాద వినియోగించి
అనువాదమునకు అందచందముల గూర్చినారు. ప్రబం
ధము ప్రాశస్తీతి, సాంస్కృతికప్రయోగములతోడను,
దీర్ఘ సమాసములతోడను మాడుకొనియున్నను, రచన
చాలసరళమయి, శ్రావ్యమయి, ధారాపద్ధికలిగి పా
కుల సంతయు ఆహ్లాదమును సూర్తునున్నది. కవిగారి
పద్యములలో చాలవరకు శ్రీ నాథుని పోకడలు కలవు.
మనుషునిచరిత్రల రచయితలవర్ణములును అందందు
గోచరించుచుండును.

ఇక్కలమున వెలువడు పద్యసామ్యమున నిట్టి
రచనలు చాల అరుదు. ఇయ్యది విశ్వవిద్యాలయము
వారిచే కళాశాలావిద్యార్థులకు పఠనీయగ్రంథముగ నిర్ణ
యింపఁదగినది. దేశభాషావాద్యయములను పెంపాం
దింపఁదలచు విశ్వకళాపరివర్తువా రట్లొనర్చినచో, వారి
యత్నము కొంత సఫలమగును; శ్రీ ఆచార్యులుగారి
ప్రయత్నమును సఫలమగును; వారికి ద్వితీయభాగరచన
మున ఉత్సాహమును రేల్పించును.

అచిరకాలముననే ఆచార్యులుగారు దీని ఉత్తర
భాగముకొఱకు ఎదురుమాచు ఆంధ్రులకు, ఆంధ్రభాషా
వాద్యమాభిమానులకు తల్లాభమును కలుగజేయుదురు
గాక.

సీ. జంభారిభుజుల సుంధసం సుంధస

ప్రాథ మెవ్వని రిపప్రాథవంబు,

అలఘుపులొమదై త్యాగగ్య నిధిఖా

కల్ప మెవ్వని రోషకలువదప్పి

సకలసూర్యాధిరాజ్యసుభరత్నచ్చటా
భూసురం బెన్నాని పసియుగంబు
చతురంతనసుమతీ శ్రీమండు శర్యాతి
తనయ నెన్నానికి ధారనోసె

గీ. విమల సోమరసాస్వాద విగురకంఠ
సురభిషున్యుగ్మకంబు నేనుధనూర్తి
పంక్తిసావసులనుజీసి ప్రాయమండె
నతడు సామాన్యుడే చిగ్గవనాఖ్యమాని.
(అశ్వా. ౧, ప. ౬౬.)

నీ. బాలాంధకారంబు భాస్వత్స్వరూపంబు
హరియొయ్యె నీ యతివయందు
పుంసరీకముఖంబు పాలుపాదు హరిజాతం
లింపులై పాలిచె నీ యింతియందు
తరుణాతపప్రబాధరమును సుమచహో
సముంజూపనోపై నీసకియయందు
గలహంసరవమును గ్రమ పయోధరో
న్నతియుఁ గప్పెట్టే నీనారియందుఁ
గరభోనుయుగ్మంబు గజరాజగమనంబు
సుందరమయ్యె నీసుదితియందు
సుకుమారభావంబు సుస్థిగ్ధతారక
త్వము పెంపుగాంచె నీతన్వియందు
కమలకోమలహస్తములో కఠినశైల
పృథునితంబమునోపై నీవలదియందు
ధరణిలోన విరుద్ధసదానములకు
నబు నేకాశ్రయంబుగా నణఁడొనర్చె.

శ్వా. ౧, ప. ౬౭.)

పయిపద్మములందు పూర్వకపుల పొకడలు
కానవచ్చుచున్నవి. ఇట్టి వింకను చాల కలవు.

పద్మములు బహుశరీర్లు సమాసములు కలిగి
యున్నను సుగ్రాహ్యములై కవితాప్రవాహమున
రసవాహినిని మేళవింపఁ జేయుచున్నవి. ఇందులకు
మీది పద్మములే తార్కాణము. ఇంకొక్క ఉదా
హరణము:

ఉ. అంతట నంశుమంతుఁ డుది
యాచలమూలము లాక్రమించి డు
ద్ధాంతమయ్యాశుమంపలి
తాననితాంతహుతాశనచ్చటా
క్రాంత దిగంతుండై గగన
గవ్వారమంతయు నాక్రమించి యం
తంతఁ గ్రమంబునన్ బరిణ
తారుణకాంశులనొప్పై కాంతుండై.
(అశ్వా. ౧, ౩౩.)

రసానుసంజములగు శబ్దాలంకారములను మార్పు
లతో శ్రీచిత్రార్థులుగారు ఆరికేరినవార. అందులకు
మీది యుదాహరణ మే చాలును.

కీంకటమణియ్య

స్వీకారము

౧. సత్యనారాయణస్తవరాజము

గ్రంథకర్తలు: కృష్ణకుమార్ మిత్రులు, జట
ప్రోలు సంస్థానము. చెల ను. ౦-౨-౦.

౨. బ్రహ్మపత్రోపాఖ్యానము(పాగాకుచరిత్ర)

గ్రంథకర్తలు: వాజపేయయాజుల రామ
సుబ్బారాయణుడు బి. ఏ., వేంకటనారాయణ.
చెల ౦-౪-౦.

౩. వైజయంతి

శ్రీ కొల్లాపురన్నేపాలతాకవితా సంఘమునారి
౩ వ న్నారికపత్రిక. చెల ఒక రూపాయ.

సంపాదకురాలు: శ్రీ చేబ్రోలు సరస్వతీదేవి,
నూజివీడు, కృష్ణాజిల్లా.

వైమాణింటికి ప్రకాశకులు:

ప్రెసిడెంటు, స్నేహలతా కవితాసంఘము,
కొల్లాపురము. మొరవకొండపొట్ల, కర్నూలుజిల్లా.

ధ్రువ

గ్రంథకర్త: కాంచనపల్లి వేంకటరంగారావు, బరంపురము, (గంజాం). 3౮ పేజీల చిన్న గద్యనాటిక. నెల ఒక అణా.

Studies in the History of the third
Dynasty of Vijianagara

(తృతీయ విజయనగర

వంశ చరిత్రాధ్యయనము)

గ/రా రాయల్ హైస్. 3౭ + ౪౨౭ పుటలు, నెల రు. ౫-౦-౦.

గ్రంథకర్త: డాక్టర్. నేలటూరి వెంకటరమణయ్య, యస్. యే. Reader in Indian History and Archaeology, University of Madras

ప్రకాశకులు: మహారాష్ట్ర విశ్వవిద్యాలయము, పుణే.

అపిసీనియా యుద్ధము

(ప్రజాసేవ గ్రంథమాల ౨) నెల ఒక అణా.

గ్రంథకర్త: పులపాక సీతాపతిరావు, డి. ఏ. (ఆనంబు).

ప్రకాశకులు: తిమ్మరాజు మార్యనారాయణ రావు, డి. ఏ. (ఆనంబు). భారతిలో రెండు నెలలకు పూర్వము ప్రకటితమయిన వీరి వ్యాసముతో, సెప్టెంబరు నెల చివరకు జరిగిన విషయములనుచేరి యిట్లు చిన్న గ్రంథమయినది.

సునిశిత వైద్యము

క్రాసుపైజ్, ౬౯౦ పుటలు, నెల రు. ౪-౮-౦

డా. ఈ. కె. వ్యాపారీగారి హ్యూమన్ కల్చర్ అండ్ మ్యూజిక్ గారి భాగముల కాంప్లికరణము.

అనువాదకులు: డా. పుచ్చా వెంకట్రామయ్య, కార్యాలయము, బెజవాడ.

యోగమకరంద

(కన్నడము - ప్రథమభాగము)

రచయిత: డి. కృష్ణమూచాగ్యులు, యోగప్రాఫెసర్, మైసూరు ప్యూజెన్, మైసూరు, గరక పుటల క్రాసుపైజ్ ఫుండము, వివిధాసనముల చిత్రములతో కూడినది. నెల రెండు రూపాయలు.

ఆంధ్ర పత్రిక

శ్రీ ఆంధ్రచిత్రకారుడు
చానలి నాగేశ్వరరావుగారు

శ్రీ యం. తిమ్మరాజు I. C. S

జాతీయనాయకుల చిత్రములను రచించి పేరు గాంచినవాడు. వీరి చిత్రకాల బొంబాయియందున్నది. ఓరు గా. శ్రీనివాసశాస్త్రిగారి చిత్రమును రైలవర్గముల తో సుందరముగ రచించి, చిదంబర విశ్వవిద్యాలయమున కొనగి శాస్త్రీ ప్రకంసకు మిక్కిలి పాత్రులయిరి. రూపచిత్రరచనయందు దీయనకు గల నైపుణ్యమును జాతీయనాయకుల చిత్రము లుద్ఘోషించుచున్నది.

తణుకుతాలూకా గోపేరు నివాసులు మంథాన లక్ష్మీనరసింహారాజుగారి కుమారుడు. ఇటీవల లండనున I. C. S. పరీక్షయందు కృతార్థుడయ్యెను. ఆంధ్రశ్రీ యులలో మొదటి I. C. S పట్టభద్రుడు.

కలగూరగిరి

శ్రీ తిరుమలరాజు

లండనునందు పింఛానేవాలయమును కట్టించు
చున్నారు.

భర్తతోగూడ యుగమునకు బోవుచున్న
అబినీనియా శ్రీ. వయసు ౨౭

డా. కుమారి కొమఱ్ఱాజు అచ్యుతాంబ
L. R. C P, N. L. M.

రస్తుం నజీవాంజి మిర్జా కుమారి

ఎడింబరోయందును, డబ్లిను నందును ఉన్నత
వైద్యవిద్యార్థిగమును పొంది వచ్చెను. ఈమె కీ. శ్రీ.
కొమఱ్ఱాజు చంకటలక్ష్మణరావు పంతులుగారికొమరిత.

ఈమె ముదిరాసు విశ్వవిద్యాలయ పట్టభద్రు
రాలు. 'తాతా' విద్యార్థి కేతనము పొంది అమృతమున
ఉన్నతవిద్య సభ్యింప బోలునది.

కుమారి ఆర్. సుబ్బమ్మ, బి. ఏ.

శ్రీమతి మున్నా బాయమ్మ

నైశ్యపంథులకు నీమ ప్రామ పట్టాప్ర. మహా
పల్లి టుపి కోనలూనున్న దివ్యజ్ఞాన కళాశాల విద్యార్థిని.

ఈమె నిత్యరక్షిణిబోధనకు వెంబరుగా ఎన్ను
కొనబడినది.

క్రూరివానిచ్చు కూలిదబ్బుల విలువకన్న ఎక్కువ విలువగల పనిని వానిచేత చేయించుకొరకే యజమాని వానికి కూలి నిచ్చుచున్నాడు. కూలివాడు పుచ్చుకొను కూలియొక్క విలువకును, వాడుత్పత్తిచేయు అర్థముయొక్క విలువకును గల తారతమ్యపు విలువకే అర్థశాస్త్రజ్ఞులు “అదనపు విలువ” (Surplus value) అనుపేరు పెట్టియున్నారు. కార్యకర్తము చేయువానిని నేవకు నుడు, కూలివాడనుడు, పాలిః పునుడు, దాసు నుడు, బానిసనుడు, ముత్తముమీదవారి చేత పని చేయించుటకు పురికొల్పునది ఈ అదనపు విలువయే. ఈలాభము చేజిక్కించుకొన్న వాని స్వస్వరక్షణకొరకు ఏకమగు నుడు. అందువలన ధనమార్జించి ఆధిపత్యము నహించు తరగతివాడైనది పనిచేయు తాబేదారీ తరగతివాడు, తా ముత్పత్తిచేసిన అర్థ లాభములో కొంత హెచ్చుభాగము కోరగానే ఉద్యమకు సంఘర్షణము తటస్థించుచున్నది. యజమానులకు మొకటి బయలుదేరి తమ బుమును కాపాడుకొనుటకు, తమకు నశనర్థి యగు ప్రభుత్వమునందా కట్టుబాటులు చేయసాగిరి. విద్యలు, మతములు, ప్రాచీనదశలో ఎట్టి సదుద్దేశముతో జరించినను, యజమానులకుమువానిని నశనరచుకొని ఈసంఘ సంఘర్షణములో తమకు

యోగించు శక్తులుగా చేసికొనినారు. వేయే? నాగరికజీవనమెల్ల పెట్టుబడిదారులవశమైనది. ఈపెట్టుబడిదారులసభ్యత నేడు పాశ్చాత్య దేశములందు పరిపక్వదశలోనున్నది. ధనము గల తరగతులు కొన్ని అధికారపదవి నధిస్థించి, సంపద నార్జించుమార్గమును, దాని నుత్పత్తిచేయు సాగనములగు మహా యుత్రమును, సంపదను నలుదెసలకు బంపు నేదలను, మార్గమును, ఇతర అర్థోత్పాదక పరికరముల కాధారమగు వ్రవ్యమును, తమకు హక్కుగలవానిగ జేసికొనినారు. పోలీసు వాని లాటీ, పైనికుని తుపాకి, మరభిరంగి, యుద్ధనౌక, మున్నగు సాగనములెల్ల ఈతరగతి అధికారమును నిలువజెట్టుచుండుట గాన పుచ్చుచున్నది. అంచముద్వారా వైననేమి, పనులముద్వారా వైననేమి అన్ని ప్రభుత్వాధికారమును, చట్టనిర్మాణ సభలను, పరిపాలకసంస్థలను న్యాయస్థానములనుగూడ ఈతరగతులే నశనరచుకొనినవి.

ఇట్టి దేశములోని అభిప్రాయము లుత్పన్న మగు మూంఫానములు పైతము వారి హస్తగతములగుట చూచుచున్నాము. వాస్తాపత్రికలు, దేవాలయములు, మతములు, పాశ్చాత్య, విశ్వవిద్యాలయములు, వారిచేతులలో నున్నవి. ప్రజామూలములకు కూడా వాగేయొకరూపము నిచ్చి, జనసామాన్యమున్న

స్థితిలో తృప్తిపడేయించునట్లు చేయగలుగుచున్నారు. అధికారస్థానములందు తమ వశనర్తులను, తమపరిపాలనను హర్షించి అది చిరస్థాయిగా నుండువలెనని కోరువారిని నిలువబెట్టినారు. ఇంకొకవిధాన మేదైన దీని కన్న బాగున్నదని ఎవరైన పలికినచో ఈ తాజేదారులు వారిని పరిహసించుదురు. రాజకీయములందు, పరిశ్రమలందు మాత్రమే కాక భావప్రపంచమునందు సైతము సంఘసమరమునకు ప్రథమసోపానమగు సంఘర్షణము సాగుచున్నది. పెట్టుబడిదారుల సభ్యత వ్యాపించి పరిపక్వమైన కొలదియు, ఈసంఘసమరము తీవ్రరూపము దాల్చుచున్నది. మూలధనము పరిశీలనకొలది, దాని అధికార ప్రాబల్యము ఏకాగ్రత చెంది దేశసంపదను స్వప్రయోజనార్థము కొల్లగొనుట అధికమగును. పనిచేయువారు ఆనాహాయులు, ఇకమత్యము, కట్టుబాటులు లేనివారు సగుడరూయజమానులు కూలిని, సరికూ ఖరీదను గూడ యధేచ్ఛగా నిర్లయింతురు. రోజురోజుకు ధీరలు హెచ్చి బ్రదుకుతెలుపు కష్టతరమగును. మూలధన మధికముకాగానే నూతనోత్పత్తి యంత్రములు పచ్చివచ్చును. క్రొత్త సరకులు హెచ్చుగా తయారగును. అధికోత్పత్తి, నిరుద్యోగము దాపురించును. అంతట క్లిష్టపరిస్థితులు సంభవించును. దేశములోని సరకు దేశములో చలామణిగాక ఇతర దేశములందు ఆమ్ముకొను ప్రయత్నములు, ఇతర దేశీయులను కొల్లగొనుప్రయత్నములు,

అందువలని యుద్ధములు, ఉత్పత్తిచేయువారికి క్రొత్తకన్నులు, క్రొత్తకష్టములు సిద్ధించును.

ఈబ్రతిడిలో పాఠకపుజనము మేలుకొని కట్టుబాటులు చేసికొని, సలహానిచ్చి సమపరిపాలనని తమకు నాయకులుగా నేర్పరచుకొని, ప్రపంచమంతటను ఒకరాజకీయపక్షముగా నేర్పడి ప్రతిదేశములోను ప్రభుత్వములను జయించి జనసామాన్యమును కొల్లగొనుప్రజాపీఠకులను వెడలగొట్టి, ప్రత్యేకాధికారములు గలపరిపాలనము సంతమొందింప బ్రయత్నించుచున్నారు. అర్థోత్పత్తి మార్గములను యజమానులకులముచేతులలోనుండి తప్పించి దాని నుత్పత్తిచేయు కష్టజీవుల చేతులలోనికి మార్చుమార్చుచునే సామ్యవాదు లగు సోషలిస్టులు విప్లవమని పేరుపెట్టినారు. ఈమార్పుకొరకే సంఘసమరము జరిగినది. అర్థోత్పత్తిసాధనములు కొద్దిమందిహస్తగతములై అవి కొద్దిమందిలాభమునకే ఉపయోగించునన్నినాల్గు దేశములో దాద్ర్యముంపక తప్పదు. లోకములో ఏఅన్యాయమును బాపవలెనన్నను అది పెట్టుబడిదారుల సభ్యతలో మెలికలు దిరిగి అల్లుకొనియుండి దుర్భేద్యమైనట్లు కనబడుచుండును. పనిపాపలు కర్మాగారములందు శ్రమపడుచుండుటకు, స్త్రీలు జీవనాధారము లేక వ్యభిచారగృహములందు బానిసలై యుండుటకు సామ్యవాదులు చెప్పుకారణము ఈ పెట్టుబడిదారులసభ్యతయే. బానిసలజాతులను నాగరకులుగ జేయు

మిశ్రతో బలవంతులు చేజిక్కించుకొని వారిని, ధనమును కొల్లగొనుచుండుటయు ననభ్యతయొక్క పరిణామమే. ఇంతేకాదు; దేశములో భావములువిరివిగా ప్రచారము కా కుండుటయు, అజ్ఞానము వర్ణిలుటయు నీనాగ రకతయొక్క మాహాత్మ్యమే. యజమానుల కులము జనసామాన్యమునందు భావోదయ మును సహించదు. భావము లభివృద్ధియై తాబేదారులు కన్నులుతేరచుట కిష్టపడదు. బీదలను ధనికులు పీడించి సుఖించుచుండుట నుగూర్చిన రహస్యమును జనసామాన్యము ఎఱుగకుండునట్లే నేటినాగరక ప్రపంచము నందలి వైజ్ఞానికవిద్యాపద్ధతులు నడుపబడు చున్నవి. యజమానుల కులమే ఇందు కను గుణములగు విద్యాసంస్థలను నిర్మించును. వార్తాపత్రికలను నడపును. మతములు స్థాపించును. ఈపత్రికాధికారులు, ఈ పండి తులు, ఈమతాధికారులు సీనభ్యతనుగూర్చి సర్వకాలసర్వావస్థలయందు వేనోళ్లపొగడు చుండుటవలన సీనభ్యత మంచిదేయని జన సామాన్యము కూడ తలంచు చుండును. పాపము; ఈపాచిక లిట్లు నిర్మింపబడియుం డుట వారు గమనింపరు. ఈ పద్ధతులెల్ల చట్టగా నడచిపోవుచున్నవి. మతాచార్యులు పత్రికాధిపులను, పత్రికాధికారులుపాధ్యాయు లను, ఉపాధ్యాయులు మతాచార్యులను ఒకరి నొకరు పొగడుకొనుటతో నీగుడుగుడు కుంచ ము పూర్తియగును. జనసామాన్యము నిజమని నమ్మును. ఈమతాచార్యులు, ఈపత్రికాధికారు లు, ఈఉపాధ్యాయులు, దేశములోని అన్యాయములను చూచి సహించుదు; వానిని మా న్వుటకు తమచిటికెనప్రేలినైన కదల్చరు.

ఈ ఆర్థికవ్యవస్థ మనలో పెట్టుబడి దారులు, వర్తకులు, న్యాయవాదులు, మతాచార్యులు మున్నగు కొన్ని చిన్నసంఘములకు సాఖ్యము, గౌరవము, విజ్ఞానము, ఆరోగ్యము, ప్రతిష్ఠ, కలిగించును కాని, జన బాహుళ్యము గల సంఘములకు, గనుల పరిశ్రమలవారికి, కూలివారికి, కూడుగుడ్డలుత్పత్తి చేయువారికి, దారిద్ర్యము, అజ్ఞానము, అనారోగ్యము, దుర్వ్యసనములు కలిగించును. స్త్రీలలోకూడ కొందరికిమాత్రమే సాఖ్యము, ఆరోగ్యము, అందము కలిగించును. చాలమందిని అగాధమున, దారిద్ర్యమున, దుఃఖమున, బానిసత్వమున, వ్యభిచారమున బడచేసియుంచును. ఈ తారతమ్యములకెల్ల ఈ ఆర్థికవ్యవస్థయు, అందలి అవకాశములు నిజమగు కారణములని కొంచెము యోజించి నచో తెలియగలదు. వర్తకుడు, న్యాయవాది, మతాచార్యుడు, విద్యను పొంది అధికారమును కలిగియున్నాడు. తనవిలువను తాను నిర్ణయించుకొనగలడు. గనులలోనిపనివాడు, పారిశ్రామికుడు, కూలివాడు, అట్లుగాక తన ప్రాణములను నిలువబెట్టికొనుటకు దొరికిన కూలి పుచ్చుకొనవలసి వచ్చును. స్త్రీలలో కూడ ఇదేమాదిరి. కొందఱు, విద్యను, ధనమును, అందువలన ఒయ్యారమును గలిగి మంచిభర్తలను సంపాదించుకోగల అవకాశమును కలిగి యుండురు. పాటకపు జనముయొక్క స్త్రీల కిట్టి అవకాశము లుండవు. ఒకపూట తిండికిని, నిలువనీడకును తమ ప్రేమను అమ్ముకొనవలసి వచ్చును. ఇదియే నేటి నాగరకతయొక్క నిజస్వరూప మని సామ్యవాదుల నిశ్చితాభిప్రాయము.

౧

పు

స్వమ రాతిరి

పూచిన మాలతి

సన్నని యెలుగున

జారజి గాతమి

ప్రక్క బాటపై

క్షరని వర్ణము

చావో? ప్రదుకో?

సుఖమో? దుఃఖమో?

౨

శివాలయములో

చిచ్చుకంటితో

భగ్గునికన్నులు

భగభగమండెను

౩

చితిలో మండజి

శవకపాలములు

బ్రహ్మకుసమిగిలిన

కోర్కెయ్యో?

పెరిలు పెకేలని

పగిలినవి—

౪

ఆకలిబాధకు

ఆరిచి ఆరిచి

కుక్కపిల్లతో

కుంటి చిచ్చగుడు

జువ్వినేళ్లపై

చీగచునుండెను

౫

జడలో పువ్వులు

మెడలో రివ్వులు

నుడిలో నల్లులు

తడవ తడవకును

తళతళ మెరయగ

ఊరి నయిన

నతి కాగిలిలో

యువతి మృతిని

నిరూపింపెన్—

౬

నర్మ కిరీటము

తలపై తాలిచి

నీక్రొత్తి, నను

కొన్న మానవుడు

ఏ దురాశనో

ఏ నిరాశనో

విరతి యెరుంగక

నేగుచునుండెను.

౭

సత్రపు టకుగున

సాధుపుంగవుడు

గంజయి కైపున

కన్నులు మూయక

తోడికొంగై

తొంగిచూచెడిని.

౮

తన జీవమున

బ్రదేశి నానుశాలు

తనపై చూపిన

విశ్వాసహీన

ఆనకట్టలో

అడుగు కదలకను

అఖండగాతమి

హోరెత్తెన్

౯

గ్రహించుటమున

చిత్తములెన్నో?

విశ్వమాత్రలో

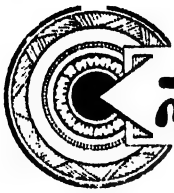
దృశ్యములెన్నో?

యోగిచిత్తమున

ఒకటేశాంతి—

రాగిచిత్తమున

లక్షవేదనలు.

విశ్వ రిణామమునందు ధర్మ పరిణామము మహానిర్యాణ తంత్రము. ధర్మపరిణామమునకు సృష్టివలెను సంహారమును రమాథ సాధనము. ధర్మ రిణామమునకు ప్రపంచమంతయును శాంతిపాటను పాడుచు సంహార సన్నాహమును నారాధించుచున్నది. సంహారసన్నాహముకు సంగ్రామము సహజ ఫలము. నానాజాతినమితిచేసెడి ధర్మనిర్ణయములును ధర్మాధారవిరహితములై సంగ్రామ ఫలమును సమకూర్చుటకు వినియోగపడుచున్నవి. సకలజాతులును శాంతిసాధనమైన ఆయుధవిసర్జనమును నిడిచి సంహారసాధనమైన ఆయుధ ధారణము నారాధించుచున్నవి. ఐహోపా మహాసంగ్రామము నేర్చిన శాంతి పాతము శ్వశానవై రాగ్యముగను పరిణమించినది. సకలజాతులును సంగ్రామ సన్నాహముకు చేయుచున్న వ్యయము మహా శ్రమమునకు సాధనభూతముగ నున్నది. శ్వేత జాతులు శ్రమతాండవమునకు జోహారులాసంగుచు శాంతిగీతములను పాడుచున్న విధమును యూరపు రాజ్యాంగముల యుద్ధము విశదము చేయుచున్నది. శాంతిమహారథుడు ముస్సోలినిగారు నాగరక ధర్మారాధన వ్యాజమున నుపక్రమించిన మానవ ధర్మ సంహారయాగము శ్వేతజాతుల నావహించిన ఆసుర ప్రవృత్తికిని, దురభిమాన దురహం

కారములకును శ్రత్యక్ష ప్రమాణముగ నున్నది. నానాజాతినమితి ముహూర్తములను, లగ్నదశాఫలములను గుణించుచు కాలయాచనమును జేయుచుండగను ఇటలీవైద్యములు ఎతియోపియాయందు శ్రమతాండవమును జేయుచున్నవి. నానాజాతినమితి ఇటలీకి కల్పింపనిర్ణయించిన ప్రతిబంధకములు మాటలు దుర్బరకుమారశ్రద్ధలవలె నున్నను కార్యములందు వెనుకంబు వేయుచున్నవి. యుద్ధ మారంభమై ఆరువారములు గతించినను తిన్ని వారణాసాయములు మాత్రము దూరస్థ మగుచున్నవి. ఎతియోపియనులు మరణించి, దేశమును ఇటలీవైద్యము లాక్రమించిన యనంతరము ఇటలీకి జాతినమితి ప్రతిబంధకములను గల్పించుట కుపక్రమించుటసంభవము. మాటలుగా పెద్దఆశను గల్పించుటయును, చేతలు దాశాధంగము చేయుటయును బ్రిటీషురాజ్యనీతి యని గతానుభవము వలెను అబినీనియా వ్యవహారములును విస్మయము చేయుచున్నవి.

అబినీనియాయుద్ధము

అబినీనియాయుద్ధము శ్వేతేశ్వరజాతుల దురవస్థకు ప్రమాణము. శ్వేతేశ్వర జాతులన్నియును శ్వేతజాతులకు దాస్యము చేయుటకు సృష్టింపబడినటు లంతర్జాతీయ వ్యవహారములు విశదము చేయుచున్నవి. అంత

రాజీయ వ్యవహారములందు శ్వేతజాతులకు, ముఖ్యముగను పెద్దజాతులకు ఒక ధర్మము, శ్వేతేశ్వరజాతులకు వేరొక ధర్మము. అబిసీనియా నానాజాతినమితియందు సభ్యత్వము నకు తగదనియును, ఇటలీ - అబిసీనియా కొకేధర్మము వర్తింపదనియును ముస్సులోని గారు ఘంటాశథముగను వాదించుచున్నారు. తోడేలు మేకపిల్ల కథయే తెల్ల నల్లజాతుల విషయమై పరిపాటియైనది. మానవ సుగుణములన్నియును తెల్లవారియందును, నుగ్గణము లన్నియును నల్ల వారియందును మూర్తీభవించినటులు తెల్లవా రందఱును ఘోషించుట పరిపాటియైనది. “తెల్లవారి భారము” ననివారి రక్షణమునకు వినియోగ పడుచున్నదియును, భక్షణమునకు వినియోగ పడుచున్నదియును ప్రపంచ వ్యవహారములన్ని దేశములందును వేయినోళ్లను విశదము చేయుచున్నవి. ఇండియా, చైనా, ఈస్టు మొదలగు దేశముల కథలనే అబిసీనియా కథ స్ఫురింపజేయుచున్నది. అబిసీనియా ఆఫ్రికాఖండమునందలి కనకటి స్వతంత్ర రాజ్యము. అబిసీనియాను భవించుటకు బ్రిటను, ఫ్రాన్సు, ఇటలీ రాజ్యములు చిరకాలమునుండి చేయుచున్న ప్రయత్నములు సఫల మగుటకు పర్తమానసంగ్రామము వినియోగపడుచున్నది. ఈ మూడురాజ్యముల వైర విభేదవరకును అబిసీనియారాజ్యస్వాతంత్ర్యమును రక్షించినది. ఇటలీ నావహించిన సంగ్రామజ్వరము, మిత్రభేదమునకు విని

యోగపడినటులు కనుపించినను, ౧౯౦౬-వ సంవత్సరమునందు మూడురాజ్యములు చేసికొనిన రహస్యసంధిని సార్థకము చేయుటకు వినియోగపడగలదు.

ఇటలీసంగ్రామప్రస్థానము నిరభ్యంతరముగను సాగుచున్నది. టాంకులు, మరణిరాగులు, విమానములు, బెంగాలు, విషవాయువులు మానవసహారమునకును, ఇటలీ విజయములను వినియోగపడుటయందు విచిత్రము గనుపడదు. డిఫెంబరుమా సంతమునకు ఇటలీసాకల్యము సఫలమగుట సంభవము. ఇటలీ అవసరమైన దేశము నాక్రమించుకొనుటయును, కేపించిన దేశమును నానాజాతినమితి పక్షమునను బ్రిటను, ఫ్రాన్సు పోవాలించుటయును సంభవము. క్రిష్టమను కాలమునకు సంధి కుదురుటయును, సంగ్రామము నిలుచుటయును సంభవము. మాటలందలిసీనియాస్వాతంత్ర్యము నిలిచియున్నను క్రియకు మూరపురాజ్యము నిలిచిన స్వాతంత్ర్యమును సంధిపత్రమునందు మాత్రము నిలువబెట్టుట సహజము. పాపము, ప్రపంచ మంతయును అబిసీనియాపట్లను సానుభూతిని చూపుచున్నను అబిసీనియాను దురవస్థమాత్రము తప్పకున్నది. బలము లేకను ధర్మరక్షణము దుర్లభమను సిద్ధాంతమునే అబిసీనియాసంగ్రామమును దుజుపు చేయుచున్నది. కాని శ్వేతజాతు లాఫ్రికాఖండమును జీర్ణించుకొనజాలకను క్షీణించుట యనివార్యమని భావికాలము విశదముచేయు

గలడు. అభినీనియా సంక్రామధ్వను లాభికా
యందంతటను మారుమోగుచు నల్లజాతుల
హృదయములందు మహాసంచలన ప్రబోధ
ములను గలుగజేయుచున్న విధమును ప్రపంచ
వాతావరణ మనంతముఖములను రుజువు
చేయుచున్నది. ఆభికా ప్రబోధము శ్వేత
ప్రజాహృదయములందు గలుగజేయుచున్న
భయనంధ్రమములకు స్మల్ప ప్రభృతుల
ప్రసంగములు నిదర్శనములు. కోట్లకల్ల జాతు
లను వృద్ధాప్యవశకు దీచుచున్న తెల్లజాతులు
భయించుచు నొచ్చించుకొనజాలవు. భావికా
మునం దీమి సంప్రాప్తముగా నున్నను శ్వేతి
జాతుల ప్రతిష్ఠను నానాజాతినమితి కాపాడు
చున్నట్లు. బ్రిటీషు రాజ్యాధికారులును ఇటలీ
మీదను విజయధ్వజమును ప్రకటించినను
శ్వేతజాతుల ప్రతిష్ఠను గాపాడుచున్న విధ
మును మంత్రప్రసంగములు, రాజ్యాంగ
వ్యవహారములు వేయివొట్లను చాటుచున్నవి.

* * *

ప్రథమ రాజ్యనీతి

సం సామ్యయలుహోదుగారు హిందూ
స్తానమున కిండియాబిల్లును ప్రసాదించి
నటులు అభినీనియాకు శాంక్షనులను ప్రసా
దించినాడు. యుద్ధనావలతో మధ్యధరాసము
ప్రమును పైశ్యములతో ఈజిప్టుసోమలిలాండు
లను నింపి ఇటలీహృదయమునందు భయ
ద్వేషములను గల్పించినారు. ఐక్యమూలను
నీగనునకును, ఒకవైపునను ముస్సోలినికి బ్రిటీ
షురాజ్యనీతిజ్ఞు లాశను గల్పించుచున్నారు.

జయించిన ఇటలీకిని ఓడిపోయెడి అభినీనియా
కును ఫలముసమానమేయని భావిపరిణామము
విశదము చేయగలదు. నానాజాతినమితి నిర్ణ
యములు కోతి పిల్లికథను స్మరింపజేయ
గలవు. సంక్రామము బ్రిటీషు జాతీయపక్ష
మున కాయుష్యబలములను సమకూర్చుటకు
వినియోగపడుచున్నది. బ్రిటీషురాజ్యాధికా
రులు సంక్రామమును ధర్మరక్షణమునకు కాక
నుస్వప్రయోజనపరాయణత్వమునకు వినియో
గించుటకు సామ్రాజ్యాభిమానుల కవకా
శము గలిగినది. ప్రజలు రాష్ట్రేమాడ్డానాట్టు
గారి కొసంగిన ద్రోహిబిరుదమునె ఇతర
నాయకుల కొసంగి జాతీయపక్షాధ్యక్షుల
నోడించుట విచేకము, ధర్మము. సామ్రా
జ్యాభిమానభరితులై భాగ్యభోగముల ననుభ
వించుచున్న బ్రిటీషుప్రజలకు లాన్సుబరీగారి
త్యాగవైరాగ్యములు దుర్లభములు.
బ్రిటీషురాజ్యాధికారుల వలెను ప్రపంచి
రాజ్యాధికారులును లావలుగారి నాయకత్వ
మున సఫర్మాచరణమునకు బూనుకొనుట
దురదృష్టము. శాంతిపాలన సంహారమును
ధర్మపరిణామమునకు వినియోగపడుట ప్రకృతి
ధర్మమని నిత్యధర్మ మనంతముఖములను
బోధించుచున్నను ధర్మఘోష వర్తిమాన
కాలమునందు బలవంతుల చెవులందు జొర
బడ కున్నది. వర్తమానసందిగ్ధనీమయము
నందు శాంతికాములు, కాంగ్రెసునాయకులు,
స్వధర్మనిర్వహణమునకును, శాంతిరక్షణమున

కును యావచ్చక్తిని వినియోగించుట శ్రేయ
స్కరము.

* * *

కాంగ్రెసు ప్రశ్న

గాంధీమహాత్ముడు స్వదేశ విదేశములం
న దపూర్వమైన బల గౌరవ ప్రతిఫలను
గలుగజేసిన విషము ప్రపంచేతిహాసము
లందు దివ్యాభ్యాయము. హింసా దౌర్జన్య
మయమైన ప్రపంచవ్యవహారములందు
సత్యాగ్రహ మపూర్వమైన ధర్మాస్త్రము.
ఈ ధర్మాస్త్రము నాశ్చోద్ధరణమునకును,
శాంతిసంరక్షణమునకును వినియోగించుట
కాంగ్రెసునాయకుల ధర్మ యున్నది
ప్రపంచవ్యవహారమునందు సత్యాగ్రహ సమ
రమును పరిపాటిచేయుట పురుషార్థమునకు
పరమార్థ సాధనముగ నున్నది. కాంగ్రెసు
అధ్యక్షులు శ్రీయుత బాబు రాజేంద్ర
ప్రసాదుగారు దేశమునం దంతటను కాంగ్రె
సు సందేశమును వ్యాపింపజేయుచున్న విధ
మును కాంగ్రెసు భక్తులకును, అభిమానుల
కును మార్గదర్శకముగ నున్నది. కాంగ్రెసు
పక్షావలంబును లొదరును నిరర్థకమైన వాద
ప్రతివాదములతో కాలయాచనము చేయ
జేసు రాజేంద్రప్రసాదుగారివలెను కర్మయోగ
పరాయణులగుట సంకల్పసిద్ధికి సాధనము.

రాజేంద్రప్రసాదుగారికి ఆంధ్రప్రజలు నుస్వా
గతంబు నొసంగి వారి మార్గము వవలం
బించుచు కృతార్థులగుదురు గాక!

* * *

ఆంధ్రుల కర్తవ్యము

గతమానమునందు స్థానికసంస్థలందు
జరిగిన ఎన్నికలు కాంగ్రెసు బలాబలములను,
కాంగ్రెసు గౌరవబల సంరక్షణావసరమును
విశదముచేసినవి. ప్రజలయందలి సాంఘిక
విశేషములు, మంత్రుల నిరంకుశత్వము
ప్రజల స్వభర్తృరక్షణావసరమును విశదము
చేసినవి. ప్రధానమంత్రి బాబ్జిలిరాజాగారు
ఎన్నికలందును, స్థానికసంస్థల వ్యవహారము
లందును గలుగజేసికొనుచున్న ప్రజేయము
వ్యాధిగ్రస్తమైన స్థానికసంస్థలందు నిశ్చేష్ట
తను గలుగజేసినది. కాంగ్రెసునాయకత్వము
క్రిందను దేశయోగక్షేమాభిలాషులందరును
సాంఘికపక్షభేదములను మరచి ఆంధ్రదేశ
గౌరవ ప్రతిఫలను గాపాడుటకు క్షు
బానుట పుణ్యము, పురుషార్థము. గాంధీ
మహాత్ముని సత్యాగ్రహసందేశమును, ఆత్మ
విశ్వాసమును సార్థకము చేయుట కాంగ్రెసు
దీక్షను బూని కామితార్థములను బడయు
దురు గాత!

తెలంగా విశ్వవిద్యాలయ

గ్రంథాలయము

జూలై 20 1929

21-10-86

